

*TARTU
ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU*

**AASTARAAMAT
2000**

TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGU

AASTARAAMAT

2000

Tartu 2001

Koostanud, toimetanud, tekstitöötlus: Rein Saukas

Tõlkinud: Marika Liivamägi

Kaanekujundus: Maarika Tang

Kirjastuskolleegium: Malle Ermel, Sergei Issakov, Maare Kümnik,
Toomas Liivamägi, Peeter Olesk, Mare Rand,
Rein Saukas, Urve Tõnnov

© Tartu Ülikool

Tartu Ülikooli Raamatukogu
W. Struve 1, 50091 Tartu
ISSN 1406-0892

Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda
Tiigi 78, 50410 Tartu. Tellimus nr. 440.

SISUKORD

T. Liivamägi. Tartu Ülikooli Raamatukogu hetkeseisust ja arenguteedest	6
<i>A a s t a a r u a n n e</i>	
Aastaaruanne 2000	16
I. Üldist	16
II. Eelarve	17
III. Töötajad	19
IV. Struktuur	19
V. Komplekteerimine	20
VI. Kataloogitöö, elektronkataloog ESTER	23
VII. Ülikooli erialakogude integreerimine infosüsteemi INNOPAC	25
VIII. Bibliograafiatöö	26
IX. Töö kogudega	28
X. Lugejateenindus	29
XI. Lugejakoolitus	33
XII. Teadustöö	33
XIII. Kirjastustegevus	35
XIV. Koostöö Eesti raamatukogudega	35
XV. Rahvusvaheline koostöö	37
XVI. Raamatukogu nõukogud, toimkonnad, kolleegiumid	38
XVII. Töötajate enesetäiendamine	42
XVIII. Suhtekorraldus	43
XIX. Eurodokumentatsiooni Keskus (EDK)	44
XX. Eesti Raamatu Aasta	45
Lisad	
I. Kogud (ISO 2789–1991 järgi)	47
II. Kogud laadide järgi (31.12.2000)	48
III. Kasutuskogude komplekteerimine laadide järgi 2000. a.	49
IV. Komplekteerimine 1996.–2000. a. (ISO 2789–1991 järgi)	50
V. Komplekteerimisallikad 2000. a. (ISO 2789–1991 järgi)	51
VI. Kasutuskogude komplekteerimisallikad 1994.–2000. a.	51
VII. Komplekteerimine 1999.–2000. a. (arvandmeid)	52
VIII. Teavikute kustutamine 1991.–2000. a.	53
IX. Komplekteerimissummade kasutamine 2000. a. (kr.)	53
X. Komplekteerimissummade kasutamine 1998.–2000. a. (tuh. kr.)	54
XI. Komplekteerimissummad 1993.–2000. a. (tuh. kr.)	54
XII. Vahetuspunktid riikide kaupa	55
XIII. Referentide süsteemi rakendamine ülikoolis (vastu võetud arenduskogus 14. dets. 2000)	55
XIV. Raamatukogu teatmestu täiendamine 1999.–2000. a.	57
XV. Raamatukogus loodud andmebaasid (31.12.2000)	60

XVI.	Bibliograafiakartoteegid (31.12.2000)	61
XVII.	Elektronkataloog INGRID, INNOPAC, ESTER 1994.–2000. a.	61
XVIII.	Otsing elektronkataloogis ESTER (1.–10.10.2000)	62
XIX.	Otsing märksõna järgi elektronkataloogis ESTER (1.–10.10.2000)	62
XX.	2000. a. korraldatud arhiivifondid	63
XXI.	Lugejate struktuur 1998. a. ja 2000. a.	68
XXII.	Lugejateenindus 1999.–2000. a. (arvandmeid)	69
XXIII.	Laenutused (raamatukogutöötaja vahendusel)	70
XXIV.	Teistest raamatukogudest RVL-i kaudu tellitud kirjandus 1986.–2000. a.	70
XXV.	Teistele raamatukogudele RVL-i kaudu saadetud kirjandus 1986.–2000. a.	71
XXVI.	Hooldus- ja köitetööd, restaureerimine ja konserveerimine 1999.–2000. a. (arvandmeid)	71
XXVII.	Raamatu ja raamatukogu varade tutvustamine 1999.–2000. a. (arvandmeid)	72
XXVIII.	Näitused	72
XXIX.	Lugejaüritusi raamatukogus	75
XXX.	Väljaanded	75
XXXI.	Artiklid, bibliograafianimestikud, sõnumid	77
XXXII.	Elektroonilised publikatsioonid	83
XXXIII.	Bibliograafilised lühinimestikud	84
XXXIV.	Ettekanded	84
XXXV.	Loengud ja esinemised	85
XXXVI.	Konverentsid, seminarid, ettekandepäevad	87
XXXVII.	Väliskomandeeringud ja -sõidud	90
XXXVIII.	Ametikohad (31.12.1982, 31.12.1993–31.12.2000)	91
XXXIX.	Raamatukogunduslik personal hariduse järgi (31.12.2000)	92
XL.	Struktuur ja töötajad (1.01.2000 – 31.12.2000)	92
XLI.	Teaduskraadi omavad töötajad (31.12.2000)	95
XLII.	Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu liikmed (31.12.2000)	95
XLIII.	Teaduslike organisatsioonide liikmed (31.12.2000)	96
XLIV.	Kroonikat	96

F o t o d

P e r s o n a a l i a

Juubilarid	
Kaja Noodla 85	105
Avo Kartul 50	106
Asta Rohtmets 70	107
Ruth Teder 50	108
Eha Lambing 50	109
Helju Kõrs 60	110
Riina Somson 60	110
Ene Sarap 50	111
Kalli Kukk 50	112
Helene Kulpa 90	113
Ingrid Loosme 75	114

Annemaria Onoper 50	115
Aino Sorgsepp 70	116
Sigrid Prank 50	117
Elli Kool 70	117
Aime Espenberg 70	118
Katrin Kaugver 50	119
Maret Vanamb 60	120
Silvia Alev 70	120
Ilme Reintam 70	121
Tähe Kolk 50	122
Kaljo Lepik 70	123
Ruth Michelson 70	123
<i>In memoriam</i>	
Eha Saarmaa 21.12.1924 – 25.08.2000	126
 <i>A n n e t u s t e r e g i s t e r</i>	
Liber daticus Bibliothecae Universitatis Tartuensis 2000	127
Käsitõrjate ja haruldaste raamatute osakonnas registreeritud annetused	132
Muid toetusi	133
 <i>U r i m u s i</i>	
R. Michelson. Raamatukoguhoidja Wolfgang Schlüter ehk raamatukogust sada aastat tagasi	135
S. Härm. Vanem usuteaduslik kirjandus tagasi ülikooli raamatukogus	188
T. Kuusik. Müüt raamatukogu hoidjast, või teadmine ... (personalitööst Tartu Ülikooli Raamatukogus)	193
K. Peterson. Tartu Ülikooli Raamatukogu — probleemid siseses kommunikatsioonijuhtimises	200
 <i>S u m m a r y</i>	
Tartu University Library Yearbook 2000	205
Foreword	207
T. Liivamägi. About the Current Situation and Development Perspectives of the Library	207
Annual Report 2000	208
Research	
R. Michelson. Librarian Wolfgang Schlüter, or about the Library a Hundred Years Ago	221
S. Härm. Older Theological Literature has been Returned to Tartu University Library	222
T. Kuusik. Myth about a Librarian, or Knowledge about ... (Personnel Management at Tartu University Library)	223
K. Peterson. Tartu University Library — Problems in Internal Communications Management	224

TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGU HETKESEISUST JA ARENGUTEEDEST

Toomas Liivamägi

Teadusraamatukogundus Eestis

TÜ Raamatukogu on Eesti Rahvusraamatukogu, Eesti Akadeemilise Raamatukogu ja Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu kõrval üks neljast Eesti suuremast teadusraamatukogust.

Arvestades, et ülikooli raamatukogu täidab Tartus praktiliselt kõiki neid rolle, mis Tallinnas on jagunenud ülikooliraamatukogude, Akadeemilise Raamatukogu ja Rahvusraamatukogu vahel, ning seda, et teadustegevus ja ülikoolide õppemaht jaotub kahe linna vahel praktiliselt võrdselt, on Tartu Ülikooli Raamatukogu koormus olnud tähelepanuväärselt suur. Olukorda komplitseerib asjaolu, et ülikoolide raamatukogusid (sealhulgas TÜR-i) finantseeritakse peamiselt õppesummadest, s.t. “üliõpilase pearahast”. Probleemi olemus on teadvustatud erinevatel otsustustasanditel juba mitu aastat. Ellu on kutsutud mitu Kultuuri- ja Haridusministeeriumi ekspertkomisjoni — “TÜ Raamatukogu avalike teenuste finantseerimise komisjon” (mai 1998 – oktoober 1998), “Eesti Akadeemilise Raamatukogu tegevuse ümberkujundamise komisjon” (oktoober 1998 – jaanuar 1999) ning viimase alusel loodud töörühm “Erinevat tüüpi raamatukogude töö tulemuslikkuse hindamise kriteeriumide ja finantseerimise aluste väljatöötamiseks”. Nende komisjonide töö pole andnud reaalseid tulemusi. Seni viimane katse seda valdkonda korrastada oli seotud Kultuuriministeeriumi algatatud raamatukogude arengukava väljatöötamisega. Teadusraamatukogude suveseminaril 2000. aasta augustis esitletud arengukava tunnistati järgnenud mitmekuulise emotsionaalse avaliku arutelu järel ebaõnnestunuks.

Seni ei ole raamatukogunduse probleemidega tegelema seatud Kultuuriministeerium suutnud teadusraamatukogundust Eestis adekvaatselt korraldada.

Mida teha?

- Tõenäoliselt oleks kujunenud situatsioonis kõige otstarbekam tellida mõnelt rahvusvaheliselt tunnustatud audiitorfirmalt olukorra kaardistamine ja hinnang ning lahenduste meetodika.
- Väga oluliseks tuleb pidada hetkel puuduva teadus- ja erialaraamatukogude seaduse väljatöötamist, mis sätestaks teadusraamatukogunduse mõiste, teaduslikud keskraamatukogud ehk ressursiraamatukogud, nende funktsioonid ja finantseerimise, jätkates niimoodi kultuuri- ja haridusministri 1994/1995. aasta määrustega, mis sätestasid teaduslikud keskraamatukogud ja nende komplekteerimisülesanded, alustatud ja pooleli jäänud protsessi. Olukorra lahendusele tuleks kasuks, kui teadus- ja rahvusraamatukogundust käsitletaks kui mõõdetavaid funktsioone, millele oleks riiklik tellimus. Väga tõsiselt tuleks arutada näiteks traditsioonil põhinevat Eesti Meditsiini-raamatukogu institutsioonilist baasfinantseerimist.

- Teadusraamatukogude komplekteerimine tuleb koordineerida riiklikul tasandil ja otsustuspädevus komplekteerimisraha eraldamiseks võiks olla näiteks Teadus- ja Arendusnõukogul või tema vastaval komisjonil. Alustada saaks elektroonilistest väljaannetest, sest need on kasutatavad raamatukogu füüsilisest asukohast sõltumatult, liiati on selles valdkonnas lähteülesanne juba koostatud.

TÜ Raamatukogu hetkeolukorda ja arengut

võib vaadelda järgmistest aspektidest lähtuvalt:

- kogude areng,
- ülikooli raamatuvara ja koondkataloog,
- teenindus,
- infotehnoloogia,
- raamatukogu struktuur ja personal,
- hoone, tehnovõrgud ja ruumijaotus.

Paljud funktsioonid ja arengud on omavahel seotud, mistõttu antud jaotus on vaid üks võimalikke lähenemisviise.

Kogude areng

Raamatukogu jaoks on kogude arenduses peamised prioriteedid:

- ülikooli teadus- ja õppetöö vajaduste igakülgne rahuldamine,
- teadusliku keskraamatukogu (ressursiraamatukogu) roll vastavalt riigisisesele komplekteerimisjaotusele,
- Eesti trükise täieliku kogu loomine.

Raamatukogu probleeme on viimasel aastal erinevas kontekstis käsitletud päris palju ja peamiselt on viidatud sellele, et ülikooli raamatukogus on ebapiisavalt õppe- ja teadustööks vajalikke teavikuid.

Kogude arenduse probleeme pole täies ulatuses põhimõtteliselt võimalik lahenda ülikoolisiselt, see saab lähtuda ainult neist ülesannetest, mis on Eesti riigi ja ülikooli poolt raamatukogule antud. Raamatukogu ülesanded on ära toodud mitmes erinevas dokumendis (TÜ põhikiri, TÜ arengukava aastani 2005, raamatukogu põhikiri ja arengukava aastani 2002). Nende kohaselt on raamatukogul nii ülikooliraamatukogu, teadusraamatukogu kui ka rahvusraamatukogu funktsioon, vastavat finantseerimist pole aga seadusandlikult tagatud. Rahastatud on ainult üht funktsiooni — raamatukogu kui õpperaamatukogu, sest raamatuostusummad eraldatakse ülikooli õppesummadest.

Raamatukogu kogude arengust sõltub õppe- ja teadustöö ülikoolis, samuti mõjutab see suuresti ülikooli konkurentsivõimet üldiselt. Üle-eestilisest teadusraamatukogude tööjaotusest lähtuvalt mõjutab raamatukogu kogude areng tema võimet täita oma ülesandeid koordineeritud komplekteerimise vallas (kinnitatud Kultuuri- ja Haridusministeeriumi määrusega nr. 18, 6. detsembrist 1994). Sellest lähtuvalt peaks ülikooli raamatukogu laias laastus komplekteerima põhjalikult praktiliselt kõiki valdkondi peale tehnika ja põllumajanduse. Ülesannete ja finantseerimistaseme disproportsiooni tõttu pole TÜR viimastel aastatel olnud võimeline talle pandud ülesandeid rahuldavalt täitma ei ülikooli ega Eesti piires.

1997. aastal raamatukogus viibinud kolme USA ülikooliraamatukogu (Chicago, Pennsylvania, Los Angeles) direktori hinnangul ei peetaks Ameerikas raamatukogu sellist fondide täiendamise taset piisavaks isegi diplomiõppe jaoks, kraadiõppest rääkimata.

HETKESEIS, ARENGUTEED

Võrreldava suurusega Ameerika ülikooliraamatukogu keskmine komplekteerimiseelarve aastatel 1995/1996 oli 6,4 miljonit dollarit, Tartu Ülikooli Raamatukogu vastav eelarve aastal 1996 oli 750 000 dollarit (aastal 2000 on see summa vaid 530 000 dollarit). Raamatukogu praegune finantseerimistase viib ülikooli konkurentsivõime languseni nii Eesti kui ka muu maailma ülikoolidega võrreldes. See on aga eriti ohtlik olukorras, kus toimub kõrghariduse optimeerimisprotsess.

Pidev alafinantseerimine, mille mõju süvendab veelgi komplekteerimiseelarve pidev kõikumine (vt. aastaaruanne, lisa XI), on viinud raamatukogu seisu, kus ei saa rääkida kogude süstemaatilisest arendamisest. Olukorda komplitseerib veelgi võõrkeelsete teadusajakirjade iga-aastane kallinemine (keskmiselt 10–15% aastas), samuti uute erialade avamine ülikoolis, mitme instituudi liitumine ülikooliga, üliõpilaste arvu suurenemine ja välisüliõpilaste ning tasulises õppes õppivate üliõpilaste osatähtsuse kasv, sest rahalisi vahendeid trükiste ostmiseks pole lisandunud.

Hoolimata sellest, et võõrkeelsete teadusajakirjade paberversioonide arvu on vähendatud (seda on tehtud eranditult koostöös teaduskondadega) — 1996. aastal telliti 1300, 2000. aastal 700 nimetust —, on raamatukogu sunnitud kombineerima. Osa välisperioodika arvest makstakse alles järgmisel aastal (see on 1997. aastal toimunud järsu languse tulemus), s.t. hoolimata ajakirjade arvu vähendamisest elab raamatukogu võlgu. Välis(teadus)perioodikale kulus 2000. aastal ligi 58% komplekteerimiseelarvest. Ülejäänu eest osteti Eesti trükiseid (15% eelarvest), andmebaase (11,2%), võõrkeelseid raamatuid (11,8%), raamatukogudevahelise laenutuse teenust (1,8%), komplekteeriti teavikuid muusika ja keeleõppekeskusele (1,4%), hangiti trükiste turvaribasid ja ribakoode.

Positiivsena tuleb nimetada elektrooniliste ajakirjade osakaalu ja kasutamise tõusu — hetkel (detsember 2000) on ülikooli võrgus kättesaadavad 1459 ajakirja. Suur osa elektroonilistest teadusajakirjadest müüakse pakettidena, kusjuures tavaliselt antakse teatav tutvumisaeg.

1999. aastal katsetati niimoodi 11 erinevat ajakirjade andmebaasi, millest osteti kaks. Hetkel on tutvumiseks 5 andmebaasi. Niimoodi peaks olema üliõpilastel, teadlastel ja õppejõududel tekkinud ülevaade suurest osast olulisest informatsioonist elektroonilistes andmebaasides ja ajakirjades.

Esimest korda olid andmebaasid ja ajakirjad 1999. aastal reeglina kasutatavad kogu ülikooli võrgus. Võimalus elektroonilisi materjale kasutada laiemalt kui ainult raamatukogu võrgus peegeldub ka kasutusstatistikas.

EBSCO andmebaaside kasutamine 1999. a.

	RR	EAR	TÜR
Ostetud andmebaase (USD)	14500	8250	8250
Otsinguid teostati	7872	1130	37588
Täistekste leiti	6379	566	37588
Täistekste salvestati	33147 lk.	5115 lk.	238830 lk.
Otsingutulemusi meiliti	447	?	201
Ühe artikli/lehekülje hind (USD)	2,27/0,44	14,57/1,61	0,32/0,035

Ülikooli raamatuvara ja koondkataloog

Ülikooli raamatuvara kaardistamise on praktiliselt lõpule viinud. Raamatukogus (aasta lõpu seisuga ka 20-es eriala- ja harukogus) alates 1. jaanuarist 1999 rakendatud infosüsteem INNOPAC, mis hõlmab samuti Eesti suuremaid teadusraamatukogusid, võimaldab ülikooli erinevate raamatukogude (sealhulgas ka juriidiliselt raamatukogule mitte alluvate) kirjeldamist, komplekteerimise omavahelist koordineerimist, dubleerimise vältimist ja lugeja informeerimist teaviku asukohast. Alustatud on kogu ülikooli raamatuvara nähtavaks tegemisest elektronkataloogis, s.t. raamatukogu arengukava ühe põhieesmärgi realiseerimist. Raamatukogu on järjekindlalt tutvustanud uue infosüsteemi võimalusi, nõustab ning koolitab erialaraamatukogude töötajaid, võttes eesmärgiks, et ülikoolis olev raamatuvara saaks kirjeldatud ja oleks võimalikult suuremale kasutajaskonnale nähtav ning kasutatav.

Informatsioon teadusgrantide eest ostetud teavikute kohta läheb ülikooli laiemale kasutajaskonnale siiani kaduma. Samas on loomulik, et antud uurimisteema juures on vastava grandide eest ostetud teavikute kasutus kõrge. Siiski tuleks ülikoolis põhimõtteliselt saavutada olukord, mis sätestaks ülikooli egiidi all taotletud grantide ja sihtfinantseerimise eest ostetud raamatute arvelevõtmise ja peale teadusteema lõpetamist nende kui ülikooli vara üleandmise ühiskasutuseks raamatukokku — vastavalt otstarbekusele kas teaduskonna raamatukokku või peakogusse.

Praktiliselt kõik teadusajakirjad, monograafiad, õpikud ja andmebaasid on tellitud teaduskondade ettepanekul, arvestades ajakirjade hinda ja kasutajaskonna suurust. Viimasest sõltub eksemplaarsus, aga seda on vastavalt komplekteerimisrahale järjekindlalt vähendatud. Raamatukogu ülesanne on leida soodsamad hankimisteed (vahetus või ost, samuti eelneb tellimuse vormistamisele alati põhjalik hinnauuring), vormistada tellimused ja jälgida, et erinevaid ainevaldkondi komplekteeritaks tasakaalustatult. Seejuures arvestatakse varasemate aastate tellimusi (eriti teadusajakirjade puhul) ja teistesse Eesti raamatukogudesse tellitavat. Siinkohal on arenguruumi teaduskonna ja raamatukogu, samuti teaduskonnasisese infovahetuse parandamisel, millele peaks tõhusalt kaasa aitama kavandatud referentide ehk erialaraamatukoguhoidjate süsteem.

Tõsiasi, et ülikoolis eksisteerib mitmeid erineva alluvuse ja tasemega erialakogusid, on olnud ja on ilmselt edaspidigi paratamatu. Samas on oluline ülikooli raamatukoguvõrgu teatav unifitseerimine. Praegu on erinevas staatuses haru- ja erialaraamatukogud ebavõrdses olukorras — pearaamatukogu viie filiaali arengut finantseeritakse tsentraalsetest vahenditest, s.t. raamatukogu eelarvest, teiste ülalpidamise ja arengu garanteerivad teaduskonnad. Praeguse finantseerimise taseme juures on ka viie nimetatud filiaali komplekteerimine problemaatiline.

Harukogudena oleksid optimaalsed teaduskonna raamatukogud. Eeskujuna saab tuua majandusraamatukogu, mille personali- ja ülalpidamis-, samuti komplekteerimiskulud on teaduskonna ja raamatukogu vahel jagatud. Niisugune ülesannete ja vastutuse jaotus tagab vastastikkuse huvi ja infovahetuse kõige paremini. Väga hea on olnud koostöö ka sotsiaalteaduskonna raamatukoguga, mille ülalpidamis- ja personalikulud katab teaduskond.

Praegusel hetkel on muidugi kõige olulisem, et kõik erinevad kogud, olgu siis õppetooli, osakonna või teaduskonna raamatukogu, oleksid elektronkataloogis kirjeldatud. Järgmise etapina tuleb koostöös teaduskondade ja teiste allasutustega optimeerida käsi- ja muude väikeste kogude hulk. Ülesanne on lihtsamalt lahendatav või juba rahuldavalt lahendatud uute ja renoveeritud hoonetega (n.-ö. *campus-tüüpi*) teaduskondades, näiteks

majandus- ja õigusteaduskonnas. Koostöös filosoofiateaduskonna juhtkonnaga on leitud peaaegu rahuldav mudel teaduskonna raamatukogude korraldamiseks.

2001. aastal tuleb jõuda optimaalse raamatukoguvõrgu mudelini kogu ülikooli ulatuses. Teaduskonna kogude komplekteeritus on erialade lõikes ja traditsioonidest sõltuvalt erinev, samas on ka siin teatud ühtlustamine soovitatav. Haruraamatukogudes peaks kindlasti olema kohalkasutatav õppekirjandus, käsiraamatud, praktikumide juhendid jms., samuti teaduskonna poolt muretsesud teavikud.

Ülikoolisiselt tuleb jõuda kokkuleppele ja töötada välja põhimõtted, milliseid materjale ostetakse pigem grandi või sihtfinantseerimise raha eest ja milliseid tsentraalse komplekteerimisraha eest.

Teeninduskoormuse vähendamise seisukohalt on oluline viia osa õppekirjanduse ringlusest raamatukogust välja, s.t. soodustada kasutatud õpikute ostmist ja edasimüümist, toetada üliõpilaste konsekti ja õpikulaatasid. Nimetatud tegevus on levinud praktika paljudes maailma ülikoolides.

Teenindus

1. Raamatukogu asuvate kogude kättesaadavaks tegemine.

Eesti raamatukogudes 1999. aastal tööd alustanud elektrooniline raamatukogusüsteem INNOPAC on jõudmine uuele tasandile ka raamatukogude lugejateeninduses. Kõigi infosüsteemi võimaluste kasutamine ülikooli raamatukoguvõrgus saab olema lähiaastatel raamatukogu üheks põhiülesandeks. Koondkataloogiga ühinemisel on erialaraamatukogude haldajad pidanud arvestama sellega, et avalik kataloog toob kaasa uued lugejad väljastpoolt oma struktuuriüksust. Trükiste laenutamise korra suhtes ei ole raamatukogu ettekirjutusi teinud — selle kehtestab erialakogu koostöös teaduskonna või allüksusega. Iga erialakogu puhul tuleb eraldi hinnata raamaturingluse (laenutuse) elektroonilise fikseerimise otstarbekust. Laenus on võimalik ühitada peakogu lugejate andmebaasi ja laenusprotseduuridega, kuid on võimalik luua ka eraldi reeglite ja õigustega erialakogu lugejate andmebaas.

Trükiste parema kättesaamise tagamiseks rakendatavad meetmed on paljuski omavahel seotud ja üksteisest sõltuvad. Eraldi tuleks rõhutada:

- teaduskondadega tehtavat koostööd erialakogude komplekteerimise ja kasutamise vallas,
- teavikute senisest paindlikuma, erinevaid lugejate sihtgruppe arvestava kasutuskorra rakendamist,
- õppejõudude ja raamatukoguhoidjate poolt koostatud nn. kursusepakettide kasutuselevõttu — need materjalid võivad olla täielikult või osaliselt elektroonilised,
- elektroonilise süsteemi võimaluste täielikumat kasutamist, näiteks operatiivse informatsiooni edastamiseks trükiste ringluse kohta,
- raamatukogu- ja inforessursside kasutajaõppuste korraldamist vastavalt nõudlusele kogu õppeaasta vältel (elektronkataloog, teadusandmebaasid jne.).

Väga oluliseks tuleb pidada ka õppematerjalide kättesaadavuse parandamist. Kindlasti on vajalik suurendada avariivõtte pinda. 1980-ndate alguses valminud raamatukoguhooned on ehitatud suhteliselt piiratud avakogu tarbeks, hoone kaasagetetele vajadustele kohandamine nõuab küllalt suuri investeeringuid ja kulukaid ümberehitusi. Lähiaastatel saab teaduskirjanduse lugemissaali avakogu suurendada olemasolevates ruumides. Esimeses järjekorras vajavad ümberehitamist kinnised teeninduspunktid.

Raamatukogus puuduvate trükiste kättesaamiseks kasutatakse aktiivselt raamatukogudevahelist laenutust. Vähemal määral on rakendatud ülikoolisest koopiaste tellimise võimalust peakogus olevatest ajakirjadest ja muudest trükistest.

Raamatukogu peab järgima ka pikaajalise säilitamise kohustust. Mitut laadi trükiste puhul tuleb võimaluste piires loobuda originaali laenutamisest ja kasutada koopiaid. Niimoodi toimitakse juba 1920.–1945. aastal ilmunud eestikeelsete ajalehtedega ja nn. *Estonica* ajalehtedega. Mikrofilmimis- ja digiteerimisprojekti (koostöös ELNET Konsortsiumiga) arenedes saab raamatukogu hakata looma vajalikku trükiste tagatiskogu ja kasutama originaalisäästvat laenutuskorda.

Väga oluliseks tuleb pidada koopiaste tegemise korraldust raamatukogus, tagades selle kogu raamatukogu lahtioleku aja. Siinjuures tuleb arvestada nii autoriõiguslikke kui ka trükiste kasutuskorrast tulenevaid aspekte, vältida trükiste füüsilist kahjustamist kopeerimise käigus. Lähemas perspektiivis tuleb välja arendada digitaalne kopeerimine.

Oluliselt tuleb suurendada lugejate kasutuses olevate arvutitöökohtade arvu, samuti võimalusi ühendada võrku kasutaja oma sülearvuti.

2. Teatmeteeningus.

Raamatukogus toimub traditsiooniliselt nii suulistele kui ka kirjalikele päringutele vastamine. Alates 1997. aasta lõpust töötab ka elektrooniline infoteenistus e-posti ja kodulehekülje vahendusel. Päringute hulk on olnud läbi aastate kasvav (85% päringutest tuleb ülikoolist). Ressursi otstarbekamaks kasutamiseks ja lugejate paremaks suunamiseks infootsingul korraldati ümber raamatukogusisene keskne teatmeteeningus asukohaga kataloogisaalis. Seal töötavad raamatukoguhoidjad-konsultandid aitavad lugejat esmase informatsiooni saamisel ja/või suunamisel vajaliku infoallika juurde.

Arvestades, et mitmesuguseid infoasutusi tekib pidevalt juurde ja infotehnoloogia areng toob kaasa uusi võimalusi, peab infoteenustealane arendustegevus ja koostöövõimaluste otsimine analoogilist teenust pakkuvate institutsioonidega olema pidev. Raamatukogu poolt pakutavad teenused tuleb praegusest enam siduda sobiva teavitamise ja reklaamiga, see tähendab nii suunavate viitade korrastamist kui ka teenuseid tutvustavaid voldikuid, teateid infolistides jne.

Traditsiooniliselt on raamatukogus läbi viidud kasutajaõppusi esmakursuslastele, pidevalt toimub elektrooniliste andmebaaside tutvustamine soovijatele. Vastavalt teaduskondade soovile on toimunud süvendatud loengukursused teadusinformatsiooni allikatest ja otsimeetoditest. Parem koostöö on siiani olnud ajaloo, psühholoogia ja keemiaosakonnaga. Vastavad võimalused võiksid olla kättesaadavad kõigi erialade üliõpilastele. On selge, et kogu teenusevajaduste spekter ei ole praegu raamatukogu poolt veel kaetud ja samuti ei ole ära kasutatud kõiki raamatukogu võimalusi. Süsteemne lähenemine ja parem koostöö teaduskondadega on ka selle valdkonna arengu aluseks.

Mais ja juunis viis raamatukogu läbi TÜ õppejõudude ja kraadiõppurite küsitluse nende informatsiooni hankimise viiside ja raamatukogu kasutamise asjus. Küsitluse tulemused ei olnud väga esinduslikud, kuid andsid siiski palju väärtuslikku informatsiooni teeninduse paremaks korralduseks.

Rohkem kui aasta töös olnud infosüsteem annab võimaluse suurt osa lugejateenindusprotsesse statistiliselt jälgida. Analüüsides nii küsitlustest kui ka statistikast saadud andmekogumeid, on võimalik tulemuslikult kavandada lugejateeninduse edasist arengut raamatukogus.

3. Turvameetmed.

Turvameetmete rakendamine on oluline nii raamatukogu varade kui ka töötajate ja lugejate turvalisuse tagamise seisukohalt. Selleks on esmatähtis rakendada külastuste kontroll niimoodi, et iga raamatukokku sisenemine autoriseeritakse raamatukogukaardi alusel. Lähema aasta jooksul tuleb välja ehitada sisenemise elektrooniline fikseerimine. Koos teatmeteeningustuse rakendamisega tuleb kontrollväravate juures asendada raamatukoguhoidja turvatöötaja või administraatoriga, kelle kohustuste hulka kuulub ka lihtsama esmase informatsiooni jagamine.

Infotehnoloogia

Infotehnoloogiliste lahenduste väljatöötamiseks moodustati infotehnoloogia toimikond. Raamatukogu infotehnoloogia võib tinglikult jagada neljaks erinevaks valdkonnaks.

1. Raamatukogus olemasolevate infotehnoloogiavahendite ja kohtvõrgu kaardistamine ja analüüs.

Suveks 2000 jõuti raamatukogus olukorrani, kus praktiliselt kõik töökohad raamatukogus on varustatud arvutiga, kasutades muu hulgas viimast Hollandi humanitaarabi. 2000. aastal hangiti koostöös Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsiumiga ja paigaldati raamatukokku uus keskserver.

2. Raamatukogu funktsionaalne analüüs IT seisukohast.

Analüüsi aluseks on raamatukogu erinevate funktsioonide sõltuvus raamatukogu põhilisest infotehnoloogilisest töövahendist, integreeritud raamatukogusüsteemist INNOPAC. Terviklik analüüs on koostamisel, aga üksikute funktsioonide lõikes (näiteks kataloogimine, retrokataloogimine, laenus jne.) on töö põhiosas tehtud, nende analüüside alusel toimus ka raamatukogu töötlusosakondade ümberstruktureerimine.

Teatavaid funktsioone või osafunktsioone ei peeta hetkel otstarbekaks integreeritud süsteemiga ühendada, sellisteks on mõned lokaalsed komplekteerimisalased andmebaasid, koostööprojektid (URBIS).

Koostamisel on raamatukogu põhiliste infovoogude skeem, sellega seondult on koostatud mitmeid juhendeid ja eeskirju, näiteks a) uue trükise tee ja sellega seotud andmebaasi(de) täiendamine: eraldi eesti trükis, sundeksemplar, uus väliskirjandus, perioodika; b) andmebaaside täiendamine erinevate retrokataloogimise projektide ja jooksva retrospektiivse kataloogimise (laenutusest tagasitoodavad) puhul; c) trükise tee ja andmebaaside täiendamine laenutamisel.

Raamatukogu töökorraldust ja erinevate funktsioonide vajadusi arvestades võib arvuti-võrgu arenduse jagada järgnevateks plokkideks.

1) Infosüsteemiga INNOPAC otseselt seotud:

- töötlusosakonnad — väliskirjanduse osakond, kodumaise kirjanduse osakond, liigitamisosakond, retrokataloogimisosakond;
- avalik kataloog,
- õppe- ja teaduskirjanduse ringlus.

Nendes osades on peamiseks probleemiks vanade tööjaamade vähene võimsus.

2) Erinevaid andmebaase tootvad osakonnad:

- bibliograafiaosakond,
- käsikirjade ja haruldaste raamatute osakond.

Nende osakondade peamiseks probleemiks on olemasolevate kaartkataloogide retrokatalogimine ESTER-isse ja teistes andmebaasides (peamiselt *Pro-Cite*) olevate andmete konverteerimine ESTER-isse. Lisanduvad erilaadiliste materjalide elektroonilise kirje standarditega seotud probleemid.

3) Infoteenindusega seotud funktsioonid:

- info- ja eurodokumentatsiooni osakond,
- teatmebibliograafia,
- teatmeteenistus.

Igat liiki infoteenuste laiem kasutuselevõtt sõltub eelkõige käibel olevate tööjaamade arvust. Samuti tuleks laiendada info-otsingu ja andmebaasidealast koolitust.

4) Raamatukogudevaheline laenus ja dokumendiedastus.

Nende valdkondade laiendamine sõltub eelkõige vastava teenuse ja postiedastuse hindadest.

5) Infosüsteemide teenistus.

Raamatukogu on lahendanud infotehnoloogiaalase arendusega ja personali koolitusega seotud ülesanded suhteliselt autonoomselt. Olemasolev kompetents lubab arvestatava partnerina osaleda nii rahvusvahelistes kui ka kodumaistes raamatukogunduslikes projektides.

6) Ülikooli eriala- ja haruraamatukogud.

Raamatukogu on tegelnud aktiivselt infosüsteemi INNOPAC kasutuse laiendamisega kogu ülikoolis. Raamatukogu infosüsteem on muu hulgas kasutusel ka ülikooli Pärnu, Narva ja Türi kolledžis. Infosüsteemi haldus ja kasutamisega seotud koolitus on tagatud peakogust, töökohtade arendus on enamasti kohapealse struktuuriüksuse vastutusel.

3. Raamatukogu üldprobleemid ja infotehnoloogia.

Osa üldprobleemidest on tõenäoliselt lahendatavad koostöös ülikooli teiste infosüsteemide arendamisega. Lõppenud aastal tehti koostööd õppeinfosüsteemi ja dokumendihaldussüsteemi väljaarendamisel. Eraldi tuleb käsitleda mitmesuguseid projekte. Suurematest tuleb nimetada Euroopa Komisjoni projekti DIEPER, samuti ELNET Konsortsiumi digiteerimise ja retrospektiivse rahvusbibliograafia projekte.

Kuigi raamatukogu veebilehekülj sai lõppeval aastal uue kujunduse ja sisekommunikatsioon on väga suurel määral elektrooniline, on nimetatud valdkondadele vaja pöörata lähiajal tunduvalt enam tähelepanu.

Paljud probleemid — digitaalsete materjalide ja kursusepakettide kättesaadavaks tegemine koos juurdepääsu autentimisega — on lahendatavad läbi INNOPAC-i arengu ja arenduse.

4. Infotehnoloogiaga seotud üleülikooliliste teenuste väljaarendamine.

Nimetatud teenuste väljaarendamist raamatukogu baasil tuleb pidada otstarbekaks. Raamatukogu näol on tegemist suure, pika lahtiolekuajaga hoonega, kus on kättesaadavad nii paberandjal kui ka elektroonilised infomaterjalid. Lähitulevikus tuleb kindlasti avardada Interneti-otsingu võimalusi ja luua võimalus tekstitöötlusteks.

Raamatukogu struktuur ja personal

1. Struktuur.

Raamatukogu organisatsioonilist struktuuri on mitmes osas muudetud ja muutusi tuleb veel. Eesmärgiks on kujundada raamatukogu funktsionaalsemaks ja kaasaegsemaks.

Struktuuris on eristatavad töötlososakonnad (kodumaise kirjanduse osakond, väliskirjanduse osakond, liigitamisosakond, retrokataloogimise osakond ning bibliograafiaosakond), teenindus (raamaturingluse, teatme- ja infotööga seotud osakonnad), lisaks tehniline ning tugistruktuur. Eraldi tuleb vaadelda funktsionaalselt suhteliselt iseseisvaid struktuuriüksusi — käsikirjade ja haruldaste raamatute osakond, teabekeskused, filiaalid jne. Töötuse reorganiseerimine 1999. aastal tähendas kataloogimise, rekataloogimise, perioodika, vana raamatu ja komplekteerimisosakonna ümberkujundamist vastavalt tegelikule töövoole ja infosüsteemi loogikale väliskirjanduse, kodumaise kirjanduse, liigitamis- ja retrokataloogimise osakonnaks. Kirjeldatud muutus andis otseseid tulemusi — töötlus muutus kiiremaks, niigi piiratud ressursi hakati paremini kasutama.

Täielikult reorganiseeriti lõppeval aastal hügieeni- ja restaureerimisosakond — loodi raamatukogu ennistuskeskus ja eraldi köitekoda, kokku vähenes koosseis kolmandiku võrra. Ennistuskeskus on lõpetanud paljud pikalt pooleli seisnud tööd. Samuti on keskus olnud edukas oma teenuse pakkumisel ülikoolis ja väljapoole ülikooli.

Käimas on organisatsiooni dokumentatsiooni korrastamine — läbi on vaadatud või vaatamisel raamatukogu põhikiri, kodukord, osakondade põhimäärused, mitmesugused kasutuseeskirjad, teenuste kirjeldused ja hinnakirjad, palgakorraldus, ametijuhendid. Osaliselt sõltuvad nimetatud dokumendid kogu raamatukogu struktuuri korrastamisest.

2. Personal.

Aasta alul oli raamatukogus 285,75-l ametikohal 326 töötajat ning aasta lõpus 256-l ametikohal 287 töötajat, millest 61,25 ametikohta (73 töötajat) kuulub nn. tugipersonalile — koristajad, valvurid jm. Need ametikohad ei kuulu rahvusvahelise praktika järgi raamatukogu nomenklatuuri, sõltumata sellest, kas vastavat teenust (näiteks turvamine, koristus) ostetakse sisse või hoitakse töötajad palgal. Infosüsteemi kasutuselevõtt võimaldab küll vähendada personali teeninduses ja kasutada mõnel töökohal tähtajalise tööajaga vähem kvalifitseeritud töötajaid, kuid samas eeldab vähemalt praegusel etapil täiendavaid investeringuid tehnoloogiasse ja personali koolitusse ning ümberõppesse.

Raamatukogu personal on uute tehnoloogiatega kohanenud kergemini kui uute nõuetega moodsas/muutunud teeninduses. Samas tuleb personali täiendkoolitust pidada ülioluliseks. Veebruaris 2000 tehti esmane koolitusvajaduse analüüs ja koostati ka esialgne koolitusplaan. Selle järgi tuleks esmajärjekorras nimetada töötajate erialast täiendõpet teeninduspsühholoogia, teeninduskorralduse ja teenuse turunduse alal, samuti tehnoloogialast täiendkoolitust. Suurimaks probleemiks on jätkuvalt koolituse hind ja rahaliste vahendite nappus. Väga tähtsaks tuleb pidada just keskastme juhtide koolitust. Võib öelda, et raamatukogus on küll piisavalt juhtivaid spetsialiste, aga napib headest spetsialistide juhtidest.

Raamatukogu eesmärgiks on saada ise koolituse pakkujaks. Koolitust on võimalik korraldada nii osana ülikooli õppetegevusest, täiendkoolitusena teadus- ja rahvaraamatukogude töötajatele kui ka pakkuda üksikute kursustena kõigile soovijatele. Peamiste koolitusvaldkondadena saab nimetada — teadusinformatsiooni allikad ja otsimeetodid, mitmed teemad bibliograafiast ja raamatukogundusest, samuti (raamatukogu)infosüsteemide ja infotehnoloogiaga seonduvad valdkonnad.

Suureks probleemiks on personali vananemine. Viimastel aastatel on uusi, nooremaid töötajaid raamatukokku tulnud minimaalselt. Eelnevat arvestades on ametikohtade vähenemisel eelistatud pensioniikka jõudnud töötajate pensioneerumist, samuti ei ole koon-

damiste puhul eriti määravaks vähene tööstaaž. Raamatukogus on vaja tagada töötajate normaalne liikuvus, mis mõjuks kogu organisatsioonile tervendavalt.

Infosüsteemi juurutamisega on muutunud paljudel töökohtadel tehtav töö lihtsamaks ja tehnilisemaks, samas on suurenenud mitmel pool töö mitmekesisus ja muutunud põhjalikult raamatukoguhoidjaile esitatavad nõuded. Lähiajal tuleb üle vaadata töö sisu igal konkreetsel töökojal, samuti töötajate jagunemine raamatukoguhoidjateks ning tugipersonaliks. Töö iseloomu muutudes tehnoloogia ja muude ümberkorralduste tõttu on võimalik rakendada üha rohkem tähtajaliste töölepingutega töötajaid, eelistades üliõpilasi.

Mitmes retrokataloogimise-, bibliograafia- ning käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna töövaldkonnas oleks otstarbekas töö osaliselt või täielikult ümber korraldada ja viia projekt- või grantfinantseerimisele.

Tuleb tõdeda, et paljudes raamatukogu personalitööd puudutavates valdkondades puuduvad head omamaised eeskujud.

2000. aastal on raamatukogus alustatud oma organisatsioonikultuuri — tunnustus-süsteem, üritused, traditsioonid, aplikatsioonid jne. — korrastamist ja uuestiloomist. Loodav peaks olema kaasaegsem, samuti ei maksa selle olemasolu alahinnata olukorras, kus palgad on suhteliselt madalad ja motivatsioon tööks ning ümberkorraldusteks nõrk.

Raamatukogu hoone, tehnovõrgud ja ruumijaotus

Raamatukogu hoone ja tehnovõrkude remondi osas lähtub raamatukogu pikaajalisest remonttööde plaanist, mida korrigeeritakse igal aastal vastavalt vajadustele ja uuele, tekkinud olukorrale.

Eelneva kolme aasta jooksul on välja vahetatud katus, rajatud vundamendi niiskustõkke, remonditud umbes kolmandik teenindustsoonist ja neljandik sisetöö ruumidest. Otstarbekaks tuleb pidada erinevate piirkondade kompleksset remonti — remonditavates tsoonides vahetatakse välja kõik amortiseerunud tehnovõrgud ja rajatakse vajalikud uued, nt. võrguühendused. Nii toimiti ka 2000. aasta alul õppelugemissaali ja individuaalkabiinide remondi käigus, kuhu muu hulgas paigaldati võrguühendused kasutajatele. Valmis on ventilatsioonisüsteemi renoveerimise projektlahendus, kõigi viimaste remontide ajal on sellega juba arvestatud. Eeloleval aastal korrastatakse ja muudetakse turvalisemaks peafuajee ja ehitatakse välja teatmeteeningustuse tööala. Omaette valdkonnaks tuleb pidada turvaprobleemidega seotud küsimusi. Eelmisel aastal rakendati hoone välisjälgimissüsteem, oluliseks tuleb pidada ka raamatukogu lugeja- ja töötajatsioonide eraldamist suletavate uste abil. Ümbertegemisele kuulub samuti lugejate sissepääs, mis tagaks lugejakaardi efektiivse kontrollimise võimaluse. Raamatukogu ruumijaotuse osas on raamatukogu seadnud eesmärgiks otsida ja leida võimalus ööpäevaringselt avatud raamatukogu osa loomiseks. Ilma ümberehituste ja täiendavate investeeringuteta pole hetkel võimalik seda probleemi lahendada. Teostamisel on raamatukogu töötajate tööruumireform, eesmärgiga paigutada töötlevad osakonnad (neis toimub 8-tunniline istuv töö päevas) raamatukogu hoone välisringile, s.t. välisakendega ruumidesse. Lähema kahe-kolme aasta jooksul tuleb hakata tähelepanu pöörama ka hoidlatega seotud probleemidele, nende avamise võimalustele lugejatele ja sellega seotud ümberehitustele, hoidlate täitumisest tingitud ümberpaigutustele jm. Lähema aasta jooksul on plaanis välja ehitada elektrooniline monitooringusüsteem õhuniiskuse ja temperatuuri automaatseks jälgimiseks hoidlates.

Aprill – detsember 2000

AASTAARUANNE 2000

I. Üldist

1802. a. asutatud Tartu Ülikooli Raamatukogu tegutseb 1997. a. kinnitatud põhikirja järgselt rahvus- ja riikliku universaalse teadusraamatukoguna. Tartu Ülikooli struktuuris oli ta rektor prof. Jaak Aaviksoo vastutusallas.

Raamatukogu juhtisid direktor Toomas Liivamägi, teenindusdirektor Mare-Nelli Ilus ja majandusdirektor Heiki Epner.

Traditsiooniliselt anti raamatukogu aastapäeval kätte aastapreemiad: I preemia humanitaarraamatukogu juhatajale Sirje Madissonile raamatukogu traditsioonide energilise värsendamise eest; II preemia teadusbibliograafia osakonna vanembibliograafile Kersti Taalile asjatundliku ja järjekindla raamatukogu varade tutvustamise eest; III preemia infosüsteemide süsteemiadministraatorile Kalju Kill Kasele raamatukogu arvutivõrgu ülihoolsa ja peremeheliku hoidmise/arendamise eest. Raha vähesuse tõttu said premeeritud raamatukogu tänukirja ja meene. Raamatukogu tänukirja said aasta tegusa ja tulemusliku töö eest Maiga Davõdov, Malle Ernits, Miralda Koor, Sulo Lembinen, Marika Meltsas, Marvi Pulver, Piret Rattasep, Anu Rjabinin, Algo Rämmer, Rein Saukas, Silja Tänavots ja Kertu Uri.

Aasta jooksul kutsuti ellu kaks üleraamatukogulist teenistust: 16. novembrist alustas tegevust spetsiaalse koolituse läbinud 26 konsultandist koosnev teatmeteenus (lähemalt vt. X) ja aasta lõpus asusid tööle esimesed referendid, kes teevad teaduskondade ja osakondadega koostööd teavikute komplekteerimisel, kogude ja teenustepaketi kujundamisel, lähtudes ülikooli vajadustest (vt. ka lisa XIII).

Seni varjusurmas olnud metoodikanõukogu asemele moodustati 6. nov. raamatukogunduslike ja raamatukogu tegevust puudutavate küsimuste arutamiseks ja lahendamiseks 13-liikmeline arenduskogu (lähemalt vt. XVI, 3).

Rektori moodustatud komisjon koosseisus rektor prof. Jaak Aaviksoo, dekaanid prof. Birute Klaas ja prof. Jaak Järv, finantsdirektor Taimo Saan ja raamatukogu direktor Toomas Liivamägi raamatukogu uue arengukava aluseks olevate põhiseisukohtade väljatöötamiseks paraku konkreetsete tulemusteni ei jõudnud.

Digitaalraamatukogu loomisel astuti pikk samm edasi. Aasta jooksul selgitati portreefotode digitaalarhiivi koostamise võimalust ja selle sidumist elektronkataloogi ESTER bibliokirjetega. Võeti vastu otsus: 1) jätkata esmajärjekorras TÜ õppejõudude portreedele elektronkataloogimist; 2) paralleelselt sellega skannida portreed TIFF formaadis, mis annab arhiivkoopia; 3) avalikuks kasutamiseks esitada portree JPEG formaadis, mille kvaliteet on pildiga tutvumiseks piisav; 4) teatud hulga piltide skannimise järel teha need kättesaadavaks digitaalarhiivina koduleheküljel, sidudes ESTER-i vastava kirjega.

Aasta töid ja tegemisi mõjutas tugevasti Eesti Raamatu Aasta (lähemalt vt. XX).

2000. aastat raamatukogus mõjutasid kõige rohkem **ülimalt napp eelarve, sellest jöhnutunud koondamine ja struktuuri ümberkorraldamine, Eesti teadusraamatukogunduse korraldamatus, INNOPAC-i täielikum kasutuselevõtt, koostöö tihendamine ülikooliga.**

II. Eelarve

Eelarve kinnitati Tartu Ülikooli Nõukogu otsusega nr. 105, 17.12.1999.

Eelarve tulud olid planeeritud 26.516,2 tuh. kr. (koos täpsustustega), sh. kontrollarvuna tulud haldusfondist 25.158,2 ehk 94,8% ning muude tuludena 1.358,0 ehk 5,2%.

Laekumine kokku oli 26.874,0 tuh. kr., sellest haldusfondist 25.158,2 ehk 93,6%, muudest tuludest 1.715,8 ehk 6,4%.

Planeeritust suuremad tulud laekusid lepingutest ning sihtsummadest, nende kasutamine on määratud oma eelarvega ning sellega muid püsikulusid katta on keeruline. Viimaste aastate üldtendentsina võib märkida omatulude, sealhulgas tasuliste teenuste üsna järjepidevat kasvu. Samas on lepingud ja sihtsummad väga tundlikud riigi üldise majandusolukorra suhtes, nii võib aastate lõikes olla suuri kõikumisi.

Kulud olid kokku 26.523,5 tuh. kr., suurematest kuluartiklitest raamatuostusummad 7.823,2 ja tööjõukulud 14.562,6 tuh. kr.

Üldine puudujääk moodustas aasta lõpuks -546,8 tuh. kr., mis tähendab vähenemist, 1999. a. oli puudujääk -897,3 tuh. kr. Puudujäägi vähenemine on tingitud eelkõige raamatuostusummadest ettetellitud välisperioodika eest 622,5 tuh. kr. tasumise edasilükkamisega 2001. aastasse. Kuulumine suurde süsteemi tagas vaatamata puudujäägile püsikulude katmise ja asutuse funktsioneerimise.

Suuremad kuluartiklid: tööjõukulud 54,9%, raamatuostusummad 29,5%, elektri- ja küttekulud 7,7%, kantslei- ja majanduskulud 5,7%. Kulud töötaja kohta moodustasid aastas 104.834 kr., ilma raamatuostusummadeta 73.913 kr., registreeritud lugeja kohta 1457 kr., laenutuse kohta 36 kr. Samal ajal kasvasid oluliselt arvutivõrgu vahendusel pakutavad raamatukoguteenused, s.t. kasutaja ei pruugi olla registreeritud lugeja, suurenes avariilistel oleva kirjanduse osakaal, mis ei peegeldu laenusstatistikas.

Eelarves planeerituga võrreldes suurenesid eriti kantslei- ja majanduskulud, selle artikli alla läks suurem osa lepingute ja sihtsummadega ettemääratud kulusid, ning kahest välisabi saadetest tingitud transpordikulud. (Saadud arvutid võimaldasid vähendada kulusi põhivahenditele ja parandada lugejateenindust.) Kulude struktuuris suurenes posti- ja sidekulude osa, vähenesid hoolduskulud, väike oli põhivahendite osa. Tulevikku silmas pidades on tegemist süveneva negatiivse tendentsiga, mille tagajärgede likvideerimine võib osutada kulukaks.

Pingelises finantsseisus tagati raamatukogu funktsioneerimine (raamatukogusüsteemi ja hoone kasutatavus, laenus) ja arendustegevus, miinimumini viidi muude, samuti hädavajalike kulutuste osa. Mahajäämus arendustegevuses toob varem või hiljem kaasa suutmatuse oma põhifunktsioone kanda.

Eespool esitatud numbrites ei kajastu kapitaalremondi summa 2 miljonit kr. Sellega teostati Struve 1 torustiku avariilise iseloomuga töid, remont peafuajee tsoonis, signaalsiooni renoveerimine hoidlates ja läbipääsusüsteemi ehitus.

Eelarve tulude ja kulude kohta (tuh. kr.) annab täpsema ülevaate tabel 1 ja 2.

AASTAARUANNE

Tabel 1

Tulud	Eelarve	Eelarve täpsustus	Täpsustatud eelarve	Laekumine	%
1.5. Muud riigieelarvelised laekumised	0.0	80.0	80.0	80.0	100.0
2.3. ETF grandid	175.0	-115.0	60.0	60.0	100.0
2.5. Lepingud	450.0	0.0	450.0	540.7	120.2
2.6. Sihtotstarbelised vahendid	180.0	0.0	180.0	448.8	249.4
2.8. Renditulud	200.0	0.0	200.0	202.4	101.2
2.9. Muud tulud	400.0	0.0	400.0	396.4	99.1
4. Tulud haldusfondist	25,123.2	35.0	25,158.2	25,158.2	100.0
5. Üldkulude eraldis	0.0	-12.0	-12.0	-12.6	104.7
Tegevustulud kokku	26,528.2	-12.0	26,516.2	26,874.0	101.3

Tabel 2:

Kulud	Jääk	Eelarve	Eelarve täpsustus	Korrigeeritud eelarve	Kulud	Täitmise %
1. Tööjõukulud	-1,001.0	14,165.6	0.0	13,164.6	14,562.6	108.4
1.1. Palgakulud	-752.6	10,650.8	0.0	9,898.2	10,949.4	108.4
1.2. Sotsiaalmaksud	-248.4	3,514.8	0.0	3,266.4	3,613.3	108.4
2. Koolitus ja komanderingud	0.0	375.0	-127.0	248.0	298.0	117.7
3. Kantselei- ja majanduskulud	158.0	1,117.6	100.0	1,375.6	1,509.7	107.5
4. Transpordikulud	0.0	60.0	15.0	75.0	112.8	147.4
5. Külaliste vastuvõtukulud ja erisoodustused	0.0	50.0	0.0	50.0	52.9	103.6
6. Investeeringud põhivarasse	0.0	70.0	0.0	70.0	69.7	97.5
7. Muud tegevuskulud	0.0	150.0	0.0	150.0	61.1	39.9
8. Ruumide ülalpidamiskulud	0.0	2,040.0	0.0	2,040.0	2,033.5	97.6
Komplekteerimine	-54.3	8,500.0	0.0	8,445.7	7,823.2	92.6
Tegevuskulud kokku	-897.3	26,528.2	-12.0	25,618.9	26,523.5	102.1

III. Töötajad

Seisuga 1. jaan. 2000 oli raamatukogus 285,75 ametikohta (326 töötajat), sellest raamatukogunduslikku personali 215,75 ametikohta (242 töötajat), abipersonali 70 ametikohta (84 töötajat).

Seisuga 31. dets. 2000 oli raamatukogus 256 ametikohta (287 töötajat), sellest raamatukogunduslikku personali 194,75 ametikohta (214 töötajat), abipersonali 61,25 ametikohta (73 töötajat). Kui 1999. aastal, võrrelduna 1998. aastaga, jäeti raamatukogus täitmata 12,5 ametikohta, siis aruandeaastal kahanes ametikohtade arv veel 29,75 võrra (39 töötajat), sellest 21 raamatukogunduslikku (28 töötajat) ja 8,75 abipersonali ametikohta (11 töötajat).

Raamatukogunduslikust personalist oli aasta lõpus ülikooliharidusega 154, rakendus- kõrgharidusega 5 ja keskhariidusega 55 töötajat. Raamatukogundusharidusega oli 29 inimest, neist 20 oli ülikooliharidus, 5 rakenduskõrgharidus ja 4 keskhariidus. Teaduskraad oli neljal töötajal (kaks ajalookandidaati ja kaks magistrit).

17.04. moodustati teatmeteunistuse juhi ametikoht, mille konkursi võitis Kärt Miil. Tema olulisemad tööülesanded on: 1) teatmeteunistusealane arendustegevus, teatmeteunistuse töö organiseerimine (üldise struktuuri loomine, rakendamine ja arendamine; personali valik, personali motiveerimine ja täiendkoolituse organiseerimine; vajalike juhendmaterjalide/protseduurireeglite koostamine; teatmeteunistust kajastava avalikkusele mõeldud informatsiooni edastamise korraldamine), 2) koostöö arendamine teiste infokeskustega väljaspool raamatukogu, 3) esmakursuslaste koolituse organiseerimine.

Laiendades teabekorraldaja ülesandeid suhtlemisstrateegia ja -taktika arendamisega, loodi avalike suhete spetsialisti ametikoht, millel asus alates 1.02. tööle Kalli Kukk. 15.05. asus keemiaraamatukogu juhtima Marju Salve. 21.02. loodi raamatukogu arhivaari ametikoht, millel asus tööle Maret Konson.

Eelarve kokkuvõtte eesmärgil muudeti tähtajaliseks kõikide riidehoidjate, osaliselt ka majahoidjate ja teenindajate töölepingud. Kui 1999. aasta lõpuks oli uuendatud 60% raamatukogundusliku personali ametikirjeldustest, siis aruandeaasta lõpuks kaasajastati peaaegu kõik ametikirjeldused.

Personali kohta vt. ka lisa XXXVIII–XLIII.

IV. Struktuur

Aruandeaastal jätkati raamatukogu struktuuri korrastamist. Ajalises järjestuses olid toimunud muutused järgmised.

19.01. moodustati hügieeni- ja restaureerimisosakonna baasil kolm iseseisvat struktuuriüksust: ennistuskeskus (juh. Ene Sarap), köitekoda (juh. Valentina Selge) majandusdirektori otsealluvuses ning säilitus- ja hooldusteenistus peavarahoidja Kersti Jalase otsealluvuses. Reorganiseerimise eesmärgiks oli viia restaureerimis-konserveerimistöo projektikesksele alusele, võimaldada ennistuskeskuse iseseisev areng kuni ülikooli keskseks conserveerimiskeskuseks saamiseni. Köitekojal võimaldatakse arendada ja pakkuda oma teenuseid ka väljaspool raamatukogu. Aasta lõpus korraldati ümber hooldustöö raamatukogu hoidlates, koristajate ametikohad koondati ning kogude järjepidevaks hooldamiseks loodi fondihooldajate ametikohad, põhiülesanneteks peale hoidlapindade ka säilikutepuhastamine.

1.03. asutati uus, kahe töötajaga (Tiiu Sade, Anneken Metsoja) struktuuriüksus —

statistikateenistus, eesmärgiga koondada ka füüsiliselt ühte kohta teavikute arvestus ja vastavate statistiliste aruannete koostamine ning eelarveväliste summade kulutamise kohta andmebaasi ja statistika pidamine.

Alates 26.06. kaotati raamatukogus arvutituba, mille töötajate põhiülesandeks oli töötajate arvutialane nõustamine ja arvutiterminalide hooldamine, ühtlasi koondati ametikohad.

Seoses töö optimeerimisega ühendati 4.09. hoiuosakond ja teaduskirjanduse lugemissaalide sektor teaduskirjanduse osakonnaks (juh. Olga Einasto).

Vastavalt Tartu Ülikooli ja Eesti Kaitseministeeriumi vahelisele lepingule 19. juulist 2000. a. nr. 266/0007 moodustati alates 1.09. uue struktuuriüksusena NATO teabekeskus, mis kuulub teatmeteenistuse juhi vastutusvaldkonda.

Alates 1.11. ühendati teadusbibliograafia osakond ja teatmebibliograafia osakond bibliograafiaosakonnaks (juh. Anne Laumets).

Arenduskogu 14. detsembri koolekul võeti vastu raamatukogu struktuuriüksuse kirjelduse koostamise juhend, mis on aluseks kõikide raamatukogu struktuuriüksuste kaasajastatud kirjelduste koostamiseks.

Struktuuri kohta vt. ka lisa XL.

V. Komplekteerimine

2000. aastaks eraldati trükiste hankimiseks 8 445 700 krooni, mis oli oluliselt väiksem summa kui eelmisel, 1999. aastal (9 490 000 kr.). Juba aastaid on raamatukogu olnud alafinantseeritud, seda on süvendanud veel eelarve pidev kõikumine (vt. lisa XI). Uute instituutide liitumisel/liitumisel ülikooliga, filiaalide loomisel (biomeedikumi raamatukogu 1999), uute erialade avamisel ja üliõpilaste arvu suurenemisel (seisuga 31.12.1995 oli 8136 üliõpilast, 17.02.2000 aga 9552 üliõpilast) pole komplekteerimiseelarve suurenenud. Lisaks on väljaanded kallinenud keskmiselt 10–15% aastas. Üha enam saab ilmsiks, et raamatukogu ei suuda sellise eelarvega toetada vajalikul määral ülikooli õppe- ja teadustööd.

Komplekteerimise põhiprobleemiks oli — kuidas etteantud väheseid ressursse võimalikult otstarbekalt kasutada. Seda arutati korduvalt ka kogude arenduse toimkonnas, kus määratleti kogude arendamise prioriteedid — esikohale seati elektrooniline informatsioon ja õppekirjandus — ning jälgiti jaotatud summade kasutamist.

Teavikute ostmisel muutus oluliseks teenuse kvaliteedi, kiiruse ja hinna suhe. Erinevate vahendajate, kirjastuste ja raamatukaupluste hindu võrreldi pidevalt ning välja kujunesid kindlad partnerid. Väga hea koostöö tekkis TÜ raamatupoega, aga samuti jätkus kirjastuse *Lange&Springer* näituseprojekt, mis hoolimata protsessi aeglusest ja töömahukusest on võimaldanud seni siiski kõige soodsamate hindadega väliskirjanduse oste. Kirjastuselt *Karger* saadi 80%-lise hinnasoodustusega 30 ajakirja ja 75%-lise hinnasoodustusega kõik kirjastuses ilmunud monograafiad.

Kriitiliselt vaadati läbi raamatuostussumma kasutamise senine kord. Raamatukogu arengukava aluste väljatöötamiseks moodustatud komisjoni ettepanekul ja kogude arenduse toimkonna soovitusel koostati 2001. aasta eelarve jaotus (kinnitati TÜ eelarvekomisjoni poolt 8.12.), kus on **teadusinformatsiooni ja õppematerjalide ostmiseks eraldatav raha jagatud teaduskonniti**. See on väga oluline muutus rahajaotusmehhanismis, mis lubab eeldada, et alles nüüd hakkavad teaduskonnad aru saama, kui väike on raamatukogule komplekteerimiseks eraldatav summa ja kui palju teadus- ja õppekirjandus maksab.

Teaduskondade ja raamatukogu vahelise koostöö arendamiseks komplekteerimise valdkonnas rakendatakse referentide süsteem. Aasta lõpus koostati vastav dokumentatsioon, kuulutati konkurss, töötati välja koolituskava, esimesed referendid hakkasid tööle.

Raamatukogu probleeme õppekirjanduse hankimisel on teaduskondadest mõistnud vist vaid majandusteaduskond, luues suurepärase pretsedendi ja rahastades teaduskonna eelarvest u. 160 uue võõrkeelse majandusraamatu tellimise. Nimestik koostati õppejõudude ja teadurite valikul kirjastuste kataloogide baasil. Teaduskond finantseeris veel osaliselt 2001. aastaks majandusraamatukokku tellitavat eestikeelset perioodikat: *Eesti Päevaleht*, *Eesti Ekspress*, *Tulu*, *Eesti Majanduse Teataja*.

Filiaalidele komplekteeriti trükiseid tunduvalt väiksemas mahus kui varem. Seoses eksemplaarsuse pideva vähendamisega on kõne all olnud ärgitada üliõpilasedustust konsepti- ja õpikuturge korraldama. Vaagitud on lugejate toodud asendusraamatute vastuvõtmise printsiipe vältimaks ebavajalike trükiste sattumist raamatukokku.

Eesti trükis

Sundeksemplaride saamine suurematest trükikodadest on aasta-aastalt paranenud ja ka mitmed väiksemad trükikojad on hakanud trükiseid ise saatma (varem tuli üldjuhul Tallinnas järele käia). Siiski ei tähenda see, et raamatukogu kõik ettenähtud teavikud saaks.

Alates 2000. a. algas sisuline töö Eesti elektrooniliste teavikute sundeksemplaride komplekteerimisel. Varem oli see tööloik üheselt lahendamata. Seoses eelarverahade nappusega ei osteta kõigist Eestis väljaantavatest elektroonilistest teavikutest lisaeksemplare, vaid valmistatakse tagatiskoopia (lubatud vastavalt autorikaitseaduse § 20/1).

Järjekordselt vähendati trükiste eksemplaarsust. Vastavalt direktori korraldusele nr. 10, 17.10. lähtutakse edaspidi kolmanda või enama nn. kasutuseksemplari(de) juurdeostmisel ainult Tartu Ülikooli õppe- ja teadustöö vajadustest. Rahvustrükise täielik kogu moodustub kahest (või ühest) sundeksemplarist.

Välismaine trükis

Võõrkeelse teadusperioodika osas (mille maht võrreldes 1996. aastaga on pea poole võrra vähenenud: 1996. aastal 1300 nimetust, 2000. aastal 700 nimetust) hoidis raamatukogu eelmise aasta taset. Välisperioodika tellimiseks kulus raamatuostussummadest praegu 60% (4 875 000 kr.). Võõrkeelsete teavikute komplekteerimise **prioriteediks** teadusajakirjade järele olid **õppetööd toetavad materjalid**, millele kulutati 1 000 000 kr.

Vahetuse korras teavikute hankimine on aasta-aastalt vähenenud (2000. a. 2718 arvestusüksust, 1999 — 3240). Raamatuvahetust ei ole võimalik laiendada juba ebakorrapärase saatmisvõimaluste ja TÜ Kirjastuse väljaannete kõrgete hindade tõttu. Seoses majandussummade nappusega peatati aruandeaastal välisvahetuse pakkide saatmine peaaegu kolmveerandiks aastaks, mis aga kõigutab vahetussuhteid maailma teadus- asutustega ja kahjustab raamatukogu, ülikooli ja Eesti mainet usaldusväärse partnerina.

Kuna välisvahetusega polnud võimalik senises mahus tegeleda, jõuti rohkem läbi töötada varasematel aastatel saabunud annetusi.

Väärtusliku kogu fennoungistikaalast kirjandust annetasid Tartus toimunud IX rahvusvahelisest fennoungistide kongressist osavõtjad, olulisi infomaterjale ja Euroopa Liitu tutvustavaid väljaandeid kinkisid Suurbritannia ja USA saatkond. Trükiseid annetati mitme jätkuva projekti raames: teadusajaloalane kirjastamisprojekt *Historia Scientiarum* (Fritz-Thyssen-Stiftung), Sorose fondi *Puškini-projekt*, Ida- ja Kesk-Euroopa Ajakirjade Annetus-

projekt, *IEEE Computer Society* projekt, Ameerika Matemaatika Ühingu *FSU* projekt ja *Deutsche Forschungsgemeinschaft*'i projekt.

Trükiste järelkomplekteerimine

Läbi töötati Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Usuteaduse Instituudist raamatukokku tagasi jõudnud vana väärtuslik saksa- ja ladinakeelne teoloogiakirjandus (vt. ka S. Härmi artiklit käesolevas aastaraamatus), osa Eesti Teadusliku Seltsi Rootsis poolt annetatud vanemat kirjandust, mis sisaldas palju huvitavaid trükiseid ajaloo, keele- ja kirjandus- teaduse alalt, sealhulgas märkimisväärse koguse *Estica*-alast kirjandust, ning TÜ geograafia ja anatoomia instituudist üle antud trükised.

Vastu võeti mitu kogu — prof. S. Karlingi kunstiajaloolased raamatud Rootsist, ülikooli kunstimuuseumi ja silmakliiniku poolt raamatukogule üle antud raamatud. Kauaaegne Eesti orienteerumisspordi edendaja, TÜ kehakultuuriteaduskonna endine õppejõud Arne Kivistik annetas ligi 600 orienteerumiskaarti aastaist 1962–1994. Koos viimastel aastatel saadutega on raamatukogul nüüd Spordimuuseumi kõrval teine täielik trükitud orienteerumiskaartide kogu Eestis.

Töötajate rakendamisega olulisematele töödele ei olnud võimalik jätkata reservkogu läbitöötamist.

20. dets. 1999. a. veeavarii tekitas eestikeelsete trükiste kogule suurt kahju. 2000. aasta alguses korraldati suurem aktsioon hävinud ja kahjustatud trükiste hankimiseks: ajakirjanduse ja raadio abil kutsuti inimesi trükiseid annetama, koostati vajalike trükiste nimekirjad, millega sai tutvuda nii raamatukogu teeninduspunktidest kui ka Interneti koduleheküljel. Tulemused olid meeldivalt üllatavad. Annetusi saabus üle kogu Eesti — Tartust, Tallinnast, Elvast, Jõhvist, Viljandist, Kundast jne. Eriti palju saadi ajalehti-ajakirju, õpikuid ning 1960–1970-ndate aastate ilukirjandust.

Eesti trükiste järelkomplekteerimisele kulutati 15 651 kr. (164 trükise keskmine ostuhind 80 kr.): eraisikutelt 42 eks. (3497 kr.), antikvariaatidest 85 eks. (6777 kr.) ja TÜ raamatupoest 37 eks. (5377 kr.), kasutades ainult Haridusministeeriumilt programmi “Eesti keel ja rahvuskultuur” raames saadud raha.

Käsitöökirjad

Käsitöökirjandusse saabus kultuuri- ja spordiajaloolase O. Langsepa isikuarhiivi materjale, peamiselt kirjavahetust seoses N. ja S. Roerichiga ning G. Hackenschmidtiga kirjad. Mitme partiina tuli täiendusi prof. J. Lotmani arhiivimaterjalidele — 1990-ndate aastate alguse kirjavahetust, Kääriku semiootika suvekooli ja A. Bloki kogumike materjale, monograafiate käsitöökirjavariante jm. Täiendusi laekus veel mitmele isikuarhiivile (V. Masing, A. Tomingas, U. Ivask, V. Pärtelpoeg) ja manuskriptide kogusse. I. Palm andis üle 16 nimetust TÜ õppejõudude ja teenistujate meenutuste ja mälestuste helisalvestiste litereeringuid.

Fotod, kunst

Fotokogusse lisandus peamiselt ülikooli õppejõudude (näit. J. E. O. Schmiedeberg, E. Roots jt.) ja raamatukogu töötajate portreefotosid, pilte raamatukogus toimunud üritustest. Kunstnik J. Kolpakov kinkis oma pastelli “Enne äikest”, M. Olvet oma töödest 27 ekssliibrist.

Komplekteerimise kohta vt. ka XVI, 3 ja lisad I–XIII.

VI. Kataloogitöö, elektronkataloog ESTER

29. nov. 1994. a. sisestati esimene kirje raamatukogu oma elektronkataloogi INGRID. Alates 1999. aasta 1. jaanuarist mindi raamatukogus üle uuele infosüsteemile INNOPAC, kaartkatalooge enam põhimõtteliselt ei jätkatud.

Eesti teadusraamatukogude ühtsesse elektronkataloogi ESTER sisestatud kirjed jagunevad nüüd loomise seisukohalt neljaks, aasta jooksul kataloogiti järgmiselt:

- originaalkirjed uutele teavikutele — 18 647 nim.,
- kopeerikirjed uutele teavikutele — 3 430 nim.,
- lühikirjed varem kataloogitud teavikutele — 26 699 nim.,
- retrokataloogimine (kaartkataloogide konverteerimine elektronkataloogi, varem raamatukogus olnud teavikute lühikirjete täiendamine täiskirjeteks) — 10 569 nim.

Aasta lõpuks oli elektronkataloogi sisestatud 10,8% kasutuskoogude eksemplaride üldarvust (1999 — 9,3%), kasv 1,5%.

Elektronkataloog vajab pidevat kontrollimist ja korrastamist. Kui 1999. a. alustati kataloogi sisestatud uute pealdiste autoriteetsuse kontrolli (kataloogis peaksid olema ainult ühtsed autorite ja kollektiivide nimevormid), topelt bibliokirjete ja vigaste vöötkoodide regulaarset kontrollimist, siis aruandeaastal alustati veel kataloogi süstemaatilist kontrollimist Eesti Rahvusraamatukogust üle kantud eesti autorite normikirjete põhjal. Kataloogi korrastamine on mahukas, aga oluline tööloik, sest erineval tasemel koostatud kirjed (lühikirjeid koostasid põhiliselt teenindusosakondade töötajad), palju erinevaid nimevorme ühel autoril/kollektiivil aeglustab oluliselt autoriotsingut elektronkataloogis.

Aasta jooksul tegeldi kataloogimise töökorralduslike ja -normide küsimustega. Osakonnajuhatajate ja spetsialistide nõupidamistel jõuti järgmistele otsustele:

- töö paremaks korraldamiseks peaks raamatukogu arenduskogu fikseerima prioriteetidid töötluses, kas kirjeldada kogusid lähtuvalt ELNET-i projektidest või raamatukogu teeninduse vajadustest (prioriteetidid jäid arenduskogus fikseerimata);
- objektivsete tulemuste saamiseks on tööprotsesside mõõtmisel ja hindamisel otsustarbekas kasutada sõltumatu eksperdi analüüsi;
- kirjete parandamine peab toimuma kirje koostaja teadmisel;
- Eesti Rahvusraamatukogust üle kantud normikirjete põhjal hakatakse kataloogi süstemaatiliselt korrastama;
- kaartkataloogide konverteerimisel peaks lähtealuseks olema peakataloog, mitte Eesti Rahvusraamatukogust kopeeritud kirjed;
- üle vaadata ja täiendada juhendmaterjalid tööks normikirjetega, juhend perioodika eksemplarikirjete järjestamiseks ning vöötkoodide ja turvaribade kasutamiseks.

Lühikirjed

4. detsembrist koostatakse hoidlatöötaja poolt lühikirjed kõigi alates 1945. a. ilmunud trükiste laenutamiseks. Lühikirjed said elektronkataloogis ka soome kogu teavikud ning alustati noodikogu kataloogimist.

Teaduskirjanduse lugemissaalide avakogu lühikirjed jõuti elektronkataloogi sisestada teiseks kvartaliks. Koostöös retrokataloogimise ja liigitamisosakonnaga koostati avakogu teavikute retrokataloogimise plaan ning määrati kirjanduse liigid, mis vajavad kõige kiiremas korras märksõnastamist.

Aasta lõpuks jõuti elektronkataloogis kirjeldada üliõpilastele vajalik õppekirjandus nii nimetuste kui ka eksemplaride osas (u. 75 000 teavikut e. u. 24% õppekogust).

Retrokataloogimise projektid, valdkonnad

Retrokataloogimine toimus järgmiste projektide kaudu või valdkondades.

- Eestikeelsete raamatute (1918–1940, 1980–1991) ja perioodika (1989–1993) kirjeid konverteeriti retrospektiivse rahvusbibliograafia projekti raames (Eesti Rahvusraamatukogu bibliokirjeid täiendati, vajadusel redigeeriti, määrati meie raamatukogu eksemplaride asukoht või lisati eksemplarikirje).
- Lõpetati õppekirjanduse kogu võõrkeelsete raamatute ja võõrkeelse perioodika konverteerimine (koostati keskmise tasandi bibliokirje, lisati koodid).
- Võõrkeelse vanatrükise kirjeid konverteeriti OSI (*Open Society Institute*) lepingu raames (bibliokirje ja eksemplarikirje koostamine).
- Retrokataloogimist alustati ka keemia- (teavikud aastani 1994), füüsika- (u. 2/3 avakogust) ja majandusraamatukogus.

Käsikirjad, fotod

Jätkati käsikirjaarhiivide ja fotokollektsioonide kollektsoonitasandil kirjete koostamist elektronkataloogis (50 isikuarhiivi ning asutuste ja organisatsioonide arhiivifondi, 4 fotokollektsiooni). Alustati kirjade elektroonilist kataloogimist, selleks koostati esmalt bibliograafilise kirje tööleht. Esimese tööna sisestati *Lotman, Juri. Mints, Zara. Epistolaarne isikuarhiiv* (2011 kirjet). Elektronkataloogi sisestati 392 foto bibliokirjed.

Liigitamine ja märksõnastamine

Kui 1998. a. liigitati-märksõnastati 18 558 teavikut ja 1999. a. 19 350 teavikut (kasv tingitud kaartkataloogimise lõpetamisest), siis 2000. a. liigitati-märksõnastati 24 204 teavikut. Kasvu tagas arvutijärjekorra kadumine, s.t. iga töötaja personaalse arvuti olemasolu. Liigitajate töömaht kasvas, kuna lisaks uutele teavikutele märksõnastatakse nüüd ka retrokataloogitud teavikud, millel seni märksõnu ei olnud. Töölõik on endiselt n.-ö. "raamatu tee pudelikael". Olukorra leevendamiseks otsustati, et teatud formaalsetele tingimustele vastavaid Tallinnas liigitatud-märksõnastatud uusi eestikeelseid teavikuid Tartus enam ümber ei liigitata-märksõnastata.

Tesaurus

Jätkati Tartu Ülikooli Raamatukogu tesauruse (INGRID-i märksõnastiku) koostamist, s.t. täiendamist ja parandamist, *Eesti üldises märksõnastikus* (EÜM) olevate märksõnadega kooskõlla viimist. INGRID-is on praegu 16 077 märksõna ja 2 466 äraviidet. Aasta jooksul täienes see 1 491 märksõna ja 388 äraviitega. Märksõnastike võrdlemise käigus tehti Rahvusraamatukogu normandmete osakonnale rohkesti ettepanekuid paranduste ja täienduste sisseviimiseks EÜM-i.

Kaartkataloogid

Põhilistes kaartkataloogidesse enam uusi kaarte ei lisatud, s.t. kaartkataloogid külmutati. Sellest tulenevalt paigutati kataloogisaalis kataloogid ümber, need tõsteti kokku, et teha saalis ruumi elektronkataloogi otsinguks ettenähtud arvutitele. Näit. 52 kapi asemel on süstemaatiline kataloog nüüd 29 kapis. Kaardid tõsteti väiksemasse arvu kastidesse,

kataloogikastidel vahetati etiketid. Kataloogidest eemaldati kogudest kustutatud trükiste kaarte, mis aga tööjõu vähesuse tõttu katkestati.

Töö *Estica* märksõnakataloogiga (alates 1945) katkes seoses R. Michelsoni pensioneerumisega 15.06. (*Estica* probleemistiku kohta vt. ka XVI, 9.) *Estica* märksõnakataloogi (kuni 1945) ja võõrkeelse kirjanduse sedelkataloogi täiendati vähesel määral.

Käsitöökirjade ja haruldaste raamatute osakonna alfabeetilised ja süstemaatilised kaart- ja sedelkataloogid täienesid u. 2200 kaardi võrra, sealhulgas:

- F. Schardiuse autograafide kollektsioonist (F 5) ja I. J. Esseni kogu kataloogimata kirjadedest (Mscr 42, 43, 44 ja osaliselt Mscr 48, 50 ja 51) kataloogiti kokku 927 kirja 16.–18. sajandist, sisu lühiannotatsioonid koostati 205 saksakeelsele ja 486 ladina-keelsele kirjale (neist 78 Schardiuse kollektsioonist);
- kunsti kataloogiti 3 nim.;
- haruldased raamatud (eestikeelne raamat ja perioodika, Lääne-Euroopa trükised, vene raamat, *Estica*) — kokku 212 nim.;
- koostati kartoteek meie kogudest esialgselt väljaselgitatud mitmesuguste Voroneži asutuste ja organisatsioonide templitega raamatutest.

Koostati 3 isikuarhiivi nimistut — K. Schlossmann (F 162), E. J. Saareste (F 163) ja J. Uluots (F 164).

Kataloogimise kohta vt. ka XVI, 6 ja lisa XIV–XV, XVII–XX.

VII. Ülikooli erialakogude integreerimine infosüsteemi INNOPAC

Seisuga 1.01.2000 oli INNOPAC-iga ühinenud 10 ülikooli erialaraamatukogu ja Balti Kaitsekolledži raamatukogu. Aruandeaastal lisandus neile veel viis: saksa filoloogia raamatukogu, usuteaduskonna raamatukogu, geoloogiaramatukogu, füüsika instituudi raamatukogu, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna raamatukogu. Kataloogimise kõrval hakati ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna raamatukogus kirjetele lisama ka märksõnu. (Juba eelnevalt märksõnastati Balti Kaitsekolledži ja kunstiajaloo õppetooli raamatukogus.) Sotsiaalteaduskonna ja ajakirjanduse osakonna raamatukogu läksid üle arvutilaenutusele, euroteaduskonna raamatukogus koostati oma lugejate andmebaas, et 2001. a. üle minna arvutilaenutusele. (Erialakogude laenutusreeglid jäid iga kogu enda otsustada.) Erialaraamatukogude töötajaid konsulteerisid pidevalt pearaamatukogu kuraator Lilia Külv ja ka märksõnastajad/liigitajad, nende töötajad võtsid osa Kääriku talveseminarist (27.–28.03.), erialaraamatukogude teabepäevast (12.04.) ja märksõnastamise seminarist (13.11.).

31.12.2000 seisuga oli elektronkataloogi ESTER sisestatud järgmiste erialakogude teavikuid:

	31.12.1999	31.12.2000
usuteaduskonna raamatukogu	–	505
õigusteaduskonna raamatukogu	12	797
sotsiaalteaduskonna raamatukogu	6976	7340
euroteaduskonna raamatukogu	3915	4219
Eesti Biokeskuse raamatukogu	935	953
füüsika instituudi raamatukogu	–	3115

ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna raamatukogu	–	1552
prantsuse uuringute keskuse raamatukogu	652	999
skandinavistika õppetooli raamatukogu	3050	3839
kunstiajaloo õppetooli raamatukogu	990	1063
klassikalise filoloogia õppetooli raamatukogu	115	631
saksa filoloogia raamatukogu	–	143
geoloogiaramatukogu	–	329
Pärnu Kolledži raamatukogu	105	655
Narva Kolledži raamatukogu	158	790
Balti Kaitsekolledži raamatukogu	912	2390

VIII. Bibliograafiatöö

Bibliograafiatöös oli 2000. a. käsil seitse teemat, mille kohta koostatakse kartoteeke või andmebaase.

- 1) **Tartu Ülikool. Ajalugu. Õppejõudude, teenistujate ja kasvandike biobibliograafia (1632–1710, 1802–2000→)** (täitjad Maare Kümnik, Anne Laumets, Malle Suurväli (kuni 05.06.), Sirje Tammoja, Anne Kõre).

Teemakohane materjal on talletatud kartoteegis ja lokaalsete/osakonna andmebaasidena 1987., 1990. ja 1992. a. kohta. Aruandeaastalgi jätkus töö kartoteegi ja andmebaasiga.

Kartoteek täienes 3733 nim. võrra, dubleeriti 989 kaarti, kokku 4722 kaarti. Kartoteegi ajaloo osasse märksõnastati 834 kaarti. Elektronkataloogi sisestati 280 TÜ-temaatikaga seotud kirjet.

Pikka aega on probleemiks olnud TÜ töötajate ja TÜ kohta ilmunu elektronkataloogis kättesaadavaks tegemine. Aasta jooksul arutati korduvalt võimalusi kanda andmeid INNOPAC-süsteemi 9xx väljadele. Alates oktoobrikuust hakatigi elektronkataloogi ESTER sisestama TÜ-ga seonduvat materjali (teaduskondade, õppetoolide jne. ajalugu), TÜ-s õppivate-töötavate, varem õppinud või muudmoodi TÜ-ga seotud isikute andmeid. Vastavad täiendused oleks vaja teha kõigile juba varem elektronkataloogi viidud raamatu- ja artikli-kirjetele.

TÜ-teemalist materjali otsiti ka raamatukogus kasutusel olnud rahvusvahelistest andmebaasidest, näit. PCI (*Periodicals Contents Index 1770–1993*), *Cambridge Scientific Abstracts. Internet Database Service* jne.

Tööjõu pideva vähenemise tõttu on saanud küsitavaks materjali bibliografeerimine ajalehtedest. Kavatsesid kokkuleppes jagada ajalehed raamatukogude vahel ära aga loobuti, sest TÜ-d käsitlev materjal ületab kõigi teiste kõrgkoolide oma ja keegi ei ole huvitatud teisele raamatukogule materjali kogumisest. (Samas on aga selle info järele nõudmine!)

Katkes TÜ dissertatsioonide läbitöötamine neis leiduva bibliograafilise andmestiku abil kartoteegi täiendamiseks. Läbivaatamise ootele jäi 135 dissertatsiooni.

Välis-Eesti ajalehtedest bibliografeeriti TÜ-ga ja kasvandike-õppejõududega seonduvat materjali 304 nim. ja liideti üldkartoteeki.

- 2) **Teaduste ajalugu Eestis (1956–2000→)** — kartoteek täienes 25 nim. võrra, mis ka märksõnastati.

3) **Eesti ajaloo bibliograafia 1918–1944** (täitjad Kersti Taal (juh.), Helgi Solba).

Bibliografeeriti 1344 kaarti, märksõnastati 1288. Jätkus bibliograafia seisukohalt vajaliku perioodika väljaselgitamine ja bibliografeerimine (*Archivalische Zeitschrift, Deutsche Herold, Baltischer Beobachter, Fornvännern, Historiska Handlingar, Vaba Maa* jne.) ning erinevate maade bibliograafiate ja kasutatud kirjanduse nimestike läbivaatamine. Novembris otsustati, et ajaloobibliograafia koostamist jätkatakse edaspidi juba ESTER-is, kuhu konverteeritakse ka senine *Pro-Cite* andmebaas.

4) **URBIS. Rahvusvaheline andmebaas, soome-ugri keeleteadus 1988–2000** → (Vene aladel ilmunu). **ARTAL. Soome-ugri rahvaste kooliõpikud ja ajaleheartikleid 1996–2000** → (täitja Mare Onga).

Andmebaasi jaoks bibliografeeriti 442 nim., sisestati 834 ja märksõnastati 591 kirjet. 4.12. arutati küsimusest huvituvate institutsioonidega (T.-R. Viitso, A. Nurk, U. Sutrop, T. Liivamägi, M. Onga, A. Laumets) tööga seotud küsimusi ja leiti, et raamatukogu on siiski kõige õigem koht selle tegemiseks ja jätkamiseks. Vaja on toetust baasi kättesaadavaks tegemiseks ja uue tarkvara hankimiseks. Konkreetselt milleski veel kokku ei lepitud.

5) **ARTIKKEL (1999–2000). ELNET Konsortsiumi ühisandmebaas, Eesti ajakirjade ja jätkväljaannete sisu elektrooniline kataloog INNOPAC-süsteemis** (täitjad Anne Kõre, Anne Laumets).

Raamatukogus bibliografeeritakse ühistööst 20 ajakirja ja rida Tartu Ülikooli jätkväljaandeid. Bibliografeeriti ja märksõnastati 1602 artiklit. TÜR-is bibliografeeritavad ajakirjad on: *Acta Historica Tallinensia, Ajalooline Ajakiri, Akadeemia, Arheoloogia Ajakiri, Balti Ateroskleroosi Ajakiri, Eesti Arst, Eesti Arstide Liidu Teataja, Eesti Rohuteadlane, Eesti Õde, Hippokrates, Folklore, Keel ja Kirjandus, Kodutohter, Linguistica Uralica, Mulkilde Almanahh, Mäetagused, Quintessenz Eesti, Tervis, Tervisetrend, Tuna*.

6) **Professor Paul Ariste biobibliograafia 1921–2000** (täitja Mare Onga).

Bibliograafia andmestikku täiendati aasta jooksul (eelkõige kirjandus P. Ariste kohta) kuni trükiväljaande ilmumiseni, milles on kokku 1793 kirjet. Töö kujunes mahukamaks ja materjali kogumine aeganõudvamaks ning keerulisemaks algul arvatust. Andmebaasi vastavusse viimine publikatsiooniga jäi järgmisesse aastasse. Bibliograafia valmimisele aitasid tõhusalt kaasa S. Tammoja, M. Kümnik, R. Saukas.

7) **Raamatukogunduse uudiskirjandus** (täitja Vilve Seiler).

Raamatukokku saabuva uudiskirjanduse põhjal *Pro-Cite*'is koostatav bibliograafiline andmebaas täienes 180 nim. võrra raamatukokku saabunud raamatukogunduse, informaatika- ja bibliograafiakirjandusest. Andmebaasis sisalduval materjalil on neli väljundit: 1) Eesti teadusraamatukogude raamatukogundusliku uudiskirjanduse koondandmebaas, 2) ajakirjas "Raamatukogu" avaldatavad koondnimestikud, 3) teadusosakonnas säilitatav andmebaas, 4) TÜR-i koduleheküljel kättesaadavad kuu- ja aastanimestikud.

Teatmearhiiv, lühinimestikud

Jooksvalt täiendati andmebaase "Maailma maad" (227 nim.), "Alternatiiv ja rahvameditsiin" (72 nim.). Jätkati *Estonica* bibliografeerimist TÜR-i tellitud Venemaa, Läti ja Leedu venekeelsetest ajalehtedest (643 nim.), teatmearhiivi kartoteegid täienesid 1546 nim.

võrra. Bibliograafid koostasid nii suuliste kui ka kirjalike päringute põhjal 9 lühinimestikku 250 kirjega (vt. lisa XXXIII).

Bibliograafiatöö kohta vt. ka lisad XV–XVI, XXXIII.

IX. Töö kogudega

Seisuga 31.12.2000 oli raamatukogus 3 789 760 a.-ü. mitmesuguseid teavikuid.

Hoidlates jätkus tavapärase töö — kogude kasvades paigutati neid ümber (eestikeelse kirjanduse hoidlas A-korrusel nihutati 80 laudimeetrit raamatuid ja B-korrusel 30 laudimeetrit, Eesti ajalehtede arhiivseksemplarid viidi hoidlasse B-1), kontrolliti järjestust, vastavalt vajadusele saadeti raamatuid ja ajakirju köitmisele ning kiletamisele, võimalusel tehti pisiparandusi hoidlates, Usuteaduse Instituudist 1999. a. tagasi saadud kirjandus paigutati hoidlasse, raamatukogus alalhoitud kataloogisedelid liideti kataloogi, jooksvalt ja retrospektiivselt märgistati eestikeelsete trükiste arhiivseksemplare.

Muudeti ajalehtede säilitamisega: võrkeelseid ajalehti säilitatakse nüüdsest 5 aastat, vaid venekeelseid 10 aastat, Eestis ilmunuid ja eestikeelseid ajalehti jäädavalt.

Inventuur viidi läbi humanitaarraamatukogu ja õppekirjanduse avakogus, kadunuks osutus vastavalt 114 ja 1130 teavikut. Viimane oli Eesti raamatukogudes tõenäoliselt esimene inventuur, kus teavikute kohalolekut võrreldi elektronkataloogiga.

Pärast õppekirjanduse lugemissaali remonti tegeldi põhjalikult avakoguga: inventeeriti kirjandus; vähemkasutatavad väljaanded ja dubletid eraldati hoidlasse paigutamiseks, millega seoses lugemissaali kirjanduse hulk vähenes u. 9000 eks. võrra; ühtlustati liigiti kohaviidad; kataloogis märgistati kadunud eksemplarid, viimaseid kogunes umbes 1130; roheline kleebisega tähistati õppekirjanduse lugemissaalis ainult 24 tunniks laenutatavad õpikud.

Kogudest kustutati kokku 34 929 a.-ü. aegunud väljaandeid ja liigseid dublette, näit. õppekirjanduse kogust 22 695 eks., sellest oli 16 965 eks. mittevajalikke dublette. Veel kustutati 1 181 aastakäiku (51 nimetust) vanu, arvelevõtmata ajalehti. Mahakantud raamatuid müüdi raamatukogus ja anti kaitsejõudude raamatukogudele.

Lõpetati kolme isikuarhiivi korraldamine — K. Schlossmann (F 162, 13 säilikut), J. Uluots (F 164, 40 säilikut) ja J. Lotmani-Z. Mintsu epistolaarne isikuarhiiv (F 135, 2011 säilikut, mis hõlmavad u. 18 000 kirja u. 2 500 korrespondendilt). J. Lotmani iseseisvast arhiivifondist (F 136) jõuti lõplikult korraldada 200 säilikut. (Viimast aastat oli ETF-i grant 3008 projektile “Prof. J. Lotmani isikuarhiivi teaduslik-tehniline läbitöötamine ja vastava andmebaasi koostamine”. Kavandatud tööd jõuti põhijoontes ära teha.) Lõpetati töö I. Kanti kirjavahetusega ja sealhulgas leiduvate muude materjalidega, mis kataloogiti analüütiliselt. Kokku 17 uut säilikut korraldati juurde manuskriptide kogusse, J. Mägiste isikuarhiivi ja Tartu ülikooli arhiivifondi. Jätkati V. Masingu isikuarhiivi (F 117) läbitöötamist, alustati Tartu ülikooli füüsika osakonna arhiivifondi (F 55, nim. 7) ja Z. Mintsu isikuarhiivi (F 137) korraldamist. Esmakordselt tehti katse organiseerida vähemmahukamate ja uemate isikuarhiivide läbitöötamine üliõpilaste seminaritööna. Kolm TÜ eraõiguse instituudi teaduri M. Lutsu seminari üliõpilast tegelesid Mare Ranna juhendamisel õigusteadlaste J. Uluotsa, I. Gräzini (F 114) ja P. Järveldi (F 143) arhiivimaterjalide süstematiseerimise, määramise ja esialgse kirjeldamisega. Aruandeaastal jätkati taas raamatukogu arhiivi (F 4) korraldamist 1996.–1997. aasta materjalide osas. Fotokogusse korraldati saabunud (osalt ka varasemad) fotod — 609 nimetust.

Raamatukogu oma kogudest võeti rariteetidena haruldaste raamatute kogusse arvele prof. J. Uluotsa õigusajaloo loengute rotaatorpaljunduses eksemplare, E. Taska ateljee kauneid köiteid (*Kalevipoeg*, *Kalevala*), J. W. Goethe ja J. M. R. Lenzi eluajal ilmunud teoste väljaandeid, Põltsamaa varatrükiseid, 1802. a. taasavatud Tartu ülikooli 25. ja 50. aastapäevale pühendatud ja sel puhul kingitud trükiseid jm. Saadi juurde koopiad kahest rootsiaegse Tartu ülikooli seniteadmata trükisest.

Sisuline töö kunstikoguga on katkenud, sest TÜ Kunstimuseum taotleb oma Lääne-Euroopa ja baltisaksa graafikakogu loomise eesmärgil vastava läbitöötatud osa ülevõtmist raamatukogu graafikakogust. Vanatrükise koguga orgaaniliselt seotud, nõuetekohaselt säilitatud ja 9 trükikataloogiga teaduskäibes kinnistunud graafikakogu lõhkumisele esitas raamatukogu vastuväited. Moodustati komisjon (J. Kangilaski, J. Elken, I. Kukk, E. Martis, M. Rand), mis peab välja töötama ülikooli kunstivarade haldamise projekti.

Kogude säilitamine on jätkuvalt raamatukogu tõsisemaid probleeme: õigete arhiivitarvikute muretsemiseks nappis raha, restaureerimisvõimalused vähenesid jne. Aastatel 1998–2000 uuriti Eesti teadusraamatukogude ühisprojekti THULE raames eesti trükiste säilivust. Tulemustest selgus, et neljast uuritud raamatukogust olid kogud kõige halvemas seisukorras TÜR-is — umbes 22% trükiseid on tugevasti kahjustatud, 39% olid kahjustatud, s.t. ohustatud seisundis. Enam kahjustatuks osutus trükiste paber, millele järgneb köite seisund, paremas seisukorras on sisuploki kinnitus. Väga happelise paberiga trükiseid on 76% ja need on valdavalt ilmunud ajavahemikus 1850–1990. Uuringu lõppkokkuvõtte juhhib tähelepanu veel sellele, et kasutus- ja asenduskoopiad eesti trükistest puuduvad, teavikuid ei ümbristata nõuetele vastavate materjalidega, hoiutingimused ei vasta üldiselt UNESCO ja IFLA-PAC soovitudele. Samas raporteerib kokkuvõtte, et eestikeelsete trükiste kogu on raamatukogus kõige kasutatavam.

Haridusministeeriumi programmi “Eesti keel ja rahvuskultuur” raames projektile “TÜ Raamatukogu humanitaarteaduslike ja museoloogiliste kogude säilitamine, täiendamine ja kättesaadavaks tegemine” eraldatud 80 000 kr-st 64 349 kulutati arhiivitarvikute hankimiseks. Aasta algul tehti tõsist tööd 20. dets. 1999 veeuputuse tagajärgede likvideerimiseks (kuivatati raamatuid ja ajalehti).

Jätkuvalt puhastati ja desinfitseeriti kasutuskogusid, raamatukokku laekunud kogusid ning isikuarhiive (osa humanitaarraamatukogu hoidlaid, õppekirjanduse lugemissaali avakogu pärast remonti, prof. J. Lotmani käsikirju, Baeri ja Sauksi kogu, Vadi noodikogu, klaaspositiivid, asendustrükised veeuputuse tagajärjel hävinud raamatutele).

Õhutemperatuuri ja -niiskust mõõdeti raamatukogus 26 punktis 1–2 korda nädalas. Suvel (3.07.–06.08.) oli raamatukogu säästurežiimil, seoses kokkuhoiumeetmetega seisati konditsioneerid, ventilatsioon lülitati sisse kolmapäeviti vaid neljaks tunniks. Hoidlate sisekliima halvenes tunduvalt. Temperatuur oli hoidlates 20°–24°, niiskus 55–70%, lugemissaalides tõusis temperatuur 28°-ni, niiskus 62–82%-ni. Oktoobris kontrolliti pisteliselt KHO hoidlat hallituskahtluse tõttu, kuid hallitust ei leitud.

Vt. ka XVI, 5 ja lisa XXVI.

X. Lugejateenindus

31. dets. 2000. a. oli raamatukogus registreeritud 18 200 lugejat. Külastusi registreeriti aasta jooksul 720 000, laenutusi 719 000 eks., sellest lugemissaali 476 650 ja

koju 242 350 (vt. ka lisa XXIII). Peamaja lugemissaalides oli kokku 721 kohta, individuaaltöörume 62. Lugejate käsutuses oli 50 arvutitöökohta kataloogi- ja infootsinguks. Peamaja avakogud sisaldasid u. 70 000 eks. raamatuid (õppekirjandust 16 200 eks., teaduskirjanduse lugemissaalides 43 300 eks.), 1500 nim. teadusajakirju, 150 nim. ajalehti. Lugejate töötingimused paranesid õppekirjanduse lugemissaalis, mille remont lõppes aasta alguses. Pidulik avamine toimus 22. veebruaril. Lugemissaali paigutati kaasaegne, arvutitega varustatud teeninduspunkt, uus hele mööbel (lauad, riulid, toolid) ja nõuetele vastav valgustus. Remont oli ka õppekirjanduse osakonna hallata olevates individuaaltööruumides.

Lugejateeninduses olid strateegia ja põhitöö suunatud INNOPAC-i laenutusmooduli võimalikult täielikule rakendamisele ning teenuste ja reeglite korrastamisele.

Olulisemad muudatused lugejateeninduses olid:

- 21.02. läks õppekirjanduse lugemissaal üle elektroonilisele laenutusele. Alates 4.12. vormistatakse elektrooniliselt kõikide alates 1945. aastast ilmunud teavikute laenutused nii koju kui ka lugemissaali.
- Seoses sellega, et kõiki laenutusi kajastatakse avalikus kataloogis (elektronkataloogi ESTER lugejatele nähtav osa), saavutati kaks põhieesmärki: lugeja näeb raamatu kohta täpset infot endise märkuse kohal asemel; lugejal on võimalus panna ennast järjekorda ka juhul, kui raamat on laenutatud lugemissaali. Laenutusmoodul on muutunud palju usaldusväärsemaks ja lugejasõbralikumaks.
- Alates veebruarist arvestatakse kõiki viiviseid INNOPAC-is. Kasvas raamatute laenu-tähtaja pikendajate arv, eriti telefoni teel (teaduskirjanduse osakonna teenindus-punktides oli aastast 56 533 pikendamist ehk 165 päevas). Aasta lõpust pakuti ka uut teenust — raamatute pikendamist e-posti teel.
- Koostati juhend kaotatud raamatute asendamiseks või kahju kompenseerimiseks.
- Aasta lõpus said lugejad hakata kasutama PIN-koode oma lugejakirje vaatamiseks (laenutähtjad, viivised jne.).
- Ümber töötati teadete andmine lugejatele elektronkataloogis ESTER: kogude nime-tused muudeti lugejatele arusaadavamaks jne.
- Teaduskirjanduse lugemissaalidest hakati väiksema nõudlusega kirjandust koju laenu-tama ka 30 päevaks (kollase märgisega trükised).
- Töötati välja Eesti trükise arhiivkogust erandjuhtudel laenutamise eeskiri.
- Töötati välja teavikute osakondadesse pikemaajalise deponeerimise kord, korrastamist vajab veel teavikute deponeerimine filiaalidesse ja õppetoolidesse.
- Maikuu võeti vastu strateegiline otsus suurendada maksimaalselt avakogu, paigutades lugemissaali enamiku uutest teavikutest, eesmärgiga hoida kokku nii oma ressursse (töötajad ei pea kirjandust hoidlast välja tooma) kui ka lugejate aega (ei pea ootama 1,5 tundi väljatoomist või eitavat vastust). Avakogu komplekteerimisel seati põhiliseks print-siibiks lugejakeskus: kõik, mis ringleb laenutuses, peab olema maksimaalselt lähedal lugejale. Esialgu toodi avakogusse lisaks põhieksemplarile eestikeelsete trükiste dublette. Teaduskirjanduse lugemissaalide avakogu suurenes aasta jooksul ca 7 900 eksemplari ehk 25%. Seoses avakogu suurendamisega tuli siiski vähendada lugejate kohti saalides 10 võrra. Õppekirjanduse avakogu kirjandus vaadati kriitilise pilguga üle, hoidlasse viidi 9000 eks. vähem kasutatavaid väljaandeid ja dublette. Praegu sisaldab avakogu põhilisest osast raamatukogus leiduvast õppekirjandusest ühe eksemplari.

- 18. oktoobrist viidi õppekirjanduse kojulaenus lugemissaali teeninduspunkti. Kataloogisaalis olnud kojulaenus teeninduspunkt suleti.
- Teaduskirjanduse kojulaenutusi nii hoidlast kui ka avakogust hakati vormistama ainult ühest kohast — teaduskirjanduse kojulaenutusest. Sellega seoses pikenes viimases tööaeg (8–21 tööpäeviti ja 10–18 laupäeviti). Töökoormus teeninduspunktis kasvas 25–30% võrra.
- Detsembris likvideeriti perioodika lugemissaali teeninduspunkt. Kõik perioodika lugemissaali trükised paigutati avariilitele, ka need, mida seni sai teeninduspunktist. Samas kerkis aga probleem kõige populaarsemate Eestis ilmunud ajalehtede ja ajakirjade säilitamisega (loetakse lihtsalt räbalaks).
- 1999. aastaga võrreldes muutus teenindus lugemissaalides pealiskaudsemaks, INNOPAC-i täielikuma rakendamise muutusid paljud tööprotsessid palju lihtsamateks ja tehnilisemateks. Lugeja peaks saama nüüd kõige olulisema info kataloogisaalis töötavalt konsultandilt.
- Individuaaltööruumide kasutamine muudeti tasuliseks: 1 tund — 10 kr., 1 päev — 50 kr., 1 kuu — 120 kr. See vähendas alguses küll kasutajate arvu 25% võrra, kuid juba septembriks oli täituvus endiselt peaaegu sajaprotsendiline. Rohkem üüratakse ruume tunniks või kuuks, ajaloo osakond üüris aga 5 ruumi terveks aastaks.

Ülerraamatukogulise teatmeteenistuse arendamine

Info- ja teatmeteeninduse ülerraamatukogulist korrastamist alustati kataloogisaalis paiknenud kataloogikonsultantide töö ümberkorraldamisega, millest peaks kujunema kaheastmelise teatmeteenindussüsteemi esimene aste. Teatmeteenindajate põhiülesanneteks on abistada lugejat kataloogi- ja Interneti-otsingul ning nende suunamine vajaliku info leidmiseks teistesse teeninduspunktidesse. Teatmeteenistuse käivitamise põhiidee oli, et lugeja saaks selles teeninduspunktis võimalikult ammendava vastuse kõigile oma küsimustele. See nõuab teenindajalt head raamatukogu, teeninduskorralduse ja kogude, ka Eesti, eriti Tartu raamatukoguessursside tundmist ning muutustega kursisolemist. Teatmeteenistuse töökohustusele lisandub edaspidi ka lugejakoolituse läbiviimine aastaringiselt.

Kogu raamatukogu lahtiolekuaja tegutsev teatmeteenistuse teeninduspunkt kataloogisaalis avati 16. novembril. Praegu töötab teatmeteenistuses 26 töötajat peaaegu kõigist raamatukogu osakondadest.

Kuna teatmeteenistus on suhteliselt uus üksus ja töötab pidevalt muutuvas keskkonnas, siis polnud tema lõplik funktsioon aasta lõpuks täpselt fikseerunud. Teeninduspunktide ühendamisest, laenureeglite muutmised, oluliste infosiltide puudumine jne. tõid teatmeteenistusele nn. teeviida funktsiooni. Teatmeteenistuses töötajate informeeritust aitas tõsta siselist *teatmeteenistus@utlib.ee* ning erinevate osakondade töötajate osalemine teatmeteenistuse töös.

Et kõik teatmeteenistuse tööülesanded pole veel rakendunud — Interneti-otsingu tugi tuleb kõne alla alles märtsist 2001, mil kataloogisaali paigutatakse vastavad arvutid, on raske öelda, kas teatmeteenistus vastab kavandatule.

Raamatukogudevahelises laenutuses suurenes veidi tellimuste arv, ulatudes 3605-ni (1999. a. 3327). Jätkus proportsiooni muutumine tellitavate raamatute ja koopiade vahel esimeste kasuks. Kui 1999. a. moodustasid raamatud 40% tellitavast kirjandusest, siis 2000. a. 47%. Märksa suurenes RVL-i teenuseid kasutavate lugejate arv — 518 (1999. a. 450). Aruandeaastal tekkis hea võimalus kirjanduse tellimiseks Petroskoi raamatukogudest, kust

elektroonilisi koopiaid raamatutest ja ajakirjadest saadeti väga operatiivselt ja tasuta. Suurenenud on meilt tellitava kirjanduse hulk — 2000. a. 940 tellimust (1999. a. 750). Selle on tinginud ilmselt elektronkataloogi arendamine. Põhitellijad on teiste Eesti linnade, aga ka valdade raamatukogud, välispartnerid on ainult Lätist ja Leedust. Põhiliselt tellitakse koopiaid meditsiiniajakirjadest. RVL-i töökorralduses pöörati põhitähelepanu teeninduse operatiivsusele — tellimuste edastamine toimub 1–2 päeva jooksul, lugejaid teavitatakse saabunud kirjandusest 1–2 tunni jooksul e-posti või telefoni teel.

Käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna (KHO) varasid kasutas 1180 lugejaturijat (1999. a. 474), registreeriti 2172 külastust, laenutati 5400 teavikut. Lugejate struktuur on olnud enam-vähem sama, aruandeaastal oli TÜ üliõpilaste, magistrantide-doktorantide, õppejõudude jt. töötajate osakaal kõigist külastajaist 67%. Väljastpoolt ülikooli töötasid KHO materjalidega teadlased, õpetajad, muuseumi- ja arhiivitöötajad, üliõpilased ja õpilased. Väljastpoolt Eestit oli uurijaid kõige enam Saksamaalt, üksikuid USA-st, Itaaliast, Rootsist, Kanadast, Lätist, Venemaalt jm. Materjale otsiti ja kasutati väga mitmesugustel teemadel, näit. orientaalkäsikirjad, Idamaade ajaloo uurimine TÜ-s, P. Nurmekund ja afrikanistika, Vene impeeriumi atlased, K. E. v. Baer ja polaaralad, Eestimaa mõisad, Eesti vanem ajalugu, keskaegne Tartu, Tartu puitarhitektuur, eesti rahvausund, cesti kultuurilugu, Eestimaa kirikuhalvus, J. W. Krause arhitektuurijoonistused, A. Bobrinski raamatukogu raamatud, J. Lotmani kirjavahetus, G. Merkli kirjavahetus, G. M. Grenziuse isikulugu jne. Uurijatele valmistati haruldastest raamatutest, käsikirjadest, fotodest ja kunstiteostest 1084 kaadrit mikrofilmi, 159 fotokoopiat, 25 slaidi ja 2091 l. kserokoopiaid, 52 skaneeritud koopiat — kokku ligi 4700 originaalileheküljest. Esma-kordselt katsetati skannitud koopiade edastamist võrgu kaudu tellijaile Saksamaal.

Humanitaarraamatukogus jõuti elektronkataloogi sisestada aasta lõpuks 15 000 kirjet, mis võimaldab peagi üle minna elektroonilisele laenutusele. Avakogu suurendati viiendiku võrra. Septembris-oktoobris korraldati lugejate hulgas küsitlus, millest selgus, et kolmveerand lugejatest on filosoofiateaduskonnast, veidi alla veerandi usuteaduskonnast, 63% külastajatest on filoloogid. Pooled vastanuist tunnistasid, et käivad raamatukogus tihti ja iga viies käib vähemalt korra nädalas. Enamikule meeldis teenindamine ja raamatukogu soodne asukoht, umbes pooled said ka vajaliku raamatu. Kiideti kiireid ja abivalmis teenin-dajaid ning töötamist soodustavat miljööd. Sooviti rohkem arvuteid, rohkem kirjandust avara-riiulitele ja rohkem uuemat kirjandust.

Sisseastujaid teenindas nagu varasematelgi aastatel humanitaarraamatukogu.

Suuliste teadiste arv on püsinud aastate jooksul üsna stabiilsena. Nende üle on arvestust pidanud vaid bibliograafid ja KHO töötajad, kes andsid 6430 suulist teadist ja konsultatsiooni. Päringuid on olnud väga erinevatest valdkondadest, näit. Eesti talunimed, astronaut Neil Armstrongi esimesed sõnad Kuul, lipsumoed jne.

Kirjalikke teadiseid anti 810, sealhulgas bibliograafilisi teadiseid 434, leidumus-teadiseid 158, teemateadiseid 93, faktiteadiseid 83 ja meetodikateadiseid 42. Kirju (kokku 195) tuli lisaks Eestile veel USA-st, Saksamaalt, Itaaliast jm.

Kuna elektroonilise info hulk on endiselt väike, on teatmearhiivi kartoteegid ja kartoteek *Tartu Ülikool* pidevalt kasutatavad nii lugejate-uurijate kui ka raamatukogu-hoidjate poolt.

Lugejateeninduse kohta vt. ka XVI, 7 ja lisa XVIII–XIX, XXI–XXV.

XI. Lugejakoolitus

Raamatukogu poolt korraldatud iga-aastased õppused viidi läbi ajavahemikul 5.–15.09. Need toimusid kestusega üks akadeemiline tund kõikidel tööpäevadel kella 10.15-st kuni 17.15-ni iga tunni järel. Õppustel osales 486 üliõpilast, mis on pisut rohkem kui eelmistel aastatel (1998. a. 430). Lisaks sellele olid veel teaduskondade ja kolledžite poolt tellitud õppused.

Üliõpilaste õppustele kutsumiseks koostati reklaamleht, mis anti vastsetele üliõpilastele koos muude ülikooli puudutavate materjalidega. Õppuste läbiviimise hõlbustamiseks koostati loengukonspekt, mille alusel sai tunni üles ehitada ning mida jagati õppematerjalina ka osalejatele.

XII. Teadustöö

2000. a. tegeldi raamatukogus teadustööga 7 teemal.

1) Lugejauuring “Mida ootab teadlane raamatukogult” (täitja Urve Tõnnov).

U. Tõnnov koostas ankeedi, küsitles õppejõude, teadureid, kraadiõppureid meili teel. 823-st saadetud ankeedist laekus 207. Küsitlusest tekkis terviklik ülevaade raamatukogu kasutuse üldistest tendentsidest (kui palju kasutakse elektroonilisi teenuseid, kodulehekülge; milline osa teadus-, õppe- ja ametialases töös on pearaamatukogul, teaduskonna/õppetooli raamatukogul, Internetil jne.). Uuringu tulemusi tutvustati raamatukogusisesel seminaril 18.10., kus esinesid U. Tõnnov, K. Uri, E. Loorits, K. Miil, O. Einasto, M. Luššik, M. Meltsas, M. Ilus.

2) Tartu Ülikooli Raamatukogu ja kogude ajalugu 19.–20. sajandil

Koguti materjale koostatava raamatukogu ajaloo tarbeks Eesti Ajalooarhiivis ja raamatukogu oma arhiivis (M. Ermel, H. Tankler). Koostati esialgne käsikiri aastate 1802–1917 kohta. Monograafiline ülevaade peab ilmuma raamatukogu juubeliks aastal 2002. M. Ermel publitseeris aastaraamatus artikli “Pole raamatukogu, pole ka ülikooli. Vaade aastasse 1918”. Ruth Michelsonil valmis mahukas artikkel “Raamatukoguhoidja Wolfgang Schlüter ehk raamatukogust sada aastat tagasi”.

Raamatukogu kogude ajaloost ja koostisest ilmus raamatukogutöötajatelt 13 artiklit ja avaldamiseks esitati 1, peeti 3 ettekannet järgmise temaatikaga: vanausuliste käsikirjalised raamatud (T. Šahhovskaja), vanem usuteaduslik kirjandus (S. Härm), Goethega seotud materjalid (M. Rand), muusikaharuldused (M. Rand, E.-L. Jaanson), kirillitsa varatrükised (T. Šahhovskaja), Bergmanni memoriaalkogu (K. Taal), Weltmanni memoriaalkogu (A. Laumets), gooti köited ja ajaloolise köite dekoorisümboolika (K. Tammur), leedu ja Gdański vanaraamat (N. Vorobjova), Põltsamaa varatrükis (E.-L. Jaanson), TÜ õppejõudude käsikirjapärandid (M. Rand, A. Bernotas), Peterburi TA puudutavad autograafid (M. Rand, avaldamiseks Saksamaal).

3) Tartu Ülikooli ajalugu 19. sajandil ja 20. sajandi I poolel (täitja Hain Tankler).

H. Tankler töötas sihtfinantseeritava teadusteema “Mõtlemise ajaloolisus ja ratsionaalsus filosoofias ja teadusloos (*science studies*)” raames. Koostas kogumiku “Elmar Roots ja Tartu Ülikool” (eesti- ja saksakeelne paralleeltekst, 240 lk.), milles Tanklerilt artiklid “Eesti

Vabariigi Tartu Ülikooli õppejõudude koosseisu lagunemine”, “Õppejõudude koosseisu kujunemine Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis 1920-ndatel aastatel” (koos A. Rämmeriga) ja E. Rootsi bibliograafia (koos E. Ernitsaga EPMÜ-st). Saksamaal ja Belgias ilmusid artiklid Tartu ülikooli sidemetest välismaa teadusasutustega.

4) **Eesti-, Liivi- ja Kuramaa haritlaskonna kujunemine ja akadeemilised sidemed 17.–18. sajandil** (täitja Arvo Tering).

A. Tering jätkas sihtfinantseeritava teadusteema “Mõtlemise ajaloolisus ja ratsionaalsus filosoofias ja teadusloos (*science studies*)” raames teatmeteose “Eesti-, Liivi- ja Kuramaalt pärit üliõpilaste matrikkel 1561–1800” koostamist, töötades *Volkswagen-Stiftung*’i stipendiumiga Saksamaa ning Poola arhiivides ja raamatukogudes (Gotha, Leipzig, Halle, Göttingen, Olsztyn), kus sai biograafilisi andmeid Königsbergi ülikooli 17.–18. sajandi arhiivitoimikuist, kirikuraamatuist, ülikooli kohtutoimikuist ja 16.–18. sajandi üliõpilaste reisialbumeist. A. Tering lõpetas biograafiliste lühiartiklite (esimese immatrikuleerimise järgi) sisestamise arvutisse, mis moodustab väljaande esimese köite. Käsil on teise köitesse mineva kronoloogilise nimestiku koostamine.

Eesti Ajalooarhiivi kogumikus publitseeris A. Tering nimetatud teemal artikli “Ülikoolidesse sõitvate eesti- ja liivimaalaste reisiolud 17.–18. sajandil” (50 lk.).

5) **Paleotüübid Tartu Ülikooli Raamatukogus** (täitja Niina Vorobjova).

N. Vorobjova jätkas paleotüüpide kataloogi ettevalmistamist: arutelude käigus määratleti kirje annotatsiooni struktuur, jätkati kirjete *de visu* täpsustamist ja täiendamist, seni määramata ning defektsete trükiste identifitseerimist, raamatute provenientsi uurimist, sissekirjutuste dešifreerimist. N. Vorobjova alustas trüki- ja kultuurilooliselt kommenteeriva sissejuhatuses koostamist.

6) **Tartu ülikooli trükikoja toodang aastail 1632–1710** (täitjad E.-L. Jaanson, M. Rand).

1999. a. lõpus valminud käsikirjale lisandusid monograafiaosa saksakeelsed tõlked, bibliograafiasse lisati kahe Saksamaalt leitud trükise kirjed ja teised täiendavad leidumusandmed, süstematiseeriti ja töödeldi tüpograafiliste kujunduselementide reproduktsioonid ja muu illustreeriv materjal ning toimetati kogu mahukas käsikiri. Raamatuks saanud viimase kümnendi kapitaalseimat tööd — *Tartu ülikooli trükikoda 1632–1710 : ajalugu ja trükiste bibliograafia* — esitleti 2001. a. F. Puksoo päeval, mis tähistas sümbolsest F. Puksoo kunagist algatust sellel teemal.

Teose uurimuslik osa käsitleb trükikoja ajalugu, trükitoodangut laadide ja keelte järgi, tüpograafilisi kujunduselemente. Uurimistöö käigus täpsustus raamatutrükkimise algusdaatum Eestis, seni käibinud 1631 asemel 1632. Bibliograafia kirjeldab kokku 1389 trükist. Oluline on lisada, et kõik senileitud 1262 trükist on nüüdseks ülikooli raamatukogus uuri- jaile kättesaadavad, neist 1204 nimetust kogutud koopiatena.

7) **THULE. Esimene alaprojekt “Kultuuriväärtuste seisund Eesti suuremates raamatukogudes”** (ühisprojekt Eesti Kirjandusmuuseumi, Eesti Akadeemilise Raamatukogu ja Eesti Rahvusraamatukoguga; UNESCO projekt nr. 98, ENA 98; juht M. Siiner (Eesti Rahvusraamatukogu); konsultandid J. Palm (Kopenhageni Kuninglik Raamatukogu) ja K. Konsa (Eesti Postimuuseum); täitjad TÜR-ist J. Lehtaru, M. Ilus).

Projekt lõppes tegelikult 1999. a. Aruandeaastal oli lõppkokkuvõtete tegemine. 29. mail tutvustati Eesti Rahvusraamatukogus avalikkusele ühisprojekti tulemusi. Ilmus kogumik *Eesti raamatu seisund : projekt Thule*, kus J. Lehtarult oli kaks artiklit.

Raamatukogus või raamatukogu (kaas)korraldusel toimus 7 seminari, konverentsi, ettekandepäeva, sealhulgas üks rahvusvaheline: *Professor Elmar Rootsi (1900–1962) 100-ndale sünniaastapäevale pühendatud mälestuskonverents*. Nendel peeti kokku 62 ettekannet, kusjuures raamatukogu töötajad esinesid 11 ettekandega. Enamiku ettekannete kohta avaldati teesid, mida sai lugeda kodulehelt www.utlib.ee.

Raamatukogu töötajad esinesid 15 korda ettekannetega teiste asutuste ja organisatsioonide korraldatud konverentsidel Eestis ja välismaal.

H. Tankler juhendas kolme bakalaureusetööd: J. Lomp (ajalugu) *Välismaalased Tartu ülikoolis 19. sajandil*, K. Pihla (germanistika) *Tartu ülikooli kasvandikud akadeemilistes ametites väljaspool Eestit*, J. Paabo (farmaatsia) *Tartu ülikooli haridusega proviisorid Eesti apteekide teenistuses*.

Teadustöö kohta vt. ka XIII ja lisad XXX–XXXII, XXXIV–XXXVI.

XIII. Kirjastustegevus

Kirjastustegevusele andis moraalset ja finantstuge, aga ka kohustust Eesti Raamatu Aasta. Ilmus viis suurt väljaannet, kokku 92 trükipoognat, mis oma mahult ületab viimase paari aasta keskmise kolmekordselt.

Väiksemaid trükiseid (konverentside ja seminaride ettekannete teesid, reklaamtrükised) publitseeriti 20. Kaks väljaannet ilmus koostöös teiste asutustega — Elmar Rootsi kogumik EPMÜ-ga ja Paul Ariste bibliograafia Tartu Ülikooli Paul Ariste soome-ugri põlisrahvaste keskusega. Elektroonilisel kujul raamatukogu koduleheküljel www.utlib.ee jõuti kättesaadavaks teha vaid aastaraamat.

Kirjastustegevuse kohta vt. ka lisa XXX.

XIV. Koostöö Eesti raamatukogudega

Seoses INNOPAC-i käivitumisega on koostöö ELNET Konsortsiumi raamatukogude vahel muutunud tihedamaks. Lisaks komplekteerimise koordineerimisele on oluliseks muutunud koostöö kataloogimise ja bibliografeerimise alal (vt. ka VI, VIII). Koostöö toimub ka konverentside ja seminaride korraldamisel ja osavõtul neist, artiklilogumike koostamisel, uurimistegevuses jne. Nüüd konkreetselt.

Kodumaiseid aktiivseid vahetuspunkte on jäänud kunagisest 30-st järele vaid 5. Vahetust jätkati vaid nende asutustega, kelle väljaandeid muul viisil hankida on keerukas ja kellega koostöö on mõlemale poolele kasulik. Eesti piires toimub aktiivne vahetus vaid kolme kõrgkooliga (kokku 4 vahetuspunkti) — EPMÜ (ja Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituut), TTÜ (raamatukogu) ja TPÜ (sotsiaaltöö osakond ja raamatukogu) ning Rahvusraamatukoguga. Eesti-sisesele vahetusele kulub u. 24 000 kr. aastas.

Suureks abiks eestikeelsete trükiste järelkomplekteerimisel on olnud koostöö mitme Eesti raamatukoguga — O. Lutsu nim. Tartu Linna Keskraamatukogu, Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu, Eesti Akadeemiline Raamatukogu ja Eesti Hoiuraamatu-

kogu —, kes vajalikke trükiseid andsid tasuta.

Koostöö Eesti raamatukogudega märksõnastike ja märksõnastamise tasandil süveneb, toimub pidev vastastikune märksõnastike parandamine. On süvenenud veendumus, et meie INGRID-i märksõnastik on vormiliselt parem *Eesti üldise märksõnastikuga* võrreldes, kuna ta on loodud arvutiandmebaasina, viimane on kättesaadav vaid paberandjal.

RVL-i teel on lugejatele kirjandust saatnud Rahvusraamatukogu, Eesti Akadeemiline Raamatukogu, Eesti Meditsiiniraamatukogu.

Rahvusraamatukogust käidi kogemusi omandamas tööks isikuarhiivide ja fotokogudega ning vastavate teavikute elektroonilise kataloogimisega, neile anti kasutamiseks väljatöötatud töölehed.

TTÜ Raamatukogu delegatsioon tutvus põhjalikult meie raamatukoguga enne nende uue hoone projekteerimist.

Ühiste probleemide lahendamiseks on Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu (ERÜ), ELNET Konsortsiumi, Kultuuriministeeriumi jne. juurde moodustatud asutustevahelised toimkonnad, milles osalevad ka TÜ Raamatukogu töötajad:

- 1) ERÜ kogude toimikond — K. Pai, K. Uri.
- 2) ERÜ ja ELNET Konsortsiumi vanaraamatu toimikond — M. Rand, K. Kaugver, K. Tammur, V. Hiir.
- 3) ERÜ bibliograafiatoimikond — M. Kümnik, A. Laumets.
- 4) ERÜ terminoloogiatoimikond — M. Onga.
- 5) ERÜ liigitamise ja märksõnastamise toimikond — H. Laanes.
- 6) ERÜ koolituse toimikond, Kultuuriministeeriumi raamatukoguhoidjate koolitusnõukogu — M. Ermel.
- 7) ELNET Konsortsiumi kirjeldamise/MARC-kataloogimise töörühm — E. Loorits, K. Moont.
- 8) ELNET Konsortsiumi normikirjete töörühm — E. Loorits, K. Moont.
- 9) ELNET Konsortsiumi liigitamise ja märksõnastamise töörühm — H. Laanes, T. Tarkpea.
- 10) ELNET Konsortsiumi perioodika töörühm — K. Moont (juh.), A. Rämmer.
- 11) ELNET Konsortsiumi laenutuse töörühm — Ü. Treikelder (juh.).

Raamatukogu töötajad osalevad lisaks eelnevale mitme nõukogu, toimikonna jne. töös. H. Tankler osaleb *Eesti teaduse biograafilise leksikoni* toimetuskolleegiumi, TÜ ajaloomisjonide ja Ajaloo Muuseumi nõukogu töös. T. Liivamägi on Eesti Rahvusraamatukogu nõukogu ja Eesti Teadusraamatukogude Direktorite Nõukogu liige. U. Tõnnov on Eesti Rahvusraamatukogu teadusnõukogu ja ajakirja *Raamatukogu* kolleegiumi liige. K. Jentson on Eesti Hoiuraamatukogu nõukogu liige. ERÜ juhatusse kuulus K. Kaugver. Eesti Raamatu Aasta Peakomiteesse oli arvatud M. Ermel, raamatu-uurijate allkomitee liige oli M. Rand. M. Kümnik on TÜ Vilistlaskogu Tartu Koondise liige. M. Rand, K. Taal, L. Teedema on Akadeemilise Muinsuskaitse Seltsi Vilistlasklubi liikmed. TÜ kultuurivarade ja -pärandi komisjoni restaureerimise alakomisjoni juhivad E. Sarap. R. Sonn ja E. Sarap osalesid Kultuuriministeeriumi juures tegutseva raamatukogude, muuseumide ning arhiivide kultuuriväärtuste säilitamise nõukogu töös. (Vt. ka lisa XLII–XLIII.)

XV. Rahvusvaheline koostöö

Kirjandust on viimastel aastatel vahetatud 320 välismaa teadusraamatukogu jm. asutusega. Koostööd võiks laiendada ja vastavaid ettepanekuid on mitmed raamatukogud ka teinud (*Niedersächsische Landes- und Universitätsbibliothek Göttingen*, *Bibliothek des Herder-Instituts*), aga teavikute ja postikulude kõrge hinna tõttu ei saa raamatukogu praegu vahetussuhteid laiendada. Välismaale saadetavatest teaduspublikatsioonidest on pooled Tartu Ülikooli väljaanded. Mõningal määral saadavad väljaandeid ka teaduskonnad ise, aga suures osas täidab ülikooli teaduse levitamise funktsiooni raamatukogu. (Vt. ka V, välismaine kirjandus.)

Raamatukogu koostöösidemed rariteetide uurimisel, läbitöötamisel ja koopiade vahetamisel nii üksikuurijate kui ka kolleegidega Lätis, Rootsis, Saksamaal, Venemaal on jätkuvalt üsna laialdased. Väliseadlaste teatmelise abistamise ja konsulteerimise tagasisideks on kümned väärtuslikud välispublikatsioonid, mis on tänuks saadetud. Aasta tõi juurde sidemed kolleegidega Pennsylvania ülikooli raamatukogust, peale seda kui 1.–15.06. viibis KHO-s eksperdina sealse haruldaste raamatute ja käsikirjade raamatukogu juhataja Michael Ryan. Kahenädalase tutvustamise ja analüüsiga anti külalisele arusaam meie raamatukogu vastavatest varadest, tööst, kavadest ja perspektiivist, mille kõige kohta ta on avaldanud tunnustust. Jätkuvad konsultatsioonid mitmesugustes tööprobleemides, eeskätt digitaal-kataloogi loomise küsimustes.

Koostöö mõtet orientaalkäsikirjade läbitöötamise alal on arutatud saksa spetsialisti dr. C.-P. Haasega.

Eestis ilmunud trükisõna tutvustasid K. Taal ja L. Teedema, kes koostasid väljaande *Berichte und Forschungen : Jahrbuch des Bundesinstituts für ostdeutsche Kultur und Geschichte* (München) 39 annotatsiooni Eestis ilmunud *humaniora*-alastele raamatutele (ilm. 1998–2000), tellijaks M. Garleff Saksamaalt.

Müncheni Psühhiaatriainstituudile mitme varasema aasta jooksul saadetud bibliograafilised andmed ja muu dokumentatsioon on leidnud ohtrat kasutamist väljaandes *Emil Kraepelin : "Persönliches" : Selbstzeugnisse* (München, 2000), lisaks tänuavaldus L. Kilgile ja L. Teedemale eessõnas.

Restauraatoritel olid pidevad virtuaalsed kontaktid Grazi ülikooli raamatukogu restaureerimisosakonnaga, püüti olla kursis üksteise tööga.

Külalisnäituste korraldamiseks raamatukogus toimib edukalt pikaajaline koostöösuhe mitme riigi saatkonnaga, seekord vahendas Jaapani saatkond Kijuro Yahagi fotonäituse *Varjatud Jaapan*. Ungari Instituudi kaudu jõudis Tartusse Budapesti Körmendi Galerii väga esinduslik maali- ja skulptuurivalik *Mees ja Naine*.

RVL-i olulisemad partnerraamatukogud on ülikooliraamatukogud Rootsis (Stockholm, Linköping, Umeå, Lund, Uppsala), Soomes (Helsingi, Turu, Jyväskylä, Joensuu, Kuopio), Taanis (Odense), Saksamaal (Berliin) ja Norras (Oslo).

TÜ-s toimuva ja juba traditsioonilise Saksa-Eesti akadeemilise nädala *Academica IV* külalised raamatukogus olid Münsteri Ülikooli ja Liidumaa Raamatukogu direktor dr. Roswita Poll ja Sachsen-Anhalti Liidumaa *Kultusministerium*'i referent teadusraamatukogude ja elektroonilise erialainformatsiooni alal, raamatukogu ülemnõunik dr. Jürgen Heeg, kes pidasid Tartus kokku neli ettekannet Saksamaa Liitvabariigi teadusraamatukogude probleemidest.

Raamatukogu töötajad esinesid 4 rahvusvahelisel konverentsil/seminaril kokku 7 ettekandega, välismaistes väljaannetes ilmus 13 uurimust/artiklit või ettekande kokkuvõtet.

Raamatukogu osaleb kahes rahvusvahelises kootööprojekti:

- 1) **URBIS. Rahvusvaheline andmebaas, soome-ugri keeleteadus 1988–2000**→ (Vene aladel ilmunu). **ARTAL. Soome-ugri rahvaste kooliõpikud ja ajaleheartikleid 1996–2000**→.

Koostöö Soome Kodumaiste Keelte Uurimiskeskuse, Ungari TA Keeleteaduse Instituudiga (lähemalt vt. VIII, 4).

- 2) **DIEPER** (*Digitised European PERiodicals*)

Rahvusvahelises koostööprojekti osalevad Kopenhaageni Kuninglik Raamatukogu, Frankfurdi *ABC-Datenservice*, Alam-Saksimaa Riigi- ja Ülikooliraamatukogu Göttingenis, Grazi Karl-Franzeni Ülikooli Raamatukogu, Kirjastus *Springer-Verlag Ltd & Co* Heidelbergis, Helsingi Ülikooli Raamatukogu, Leuveni Katoliku Ülikooli Raamatukogu (Belgia), René Descartes'i nim. Pariisi V Ülikooli Raamatukogu, Patra Ülikooli Raamatukogu (Kreeka), Siena Ülikooli informatsiooniteaduste osakond (Itaalia), Tartu Ülikooli Raamatukogu.

Projekti juht on Werner Schwartz ja tehniline juht Norbert Lossau Alam-Saksimaa Riigi- ja Ülikooliraamatukogust Göttingenis.

Projekt oli kavandatud novembrist 1998 detsembrini 2000.

Projekti eesmärk on rajada virtuaalne raamatukogude võrk ja keskne otsingumootor, mille kaudu oleks võimalik leida juurdepääs erinevate Euroopa riikide või muu maailma retrospektiivselt digiteeritud perioodikale.

Projekti raames töötasid E. Kümnik ja E. Taveere. Võeti osa rahvusvahelise töögrupi seminarist Pariisis, koolitusest Göttingenis. Göttingenist saadatud ajakirja (*Mathematische Zeitschrift*. 1.–2. Bd. Berlin : Verlag von Julius Springer, 1918) pildifaile töötati ümber märgendatud täistekstiks (TEI/XML).

Raamatukogu on järgmiste rahvusvaheliste organisatsioonide liige:

- Läänemeremaade raamatukogude ühendus *Bibliotheca Baltica*,
- Euroopa Meditsiiniiraamatukogude Assotsiatsioon (EAHIL),
- Rahvusvaheline Muusikaraamatukogude Assotsiatsioon (IAML),
- Euroopa Informatsiooni Assotsiatsioon (EIA) ja selle Balti- ja Põhjamaade haru.

XVI. Raamatukogu nõukogud, toimekonnad, kolleegiumid

- 1) **Raamatukogu nõukogu**

Koosseis: raamatukogu direktor T. Liivamägi (esimees), usuteaduskonna professor K. Kasemaa, õigusteaduskonna lektor V. Olle, arstiteaduskonna professor J. Harro, filosoofiateaduskonna dotsent V. Parve, bioloogia-geograafiateaduskonna lektor L. Ainsaar, füüsika-keemiateaduskonna dotsent U. Mäeorg, matemaatikateaduskonna dotsent M. Abel, majandusteaduskonna professor M. Sörg, sotsiaalteaduskonna dotsent A. Pulver, filosoofiateaduskonna üliõpilane F. Puss, õigusteaduskonna üliõpilane K. Laurits, raamatukogu hoiuosakonna juhataja K. Jentson, raamatukogu teadusosakonna peatoimetaja R. Saukas.

Nõukogu pidas ühe väljakuulutamata päevakorraga koosoleku (19.09.), kus vesteldi eesti raamatukogunduse ja ülikooli raamatukogu probleemidest. Mingisuguseid konkreetseid otsuseid vastu ei võetud.

2) Raamatukogu metoodikanõukogu

Koosseis: H. Epner, M. Ilus, K. Kaugver, T. Kuusik, M. Kümnik, T. Liivamägi (esimees), E. Loorits, M. Meltsas, M. Rand, U. Tõnnov, R. Saukas, Ü. Treikelder.

Metoodikanõukogu koos ei käinud, tema liikmete volitused kestsid kolm aastat ja lõppesid aruandeaasta aprilli lõpus.

3) Raamatukogu arenduskogu

Arenduskogu moodustati direktori korraldusega nr. 12, 06.11. raamatukogunduslike ja raamatukogu tegevust puudutavate küsimuste arutamiseks ja lahendamiseks.

Koosseis: H. Epner, M. Ermel, M.-N. Ilus, K. Jalas, K. K. Kask, T. Kuusik, T. Liivamägi, E. Loorits, K. Miil, M. Pulver, M. Rand, I. Smuškina, K. Uri.

Toimus kolm koosolekut (16.11., 14.12., 21.12.), kus arutati läbi ja võeti vastu järgmised dokumendid:

- Tartu Ülikooli Raamatukogu arenduskogu kodukord,
- Tartu Ülikooli Raamatukogu struktuuriüksuse kirjelduse koostamise juhend,
- Referentide süsteemi rakendamine ülikoolis (vt. ka lisa XIII).

4) Kogude arenduse toimkond

Toimkonna tegevusvaldkonnad on: komplekteerimis põhimõtete läbivaatamine; komplekteerimisvaldkondade ja tasandite väljatöötamine; kogude tasakaalustatud arengu tagamine; komplekteerimisummade jaotamine; erialakogude komplekteerimisprobleemide lahendamine; kogude arendusega seotud jooksvate probleemide lahendamine.

Koosseis: A. Kartul, M. Liivamägi, M. Meltsas, K. Pai, K. Uri.

Toimus 8 koosolekut (7.01., 10.02., 8.03., 10.05., 9.06., 4.10., 25.10., 1.11.).

Arutati

- komplekteerimiseelarvega seonduvat, raamatuostusummade jaotust, ka 2001. a. oma,
- Eesti teavikute eksemplaarsust,
- venekeelse kirjanduse komplekteerimise põhimõtteid,
- nn. asendusraamatutega seonduvat,
- K. Jalase koostatud vanade kogude vastuvõtu juhendit, tehti ettepanekuid selle täiendamiseks,
- retrokataloogimise ja kodumaise kirjanduse osakonna omavahelist tööjaotust,
- referendi ülesandeid ja komplekteerimise korraldust seoses üleminekuga referentide süsteemile.

Otsustati

- prioriteetseteks valdkondadeks pidada elektroonilist informatsiooni ja õppekirjandust,
- 2000. a. raamatuostusummade lõplik jaotus,
- edaspidi venekeelset kirjandust veelgi rangema valikuga komplekteerida.

Töötati välja

- tegevusjuhise lugejate poolt kaotatud raamatute asendamisel,
- juhend (projekt) Eesti teavikute komplekteerimise ja säilitamise eksemplaarsuse määramiseks.

5) Hoiutoimkond

Koosseis: M. Ilus, K. Jalas (esimees), K. Jentson, M. Rand, E. Sarap, V. Selge, P. Zettur.

Toimus kolm koosolekut (17.02., 19.09., 24.11.), kus arutati

- ennistuskeskuse käivitamisega seotud probleeme: töö maht, tööde vastuvõtmine ja tagastamine, restaureerimisprotokollide vajalikkus,
 - vanade kogude vastuvõtmise juhendit,
 - kogude seisundit pärast suvise säästurežiimi lõppemist,
 - kavandatavaid ümberkorraldusi hoidlate hooldamisel (igale korrusele üks fondihooldaja),
 - köiterestaatorite töökorraldust,
 - restaureerimisvajadusi 2001. a. I poolaastal (teatmekirjandus, perioodika),
- ja otsustati, et
- ennistuskeskus restaureerib prioriteetselt KHO materjale ja enne 1945. a ilmunud Eesti trükiseid,
 - vanu lagunenud ajalehti enam ei laenutata.

6) Kirje töögrupp

20.10.1999 tegevust alustanud töögrupi ülesanneteks on aidata lahendada kataloogimisalaseid probleeme, võtta vastu otsuseid Rahvusraamatukoguga konsulteerides, koostada või muretseda kataloogijatele vajaminevaid abimaterjale. Aruandeaastal oli töögrupp sunnitud arutama ka kataloogimise töökorralduslikke ja kaartkataloogide hooldamisega seotud probleeme. Seetõttu otsustati vajalikuks moodustada kataloogitoimkond.

Koosseis: A. Espenberg, L. Külv, P. Ladva, A. Laumets, E. Loorits (esimees), K. Moont, U. Otsus, A. Rämmer, R. Somson, S. Tänavots.

Töögrupp pidas 10 koosolekut (11.01., 9.02., 2.03., 24.03., 14.04., 15.05., 21.06., 11.09., 27.09., 12.10.).

Arutati

- kollektiiv autori moodustamist ja selle kasutamist kirje pealdises trükiste kirjeldamisel;
- pisitrükiste määratlemist ja nende töötlemist, ajakirjalisade töötlemist, normikirjete koostamist, bibliokirjete andmebaasi korrastamist;
- kaart- ja sedelkataloogide korraldamist ja hooldamist;
- Kultuuriministeeriumi projekti "Raamatukogude arenduskava 2000–2002";
- tööjuhendeid.

Olulisemad otsused:

- Normikirjeid isikunimedele, kollektiivnimedele ja ühtluspalkkirjadele hakkavad koostama vastava õiguse ja koolituse saanud kataloogijad kõigis kataloogivates osakondades ja bibliograafiaosakonnas.
- Töötlemise seisukohalt käsitletakse kõiki eripealkirjadega ajakirjalisaid jätkväljannetena ja koostatakse neile individuaalkirjed enne lugemissaali jõudmist.
- Statistika tarvis võtta kasutusele raamatukogu osakondade koodid väljal 951.
- Kõik peakataloogid paigutatakse ruumi 287, lugejakataloogid paigutatakse ümber, et teha ruumi teatmeteostatuse jaoks.

- Kaart- ja sedelkataloogide ümberpaigutamise, säilitamise, passistamise, ebavajalike likvideerimise ja nende eest vastutaja määramise küsimustega hakkab tegelema töögrupp L. Dubjeva juhtimisel.
Arutati läbi ja võeti vastu järgmised tööjuhendid:
- Isikunimede normikirjed INNOPAC-is (S. Nilbe, K. Moont),
- Jadaväljaannete ühtluspealkirjade normikirjed INNOPAC-is (K. Moont).

7) Teenindustoimkond

Teenindustoimkond lugejateenindusega seotud küsimuste arutamiseks ja koosotsustamist vajavate probleemide lahendamiseks moodustati 25.05.99. Liikmed esindavad kõiki raamatu-koguteenust pakkuvaid valdkondi raamatukogus.

Koosseis: K. Armolik, O. Einasto, M. Ernits, M.-N. Ilus (esimees), M. Konson, K. Kukk (alates 1.02.), L. Külv, A. Laumets (alates 3.09.), M. Luštšik, S. Madisson, K. Miil (alates 17.04.), M. Poljakov, S. Pärsimägi, P. Zettur, L. Teedema (kuni 3.09.).

Toimus 9 koosolekut (6.03., 11.04., 25.04., 26.05., 17.08., 10.10., 23.11., 8.12., 11.12.).

Arutati

- raamatukogu kassa loomist,
- hoiuosakonna ja teaduskirjanduse lugemissaalide sektori ühendamist,
- lugejate teavitamist viivistest ja teavikute pikendamisega seonduvast,
- teeninduspunktide kohta käiva info kajastamist koduleheküljel,
- uute teadusajakirjade lühiajalist deponeerimist erialakogudesse,
- teavikute kasutamise juhendit,
- raamatukogu kasutamise eeskirja,
- raamatukogu teenindusstrateegiat aastani 2003,
- teenindaja ametikäitumise juhendit,
- referentide süsteemi rakendamist,
- õhtuse lõpusignaali seonduvaid küsimusi (uus tunnusmeloodia, tekst).

8) Infotehnoloogia toimkond

Koosseis: H. Epner, K. K. Kask, T. Kuusik, E. Kümnik, T. Liivamägi, M. Meltsas, A. Metsoja, E. Taevere, Ü. Treikelder.

Toimus üks koosolek (14.–16.11.), kus arutati Eesti ajaloo bibliograafia kättesaadavaks tegemist ja otsustati:

- Eesti ajaloo bibliograafia kirjed sisestada INNOPAC-is varjatud kirjetena;
- tarvitajate jaoks näha ette võimalus koostada nimetatud kirjete baasil bibliograafia elektroonilisel (CD) või muul kujul.

9) Kirjastuskolleegium

Koosseis: M. Ermel, S. Issakov, M. Kümnik, T. Liivamägi, P. Olesk, M. Rand, R. Saukas, U. Tõnnov.

Toimus 1 koosolek (14.06.), kus arutati *Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999* käsikirja ja otsustati see trüki suunata.

10) Komisjon *Estica*-alaste põhiseisukohtade ja tegevuskava väljatöötamiseks

Koosseis: M. Burenkov, L. Dubjeva, V. Hiir, M. Kümnik, H. Laanes, A. Laumets, M. Liivamägi, E. Loorits (esimees), K. Pai, Ü. Treikelder, I. Vene.

Moodustatud direktori korraldusega nr. 9, 17. okt. 2000.

Toimus 2 koosolekut (24.11., 30.11.), kus kuulati ära R. Michelsoni ülevaade senitehtust, hetke seisust ja vajaka jäämistest "*Estica/Estonica* probleemidest TÜR-is 2000. a. lõpul". Selle arutelu tulemusena jõuti alljärgnevate otsusteni:

- põhikirja kohaselt on raamatukogu üheks põhiülesandeks Eesti kohta informatsiooni sisaldavate teavikute täieliku kogu loomine, säilitamine ja kättesaadavaks tegemine;
- jätkata raamatukogus *Estonica*-alase kirjanduse väljaselgitamist ja kodeerimist;
- aastatel 1991–1994 ca 400 nimetust jooksvalt hangitud *Estonica*'t, mis paigutati *Estica* kogusse, tuleks ümber kohaviidastada ja paigutada põhifondi;
- olemasolev *Estonica* märksõnakataloog (1945–1998) teha lugejatele kättesaadavaks;
- hoidmaks kokku ressursse, teha ELNET Konsortsiumile järgmised ettepanekud:
 - * töötada välja ühtsed *Estonica* määratlemise kriteeriumid kõikides raamatukogudes;
 - * lisada märksõna "*Estonica*" kõikide *Estonica*-alaste trükiste ja artiklite bibliokirjetesse, et avada kogu materjal ka lugejale;
 - * taotleda kõikide konsortsiumi raamatukogude ühisprojekti *Estonica* kaartkataloogide konverteerimiseks,
 - * taotleda *Estonica*-alaste artiklite bibliografeerimist kõikides raamatukogudes, jagades ära vastavad väljaanded,
 - * võtta kasutusele või koostada ühtne märksõnastik kogu *Estonica*-alase materjali märksõnastamiseks.

XVII. Töötajate enesetäiendamine

Magistrantuuris õpivad: T. Liivamägi ja M. Poljakov TPÜ infoteaduste osakonnas, K. Pai TÜ eesti ja soome-ugri keeleteaduse osakonnas, A. Metsoja TÜ matemaatika-informaatikateaduskonnas rakendusstatistikat ja V. Seiler TÜ filosoofiateaduskonnas kirjalikku tõlget.

Tartu Ülikoolis õpib eesti filoloogiat S. Vadi. Tartu Teoloogia Akadeemia IV kursusel õpib M. Fedin.

Viljandi Kultuurikolledži raamatukogunduse ja infoteaduste erialal õpivad L. Jürimaa, M. Kronberg, S. Plaksi, U. Taela, A. Tomingas.

M. Poljakov ja E. Sarap lõpetasid 3-aastase (1998–2000) ABF Ronneby ja AHL Tartu Keskuse koostöökursuse. L. Dubjeva kuulus avatud ülikooli kursust *Õpetamine kõrgkoolis* (16 auditoorset tundi). E. Sarap läbis Estonian Euromanagement Institute kursuse *Firma kasvustrateegia*. L. Hansmann osales soome keele õpetajatele korraldatud nädalasel suvekursusel Pärnus ning sügisestel ja kevadistel koolituspäevadel Tallinnas. O. Einasto, M. Konson ja K. Uri osalesid TÜ personaliosakonna poolt korraldatud seminaril *Juhtimisest juhtidele*.

Restauraatorid osalesid Kultuuriministeeriumi korraldatud kolmepäevasel täiendkoolitusel *Raamatuvarade kahjustuste liigid ja nende identifitseerimine* (E. Sarap, T. Tensing, S. Vesi), Eesti Kunstimuuseumi koolituspäeval (kõik), Tartu Teaduspargi Laserikoja

seminaril *Lasertechnoloogiatega kasutamise võimalused kultuuriväärtuste säilitamisel* (E. Sarap, R. Sonn) jm.

Üksikud töötajad võtsid osa mitmest väljaspool raamatukogu toimunud kursusest/seminarist: *Klienditeenindus ja etikett* (S. Bachmann, T. Vähk), autorikaitse seminar (S. Bachmann), *Muudatusi arhiiviseaduses* (M. Konson), *Kuidas müüa end tööjõuturul* (S. Bachmann, T. Vähk). K. Tammur ja M. Rand osalesid ERÜ vanaraamatu toimkonna korraldatud kodulookirjanduse seminaril 7.–8.12.

Raamatukogus korraldati kaks ulatuslikku täiendõppe kursust. Enne teatmeteunistuse töölerakendamist koolitati tulevasi konsultante kursusel *Asjatundlik teatmeteendindaja* (72 tundi 16.05.–15.06., 12 tundi 18.–22.09, lisaks kahekuuline praktika neile, kes varem polnud kataloogikonsultandina töötanud. Lektoriteks olid raamatukogu struktuuriüksuste juhid ja peaspetsialistid. Eesmärgiks oli anda terviklik ülevaade raamatukogust ja eelkõige selle teatmestust. Osalejaid oli 38, 31 koolituse läbinut said tunnistuse, konsultandina asus tööle 26 inimest. Loengute temaatika vt. lisa XXXV.

22.03.–19.04. korraldati keskastme juhtidele ja peaspetsialistidele 30-tunnine personali-töö kursus (14 osavõtjat, läbiviija Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsioon “Andras”).

E. Loorits ja K. Moont pidasid kataloogimisalaseid õppusi lühikirjete koostajatele, bibliograafidele, kataloogijatele (kirjete linkimine, normikirjete koostamine).

Raamatukogus korraldati veel seminar *Kuidas kirjutada edukaid projekte* ülikooli teadus- ja arendusosakonna spetsialistide (17.03.) ja märksõnastamise seminar S. Nilbe juhendamisel (13.11.).

Arvutialast koolitust pakkusid raamatukogus organiseeritud *StarOffice*’i kursused, samuti tasulised kursused ülikooli arvutuskeskuses (*MS Excel*). Kõik bibliograafid läbisid INNOPAC-is artiklite kirjeldamise kursuse.

Kolm juhtivat töötajat (T. Liivamägi, M.-N. Ilus, M. Luštšik) kasutasid võimalust enesetäiendamiseks Pennsylvania ülikooli raamatukogus.

Koduleheküljel uuendatakse süstemaatiliselt nimestikku raamatukokku saabunud erialasest uudiskirjandusest, mis sisaldab peamiselt välisajakirjade artikleid. Raamatukogu siseveebis (INTRANET) on käigus rubriik *Erialateave* refereeringutega välisajakirjade artiklitest.

Raamatukogu töötajad on kuulajatena osa võtnud paljudest teistes asutustes toimunud konverentsidest, ettekandepäevadest: ERA konverents *Raamatulooline Eesti. Kodumaa tundmise allikad* Põltsamaal, Oskar Kallase päev ja Kreutzwaldi päevad Kirjandusmuuseumis, “Rahvusbibliograafia uuenevas infokeskkonnas” Rahvusraamatukogus, TÜ ajaloo konverents jne.

XVIII. Suhtekorraldus

Veebruaris tööle asunud avalikkussuhete spetsialist K. Kukkk tegi olulise töö avalikkuse teavitamisel raamatukogus toimuvast. Skandaalimaiale ajakirjandusele on muidugi raske huvipakkuvaid teemasid ette sõõta. Raamatukogu suvist säästurežiimi seletati mitme meediakanali vahendusel. Vähemalt *Tartu Postimehes* on teave raamatukogu näituste ja raamatukogu toimuvate ürituste kohta olemas olnud.

Avalikkussuhteid mõjutas raamatukogu suund muutuda veel rohkem oma ülikooli keskseks. INTELLEKTIKA messil esines raamatukogu täiesti uue (või taaselustatud)

projektiga INFORMIIN — konkurss, mille korraldamise ja läbiviimise käigus tehti koostööd väga paljude ülikooli allüksustega (teaduskonnad, õppetoolid, osakonnad jt.). INFORMIIN-i korraldas komisjon koosseisus: koordinaator I. Smuškina ja liikmetena M. Pulver, K. Kukk, A. Kõre, A. Laumets, M. Meltsas, Ü. Must, U. Natus, M. Pikkal, S. Prank, A. Saari, R. Tammeorg, L. Teedema, K. Uri. Oma ülikooli, õppejõudude, üliõpilasorganisatsioonide tähtpäevi tähistati 16 näitusega. Alates maikuust hakati raamatukogu infolehte *Nimeta Leht* saatma rektoraati, 5. septembrist ka TÜ teabetalitusse.

Raamatukogu kodulehekülje kujundust uuendati. Sisulisest küljest pakub veebileht olulist teavet raamatukogu kohta. Eriti mahukas on arhiivi-osa, sisaldades aastaaruandeid, publikatsioonide täistekste, konverentside ettekannete kokkuvõtteid jm. juba 1995. a. alates. Alustati veebilehe sisu süstemaatilist ülevaatamist ja vajadusel vananenud andmete asendamist uutega. Täiendati mitmeid linke ja loodi uusi.

Anti välja uus, raamatukogu tutvustav eestikeelne voldik ja postkaartide komplekt. Telliti pastapliiatsid ja kilekaaned raamatukogu sümboolikaga.

Konverentsikeskuses toimus 134 erineva tähtsuse ja osalejate arvuga üritust, käive ületas 0,5 miljonit krooni! Konverentsikeskust kasutavad konverentside, seminaride korraldamiseks kõige rohkem ülikooli teadlased, samas toimub ka palju muid üritusi, näit. Tartu Linnavolikogu istungid.

Raamatukogus oli 11.–29.09. praktikal ülikooli avalikkussuhete ja teabekorralduse eriala II kursuse üliõpilane Kristel Peterson. Praktika käigus viis ta läbi sisekommunikatsiooni auditi (lähemalt vt. K. Petersoni artiklit käesolevas aastaraamatus). Ankeetküsitluse tulemusena selgus, et info liigub halvasti, töötajad ei ole informeeritud raamatukogu ees seisvatest ülesannetest ja arengukavast, vaatamata elektroonilise info olemasolule eelistatakse isiklikku suhtlemist.

Raamatukogusisese info edastamiseks on elektrooniline sisevõrk INTRANET, mille kaudu levitatakse olulist informatsiooni majas toimuva kohta. Asutusesisene igapäevane infoleht paber kandjal *Nimeta Leht* on muutunud sisukamaks.

XIX. Eurodokumentatsiooni Keskus (EDK)

TÜ Eurodokumentatsiooni Keskus tegutseb raamatukogus alates 1992. aastast. Vastavalt 1992. a. Euroopa Komisjoni Dg10 esindaja ja TÜ rektori vahel sõlmitud lepingule saab keskus tasuta EL-i erinevate institutsioonide ja organisatsioonide väljaandeid ning omab vaba juurdepääsu võrguandmebaasidele. 1998. aastal lülitati keskus Eestis loodud EL-i alasesse infovõrgustikku, ta on ainuke EL-i alast algdokumentatsiooni valdav keskus Lõuna-Eestis.

Aastaks 2000 oli sõlmitud Riigikantselei ja Tartu Ülikooli vahel leping "Tartu Ülikooli Raamatukogu Eurodokumentatsiooni Keskuselt Eesti avalikkusele 2000. a."

EDK korraldas 2000. a. jooksul 9 suuremat koolitusseminari ja üritust, kokku 179 registreeritud osavõtjale:

- 1) ümarlaud "Euroopa Liit ja põhiseadus" (2.02., 36 osavõtjat);
- 2) K. Jaanson loeng "Euroopa julgeolekupoliitika" Võrumaa gümnaasiumide õpilastele (4.02., 20 osavõtjat);
- 3) õppepäev Võrumaa raamatukogutöötajatele "Euroopa Liidu programmid" (16.02., Võru Keskraamatukogus, 15 osavõtjat);

- 4) ümarlaud teemal "Euroopa Liidu informatsioon Tampere ja Soomes üldiselt" (31.03., 10 osavõtjat);
- 5) väljapanek informatsiooni- ja haridusmessil "Intellektika 2000", euroinfo teenistuse ja WEBCT-i kursuse "Euroopa Liidu infoallikad ja dokumentatsioon" esitlemine (31.03.–1.04., messist osavõtjad);
- 6) maakondlik kultuuripäev "Eurooplased nagu meie: Suurbritannia": stendinäituse "Euroopa Liit" ja raamatunäituse "Suurbritannia Euroopa Liidus" avamine; ettekanded: prof. Kaido Jaanson "Eesti ja Suurbritannia tänaste suhete ajalooline vundament" ja Suurbritannia Välisministeeriumi Euroopa Liidu osakonna Baltikumi ekspert Chris Brealy "UK and EU: The British Perspective" (koostöös Suurbritannia Suursaatkonna ja Briti Nõukoguga, 19.05., päevast osavõtjad);
- 7) TÜ Raamatukogu töötajate koolituspäev teemal "Euroopa Nõukogu ja Euroopa Liit. Euroopa Liidu seadusandlus ja ametlik dokumentatsioon" (5.06., 42 osavõtjat);
- 8) Eestikeelse Euroopa Liidu teemalise internetikursuse www.okry.fi/eurokursus/ esitlemine (koostöös Opintotoiminnan Keskusliitto ja Soome Instituudiga, 7.06., 45 osavõtjat);
- 9) õppepäev EPMÜ magistrantidele ja doktorantidele Euroopa Liidu ametlikust dokumentatsioonist ning infoallikatest Internetis (30.09., 11 osavõtjat).

EL alast teavitustööd arendati ka elektroonilises keskkonnas, täiendades ja korras hoides EDK kodulehekülge euroinfo alal aadressil www.euroinfo.ee ning pidades ülal elektroonilist euroinfo teenistust — küsimuste ja vastuste andmekogu aadressil <http://www.euroinfo.ee/discus/>, kuhu aasta jooksul laekus 108 uut küsimust. Andmekogu suur eelis on, et ka varem küsitud küsimused ja antud vastused on kõigile avalikult kättesaadavad.

EDK veebilehega www.euroinfo.ee tutvus maist kuni detsembrini 5137 külastajat. EDK-le esitati kohapeal suuliselt ja telefonitsi 1560 EL-i dokumentatsiooni puudutavat küsimust.

Kirjastustegevuse kohta vt. lisa XXXI.

XX. Eesti Raamatu Aasta

Oluliselt mõjutas raamatukogu tegevust Eesti Raamatu Aasta kestvusega 23. aprillist 2000 kuni 23. aprillini 2001. Raamatukogu osales raamatuaasta ettevõtmistes kolmes plaanis: näitused, konverentsid, trükised.

Kaalukam oli raamatuaasta suurnäitus *Eesti raamat 1525–1944* koostöös Kirjandusmuuseumiga, koostajad I. Pelkonen, H. Rääim (EKM), E. Hansson, K. Jentson, R. Saukas, K. Taal, T. Täpsi, kunstnik M. Tang, kuraator T. Matsulevitš. Näitust TÜ Ajaloo Muuseumis Toomel külastas 23. aprillist 30. septembrini umbes 24 000 inimest. Kõige rikkalikumal Eesti raamatunäitusel eksponeeriti 2434 trükist, illustreerivat lisamaterjali oli paigutatud 10 stendile. Näituse elektroonilise kataloogiga said huvilised tutvuda raamatuaasta kodulehekülje vahendusel. Videosse võeti näituse koostamise käiku, avatseremoonia, eksponaadid vitriinide kaupa koos koostajate põhjalike seletustega. Näitust tutvustasid ekskursioonidele ka TÜR-i töötajad.

Suurnäituse kõrval koostati veel 10 väiksemat näitust, mida sai vaadata raamatukogu peamajas, humanitaarraamatukogus. Kaks näitust — *Eestikeelne muinasjuturaamat ja Valik eesti kooliõpikuid 1991–2000* — käisid ka välismaal, 17.–31. maini olid need eksponeeritud

Pihkva kremlis. Restauraatorite rändnäitust *Selle maa minevikku hoides* — 30 aastat restau-reerimistegevust Tartu Ülikooli Raamatukogus eksponeeriti augustis Narvas ja oktoobris Järvamaa Muuseumis.

Üllatavalt osavõturohke oli 6.–7. aprillil raamatuaasta peakomitee ja raamatukogu (M. Rand, U. Tõnnov, I. Reintam) korraldusel toimunud avakonverents *Raamatu osa Eesti arengus*, kus esitati 30 ettekannet, mille kohta avaldati ka teesid. 31. mai ettekandepäev *Raamatukogud Eesti kultuurivara kaitsel* toimus samuti raamatuaasta raames.

Kõik 2000. a. ilmunud raamatukogu publikatsioonid kandsid raamatuaasta logo, nendest kahe väljaandmiseks oli ka raamatuaasta suur rahaline toetus.

Tänu ERA-le õnnestus muretseda 38 uut näitusevitriini.

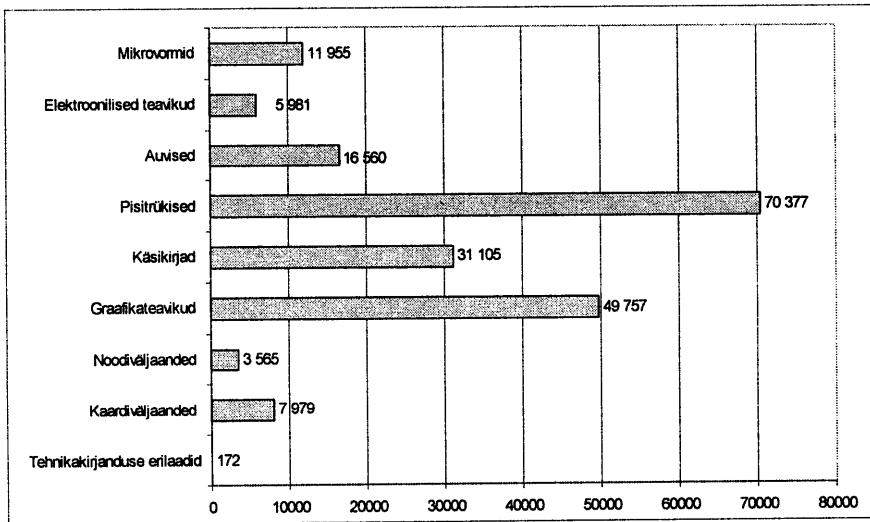
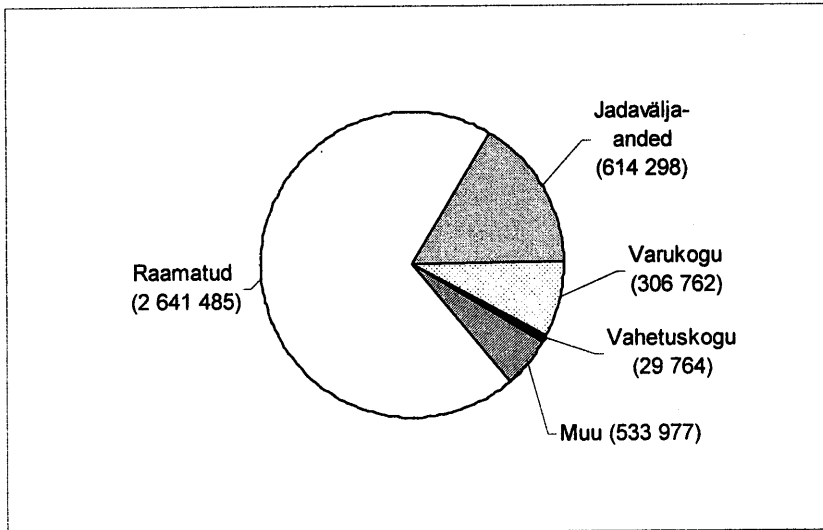
ERA kohta vt. ka lisa XXX, XXXVI.

LISAD

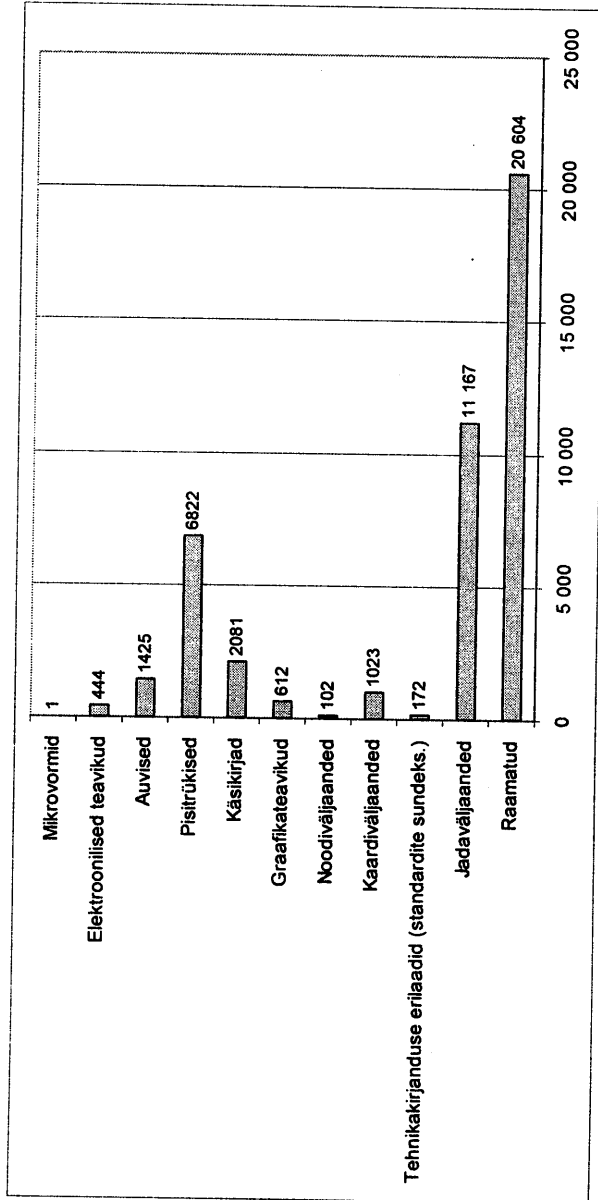
I. Kogud (ISO 2789-1991 järgi)

	1.01.2000	Komplek- teerimine	Kustutamine	31.12.2000
Raamatud (eks.)	2 645 278	20 604	24 397	2 641 485
Jadavaljaanded	603 214	11 167	83	614 298
s.h. ajakirjad (ak.)	166 115	3 793	18	169 890
ajalehed (ak.)	7 152	1 290	–	8 442
jätkväljaanded (eks.)	429 947	6 084	65	435 966
Tehnikakirj- erilaadid	–	172	–	172
Kaardivaljaanded	6 956	1 023	–	7 979
Noodivaljaanded	3 463	102	–	3 565
Graafikateavikud	49 145	612	–	49 757
s.h. kunstikogu	14 430	3	–	14 433
fotod	34 715	609	–	35 324
s.h. fotokogu	19 422	609	–	20 031
fotod käsi- kirjakogus	15 293	–	–	15 293
Käsitirjad	29 024	2 081	–	31 105
Pisitrükised jm.	63 555	6 822	–	70 377
Auvised	15 135	1 425	–	16 560
s.h. audiaalteavikud	15 109	1 345	–	16 454
kombineeritud	26	80	–	106
Elektroonilised teavikud	7 325	444	1 788	5 981
s.h. kompaktplaadid	1 383	442	329	1496
disketid	4 483	2	–	4485
muud	1 459	–	1459	–
Mikrovormid	11 954	1	–	11 955
s.h. mikrokaardid	7 339	1	–	7 340
mikrofilmid	4 615	–	–	4 615
	3 435 049	44 453	26 268	3 453 234
Varukogu	303 857	5 631	2 726	306 762
Vahetuskogu	31 249	4 450	5 935	29 764
Kokku:	3 770 155 (ehk 63 327 lm)	54 534	34 929	3 789 760 (ehk 64 174 lm)

II. Kogud laadide järgi (31.12.2000.)

III. Kasutuskogude komplekteerimine laadide järgi 2000. a.

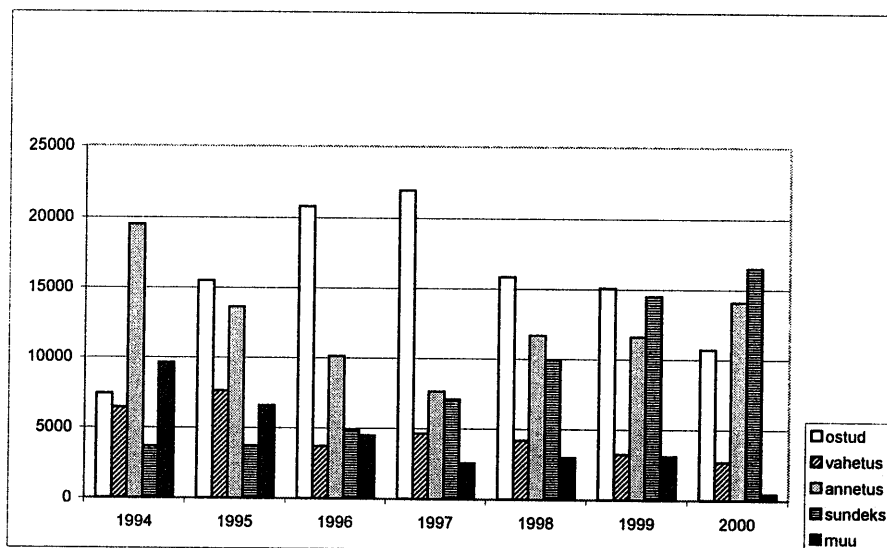
IV. Komplekteerimine 1996.–2000. a. (ISO 2789–1991 järgi)

	1996	1997	1998	1999	2000
Raamatud (eks.)	30 645	27 646	28 376	26 403	20 604
Jadaväljaanded	9 535	11 657	11 614	9 495	11 167
s.h. ajakirjad (ak.)	3 582	3 751	4 170	3 190	3 793
ajalehed (ak.)	491	1 185	1 238	813	1 290
jätkväljaanded (eks.)	5 462	6 721	6 206	5 492	6 084
Tehnikakirj. erilaadid	–	–	–	–	172
Kaardiväljaanded	541	1 950	932	954	1 023
Noodiväljaanded	43	61	152	58	102
Graafikateavikud	197	306	1 199	306	612
s.h. kunstikogu	2	46	26	49	3
fotod	195	260	1 173	257	609
Käsitöökirjad	455	839	505	333	2 081
Pisitrükitised jm.	–	2	809	6 033	6 822
Auvised	1 410	1 206	854	513	1 425
Elektroonilised teavikud	1 135	183	159	1 920	444
s.h. kompaktplaadid	162	158	158	457	442
disketid	973	25	1	4	2
muud	–	–	–	1 459	–
Mikrovormid	–	12	17	1 500	1
s.h. mikrokaardid	–	12	17	–	1
mikrofilmid	–	–	–	1 500	–
	43 961	43 862	44 617	47 515	44 453
Varukogu	3 628	4 000	6 362	6 174	5 631
Vahetuskoogu	4 246	5 506	5 309	5 494	4 450
Kokku:	51 835	53 368	56 288	59 183	54 534

V. Komplekteerimisallikad 2000. a. (ISO 2789–1991 järgi)

Teavikud	Ostud	Vahetus	Annetus	Sundeks.	Muu	Kokku
Raamatud (eks.)	6 661	992	6 598	6 123	230	20 604
Jadaväljaanded kokku (a.-ü.)	2 401	1 720	4 121	2 705	220	11 167
Tehnikakirj. erilaadid	2	–	–	170	–	172
Kaardiväljaanded	107	2	664	250	–	1 023
Noodiväljaanded	7	–	2	93	–	102
Graafikateavikud	11	–	599	–	2	612
Käsikirjad	–	–	2 081	–	–	2 081
Pisitrükised jm.	–	–	–	6 822	–	6 822
Auvised	1 138	–	5	282	–	1 425
Elektroonilised teavikud	366	4	25	48	1	444
Mikrovormid	–	–	1	–	–	1
Kokku (a.-ü.):	10 693	2 718	14 096	16 493	453	44 453

VI. Kasutuskogude komplekteerimisallikad 1994.–2000. a.

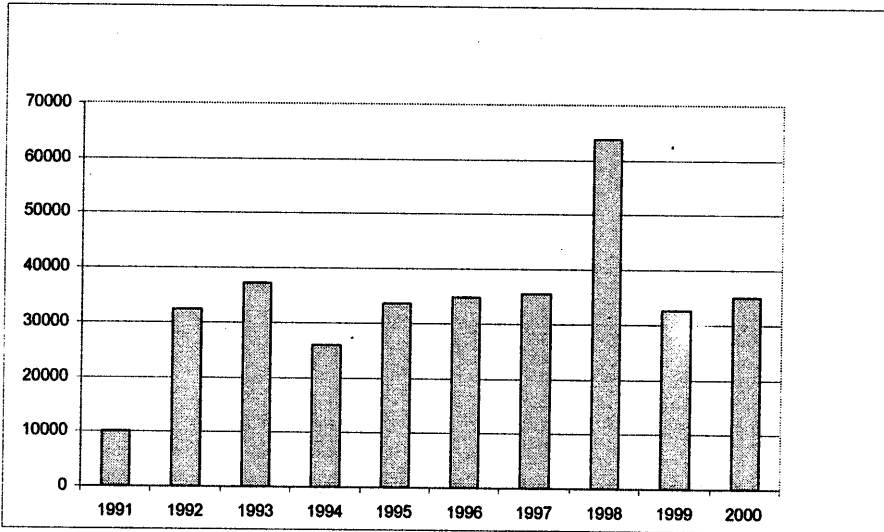

VII. Komplekteerimine 1999. –2000. a. (arvandmeid)

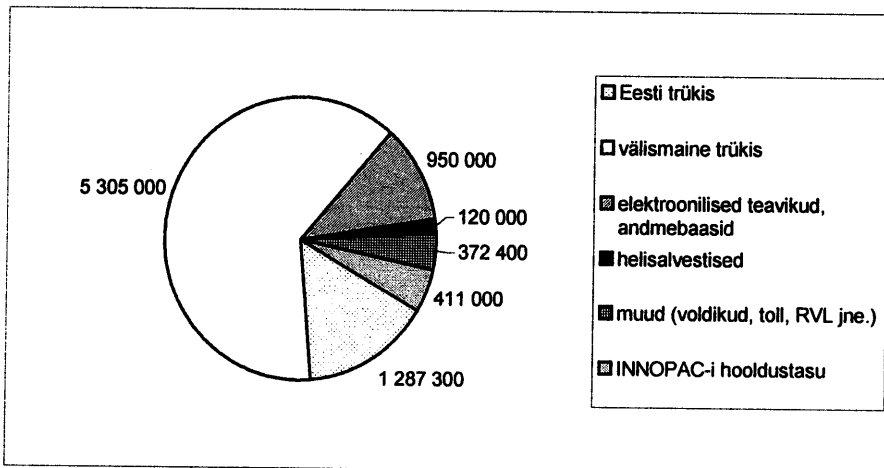
	1999	2000
Raamatud, nim.	11 888	8 804
Eestikeelsed raamatud, nim.	3 342	3 444
Perioodikaväljaandeid kokku, nim.	4 989	5 183
Ajakirjad, nim.	1 641	1 502
Ajalehed, nim.	322	581
Jätkväljaanded, nim.	3 026	3 100
Eestis ilmunud perioodikaväljaanded, nim.	1 098	1 492
s.h. ajakirjad		307
ajalehed		544
jätkväljaanded		641
Eestis ilmunud perioodikaväljaanded, aastakäik	4 079	5 626
s.h. ajakirjad	1 001	1 457
jätkväljaanded	2 305	2 908
päeva- ja nädalalehed	287	290
väikelehed (harvem kui kord nädalas)	486	971
Eestikeelsed ajalehed, nim.	265	466
s.h. päeva- ja nädalalehed	73	63
väikelehed (harvem kui kord nädalas)	188	390
väliseesti ajalehed	9	13
Elektroonilised ajakirjad	1 459	1 448
Võrguandmebaasid	36	41
Auvised		
CD		1340
eesti muusika		524
etniline muusika		210
süvamuusika		271
pop-, rokk- ja džässmuusika		340
helikassetid		5
Vanema kirjanduse järelkomplekteerimine, eks.	5 389	2 345
s.h. reservkogust	377	20
arvele võtmata kirjandusest	419	67
TÜ õppetoolidest ja erialakogudest	2 008	12
annetused	2 182	2 102
ostud	403	144

Raamatute keskmine eksemplaarsus	2,2	2,3
Eesti raamatu keskmine eksemplaarsus	4,9	4
Teaviku keskmine hind, kr.	135.70	188

VIII. Teavikute kustutamine 1991.–2000. a.

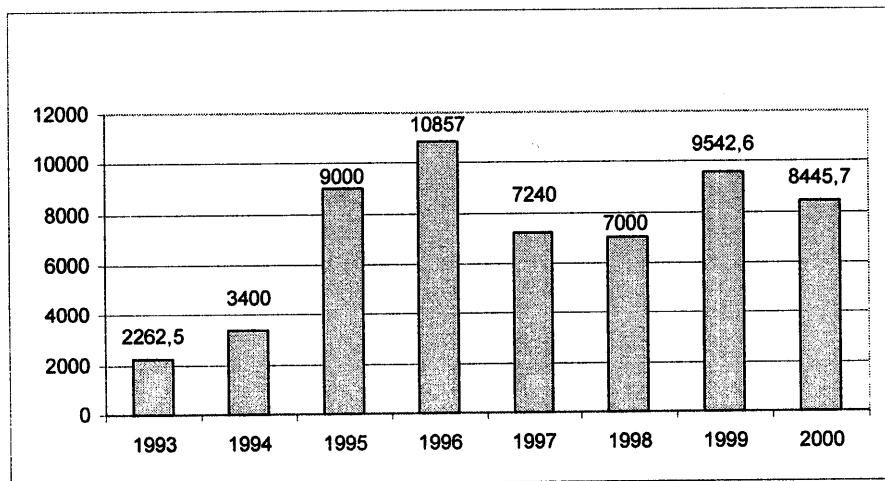
IX. Komplekteerimissummade kasutamine 2000. a. (kr.)

X. Komplekteerimissummade kasutamine 1998.–2000. a. (tuh. kr.)

	1998	1999	2000
Ettetellitav perioodika	4 233,7	5 859	5191,0
s.h. Eestis ilmuv perioodika	294,8	2 60	316,0
välisperioodika	3 938,9	5 599	4875,0*
Monograafiad jne. paberkandjal	1 598,6	1 925	1401,0
s.h. Eesti trükis	1 070,3	1 064	971,0
s. h. ostud TÜ kirjastuselt	424,0	373	361,0
välismaine trükis	528,3	861	430,0
Järelkomplekteerimine	66,8	60	0,3**
Elektroonilised teavikud, andmebaasid	693,2	904	950,0
Helisalvestised	157,5	162	120,0
Muud (vooldikud, toll, RVL jne.)	250,2	580	372,4
INNOPAC-i hooldustasu	–	–	411,0
Kokku	7 000,0	9 490	8445,7

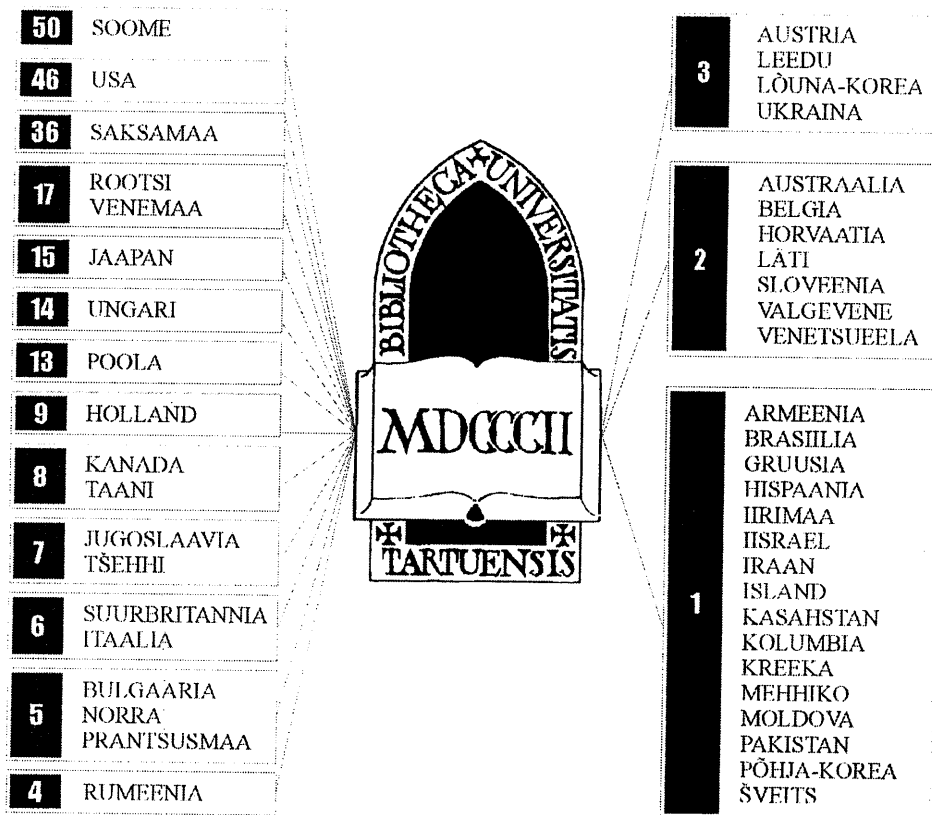
XI. Komplekteerimissummad 1993.– 2000. a. (tuh. kr.)

* 622 500 kr. tasuti 2001. a. algul.

** Sii lisandub 15 651 kr., mis saadi Haridusministeeriumilt programmi "Eesti keel ja rahvus-
kultuur" raames.

XII. Vahetuspunktid riikide kaupa

XIII. Referentide süsteemi rakendamine ülikoolis (vastu võetud arenduskogus 14. det. 2000)

Raamatukogu referentide (*subject librarian, erialaraamatukoguhoidja, erialakoordinaator*) vastutusalaad sõltuvad teaduskonna struktuurist ja võivad olla erineva suurusega — terve teaduskond, osakond või instituut.

Referent osaleb teaduskonna- või osakonna nõukogudel ja instituutide koosolekutel, kus arutatakse raamatukogu ja/või õppematerjalidega seotud küsimusi. Tema pädevuses on vastavate küsimuste tõstatamine teaduskonnas ja ettepanekute tegemine nende päevakorda võtmiseks.

Koostöövaldkonnad:

1. Teavikute komplekteerimine.
2. Kogude kujundamine.
3. Teenustepaketi kujundamine, lähtudes teaduskonna vajadustest.

1. Teaduskonna komplekteerimissumma kujundatakse sõltuvalt teaduskonna eelarve osakaalust ülikooli eelarves ja ülikooli prioriteetidest (2001. a-l õppekava täitmiseks vajalike materjalide olemasolu). Raamatukogu teatab igale teaduskonnale nende osa (raamatukogule eraldatud) komplekteerimissummadest. Teaduskonna nõukogu otsustab summa edasise kasutamise, määrates lähtuvalt ülikooli prioriteetidest kindlaks proportsioonid õppe- ja teaduskirjanduse vahel ning jaotab teaduskonna käsutuses oleva summa vastavalt õppekavadele. Referent vahendab informatsiooni ja teavikute tellimist raamatukogu ja teaduskondade vahel ning jälgib raha tasakaalustatud kulutamist kõigi tema vastutusalas olevate struktuuriüksuste vahel. Referendil on informatsioon ka nende õpettööks vajalike materjalide kohta, mida pole võimalik olemasoleva raha eest hankida. Referent leiab ja pakub võimalusi nende muul moel muretsemiseks (raamatukogudevaheline laenus, vahetus, dokumenditeenus). Referent suhtleb nii teaduskonna ja osakondade juhatajatega kui ka individuaalselt õppejõududega.

2. Kogude kujundamine. Koostöös õppejõududega määrab referent hangitud teavikute füüsilise asukoha (peakogu, erialakogu); valib saabuva uue kirjanduse hulgast ja peakogu kinnistest hoidlatest avariilitele sobivad materjalid, kujundades välja eriala avakogu; eraldab vananenud ja kasutamiskõlbmatud materjalid (eriti õpikud) nende kustutamiseks peakogu ja erialakogude fondidest.

3. Raamatukogu teenuseid on võimalik pakkuda ja arendada vastavalt iga teaduskonna vajadusele ja huvidele. Referent tutvustab neid regulaarselt kas teaduskonna nõukogu koosolekul või ka individuaalselt. Vajadusel algatab referent raamatukogus uue teenuse väljatöötamise.

Võimalikud teenused:

- erialase infootsingu koolituse korraldamine ja läbiviimine õppejõududele ja üliõpilastele;
- teaduskondade raamatukollektsioonides asuvate trükiste raamatukogu elektronkataloogi viimise korraldamine;
- RVL-i uute võimaluste tutvustamine (võimalus tellida ja materjale kätte saada erialakogus, tellimuste kohaletoimetamine ülikooli sisepostiga, elektrooniline dokumentide kättetoimetamine, teaduskond võib raamatukogule antud garantiikirja alusel kompenseerida oma õppejõudude tellimusi jne.);
- tähtjaline deponeerimissüsteem;
- ainepakettide valmistamine.

Personalivaliku tegemisel referentide ülesannete täitmiseks lähtub raamatukogu olemasolevast personalist, kuid sobiliku kandidaadi mitteleidmisel võib ka värvata inimesi väljastpoolt TÜ Raamatukogu. Vajaduse korral korraldatakse konkurss. Töö tasustamisel lähtutakse ülikooli palgaeskirjas (Lisa 1, 17.11.99 rektori käskkirjale nr 29 E) spetsialisti (V.) palgagrupist, kusjuures kuupalga kujunemine sõltub konkreetsetest tööülesannetest, mis võivad sisaldada ka muid kohustusi.

XIV. Raamatukogu teatmestu täiendamine 1999.–2000. a.

	1999	2000
1) (Elektron)kataloogimine		
Originaalkirjed uutele teavikutele	12 709	18 647
raamatud, nim.	7 586	7 997
ajakirjad, nim.	163	294
ajalehed, nim.	41	12
väikelehed, nim.	25	100
jätkväljaanded, nim.	2 013	4 189
pisitrukised, a.-ü.	188	117
artiklid, nim.	1 386	1 728
kaardid, nim.	775	640
noodid, nim.	3	5
audiaalteavikud, nim.	314	755
visuaalteavikud, nim.	–	2
käsikirjad, s.	93	2 393
kunstiteosed, nim.	5	–
fotod, nim.	106	392
mikrovormid, nim.	1	1
elektroonilised teavikud, nim.	10	21
võrguväljaanded, nim.	–	1
eestikeelsed kirjed	3 021	3 670
inglisekeelsed kirjed	3 578	4 064
saksakeelsed kirjed	1 617	3 391
venekeelsed kirjed	2 461	4 169
kirjed muudes keeltes	2 032	3 353
Kopeerkirjed uutele teavikutele	1 308	3 430
raamatud, nim.	1 080	2 931
ajakirjad, nim.	38	55
ajalehed, nim.	1	13
väikelehed, nim.	7	63
jätkväljaanded, nim.	73	290
pisitrukised, a.-ü.	–	–
tehnikakirjanduse erilaadid	–	23
artiklid, nim.	–	–
kaardid, nim.	43	29
noodid, nim.	15	2
audiaalteavikud, nim.	49	–
visuaalteavikud, nim.	–	–
käsikirjad, s.	–	–
kunstiteosed, nim.	–	–
fotod, nim.	–	–
mikrovormid, nim.	–	–

AASTAARUANNE

elektroonilised teavikud, nim.	2	22
võrguväljaanded, nim.	–	1
eestikeelsed kirjed	967	2 542
inglisekeelsed kirjed	241	626
saksakeelsed kirjed	25	56
venekeelsed kirjed	40	144
kirjed muudes keeltes	35	62
Lühikirjed varem kataloogitud teavikutele	46 683	26 699
Retrokataloogimine (lühikirjete täiendamine täiskirjeteks)	7262	10 569
raamatud, nim.	5 513	8 862
ajakirjad, nim.	143	242
ajalehed, nim.	15	6
väikelehed, nim.	67	53
jätkväljaanded, nim.	1 308	1 374
pisitrükised, a.-ü.	103	2
artiklid, nim.	–	–
kaardid, nim.	55	–
noodid, nim.	6	–
audiaalteavikud, nim.	41	3
visuaalteavikud, nim.	–	–
käsitirjad, s.	8	25
kunstiteosed, nim.	–	–
fotod, nim.	1	1
mikrovormid, nim.	–	1
elektroonilised teavikud, nim.	2	–
eestikeelsed kirjed	2 325	5 256
inglisekeelsed kirjed	1 617	381
saksakeelsed kirjed	823	1 890
venekeelsed kirjed	1 770	1 506
kirjed muudes keeltes	727	1 536
Liigitamine, märksõnastamine, nim.	19 350	24 204
2) Elektronkataloog (31.12.2000)	132 747	191 395
raamatud, nim.	115 355	154 882
ajakirjad, nim.	2 000	3 251
ajalehed, nim.	199	235
väikelehed, nim.	309	607
jätkväljaanded, nim.	10 312	20 483
pisitrükised, a.-ü.	191	313
tehnikakirjanduse erilaadid	–	43
artiklid, nim.	1 386	3 114
kaardid, nim.	1 906	3 013
noodid, nim.	60	145

audiaalteavikud, nim.	491	1 681
visuaalteavikud, nim.	19	60
käsitirjad, s.	335	2 885
kunstiteosed, nim.	6	6
fotod, nim.	109	512
mikrovormid, nim.	2	6
elektroonilised teavikud, nim.	68	138
võrguväljaanded, nim.	–	14
biomeedikumi raamatukogu teavikud	400	1 255
füüsikaraamatukogu teavikud	279	1 600
humanitaarraamatukogu teavikud	5 871	12 304
keemiaraamatukogu teavikud	555	697
majandusraamatukogu teavikud	1 644	2 535
3) (Kaart)kataloogimine, bibliografeerimine		
Enne 1945. a. ilmunud väljaanded		
raamatud, nim.	2 617	465
periodika, nr.	22 480	950
periodika, nim.	278	117
Bibliografeerimine, nim.	9 924	6 648
bibliograafilise materjali märksõnastamine, nim.	4 311	2 790
annoteerimine, nim.	1 854	820
Rariteetide teaduslik kirjeldamine		
trükised, nim.	85	210
käsitirjad, s.	1 033	1684
kunstiteosed, nim.	128	3
fotod, s.	362	969

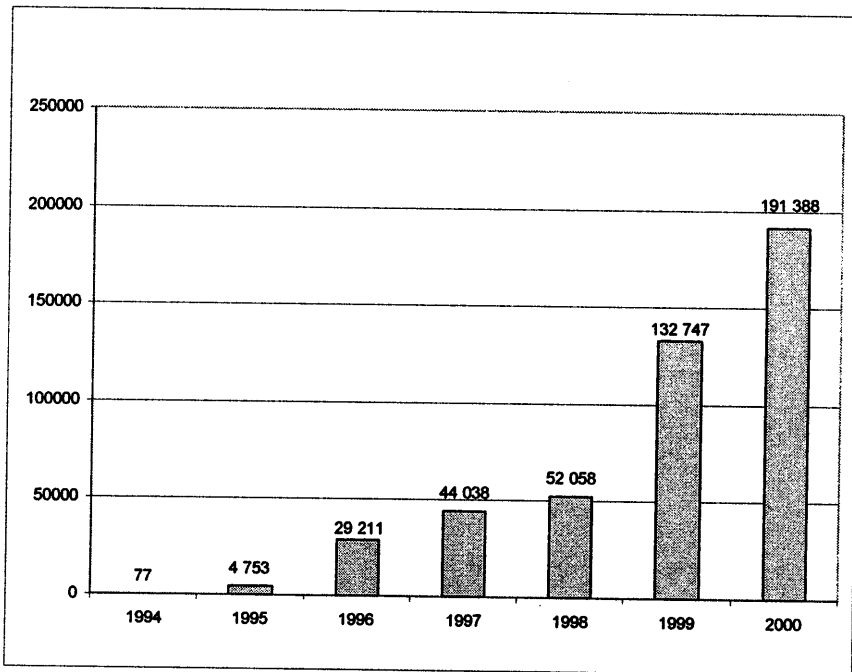
XV. Raamatukogus loodud andmebaasid (31.12.2000)

Jrk.	Andmebaasi nimi	Kirjete arv
	Interneti kaudu kättesaadavad	
1.	Elektronkataloog ESTER	191 388
2.	INGRID-i märksõnastik	18 543
3.	Lotman, Juri. Mints, Zara. Epistolaarne isikuarhiiv	2 011
4.	Raamatukogunduse uudiskirjandus	1 264
5.	Rahvakombed	569
	Kokku	213 775
	Raamatukogus kättesaadavad	
6.	Tartu ülikoolis aastatel 1802–1918 töötanud täppisteadlaste tööde bibliograafia	4 800
7.	TRÜ. 1987. a. ilmunud tööde bibliograafia	3 770
8.	TÜ. 1990. a. ilmunud tööde bibliograafia	3 535
9.	TÜ. 1992. a. ilmunud tööde bibliograafia	3 200
10.	Eesti ajaloo bibliograafia 1918–1944	15 735
11.	URBIS (1988–2000→)	5 671
12.	ARTAL (1996–2000→)	601
13.	TÜ trükikoja toodang 1632–1710	1 389
14.	Professor Paul Ariste biobibliograafia	1 793
15.	Die deutschen Personalschriften (Dorpat)	3 776
16.	Die deutschen Personalschriften (Tartu)	1 501
17.	Lääne-Euroopa vanagraafika TÜR-is	1 086
18.	Baltisaksa kunst Tartus	1 505
19.	Maaailma maad	1 630
20.	Rahvameditsiin	795
21.	National Geographic	3 229
22.	Tartu Ülikoolis raamatukogundust ja bibliograafiat õppinud (1927–1988)	315
	Kokku	54 331
	Raamatukogusisesed tööandmebaasid	
23.	Välis-Eesti (raamatukokku saabunud väliseesti kirjandus)	2 751
24.	Komplekteerimisrahade arvestus	776
25.	Temperatuuri ja õhuniiskuse näidud	–
26.	Konverentsikeskus	–
	Kokku:	3 527
	Kõik kokku	271 633

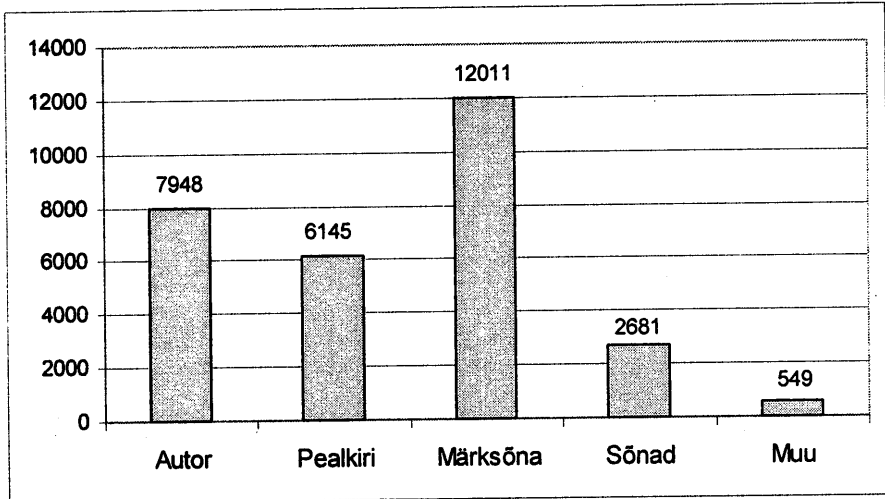
XVI. Bibliograafiakartoteegid (31.12.2000)

Kartoteek	Bibliografeeritud aasta jooksul (nim.)	Kartoteegi seis 31.12.2000 (kaarti)
Tartu Ülikool	3 733	394 038
Teaduste ajalugu Eestis	25	3 816
Eesti ajalugu (1918–1944)	1 344	22 768
Kokku:	5 102	420 622

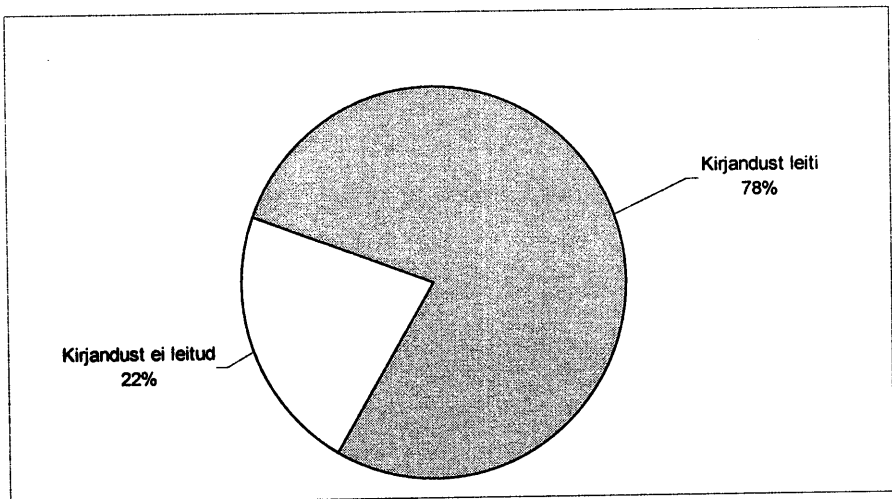
XVII. Elektronkataloog INGRID, INNOPAC, ESTER 1994.–2000. a

XVIII. Otsing elektronkataloogis ESTER (1.–10.10.2000)

XIX. Otsing märksõna järgi elektronkataloogis ESTER (1.–10.10.2000)

XX. 2000. a. korraldatud arhiivifondid

1) F 135, Lotman, Juri. Mints, Zara. Epistolaarne isikuarhiiv

Kirjandusteadlaste, maailmatuntusega semiootiku ja kulturoloogi Juri Lotmani (1922–1993) ja ta abikaasa Zara Mints (1927–1990) elu ja tegevus on lahutamatult seotud Tartu ülikooliga. Lotman tuli Tartusse peale Leningradi ülikooli lõpetamist 1950. a. Tema akadeemiline karjäär algas loengute pidamisega tunnitasu alusel. 1954. a. valiti Lotman TÜ dotsendiks, 1963 — vene kirjanduse professoriks, 1982 — semiootika professoriks, kellena töötas surmani. Zara Mints töö Tartu ülikoolis algas 1955. a. samuti loengute pidamisega tunnitasu alusel, 1978. a-st kuni ootamatu ja traagilise surmani oli ta vene kirjanduse õppe-tooli professor.

Prof. Juri Lotmani käsikirjalise pärandi põhiosa andis Tartu Ülikooli Raamatukogule üle tema poeg Mihhail Lotman 1995. a. mais TÜ rektori prof. Peeter Tulviste vahendusel (tulme nr. 1995:22). See saabus raamatukogusse 44 tihedalt pakitud eriformaadilises kastis. Hiljem on lisandunud arhiivimaterjale mitmest allikast, ka Lotmani kirjade koopiaid. Pärast paberite sorteerimist, süstematiseerimist ja esialgset läbitöötamist otsustati kogu materjal, mille seas leidis ka prof. Zara Mints pabereid, arhiveerida kolme arhiivifondina:

F 135, Lotman, Juri. Mints, Zara. Epistolaarne isikuarhiiv;

F 136, Lotman, Juri. Isikuarhiiv;

F 137, Mints, Zara. Isikuarhiiv.

Epistolaarne isikuarhiiv sisaldab Juri Lotmani ja Zara Mints kirjavahetust paljude teadlaste, ühiskonnategelaste ja asutustega, ka ulatuslikku perekondlikku jm. isiklikku kirjavahetust. Kirjavahetus eraldati iseseisvaks arhiivifondiks kahel põhjusel. Ühelt poolt oli teadlas-abikaasade kirjavahetuse temaatika ja korrespondentide ring, kelle kirjad olid sageli suunatud mõlemale ühiselt, sedavõrd seotud, et kirjade jagamine kummagi isiku-arhiivi osutus praktiliselt võimatuks, teisalt sai määravaks epistolaarse materjali suur maht. Juri Lotman ja Zara Mints säilitasid pea kõik neile saadetud kirjad, erakordselt ulatuslik kirjavahetus hõlmab ligikaudu 18 000 kirja enam kui 2500 korrespondendilt (arhiivifond sisaldab 2011 säilikut). Kirjad eraldati teistest saabunud materjalidest ja süstematiseeriti (põhiosas autorite järgi, ühe autori kirjad omakorda kronoloogiliselt), vastavalt vajadusele osaliselt ka temaatiliselt. Kirje koostamisel esitati kirja autori perekonna-, ees- ja isanime järel võimaluse korral ka tema eluaastad, eriala ning seos Tartu Ülikooliga. Tuuakse ära kirjade piirdaatumid, kirjutamise koht ja sisu lühiannotatsioon.

Epistolaarne arhiiv on jaotatud 6 rubriiki:

A. Juri Lotmani kirjad (s. 1–8)

Juri Lotmani originaalkirjad ja kserokoopiad tema kirjadest B. Jegorovile, J. Oksmanile, V. Toporovile ning B. Uspenskile, mis saadi raamatukogule B. Jegorovi vahendusel. Lotmani vähesed säilinud vastuskirjad on paigutatud saatja vastavate kirjade juurde, säiliku kirjesse on tehtud sellekohane märkus.

B. Isikute kirjad Juri Lotmanile ja Zara Mintsile (s. 9–1708)

See on epistolaarse isikuarhiivi domineeriv osa. Ühe autori kirjad moodustavad iseseisva säiliku.

Kirjavahetuse põhiteemaks on teaduskontaktid. Juri Lotman ja Zara Mints olid kirjavahetuses teadlastega Nõukogude Liidu erinevaist paigust ja paljudest välisriikidest. Arhiivis säilitatakse kirju silmapaistvatelt lingvistidelt, kirjandusteadlastelt, kulturoloogidelt. Korrespondentide hulgas on vene akadeemikud Dmitri Lihhatšov (1906–1999), Vladimir Toporov (sünd. 1928), Viktor Žirmunski (1891–1971) ja Mihhail Aleksejev (1891–1981), tuntud ameerika semiootikud Roman Jakobson (1896–1982) ja Thomas Sebeok (sünd. 1920), leedu päritoluga prantsuse semiootik ja lingvist Algirdas Julien Greimas (sünd. 1917), tšehhi filoloog Miroslav Drozda (1924–1990), Poola Teaduste Akadeemia akadeemik, prof. Jerzy Faryno (sünd. 1941). Teaduskontaktid olid Lotmani puhul lahutamatud isiklikest. Teadlaste kauaaegse koostöö ja sõpruse tõendiks on mahukad kirjavahetused prof. Boriss Jegorovi ja prof. Boriss Uspenskiga.

Arhiivis leidub kirju paljudelt vene kirjanikelt, nagu Kornei Tšukovski (1882–1969), Ilja Ehrenburg (1891–1967), Aleksandr Solženitsõn (sünd. 1918), luuletajad Aleksandr Tvardovski (1910–1971), Bulat Okudžava (1924–1997), David Samoilov (1920–1990). Kirjakontakti nimeka teadlasega Eestis on 1969. a. loonud ka Moskva pianist Maria Judina (1899–1970).

On ka eesti teadlaste ja kultuuritegelaste kirju ning postkaarte, saatjateks näit. välja paistev filosoof ja filoloog Uku Masing (1909–1985), orientalist ja tõlkija Haljand Udam (sünd. 1936), luuletaja, kirjanik ja kirjandusteadlane Valmar Adams (1899–1993), kirjanikud Jaan Kross (sünd. 1920) ja Lennart Meri (sünd. 1929).

Eraldi rühmana võib korrespondentide seas vaadelda Lotmani ja Mintsi õpilasi, kelle vastu õpetajatel jätkus hingesoojust läbi aastate, toetamaks neid ka elu rasketel hetkedel. Selle tõendiks on Irboska kooliõpetaja Raissa Artemjeva (sünd. 1937) poolt oma õpetajatele Tartusse 20 aasta vältel saadetud 77 kirja või Valentina Pen, kelle kirjad hõlmavad a. 1958–1993. Arhiivi läbitöötamisel ei püstitatud ülesannet selgitada välja kõiki korrespondente, kes on Tartu Ülikooli kasvandikud. Nende isikute nimed, kelle suhtes vastavad andmed selgusid, leiame koondatult lisanimestikust *Kirjad Juri Lotmani ja Zara Mintsi õpilastelt*.

Huvipakkuvad on kirjad Juri Lotmani kunagistelt polgukaaslastelt Suure Isamaasõja päevilt: Leningradi lukksepp Aleksei Jegorov, poet ja maakooli õpetaja Moskva lähistelt Pavel Naživov või ukraina talupoeg Nikolai Kotšetov, kellega prof. Lotman vahetas kirju elu lõpuni ja oli nende pool oodatud külaline. Need kirjad annavad tunnistust vaimsest ühtsusest inimeste vahel, kes olid koos läbi teinud sõja. Et kirjad ei kaoks Juri Lotmani pärandi mahukasse kogumisse, koostati lisanimestik *Kirjad Juri Lotmani polgukaaslastelt*.

C. Kirjavahetus asutuste ja organisatsioonidega (s. 1709–1936)

Asutuste kirjad on paigutatud alajaotustesse: kirjad Venemaa asutustelt, Eesti asutustelt, endise NSV Liidu vabariikide ja välismaa asutustelt.

Siia on koondatud kirjad maailma juhtivate humanitaarteaduslike väljaannete kirjastajatelt ja toimetajatelt, kes publitseerisid Juri Lotmani töid, kutsed teaduskonverentsidele, aga ka kirjavahetus seoses prof. Lotmani loengute ja erikursuste organiseerimisega Moskva, Leningradi, Almatõ, Jerevani, Leipzigi, Budapesti, Sofia, Ljubljana, Stockholmi jt. linnade kõrgkoolides jm. teadusasutustes.

D. Perecondlik kirjavahetus (s. 1937–1978)

Rubriik hõlmab Lotmani ja Mintsi ning nende laste vahelisi perekondlikke kirju, aga ka omaste ja kaugemate sugulaste kirju (Lotmani õed, Mintsi tädi ja täditütar jt.).

Lotmani ja Mintsi kirjavahetus hõlmab kogu nende ühise kooselu aastaid. Telefon saadi korterisse alles 1980. a-te teisel poolel, mille tõttu, sõitnud töötama Leningradi või Moskva raamatukogudesse, kirjutasid abikaasad teineteisele peaaegu iga päev. Arhiivis säilitatakse 489 kirja, postkaarti ja telegrammi Juri Lotmanilt abikaasale ja lastele ning ligi 300 Zara Mintsi kirja. Kirjavahetuse põhiteemaks olid loomingulised plaanid ja laste elu väiksemadki üksikasjad. Juri Lotmani kirjad perekonnale olid optimistlikud — olustikuprobleeme ja ülekoormust töös kirjeldati humoristlikes toonides, sageli olid kirjad illustreeritud.

Juri Lotmani õdede 50 aasta vältel saadetud kirjad on väärtuslikuks materjaliks 20. sajandi Peterburi (Leningradi) intelligentsi elu-olu tundmaõppimisel.

E. Temaatiline kirjavahetus (s. 1979–1999)

Osa kirju eraldati ja töötati läbi, lähtudes temaatilisuse printsiibist.

a. Õnnitlused, kaastundeavaldused

Telegrammid ja postkaardid juubeliteks ning doktoridissertatsioonide kaitsmise puhul — Juri Lotmanile 1961 ja Zara Mintsile 1972. Siin on ka kaastundeavaldused Juri Lotmanile abikaasa surma puhul jm. Kogu nimetatud materjal oli säilitatud juba fondimoodustajate juures ühtsena. Arhiivisäiliku piires paigutati materjal autorite alfabeedi alusel, nende hulgas on läkitusi ka isikutelt, kelle kirjavahetuse põhiosa asub rubriigis *B. Isikute kirjad ...* Muudel puhkudel saadetud õnnitlused ja tervitused 161 isikult, kellelt põhikirjavahetuses kirju ei esine, on paigutatud ühte säilikusse (s. 1979).

b. Raamatute soovid ja tellimused

249 isiku kirjad, millega pöörduiti Tartu Ülikooli, Lotmani või Mintsi poole sooviga saada *Tartu Ülikooli Toimetisi* ning nende töid, on koondatud viide säilikusse (s.1990–1994). Nende kirjade saatjatel ei esine kirju põhirubriigis *B. Isikute kirjad ...* Et aga nende hulgas on nimekaid kultuuritegelasi ja teadlasi, siis koostati nimede avamiseks lisaloend *Raamatuid tellinud isikud*. Raamatusoovid asutustelt, kellelt põhikirjavahetuses kirju ei esine, on paigutatud ühte säilikusse (s. 1989).

Palved saata *Труды по знаковым системам*, Juri Lotmani semiootikaalaseid töid ja Bloki kogumikke saabusid raamatukogudelt, ülikoolidelt ja instituutidelt Ukrainast ning Venemaa erinevaist paigust (Perm, Južno-Sahhalinsk jm.), Moskva Õigeusu Vaimulikult Akadeemialt, teadlastelt ja raamatukogutöötajatelt Itaaliast, Prantsusmaalt, Ameerika Ühendriikidest, Kanadast, Bulgaariast, Saksamaalt, Tšehhist, Serbiast, Poolast, Ungarist, Jaapanist, Hiinast. Raamatusoove saabus üliõpilastelt (põhiliselt Leningradist ja Moskvast), kes soovisid tegelda “tõelise teadusega”, muuseumitöötajatelt ning teistelt humanitaarteaduste spetsialistidelt. Suur hulk kirju pärineb tehniliselt intelligentsilt, samuti matemaatikutelt ja füüsikutelt, kellele pakkus erilist huvi Juri Lotmani strukturalistlike uurimuste meetodika. Otsustades kirjade põhjal, millega lugejad tänasid raamatute eest, täitis Juri Lotman tähelepanitava osa kirjades sisalduvaist palveist.

c. Lugejate ja televaatajate kirjad (s. 1995–1999)

on paigutatud säilikuisse alfabeedi alusel, põhikirjavahetuses neilt kirju ei esine.

Suurema hulga lugejate vastukajasisid said prof. Juri Lotmani raamatud Puškinist, mis võeti vastu mitte ainult kui suurepäraseid teaduslikud monograafiad, vaid ka kui kunstilised, ilukirjanduslikud tekstid. Lugejad kirjutasid loetu sügavast moraalsest mõjust.

Alates 1986. a. septembrist hakkas Eesti Televisioon salvestama prof. Juri Lotmani unikaalset televisioonispetsiifilist loengukursust *Vestlusi vene kultuuriloo*st, mida hiljem

kanti üle ka Venemaa televisioonis. See tähendas, et nüüd võis hiiglaslik auditoorium Lotmanit ka vahetult näha ning lugejate kirjadele lisandusid kirjad televaatajatelt, teadlase ande ja isikuvõlu austajatelt.

F. Teiste isikute korrespondents (s. 2000–2011)

Sellesse vähemmahukasse rubriiki on koondatud Juri Lotmani materjalide hulgast leitud kirjad, mis ei ole adresseeritud fondimoodustajatele, vaid teistele isikutele (peamiselt prof. B. Jegorovile ja prof. P. Reifmanile).

Isikuarhiivi korraldasid a. 1997–2000 ja nimistu koostasid Tatjana Šahhovskaja ja Tatjana Kuzovkina.

2) Fond 162, Schlossmann, Karl (1885–1969), mikrobioloog, TÜ professor

Karl Schlossmanni kui mikrobioloogi kujunemine algas prof. J. Šepilevski käe all juba ülikoolipäevil. Lõpetanud 1911. a. *cum laude* TÜ arstiteaduskonna, töötas ta kuni 1914. aastani maakonnaarstina Paines. I maailmasõjas osales K. Schlossmann bakterioloogina. 1918. aastal avas ta Tartus oma bakterioloogia-laboratooriumi, kuid juba samal aastal, sooritanud doktorieksamid, tuli Karl Schlossmannil evakueeruda koos ülikooliga Voroneži. Seal kaitses ta 1920 ka oma väitekirja *Аутоцелотерапия сифилуса (Süüfilise ravi autoseerumiga)*. 1920. aasta sügisel naasis Karl Schlossmann Tartusse, kus jätkas tööd emakeelses ülikoolis.

Järgnevatel aastatel oli K. Schlossmann eestvedajaks rahvusliku haritlaskonna kujundamisel, teadustöö ja selle baasi arendamisel, eesti meditsiinilise oskuskeele loomisel ning igapäevase tervishoiukorralduse organiseerimisel. Temast kujunes üks teaduse tippjuhte iseseisvas Eestis. K. Schlossmanni initsiatiivil loodi ülikooli bakterioloogiakabinet, mis kujunes õppebaasiks bakterioloogia õppetoolile. 1924. aasta oktoobris valiti ta selle õppetooli korraliseks professoriks. 1929 nimetati bakterioloogiakabinet ümber bakterioloogia-instituudiks, mille juhatajaks oli Karl Schlossmann kuni 1944. aastani. Aastatel 1923–1929 juhatas ta ka ülikooli loomaarstiteaduskonna bakterioloogiajaama, Tartus tegutsenud Pasteuri jaama ning oli Riikliku Seerumiinstituudi teaduslik juhendaja. K. Schlossmann kuulus mitmesse Eestis ja välismaal tegutsenud seltsi ja organisatsiooni.

Karl Schlossmann pööras suurt tähelepanu nakkushaiguste levikule ja profülaktikale ning koostas kava tuberkuloosi vastu võitlemiseks Eestis. Ta on uurinud Eesti ravimuda (*Estonian Curative Sea-muds and Seaside Health Resorts*. London, 1939). Oma uurimusi avaldas ta *Eesti Arstis* ning välismaa ajakirjanduses. Karl Schlossmanni sulest ilmusid esimesed eestikeelsed mikrobioloogia käsiraamatud: *Üldine mikrobioloogia ja seroloogia ühes mikrobioloogilise tehnikaga* (1925) ning *Üldine mikrobioloogia ja immuunsusõpetus* (1940). Olles enam kui 30 väitekirja juhendaja, kandis ta hoolt järelkasvu koolitamisel.

Eesti Teaduste Akadeemia asutamisel 1938. aastal nimetas riigihoidja Konstantin Päts Karl Schlossmanni akadeemia liikmeks ning ühtlasi selle presidendiks 5 aastaks. Selles ametis sai ta olla aga vaid lühikest aega, sest pärast nõukogude võimu kehtestamist 1940. aastal Eesti TA likvideeriti. 1944 emigreerus Karl Schlossmann Rootsi ning jätkas teadustööd Karolinska haigla Kuningas Gustaf V Uurimisinstituudis. Tema Stockholmi perioodi teadustöö peamiseks saavutuseks on nn. Schwarzi-Schlossmanni reaktsioon reumatoidartriidi diagnoosimiseks.

Eesti mikrobioloogia rajaja Karl Schlossmanni vähesed arhiivimaterjalid jõudsid TÜ Raamatukokku arvatavasti 1945. aastal koos temast emigreerumisel maha jäänud 9 kasti raamatutega. 13-säilikuline isikuarhiiv sisaldab lühimärkmeid düsenteeria ja eribakterioloogia loenguteks Tartu ülikoolis ning mustandkäsikirju erimikrobioloogia, epidemioloogia ja nakkushaiguste õpetusest. Karl Schlossmanni töid leidub arvukalt raamatukogu üldfondis.

Isikuarhiivi korraldas ja nimistu koostas Aili Bernotas 2000. aastal.

3) Fond 164, Uluots, Jüri (1890–1945), Eesti Vabariigi riigitegelane, õigusteadlane, TÜ professor

Eesti Vabariigi tuntumaid poliitikategelasi prof. Jüri Uluots on Eesti õigusteaduse üks loojaid ning EV põhiseaduse projekti peamisi autoreid. Huvi juristi kutse vastu oli tärnanud juba varases nooruses. Lõpetanud 1910. a. Pärnu gümnaasiumi, astus J. Uluots Peterburi ülikooli õigusteadust õppima. Pärast ülikooli lõpetamist 1915. a. töötas ta samas stipendiaadina Rooma ja tsiviilõiguse alal. 1918. aastal naasis J. Uluots Eestisse, töötades mõnda aega Haapsalus rahukohtuniku ning kohtu-uurijana. J. Uluotsa töö emakeelses Tartu ülikoolis algas Rooma õiguse dotsendina 1920. a.

1924. aastal valiti ta Eestimaa õiguse erakorraliseks, 1927. a. korraliseks professoriks. 1940/1941 tagandati J. Uluots võõra võimu poolt õppejõu kohalt. Otsese õpetegevuse kõrval on professor J. Uluots tegutsenud Tartu ülikoolis pikki aastaid ka administraatorina. Aastatel 1924–1931 ja 1942–1944 oli ta õigusteaduskonna dekaan, 1931–1934 üliõpilasasjade prorektor. Õigusteaduskonna dekaanina oli J. Uluotsal oluline osa teaduskonna väljakujundamisel, eriti aga rahvusliku teadlaskonna harimisel. Ise uuris ta teadlasena esmajoones Eesti õiguse ajalugu ning agraar- ja asustusajalugu. 1939. aastal valiti Jüri Uluots Eesti Teaduste Akadeemia 12 liikme hulka, mis oli ühele teadlasele kõrgeim tunnustus.

Paralleelselt tegevusega Tartu ülikoolis võttis J. Uluots aktiivselt osa Riigikogu tööst. Suurde poliitikasse tuli J. Uluots juba 1919. aastal, mil ta valiti Maarahva Liidu esindajana Asutava Kogu liikmeks. 1926–1927 Eestis teostatud maareformi kaitses ta Rahvaste Liidus. Ta oli 1938. a. EV põhiseaduse üks loojaid ning osales tsiviilseadustiku väljatöötamises.

Pärast baasidelepingu sõlmimist Venemaaga tuli J. Uluotsal 1939. aasta oktoobris asuda peaministri kohale. Sellel ametikohal sai ta olla kuni Eesti okupeerimiseni NSV Liidu poolt 21. juunil 1940. 1944. a. aprillis alustas Jüri Uluots tegevust EV seaduslike riigivõimuorganite taastamiseks ning nimetas 18. septembril ametisse valitsuse eesotsas O. Tiefiga. Samal sügisel emigreerus J. Uluots Rootsi. Lahkud juba lootusetult haigena, suri ta Eesti Vabariigi õigusliku peaministrina presidendi ülesannetes 1945. a. algul.

Jüri Uluotsa 40-säilikuline isikuarhiiv piirdaatumitega 1927–1943 sisaldab tema kahe teadustöö — *Õpetus õigusest* (1942–1943) ja *Eesti õigusajalugu* ([1941]) mustandkäsikirju ning seadustekste, mille väljatöötamisel J. Uluots osales. J. Uluotsa loenguid Rooma õiguse ajaloost, õiguse üldõpetusest ning Eestimaa õiguse ajaloost esindavad üliõpilaste koostatud ja paljundatud konspektid. Kahjuks puudub materjalide hulgast täielikult kirjavahetus, samuti isiklikud dokumendid. Tartus säilisid vaid J. Uluotsale tema peaministriks nimetamise ja 50. sünnipäeva puhul saadetud õnnitlused.

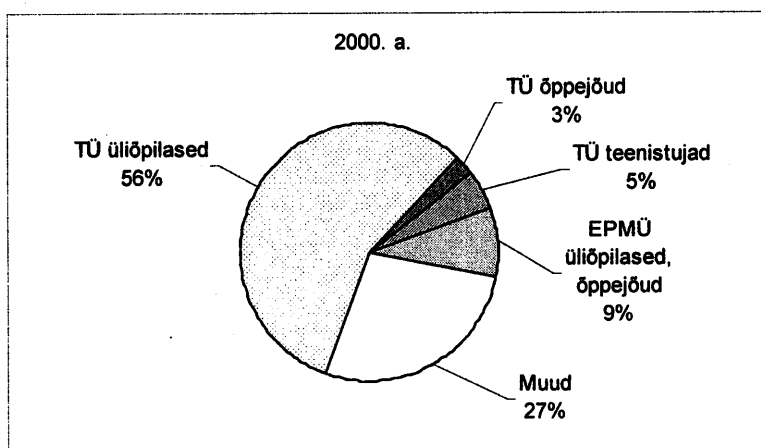
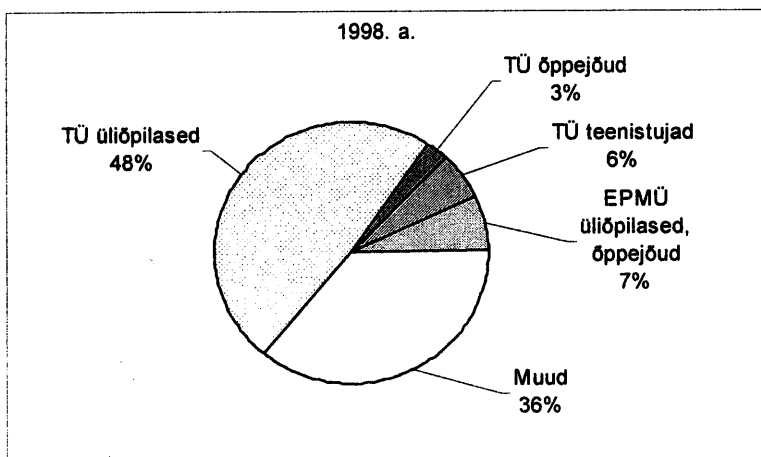
J. Uluotsa isikuarhiivis leiduvad seadustekstid, töökomisjonide protokollid ja õnnitluste kaustad jõudsid TÜ Raamatukokku ilmselt koos temast emigreerumisel maha jäänud raamatutega 1944. aasta lõpul. Teadustööde mustandkäsikirjad leidis J. Uluotsa kodutalu

viljavakast Läänemaal tema vennapoeg Ülo Uluots ning prof. Peeter Järvelaiu vahendusel jõudsid need TÜ Raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonda.

Jüri Uluotsast Eestisse jäänud isiku- ja käsikirjalisi materjale on arvukamalt hoiul Eesti Rahvusarhiivis Tallinnas.

Fondi korraldas ja nimistu koostas esialgselt TÜ õigusteaduskonna I kursuse üliõpilane Tuuli Pärnsalu oma kursusetöona. Lõplikult korrastas fondi ja koostas nimistu Aili Bernotas 2000. a.

XXI. Lugejate struktuur 1998. a. ja 2000. a.

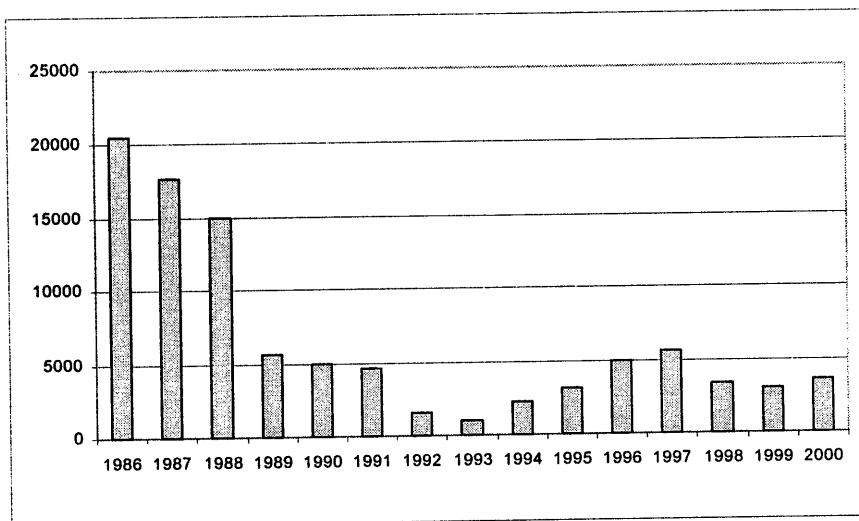
XXII. Lugejateenindus 1999.–2000. a. (arvandmeid)

	1999	2000
Lugejate arv	23 412	18 200
Külastuste arv	802 450	720 000
Laenutused, eks.	742 457	719 000
lugemissaali	460 717	476 650
koju	281 740	242 350
Kirjalikud teadised, arv	1 335	801
teema-	165	93
bibliograafia-	817	434
fakti-	177	83
leidumus-	155	158
metoodika-	24	33
RVL abonementraamatukogud, arv		
Eestis	28	29
välismaal	21	20
RVL-ga saadetud kirjandus		
tellimused Eestist	610	722
tellimused välismaalt	140	118
tellimused edast. teistele rmtk-dele Eestis	56	48
tellimused edast. teistele rmtk-dele välismaal	12	34
tagasi saadetud tellimused (Eestist)	248	292
tagasi saadetud tellimused (välismaalt)	48	28
Eestisse saadetud originaalid	114	209
välismaale saadetud originaalid	12	12
Eestisse saadetud koopiad	192	173
välismaale saadetud koopiad	68	44
RVL-ga saadud kirjandus		
tellitud Eesti raamatukogudelt	200	286
tellitud välismaa raamatukogudelt	2 800	3 319
Eestist saadud originaalid	92	93
välismaalt saadud originaalid	707	956
Eestist saadud koopiad	99	130
välismaalt saadud koopiad	1 793	1 961
Bibliograafianimestike koostamine, arv	11	9
bibliokirjed, arv	454	250
Otsingud andmebaasides		
kasutajate arv	26 405	31 008
arvuti kasutamise aeg, tund	28 000	29 975
päringud	62 806	75 773
päringud e-posti teel	648	690

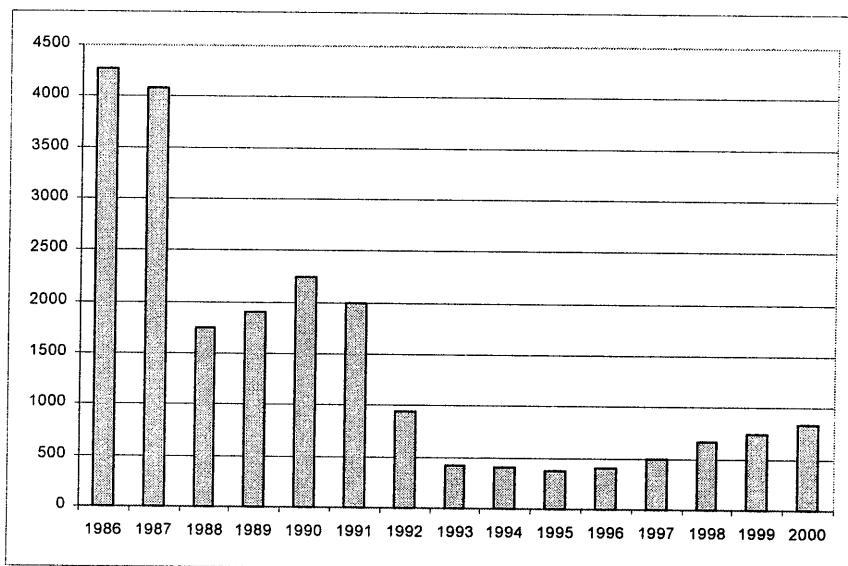
XXIII. Laenutused (raamatukogutöötaja vahendusel)

	Lugemissaali	Koju	Kokku
Teaduskirjanduse osakond	333 000	149 630	482 630
Õppekirjanduse osakond	30 440	48 190	78 630
Muusika- ja keeleõppekeskus	21 500	750	22 250
Bibliograafiaosakond	3 240	–	3 240
KHO	5 400	–	5 400
Infoosakond	1 750	–	1 750
Biomeedikumi raamatukogu	10 000	950	10 950
Humanitaarraamatukogu	28 000	12 000	40 000
Füüsikaraamatukogu	10 770	3 490	14 260
Keemiaraamatukogu	11 500	5 600	17 100
Majandusraamatukogu	21 050	21 740	42 790
Kokku:	476 650	242 350	719 000

XXIV. Teistest raamatukogudest RVL-i kaudu tellitud kirjandus 1986.–2000. a.

**XXV. Teistele raamatukogudele RVL-i kaudu saadetud kirjandus
1986.–2000. a.**

**XXVI. Hooldus- ja köitetööd, restaureerimine ja konserveerimine
1999.–2000. a. (arvandmeid)**

	1999	2000
Trükiste hügieeniline töötlemine		
tolmu eemald. koos kuivdesinf., eks.	60 450	41 155
hallitusnakkusega trükiste desinf., eks.	11 020	4 230
trükiste, käsikirjade jne. leht-leheline desinf., leht	7 389	3 876
Pärgamentkõidete puhast. ja pehmemdamine, eks.	1	1
Trükiste köitmine, eks.	2 887	3 309
Mappide, karpide, ümbriste valmistamine, eks.	1 423	859
Paspartuude valmistamine, eks.	94	–
Konserveerimine/ restaureerimine		
käsikirjad, leht	536	44
trükised, leht	7 564	7 880
raamatugraafika, leht -	53	1
originaalgraafika, leht	117	21
koloreeritud kaardid ja joonistused, leht	16	66

AASTAARUANNE

geograafilised kaardid, atlased jne.	224	72
fotod, eks.	6	–
poolnahkköited, eks.	42	13
täisnahkköited, eks.	8	4
pärgamentköited, eks.	1	–
Konserveerimine		
köited, eks.	128	66

XXVII. Raamatu ja raamatukogu varade tutvustamine 1999.–2000. a. (arvandmeid)

	1999	2000
Uudiskirjanduse näitused, arv	97	122
eksponaadid, arv	11 308	11 552
Teema- ja tähtpäevanäitused, arv	31	36
eksponaatide arv	5 104	8 671
Kunstinäitused, arv	42	38
Lugejaäritused, arv	40	68
osavõtjad, arv	1 730	4 300
Ekskursioonid raamatukogus, grupp	72	49
osavõtjad, arv	1 299	944
Raamatukoguõppused, tund	90	10

XXVIII. Näitused

1) Raamatukogus koostatud näitused

1. Arnold Soom 100, Richard Indreko 100 — TÜ kasvandikud, ajaloolased (koost. **K. Taal**).
2. Baltisaksa kultuuritegelane ja ajaloolane Hellmuth Weiss 100 (koost. **K. Taal**).
3. *Bibliotheca anatomica* (koost. **K. Jalas, M. Burenkov**, avas dots. H. Tapfer; raamatumuseumis).
4. Eesti koolifüüsika õpikuid — Eesti 30. füüsikapäevadeks (koost. **H. Virro**; füüsikaraamatukogus).
5. Eesti kunstiraamat (koost. **S. Härm**, avas K. Altoa; humanitaarraamatukogus).
6. Eesti luuletajate esikkogusid (koost. **M. Tiik**, avas Eesti Kirjanike Liidu Tartu osakonna esimees J. Kronberg).
7. Eesti raamat 1525–1944 (Eesti Raamatu Aasta suurnäituse “Eesti raamat 1525–2000” Tartu osa TÜ Ajaloo Muuseumis Toomel; pidulik avamine 23.04.2000 president L. Meri osavõtul; koost. I. Pelkonen, H. Rääim (Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiiv-raamatukogu), **E. Hansson, K. Jentson, R. Saukas, K. Taal, T. Täpsi**; kunstnikkujundaja **M. Tang**; kuraator **T. Matsulevitš**).

8. Eesti raamat Stalini ajal 1945–1953 (koost. **M. Poljakov**, avas dots. Ü. Pärlil).
9. Eesti raamatusarjad 1950–1980 (koost. **A. Onoper**, **M. Pikk**, avas R. Veidemann).
10. Eestikeelne keemiaalane praktikumikirjandus 1970–2000 (koost. **M. Salve**; keemia-
raamatukogus).
11. Eestikeelne muinasjuturaamat (koost. **M. Vanamb**).
12. Eestikeelne muinasjuturaamat (koost. **M. Vanamb**, avas rahvastikuminister K. Saks;
eksponeeriti Pihkva kremlis 17.–31.05.).
13. Eestikeelne teatmekirjandus (koost. **K. Tammur**, **L. Teedema**, avas A. Veetõusme;
raamatumuuseumis).
14. EÜS 130 (koost. **M. Konson**, J. Roos).
15. EÜS Veljesto 80 (koost. M. Laak, T. Tender, **M. Liivamägi**).
16. Joseph Brodsky 1940–1996 (koost. **K. Pettai**, **S. Madisson**; humanitaarraamatukogus).
17. Julius Mägiste 100 (koost. **E. Hansson**, **T. Täpsi**, avasid **T. Liivamägi**, prof. T.-R. Viitso).
18. Kirjandust soome-ugri rahvaste kohta 1995–2000: uudiskirjandus (IX rahvusvahelise
fennougristide kongressi delegaatide poolt raamatukogule kingitud kirjandus; 7.–12.08.).
19. Kirjastuse “Lange&Springer” väljapanek (koost. **väliskirjanduse osakonna töötajad**,
avas **T. Liivamägi**).
20. Kooliõpik 1945–2000, autoriteks/koostajateks Tartu Ülikooli õppejõud (koost. **K. Kukk**;
avasid prof. P. Tulviste ja K. Allikmets, sõnavõtuga ka rektor prof. J. Aaviksoo).
21. Majandusteaduskond esitleb uudiskirjandust (koost. **O. Nukk**; majandusraamatukogus).
22. Prof. Jüri Uluots 110 (koost. **T. Matsulevitš**, avas prof. P. Järvelaid).
23. Raamatuväljapanek konverentsile “Kodu Eesti ühiskonnas ja kultuuris” (koost. **M. Pikk**).
24. Selle maa minevikku hoides — 30 aastat restaureerimistegevust Tartu Ülikooli
Raamatukogus (koost. **ennistuskeskuse töötajad**; rändnäitus, pidulik avamine 31.05.;
eksponeeriti augustis Narvas ja oktoobris Järvamaa Muuseumis).
25. Soome-ugri keelte uurimisest Eestis aastani 1995 (koost. **M. Onga**, avas prof. A. Kün-
nap; raamatumuuseumis).
26. Soome-ugri rahvad geograafilistel kaartidel (koost. **A. Lentsius**, avas dots. H. Mar-
diste, raamatumuuseumis).
27. Soome-ugri rahvaste muusika helikandjatel (koost. **A. Kartul**; väljapanek fonoteegis
IX rahvusvahelise fennougristide kongressi ajal 7.–12.08.).
28. TÜ esimene naisprofessor Alma Tomingas 100 (koost. **S. Reinola**).
29. TÜ prof. Jevgeni Tarle 125 (koost. **L. Dubjeva**).
30. Valik eesti kooliõpikuid 1991–2000 (koost. **U. Natus**, avas rahvastikuminister K. Saks;
eksponeeriti Pihkva kremlis 17.–31.05.).
31. Ühe hoone lugu e. ülikooli kirik 140 (koost. **S. Madisson**, avasid T. Ilomets ja ülikooli
koguduse õpetaja U. Petti; humanitaarraamatukogus).

2) Külalishäätused

1. Annely Säre pastellid aastatest 1998–1999.
2. Brigaad (sõjajärgse Tartu arhitekte).
3. Budapesti Kõrmenti Galerii maali- ja skulptuuriväljapanek “Mees ja naine”.
4. Christian-Ivar Hammerbecki akvarellid ja fotod “Digermulen/Norra — Tartu/Eesti”.
5. Dainis Karkluvalksi fotod “Siin on liivlaste maa”.

6. Eesti arhitektuur "95 96 97 98 99" (Eesti Arhitektide Liidu korraldusel).
7. Eesti lasteraamatuillustatsioon.
8. Eksliibrised "100 tuntud tegijat", "Tartu Ülikooli õppejõud", "Eesti kirjanikele" (Tartu Eksliibrise Klubi korraldusel).
9. Fideelia-Signe Rootsi fotod "Uksed".
10. Fotonäitus "Rebased ülikoolis".
11. Gleb Netšvolodovi illustatsioonid Umberto Eco "Roosi nime" teemadel.
12. Heli Šestakova maalid "Väga Isiklikud Pildid".
13. Hendrik Relve fotod "Aastatuhande puud".
14. Ilmar Kruusamäe hüperrealistlikud maalid.
15. Jaak Visnapi maalid "Tuvid. Inimesed. Jumal. Teadmised. Universum. Tuvid. Idee...".
16. Johanna Leieri pastellmaalid.
17. Jüri Kukk, Mart Niklus — kaks, kes ei alistunud ja nende võitluskaaslased (koost. R. Vanja).
18. Kadri Alesmaa maalid ja graafika "Frech".
19. Kaija-Leena Hännineni akvarellid "Maastik sünnib pildina".
20. Kalli Kalde õlimaalid "Vaikuse laulud".
21. Kaspar Ranniku fotod "Kosmo. Tahan saada heax".
22. Kijuro Yahagi fotod "Varjatud Jaapan".
23. Konrad Mägi Ateljee kevadnäitus.
24. Korp! Filiae Patriae 80 (koost. R. Reinvelt).
25. Korp! Vironia 100 (koost. J. Eensaar).
26. Kärt Summataveti ehted.
27. Leho Rubise maalid "Õpilaste Hoidjale".
28. Liili Mõtuste graafika.
29. Ludmilla Swarczewskaja gobeläänid "Provintsikudumid".
30. Maris Paldi maalid "Der Schlafende Junge".
31. Muinasaja pildid (koost. L. Jõekalda Eesti Muinastideseltsist; humanitaarraamatu-kogus; IX rahvusvahelise fennougristide kongressi raames).
32. Mõtisklusi jõuludest (Eesti Evangeelsete Üliõpilaste Ühenduse advendinäitus).
33. Oleg Vössotski maalid "Valge valgel".
34. Siima Škop 80 (akvarellid, joonistused, raamatuillustatsioonid).
35. Soome Kodumaiste Keelte Uurimiskeskuse ekspositsioon (IX rahvusvahelise fennougristide kongressi ajal 7.–12.08.).
36. Soome loodusplakat "Beautiful Finland".
37. Soome parim plakat 2000.
38. Suranga Wickramanayake ja Irina Frolova "Beyond the Horizon. An Insight to Sri Lanka / Teispool silmapiiri. Pilk Sri Lankale".
39. Tapio Mäkeläinen ja Toomas Tuule fotod "Setomaa tsässonad (palvemajad)".
40. Tartu Kultuuriülikooli maalistuudio näitus.
41. Tartu Kunstikooli nahakunsti osakonna näitus "Kõite (v)algusel".
42. Tartu Kunstikooli tudengite Poola ja Tšehhimaa muljed "Põlisminitid".
43. Ökomaja arhitektuur (Eestimaa Looduse Fondi projekti võistlustööd).

XXIX. Lugejäiritusi raamatukogus

1. INFORMIIN kahes voorus (messi INTELLEKTIKA raames) (31.03., 1.04.).
2. Raamatu ja roosi päev (raamatukogule mittevajaliku kirjanduse müük, "Postimehe" algatatud raamatuannetus "Kingi sõdurile raamat", esinesid EKL Tartu osakonna juhataja J. Kronberg, veebel A. Normann; 26.04.).
3. Suurbritannia päev ülikoolis ja raamatukogus (19.05.).
4. NATO teabekeskuse avamine (3.09.).
5. Juri Lobanovi (Udmurtia) *performance* (9.10.).
6. "Looduse" õhtu Tartu Ülikooli Raamatukogus (5.12.).
7. Linda Visbergi käsitööde näitus (6.12.).
8. Lõunasavolaste kirjandusõhtu kirjanik R. Honkoneni ja M. Mannerkorpi osavõtul (7.12.).
9. Kirjastuse ELSEVIER SCIENCE esindajate seminar (7.12.).
10. Perel Eesti AS elektrooniliste mõõteriistade esitlus (13.12.).
11. Tiit Made leksikoni "Ooper. Operett. Muusikal" esitlus ja müük (18.12.).
- 12.–27. Kirjastuste raamatümüügid (TÜ Kirjastus, "Valgus", "Olion", "Varrak", "Kunst", "TEA", "Tormikiri", "Eesti Entsüklopeediakirjastus", "Ilo", "Talmar & Põhi", "Maaleht", "Huma", "Tänapäev"; 10.02., 6.–7.04., 17.04., 19.09.–20.09., 10.–11.10., 18.10., 7.11., 13.11., 16.11., 23.–24.11., 29.11., 5.12., 6.12.–9.12. 12.–22.12.).
- 28.–68. Näituste avamised.

XXX. Väljaanded

1) Teadustööd, bibliograafiad

1. Eesti Raamatu Aasta avakonverents "Raamatu osa Eesti arengus", 6.–7. aprillil 2000 Tartu Ülikooli Raamatukogu konverentsisaalis : ettekannete kokkuvõtteid / Eesti Raamatu Aasta Peakomitee, Tartu Ülikooli Raamatukogu ; [toim. U. Tõnnov]. Tartu, 2000. 34 l. — ISBN 9985–9262–0–X. — Paljundatud TÜR-is.
2. Elmar Roots ja Tartu Ülikool = Elmar Roots und die Universität Tartu / Tartu Ülikooli Raamatukogu, Eesti Põllumajandusülikooli loomaarstiteaduskond ; koost. H. Tankler, toim. R. Saukas. Tartu, 2000. 240 lk. : ill. — ISBN 9985–874–12–9.
3. Jaanson, E.-L. Tartu ülikooli trükikoda 1632–1710 : ajalugu ja trükiste bibliograafia = Druckerei der Universität Dorpat 1632–1710 : Geschichte und Bibliographie der Druckschriften / toim. M. Rand, keeleteoim-d K. Viiding, M. Lepajõe, M. Metsjärv, A. Gross. Tartu, 2000. 511 lk. : ill., 1 kleebis. — ISBN 9985–874–14–5.
4. Professor Paul Ariste biobibliograafia 1921–2000 = Professor Paul Ariste : Bio-bibliographie 1921–2000 / Tartu Ülikooli Raamatukogu, Tartu Ülikooli Paul Ariste soome-ugri põlisrahvaste keskus ; koost. M. Onga, toim. M. Kümnik, R. Saukas. Tartu, 2000. 255, [8] lk. : ill. — ISBN 9985–874–13–7.
5. Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999 / koost. R. Saukas. Tartu, 2000. 247 lk. : ill. — ISSN 1406–0892.

6. **Tartu Ülikooli Raamatukogu ettekandepäev “Raamatukogud eesti kultuurivara kaitseks” 31. mail 2000** : ettekannete kokkuvõtted. Tartu, 2000. 12 er. l. — Paljundatud TÜR-is.
7. **Tartu Ülikooli Raamatukogu töid = Veröffentlichungen der Universitätsbibliothek Tartu** / koost. U. Tõnnov, toim. R. Saukas, U. Tõnnov. Tartu, 2000. Kd. 11. 224 lk. : ill, [16] l. ill. — ISBN 9985-874-11-0.
8. **Ülikooli raamatuvara haruldasi kollektsioone : ettekandepäev TÜ Raamatukogus 19. aprillil 2000. a.** : ettekannete kokkuvõtted. [Tartu, 2000]. 5 er. l. — Paljundatud TÜR-is.

2) Reklaamväljaanded

1. Conservation Centre of Tartu University Library : [reklaamvoldik / koost. E. Sarap. Tartu, 2000]. [1] murt. l., [6] lk. : ill. — Paljundatud TÜR-is.
2. Eesti teatmekirjandus : näitus Tartu Ülikooli Raamatukogus 19. aprillist 2000 kuni 28. juulini 2000 : [voldik / koost. K. Tammur, L. Teedema. Tartu, 2000]. [1] murt. l., [6] lk. : ill. — Paljundatud TÜR-is.
3. Euroopa Liidu materjalide viitamine : Euroopa Ühenduste Teataja : [värvitrukis reklaamleht / Tartu Ülikooli Raamatukogu Eurodokumentatsiooni Keskus. Tartu, 2000]. [2] lk. (EL dokumentatsiooni juht ; 2).
4. Euroopa Liit. Informatsioon Internetis : 1 / [Tartu Ülikooli Raamatukogu Eurodokumentatsiooni Keskus ; koost. Ü. Must]. Tartu, 2000. 27 lk.
5. Euroopa Liit. Informatsioon Internetis : 2 / [Tartu Ülikooli Raamatukogu Eurodokumentatsiooni Keskus]. Tartu, 2000. 28 lk.
6. Euroopa Ühenduste Teataja : [värvitrukis reklaamleht / Tartu Ülikooli Raamatukogu Eurodokumentatsiooni Keskus. Tartu, 2000]. [2] lk. (EL dokumentatsiooni juht ; 1).
7. Friedrich Puksoo auhind 1990–2000 : [voldik / koost. R. Saukas. Tartu, 2000]. [1] murt. l., [6] lk. : ill. — Paljundatud TÜR-is.
8. Friedrich Puksoo auhinna statuut. [Tartu, 2000]. 1 l. — Paljundatud TÜR-is.
9. Friedrich Puksoo päev, 23. jaanuar. Ettekanded 1991–2000 : [voldik / koost. R. Saukas. Tartu, 2000]. [1] murt. l., [6] lk. : ill. — Paljundatud TÜR-is.
10. Paul Ariste : [voldik eelreklaamiks Tartu Ülikooli Raamatukogu väljaandele “Professor Paul Ariste biobibliograafia 1921–2000” / koost. M. Onga. Tartu, 2000]. [1] murt. l., [6] lk. : ill. — Tekst eesti, saksa, vene ja inglise keeles. — Paljundatud TÜR-is.
11. [Postkaart Eesti Vabariigi aastapäevaks] / Eesti Kirjanduse Selts, Tartu Ülikooli Raamatukogu. [Tartu, 2000]. 1 l.
12. Suurnäitus “Eesti raamat 1525–2000” Tartus : [1525–1944 : voldik / Eesti Raamatu Aasta Peakomitee, Tartu Ülikooli Raamatukogu ; koost. R. Saukas, M. Tang. Tartu, 2000]. [1] murt. l., [10] lk.
13. Tartu Restauraatorite Klubi = Tartu Restorers’ Club : [reklaamvoldik. Tartu, 2000]. [1] murt. l., [6] lk. : ill. — Paljundatud TÜR-is.
14. Tartu Ülikooli Raamatukogu : [värvitrukis reklaamvoldik. Tartu, 2000]. [1] murt. l., [8] lk. : ill. — Trükitud Paaris, 1000 eks.
15. Tartu Ülikooli Raamatukogu : [8 postkaardist koosnev komplekt raamatukogu varadest. Tartu, 2000]. 8 l., ümbris. — Trükitud Tõravere trükikojas, 1000 eks.

16. Tartu Ülikooli Raamatukogu ennistuskeskus : [reklaamvoldik / koost. E. Sarap. Tartu, 2000]. [1] murt. l., [6] lk. : ill. — Paljundatud TÜR-is.
17. Õppekirjanduse osakond : [reklaamvoldik / koost. M. Vanamb. Tartu, 2000]. [1] murt. l., [6] lk. : ill. — Paljundatud TÜR-is.

XXXI. Artiklid, bibliograafianimestikud, sõnumid

1. Annotationen Neuerscheinungen aus Ostmitteleuropa. 2 : Baltikum [1998–2000] / [Verfassers: K. Taal, L. Teedema u.a. ; die Übersetzung der Annotationen von K. Taal und L. Teedema aus Estnischen besorgte V. Seiler] // Berichte und Forschungen : Jahrbuch des Bundesinstituts für ostdeutsche Kultur und Geschichte. München, 2000. Bd. 8. S. 115–135.
2. **Dubjeva, L.** From handwritten to electronic catalogues // Library as information gateway to the new millennium : proceedings of the 6th Congress of Baltic Librarians October 5–6, 2000 Vilnius, Lithuania = Библиотека — информационные ворота нового тысячелетия : доклады 6-го Конгресса библиотекарей Балтийских стран 5–6 октября, 2000 Вильнюс, Литва. Vilnius, 2000. P. 87–90. — Bibl. 10. ref. — Резюме на русском языке.
3. **Dubjeva, L.** Kogude avamine kataloogides Tartu ülikooli raamatukogus 19. sajandil ja 20. sajandi algul // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. Tartu, 2000. Kd. 11. Lk. 184–214 : ill. — Joonealune bibl. — Lisa: Tartu ülikooli raamatukogu kataloogid 19. sajandil ja 20. sajandi algul, 206–211. — Zsfass.: Der Bestandsnachweis in Katalogen der Universitätsbibliothek Tartu im 19. und frühen 20. Jahrhundert, 212–214.
4. **Eeber, L.** Leida Alver 75 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 91 : fot. (Personaalia).
5. **Einasto, O.** *Bibliothecarius non fit, sed nascitur* // Library as information gateway to the new millennium : proceedings of the 6th Congress of Baltic Librarians October 5–6, 2000 Vilnius, Lithuania = Библиотека — информационные ворота нового тысячелетия : доклады 6-го Конгресса библиотекарей Балтийских стран 5–6 октября, 2000 Вильнюс, Литва. Vilnius, 2000. С. 265–269. — Библ. 4 наз. — На рус. яз. — Summary in English.
6. **Ermel, M.** Mida võtame kaasa uude aastatuhandesse? : [Puksoo päevast 23.01.2000] // Raamatukogu. 2000. Nr. 3. Lk. 30–32.
7. **Ermel, M.** Pole raamatukogu, pole ka ülikooli. Vaade aastasse 1918 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 176–183. — Joonealune bibl. — Summary: No library, no university. An insight into the year of 1918, 245.
8. **Espenberg, A.** [81 lühiartiklit välispoliitika teemadel ajalehes "Nelli Teataja"].*
9. **Hansson, E.** Eestikeelsest teaduskirjandusest : [Tartu Ülikooli Raamatukogu raamatumuuseumi näitusest "Eesti teaduse noorus ja küpsemine : eestikeelne trükisõna aastani 1940" (aprill – oktoober 1999)] // Raamatukogu. 2000. Nr. 2. Lk. 22–24 : ill. (Eesti raamat — 475). — Summary: Scientific literature in Estonian, 46.

* Artiklite täielik nimekiri avaldatakse ainult aastaraamatu elektroonilises versioonis.

10. **Härm, S.** Vanem usuteaduslik kirjandus tagasi ülikooli raamatukogus // Ülikooli raamatuvara haruldasi kollektsioone : ettekandepäev TÜ Raamatukogus 19. aprillil 2000. a. : ettekannete kokkuvõtted. [Tartu, 2000]. [1] er. l.
11. **Ilus, M.-N.** INNOPAC-i tulek TÜR-i lugejateenindusse // Raamatukogu. 2000. Nr. 3. Lk. 11–13.
12. **Ilus, M.-N.** [CV ja tegevuskava, teenindusdirektori ametikohale asumise puhul] // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 82 : fot.
13. **Ilus, M.-N.** Kõige rohkem vajab arendamist elektrooniline raamatukogu // *Universitas Tartuensis*. 2000. 3. nov., nr. 35. Lk. 4.
14. **Ilus, M.-N.** Referendid lähendavad raamatukogu ja lugejaid // *Universitas Tartuensis*. 2000. 3. nov., nr. 35. Lk. 3 : fot.
15. **Inglise-eesti tehnikasõnaraamat** / [peatoim. R. Kull ; koostajate hulgas ka **E. Sarap, R. Sonn** (ennistamine, restaureerimine)]. Tallinn : Euroülikool, 2000. 999 lk. — ISBN 9985–9209–7–X.
16. **Jaanson, E.-L.** Kiira Schmidt 60 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 88–89 : fot. (Personaalia).
17. **Jaanson, E.-L.** Põltsamaa rariteetsed trükised TÜR-is // Raamatukogu. 2000. Nr. 6. Lk. 31–33 : ill. — Joonealune bibl. — *Summary*: Rare publications of Põltsamaa in Tartu University Library, p. [43].
18. **Jalas, K.** Ajasild mineviku ja tuleviku vahel : ülikooli vanad kogud, nende tee raamatukogusse ja töö nendega // Ülikooli raamatuvara haruldasi kollektsioone : ettekandepäev TÜ Raamatukogus 19. aprillil 2000. a. : ettekannete kokkuvõtted. [Tartu, 2000]. [1] er. l.
19. **Jalas, K.** Raamatukogud Eesti kultuurivara kaitsel // Raamatukogu. 2000. Nr. 4. Lk. 39–41.
20. **Jalas, K.** Varade säilitamisest TÜ Raamatukogus ja ülikooli vanad kogud // Tartu Ülikooli Raamatukogu ettekandepäev “Raamatukogud eesti kultuurivara kaitsel” 31. mail 2000 : ettekannete kokkuvõtted. Tartu, 2000. L. 6, [1] er. l.
21. **Jentson, K.** Ene Kaart 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 86 : fot. (Personaalia).
22. **Klement, E.-V.** 50 aastat kultuurivarade kaitsel // Raamatukogu. 2000. Nr. 3. Lk. 13–16 : ill. — *Summary*: 50 years protecting cultural heritage, p. 47.
23. **Klement, E.-V.** Virve Nagel 28.04.1924–16.04.1999 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 96–97 : fot. (*In memoriam*).
24. **Kukk, K.** Lugupidamisavaldus õpikuautoritele : [näitusest “Kooliõpik 1945–2000, autoriteks-koostajateks Tartu Ülikooli õppejõud” // *Universitas Tartuensis*. 2000. 15. sept., nr. 28.
25. **Kukk, K.** *Memento vivere!* // Kuusan mäki : ystäväkirja Jussi Kuusanmäelle = vänskrift till Jussi Kuusanmäki 22.12.2000. Helsinki, 2000. S. 102–108 : ill.
26. **Kukk, K.** TÜ raamatukogu üleskutse [aidata asendada veeavariis riknenud raamatuid ja ajalehti] // Õpetajate Leht. 2000. 18. veebr., nr. 7.
27. **Kukk, K.** Õppelugemissaal avab pärast remonti ukSED : [22.02.2000] // *Universitas Tartuensis*. 2000. 18. veebr., nr. 7.
28. **Kümnik, M.** Bibliograafid [! bibliograafiad] vaekausil : [auhinnad parimatele bibliograafiatele] // Raamatukogu. 2000. Nr. 2. Lk. 40–42. (Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing).

29. [Kümnik, M.] Eha Saarmaa 21. dets. 1924 – 25. aug. 2000 // *Universitas Tartuensis*. 2000. 15. sept., nr. 28. — Allk.: TÜ Raamatukogu pere.
30. Kümnik, M. Eha Saarmaa 21.12.1924–25.08.2000 // Raamatukogu. 2000. Nr. 5. Lk. 41 : fot. (Mälestame). — Allk.: Tartu Ülikooli Raamatukogu nimel Maare Kümnik.
31. Kümnik, M. Eha Saarmaa 75 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 93 : fot. (Personaalia).
32. Kümnik, M. Missioon olla õpetaja : [Kaja Noodla 85. sünnipäevaks] // Raamatukogu. 2000. Nr. 1. Lk. 37–38 : ill. — Bibl. 3 nim. — Allk.: Kolleegide ja õpilaste nimel Maare Kümnik.
33. Laanes, H. Anne Lentsius 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 84 : fot. (Personaalia).
34. Laanes, H. Koidula Piir 70 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 89 : fot. (Personaalia).
35. Laanes, H. Lea Trikkant 70 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 86–87 : fot. (Personaalia).
36. Laanes, H. Linda Poots 70 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 83–84 : fot. (Personaalia).
37. Laumets, A. Karl Weltmann ja tema raamatukogu // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. Tartu, 2000. Kd. 11. Lk. 117–125 : ill. — Joonealune bibl. — *Zsfass.*: Karl Weltmann und seine Bibliothek, 124–125.
38. Lehtaru, J. Eesti trükise seisund ja säilivus : projekt THULE keemiliste uuringute metoodika ja tulemused // Tartu Ülikooli Raamatukogu ettekandepäev “Raamatukogud eesti kultuurivara kaitseks” 31. mail 2000 : ettekannete kokkuvõtted. Tartu, 2000. L. 8, [1] er. l.
39. Lehtaru, J. Eestikeelse raamatu trükkimiseks kasutatud paber ning paberitööstuse areng kuni 1940. a. // Eesti raamatu seisund : projekt Thule : artiklite kogumik. [Tallinn, 2000]. Lk. 21–32 : ill. — Bibl. 14 nim.
40. Lehtaru, J. Paberi analüüsi ja vananemisastme määramise meetodid // Eesti raamatu seisund : projekt Thule : artiklite kogumik. [Tallinn, 2000]. Lk. 51–52.
41. Liivamägi, T. Enesest ja raamatukogust : [direktori ametikohale asumise puhul] // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 81 : fot.
42. Liivamägi, T. Raamatukogu kiusatus : teadusraamatukogundus võiks põhineda ülikooliraamatukogudel // Postimees. 2000. 19. sept., nr. 218. Lk. 15 : fot.
43. Liivamägi, T. Teadusinfo nõuab keskendamist // Eesti Päevaleht. 2000. 16. okt., nr. 240. Lk. 17B : fot.
44. Loorits, E., Miil, K. Tühjus kataloogisaalis? Otse vastupidi! // *Universitas Tartuensis*. 2000. 6. okt., nr. 31.
45. Luštšik, M. Problems and challenges of ILL in Estonia // *Revy DF*. 2000. 23. Årgang. Nr. 10. December. [lk-ta].
46. Madisson, S. Seminarka 100 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 99–110 : ill. — Joonealune bibl.
47. Meltsas, M. Elektroonilise raamatukogu väljaarendamisest Tartu Ülikoolis // Muutuv ülikooliraamatukogu : Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu 80. aastapäeva teaduskonverents 11. novembril 1999 / toim. G. Koidla. Tallinn : Tallinna Tehnikaülikooli kirjastus, 2000. Lk. 69–77. (Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu töid ; A2). — *Summary*: Building electronic library in Tartu University, p. 76–77.

48. **Meltsas, M.** E-raamatukogu kasutamist peab õppima : Tartu Ülikooli elektroonilise raamatukogu KKK ehk korduma kippuvad küsimused // *Universitas Tartuensis*. 2000. 3. nov., nr. 35. Lk. 4 : ill.
49. Tudge, J., Hayes, S., Doucet, F., Odero, D., Kulakova, N., Tammeveski, P., **Meltsas, M.**, Lee, S. Parents' participation in cultural practices with their preschoolers // *Psicologia : Teoria e Pesquisa*. 2000. Vol. 16. No 1. P. 1–11.
50. **Michelson, R.** Raamatuost ja raamatuannetus Tartu ülikooli raamatukogus 1865–1917 // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. Tartu, 2000. Kd. 11. Lk. 126–183 : ill, tab. — Joonealune bibl. — *Zsfass.*: Bücherankauf und Büchergeschenke in der Universitätsbibliothek Tartu 1865–1917, 181–183.
51. **Onga, M.** Über den juridischen Wortschatz der estnischen Schriftsprache der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts // *Congressus Nonus Internationalis Fenno-Ugristarum*, 7.–13.8.2000 Tartu. Pars II: *Summaria acroasium in sectionibus et symposiis factarum. Linguistica*. Tartu, 2000. S. 203–204.
52. **Pai, K.** Rahvustrükis ülikooli raamatukogus // *Universitas Tartuensis*. 2000. 2. juuni, nr. 22.
53. **Poljakov, M.** Kolm aastat koolitust // *Rahva Leht*. 2000. 16. nov., nr. 20. Lk. 3.
54. **Poljakov, M.** Organisatsiooniline analüüs raamatukogus // *Raamatukogu*. 2000. Nr. 4. Lk. 8–10.
55. **Rand, M.** Arvo Tering 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 85–86 : fot. (Personaalia).
56. **Rand, M.** Eessõna = Vorwort // Jaanson, E.-L. Tartu ülikooli trükikoda 1632–1710 : ajalugu ja trükiste bibliograafia = Druckerei der Universität Dorpat 1632–1710 : Geschichte und Bibliographie der Druckschriften. Tartu, 2000. Lk. 7–12.
57. **Rand, M.** Goethes Weimar in Tartu // *Triangulum* : germanisches Jahrbuch für Estland, Lettland und Litauen : Sonderheft : Goethe. Tartu, 1999. Bd. 6. S. 152–176. — Bibl. 60 Tit.*
58. **Rand, M.** Goethe Weimar Tartus // *Goethe Tartus* : konverentsi “Goethe Tartus” (1999) ettekanded. Tartu, 2000. Lk. 166–193. (Eesti Goethe-Seltsi aastaraamat ; 2). — Bibl. [36] nim.
59. **Rand, M.**, **Bernotas, A.** Raamatukogu — ülikooli õppejõudude käsikirjapärandi hoidja // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 168–175. — Joonealune bibl. — *Summary*: The library as the preserver of manuscripts of university faculty members, 244–245.
60. **Rand, M.**, **Jaanson, E.-L.** Muusikaharuldusi käsikirjas ja trükis // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. Tartu, 2000. Kd. 11. Lk. 76–96 : ill. — Joonealune bibl. — *Zsfass.*: Handschriftliche und gedruckte Rara zur Musik, 95–96.
61. Reintam, L., Rooma, I., Kull, A., Kitse, E., **Reintam, I.** Soil vulnerability and degradation in Estonia // *Soil degradation status and vulnerability assessment for Central and Eastern Europe — preliminary results of the SOVEUR project : proceedings of concluding workshop (Busteni, 26–31 October 1999) / edited by N. H. Batjes*. S. 1., 2000. P. 43–47.

* Väljaanne jõudis raamatukogusse 2000. aastal.

62. **Sade, T.** Leili Veldi 70 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 92 : fot. (Personaalia).
63. **Sarap, E.** Vanemate eestikeelsete gloobuste säilivusest. "Maailma-kerä" restaureerimine // Tartu Ülikooli Raamatukogu ettekandepäev "Raamatukogud eesti kultuurivara kaitsel" 31. mail 2000 : ettekannete kokkuvõtted. Tartu, 2000. L. 9, [1] er. l.
64. Seerias *Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. I–X (1968–1997)* avaldatud artiklid / [koost. **U. Tõnnov**] // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. Tartu, 2000. Kd. 11. Lk. 220–224.
65. **Smuškina, I., Matsulevič, T.** Vastukaja raamatukogu avalikkussuhetele // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 163–167. — Joonealune bibl. — *Summary*: Responses to a user survey concerning public relations of the library, 243–244.
66. **Sonn, R.** Eesti unikaalse aabitsa restaureerimine // Tartu Ülikooli Raamatukogu ettekandepäev "Raamatukogud eesti kultuurivara kaitsel" 31. mail 2000 : ettekannete kokkuvõtted. Tartu, 2000. L. 11, [1] er. l.
67. **Šahhovskaja, T.** Kirillitsa varatrükistest Tartu Ülikooli Raamatukogus // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. Tartu, 2000. Kd. 11. Lk. 50–59 : ill. — Joonealune bibl. — *Zsfass.*: Über kyrillische Frühdrucke in der Universitätsbibliothek Tartu, 59.
68. **Taal, K.** Gustav Bergmann ja tema memoriaalkogu Tartu Ülikooli Raamatukogus // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. Tartu, 2000. Kd. 11. Lk. 108–116 : ill. — Joonealune bibl. — Lisa: Tartu Ülikooli Raamatukogus säilitatavad Gustav Bergmanni poolt trükitud raamatud, [14 nim.]. — *Zsfass.*: Gustav Bergmann und seine Privatbibliothek in der Universitätsbibliothek Tartu, 116.
69. **Taal, K.** Oskar Kallase tegevus Õpetatud Eesti Seltsis : [1889–1912] // Oskar Kallase päev — XVIII eesti raamatuteaduse konverents, 25. oktoobril 2000 Eesti Kirjandusmuuseumis : ettekannete teesid. Tartu, 2000. [2] er. l.
70. **Taal, K.** Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogu saatusest // Ülikooli raamatuvara haruldasi kollektioone : ettekandepäev TÜ Raamatukogus 19. aprillil 2000. a. : ettekannete kokkuvõtted. [Tartu, 2000]. [1] er. l.
71. **Tammur, K.** Eesti teatmekirjandusest // Raamatukogu. 2000. Nr. 4. Lk. 31–32. — Summary, p. 43.
72. **Tammur, K.** Gooti köite kujundusest // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. Tartu, 2000. Kd. 11. Lk. 20–49 : ill. — Joonealune bibl. — Lisa: Gooti köited Tartu Ülikooli Raamatukogus, 42–47. — *Zsfass.*: Über die Gestaltung des gotischen Einbands, 47–49.
73. **Tankler, H.** Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli õppejõudude koosseisu lagunemine = Die Zersplitterung des Lehrkörpers der Universität Tartu // Elmar Roots ja Tartu Ülikool = Elmar Roots und die Universität Tartu. Tartu, 2000. Lk. 51–66, 154–171. — Joonealune bibl. — Bibl. in den Fussnoten.
74. **Tankler, H.** Malle Ermel 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 90 : fot. (Personaalia).
75. **Tankler, H.** Science on the borderline of two cultures illustrated by the case of the University of Tartu in the 19th century // Science, technology and political change / ed. D. Hoffmann, B. Severyns, R. G. Stokes. Liège, 2000. Vol. 1. P. 145–152. (Proceedings of the XXth International Congress of History of Science).

76. **Tankler, H.** Die Universität Tartu/Dorpat und Bayern // Bayern und Osteuropa : aus der Geschichte der Beziehungen Bayerns, Frankens und Schwabens mit Russland, der Ukraine und Weissrussland / hrsg. H. Beyer-Thoma. Wiesbaden, 2000. S. 265–314.
77. **Tankler, H., Ernits, E.** Professor Elmar Roots : bibliograafia = Bibliographie // Elmar Roots ja Tartu Ülikool = Elmar Roots und die Universität Tartu. Tartu, 2000. Lk. 208–217. — 110 nim.
78. **Tankler, H., Rämmer, A.** Õppejõudude koosseisu kujunemine Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis 1920-ndatel aastatel = Die Herausbildung des Lehrkörpers der Universität Tartu in den 20er Jahren des 20. Jahrhunderts // Elmar Roots ja Tartu Ülikool = Elmar Roots und die Universität Tartu. Tartu, 2000. Lk. 32–50, 132–153. — Joonealune bibl. — Bibl. in den Fussnoten.
79. Tartu Ülikooli Raamatukogu kogusid tutvustavad väljaanded : [nimestik, 47 nim.] / koost. **U. Tõnnov, R. Saukas** // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. Tartu, 2000. Kd. 11. Lk. 215–219.
80. **Teedema, L.** Laine Kilk 75 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 94 : fot. (Personaalia).
81. **Teedema, L.** Miks lilled lõhnavad ehk raamatukogutöötajate mure : [õpetaja teadmisest, referaatide teemadest] // Õpetajate Leht. 2000. 7. jaan., nr. 1. Lk. 11.
82. **Teedema, L.** Puiatu vallakoolist Adavere Põhikoolini : Adavere hariduslugu 1766–1999. Adavere : Adavere Põhikool, 2000. 159 lk., 4 l. ill. — Bibl. lk. 111–113.
83. **Teedema, L.** Üleskutse kunagistele Adavere kooli õppuritele : [informeerida õpilastest ja kooli lõpetajatest Adavere haridusloo koostajat : sõnum] // Vali Uudised. 2000. 18. veebr., nr. 14. Lk. 3.
84. **Tering, A.** Gelehrte Kreise : Dorpater Kontakte mit Deutschland im 18. Jahrhundert // Zur Geschichte der Deutschen in Dorpat / hrsg. H. Piirimäe, C. Sommerhage. [2. Aufl.]. Tartu, 2000. S. 64–86. — Bibliogr. in den Anmerkungen.
85. **Tering, A.** Ülikoolidesse sõitvate eesti- ja liivimaalaste reisiolud 17.–18. sajandil // Kultuuriloolised ekskursid. Tartu, 2000. Lk. 67–117. (Eesti Ajalooarhiivi toimetised ; 6(13)). — Bibl. 288 nim. — Zsfass.: Über die Reiseverhältnisse der in die Universitäten reisenden Est- und Livländer im 17.–18. Jahrhundert, 114–117.
86. **Tõnnov, U.** Avalikkussuhetest ja eriti ühest sihtgrupist — kasutajast // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 155–162 : ill. — Joonealune bibl. — Summary: On public relations and one target group — the library user, 243.
87. **Tõnnov, U.** Saateks = Zum Geleit // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. Tartu, 2000. Kd. 11. Lk. 7–8.
88. **Tõnnov, U.** Ülikooli raamatukogu küsitles lugejaid // *Universitas Tartuensis*. 2000. 3. nov., nr. 35. Lk. 3.
89. **Uri, K.** Raamatukogu enda vaatevinklist // *Universitas Tartuensis*. 2000. 10. nov., nr. 36.
90. **Vanamb, M.** Külli Laugaste 15.03.1937–11.06.1999 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 97–98 : fot. (*In memoriam*).
91. **Vanamb, M.** Leili Hansmann 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 87–88 : fot. (Personaalia).
92. **Vanamb, M.** Sirje Elias 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 83 : fot. (Personaalia).
93. **Vene, I.** Nobel eksis // *Tuna*. 2000. Nr. 1. Lk. 4–15.

94. **Veromann, M.** Elu võimalikkusest koolivaheajal : laste koolivaheaeg on jäänud peamiselt arvuti ja teleri sisustada // Tartu Postimees. 2000. 1. nov., nr. 196. Lk. 7.
95. **Veromann, M.** Igaühele ei ole antud näha Tartu vaimu // Tartu Postimees. 2000. 1. sept., nr. 153. Lk. 7.
96. **Vorobjova, N.** Leedu vanaraamat Tartu Ülikooli Raamatukogus // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. Tartu, 2000. Kd. 11. Lk. 60–75 : ill. — Joonealune bibl. — Bibl. 16 nim. — *Zsfass.*: Alte litauische Bücher in der Universitätsbibliothek Tartu, 73–75.
97. **Worobjova, N.** Dawne druki gdańskie w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Tartu (dawnego Dorpatu) // Porta Aurea : Rosznik Nr. 6. Gdańsk, 1999. S. 175–186. (Zaktad historii sztuki Uniwersytetu Gdańskiego).*
98. **Дубьева Л.** Исследование эффективности работы научных библиотек Эстонии // Library as information gateway to the new millennium : proceedings of the 6th Congress of Baltic Librarians October 5–6, 2000 Vilnius, Lithuania = Библиотека — информационные ворота нового тысячелетия : доклады 6-го Конгресса библиотечарей Балтийских стран 5–6 октября, 2000 Вильнюс, Литва. Vilnius, 2000. С. 188–190. — Библ. 10 наз. — *Summary*: Measuring library performance in Estonian research libraries.
99. **Кузовкина Т.** Архив Ю. М. Лотмана в библиотеке Тартуского университета // Studia Litteraria Polono-Slavica 5. Warszawa, 2000. С. 477–490.
100. **Смушкина И.** Библиотека Тартуского университета как среда формирования будущей эстонской интеллигенции // Library as information gateway to the new millennium : proceedings of the 6th Congress of Baltic Librarians October 5–6, 2000 Vilnius, Lithuania = Библиотека — информационные ворота нового тысячелетия : доклады 6-го Конгресса библиотечарей Балтийских стран 5–6 октября, 2000 Вильнюс, Литва. Vilnius, 2000. С. 261–264. — Библ. 2 наз. — *Summary*: Tartu University Library — environment where the future Estonian intellectuals develop.
101. **Шаховская Т. К.** Старообрядческие рукописные книги в библиотеке Тартуского университета // Труды по русской и славянской филологии : лингвистика : новая серия 4 / ред. И. П. Кюльмоя. Тарту, 2000. С. 225–229.

XXXII. Elektroonilised publikatsioonid

1. **Miil, K.** An Overview of Estonian Law and Web Resources. Published July 15, 2000. — <http://www.llrx.com/features/estonian.htm>
2. Suurnäitus “Eesti raamat 1525–1944” : [Eesti Raamatu Aasta näitus TÜ Ajaloo Muuseumis Toomel 23.04.–30.09.2000 : saateks; näituse nimekirj; abiks näitusekülastajale / koost. E. Hansson, K. Jentson, I. Pelkonen, H. Rääm, R. Saukas, K. Taal, T. Täpsi; kujundas M. Tang]. — <http://www.utlib.ee/ee/raamatuaasta/index.html>
3. Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999 / koost. R. Saukas — <http://www.utlib.ee/ee/Publikatsioonid/2000/ar/tiitel.html>

* Väljaanne jõudis raamatukogusse 2000. a.

XXXIII. Bibliograafilised lühinimestikud

1. Afrikanistika : misjonär Evald Oviir (1873–1896) / koost. **M. Kümnik**. — 32 nim.
2. Mustlastest / koost. **M. Onga**. — 32 nim.
3. Raamatud sarjast *Monumenta Estoniae antiquae* / koost. **A. Onoper**. — 21 nim.
4. Rektor Jaak Aaviksoo artikleid Eesti ajakirjanduses 1999 / koost. **M. Kümnik**. — 24 nim.
5. Tartu Ülikooli Raamatukogu töötajaid, manalateele läinuid / koost. **M. Kümnik**. — 45 nime daatumite ja kalmude asukohtadega.
6. Tartu Ülikooli teadlaste humanitaaralaseid monograafiaid, publitseeritud välismaal 1991–2000 [ka nende leidumus TÜR-is] / koost. **M. Kümnik**. — 24 nim.
7. Tartu Ülikooli väljaanded TÜ ajaloost / koost. **A. Onoper**. — 15 nim.
8. T. S. Elioti teosed eesti keeles ja tema kohta / koost. **A. Onoper**. — 46 nim.
9. Uimastitega seotud magistri-, kandidaadi- ja doktoritööd Tartu Ülikoolis / koost. **L. Teedema**. — 11 nim. — Tellija: Projekt Copernicus ja Eesti Uimastipreventsiooni Sihtasutus.

XXXIV. Ettekanded

1. **Dubjeva, L.** From Handwritten to Electronic Catalogues — Vilniuses 6. balti raamatukoguhoidjate kongressil “Library as Information Gateway to the New Millennium” 5.–6.10.
2. **Dubjeva, L.** Исследование эффективности работы научных библиотек Эстонии — Vilniuses 6. balti raamatukoguhoidjate kongressil “Library as Information Gateway to the New Millennium” 5.–6.10.
3. **Einasto, O.** *Bibliothecarius non fit, sed nascitur* — Vilniuses 6. balti raamatukoguhoidjate kongressil “Library as Information Gateway to the New Millennium” 5.–6.10.
4. **Ermel, M.** Kultuuripärandi hoidmise võlu ja vaev Tartu Ülikooli Raamatukogus — Poolas Szczecinis Läänemeremaade raamatukogude koostööühenduse *Bibliotheca Baltica* 5. sümposiumil “Läänemeremaade raamatukogud ja kultuuripärand, selle kooperatiivne hoidmine ja kättesaadavaks tegemine 21. sajandil” 19.–24.09.
5. **Härm, S.** Vanem usuteaduslik kirjandus tagasi ülikooli raamatukogus — ettekandepäeval “Ülikooli raamatuvara haruldasi kollektsioone” 19.04.
6. **Jalas, K.** Ajasild mineviku ja tuleviku vahel. Ülikooli vanad kogud, nende tee raamatukogusse ja töö nendega — ettekandepäeval “Ülikooli raamatuvara haruldasi kollektsioone” 19.04.
7. **Jalas, K.** Varade säilitamisest TÜ Raamatukogus ja ülikooli vanad kogud — ettekandepäeval “Raamatukogud eesti kultuurivara kaitsel” 31.05.
8. **Kronberg, M.** Mina ja epilepsia — Eesti Rahvusraamatukogus korraldatud konverentsil “Epilepsia ja ühiskond” 4.11.
9. **Kuusik, T.** Müüt raamatukogu hoidjast, või teadmine... — Viljandis seminaril “Raamatukoguhoidja — 21. sajandi elukutse” 15.11.
10. **Lehtaru, J.** Eesti trükise seisund ja säilivus. Projekt THULE keemiliste uuringute metoodika ja tulemused — ettekandepäeval “Raamatukogud eesti kultuurivara kaitsel” 31.05.
11. **Liivamägi, T.** Kuidas raamatukogu-tüpoloogiat parandada? Ja mis saab edasi? — F. Puksoo päeval 21.01.

12. **Luštšik, M.** Problems and Challenges of ILL in Estonia — Helsingis “The 4th Nordic ILL conference “ILL as a Key Success Factor in Libraries”” 30.09.–3.10.
13. **Meltsas, M.** Estonian E-Library Initiatives — Berliinis konverentsil “2nd ICOLC (International Coalition of Library Consortia) Conference for European Consortia” 1.–3.12.
14. **Murdvee, M.** Teatraalse elemendi otsingul — TÜ klassikalise filoloogia õppetooli kollokviumil *Studia classica rediviva* 2.12.
15. **Onga, M.** Über den juridischen Wortschatz der estnischen Schriftsprache der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts — Tartus IX rahvusvahelisel fennougristide kongressil 7.–13.8.
16. **Pulver, M.** Partnerships and Linkages Across the Oceans — Get Connected, OSEAS Style! (stendietekanne) — Kalifornias San Diegos NAFSA (*Association of International Educators*) 52. aastakonverentsil 27.05.–3.06.
17. **Pulver, M.** OSEAS-Embassy Dialogue Group Country Fair (stendietekanne) — Kalifornias San Diegos NAFSA (*Association of International Educators*) 52. aastakonverentsil 27.05.–3.06.
18. **Sarap, E.** Vanemate eestikeelsete gloobuste säilivusest. “Maailma-kerä” restaureerimine — ettekandepäeval “Raamatukogud eesti kultuurivara kaitsel” 31.05.
19. **Smuškina, I.** Библиотека Тартуского университета как среда формирования будущей эстонской интеллигенции — Vilniuses 6. balti raamatukoguhoidjate kongressil “Library as Information Gateway to the New Millennium” 5.–6.10.
20. **Sonn, R.** Eesti unikaalse aabitsa restaureerimine — ettekandepäeval “Raamatukogud eesti kultuurivara kaitsel” 31.05.
21. **Šahhovskaja, T.** Старообрядческие рукописные книги в Библиотеке Тартуского университета — Tartu Ülikooli vene keele õppetooli korraldatud rahvusvahelisel seminaril “Русские старожеры за рубежом” 12.–15.04.
22. **Taal, K.** Oskar Kallase tegevus Õpetatud Eesti Seltsis : [1889–1912] — Tartus Eesti Kirjandusmuuseumis Oskar Kallase päeval — XVIII eesti raamatuteaduse konverentsil 25.10.
23. **Taal, K.** Sakslus ja eestlus ÕES-is 20. sajandi algul — Õpetatud Eesti Seltsi ettekandekoosolekul 19.01.
24. **Taal, K.** Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogu saatusest — ettekandepäeval “Ülikooli raamatuvara haruldasi kollektsioone” 19.04.
25. **Tammur, K.** Sümbolid ajaloolise köite dekooris — seminaril “Raamat — köide — kunst” 3.11.
26. **Tankler, H.** Tartu Ülikool 1920–1930-ndatel aastatel — professor Elmar Rootsi (1900–1962) 100-ndale sünniaastapäevale pühendatud mälestuskonverentsil 26.05.

XXXV. Loengud ja esinemised

1. **Einasto, O.** Mida ootab teadlane avakogult — raamatukogu seminaril “Mida ootab teadlane raamatukogult” 18.10.
2. **Einasto, O.** Teaduskirjanduse lugemissaali kogud, teeninduskorraldus — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteendaja” 4.05.
3. **Ermel, M.** Sissejuhatus infoallikatesse ja dokumentatsiooni. Päringute tüübid — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteendaja”.
4. **Ernits, M.** INNOPAC-i teenindusmoodul praktikas — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteendaja”.

5. **Ernits, M., Zettur, P.** Kogude tähised — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
6. **Ilus, M.-N.** TÜ Raamatukogu kogud — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
7. **Ilus, M.-N.** TÜ Raamatukogu teenindussüsteem ja pakutavad teenused — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
8. **Kartul, A.** Fonoteek ja keeleõppe keskus — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
9. **Kümnik, M.** Teadusbibliograafia osakonna kartoteegid ja andmebaasid — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
10. **Laanes, H.** TÜ Raamatukogu kataloogisüsteem. Süstemaatilised ja märksõna-kataloogid — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
11. **Laumets, A.** Teadusbibliograafia osakonna kartoteegid ja andmebaasid — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
12. **Lentsius, A.** Kaardikogu — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
13. **Liivamägi, T.** Palk ja personal raamatukogus — ERÜ kõnekoosolekul “Raamatukogu asend ja roll Eesti ühiskonnas” 29.02.
14. **Liivamägi, T.** Ühtse teadusraamatukogu ideestiku ja toimemehhanismide avamine — raamatukoguhoidjate teabepäeval EAR-is 26.10.
15. **Loorits, E.** Otsinguvõimalustest kataloogides ja retrokataloogimisest TÜ Raamatukogus õppejõudude küsitluse tulemuste alusel — seminaril “Mida ootab teadlane raamatukogult” 18.10.
16. **Loorits, E.** TÜ Raamatukogu kataloogisüsteem. Tähestikulised kaart- ja sedelkataloogid — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
17. **Luštšik, M.** Raamatukogudevaheline laenus — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
18. **Meltsas, M.** Infootsing Internetis — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
19. **Michelson, R.** TÜ Raamatukogu kataloogisüsteem. Süstemaatilised ja märksõna-kataloogid — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
20. **Miil, K.** Tartu Ülikooli, Tartu ja Eesti inforessursid — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
21. **Miil, K.** Õigusinfo — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
22. **Moont, K.** Raamatu tee MARC-kirje põhjal — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
23. **Onga, M.** Teadusbibliograafia osakonna kartoteegid ja andmebaasid — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
24. **Otsus, U.** Perioodikakataloogid — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
25. **Pai, K.** Eesti teavikute komplekteerimisest — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
26. **Poljakov, M.** Abiks töötajale — raamatukogus 29.11.
27. **Poljakov, M.** Meeskonnatöö ja juhi roll meeskonnas — TPÜ-s infoteaduste osakonna seminaril 16.11.
28. **Poljakov, M.** Organisatsiooniline analüüs TÜ Raamatukogus — raamatukogus 3.05.
29. **Poljakov, M.** Organisatsiooni töö planeerimine läbi analüüsi — Midrimaa lasteaias 28.03.
30. **Prank, S.** Keskkonna info — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.

31. **Rand, M.** Käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna kogud, teatmestu ja teeninduskorraldus — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
32. **Rattasepp, P.** Eestis aastal 2000 ilmuvad ajakirjad — Helsingis Tuglase Seltsi poolt korraldatud eesti keele õpetajate seminaril 28.–29.10.
33. **Rämmer, A.** Perioodikakataloogid — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
34. **Saari, A.** Info- ja eurodokumentatsiooni osakonna andmebaasid — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
35. **Somson, R.** Perioodikakataloogid — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
36. **Taal, K.** Eesti ajaloolastest andmebaasidest — TÜ ajalooüliõpilastele.
37. **Taal, K.** Teadusbibliograafia osakonna kartoteegid ja andmebaasid — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
38. **Tammeorg, R.** Euroopa Liidu ametlik dokumentatsioon ning infoallikad Internetis — EPMÜ magistrantide ja doktorantide õppepäeval.
39. **Tammeorg, R.** Euroopa Nõukogu ja Euroopa Liit. Euroopa Liidu seadusandlus ja ametlik dokumentatsioon — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
40. **Tammeorg, R.** Majanduselase informatsiooni allikad. Kasutatud kirjanduse viitamine — majandusteaduskonna üliõpilastele kohustusliku õppeaine “Teadustöö alused” (MJRI.02.023) raames.
41. **Tammeorg, R.** Statistikaalased väljaanded ja äriinfo — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
42. **Tammur, K.** Kõite ajaloo TÜR-i kogude näitel (koos väljapanekuga “Kõiteharuldusi TÜR-i kogudes”) — Tartu Kõrgema Kunstikooli üliõpilastele 29.02. ja Eesti Kunstiakadeemia üliõpilastele 13.06.
43. **Tankler, H.** Elmar Roots — Valgamaa muuseumis 31.01.
44. **Tankler, H.** Mida peaksime oma vaimsest pärandist alles hoidma — Bad-Godesbergis (Saksamaa) elavatele eestlastele 9.04.
45. **Tarkpea, T.** Märksõnaotsing OPAC-is — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
46. **Teedema, L.** Rahvusvahelistest organisatsioonidest — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
47. **Teedema, L.** Teatmekirjanduse kogu — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
48. **Treikelder, Ü.** OPAC — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
49. **Uri, K.** Komplekteerimisest — seminaril “Mida ootab teadlane raamatukogult” 18.10.
50. **Uri, K.** Komplekteerimisest — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.
51. **Vanamb, M.** Õppekirjanduse osakonna kogud, teeninduskorraldus — koolituskursusel “Asjatundlik teatmeteenindaja”.

XXXVI. Konverentsid, seminarid, ettekandepäevad

1) **F. Puksoo päev**
21. jaanuaril 2000. a.

Aru, K. Rahvuslik arhiivraamatukogu kui eneseteostus

Valmas, A. Kas raamatuga uude aastatuhandesse?

Andresoo, J. Eesti rahvusbibliograafia — uue aastatuhande väljakutsed

Järs, J. Raamatukogu aastal (20)00 p. Kr. — olemus ja nähtumus

Olesk, P. Kuidas raamatukogu-tüpoloogiat parandada? Miks?

Liivamägi, T. Kuidas raamatukogu-tüpoloogiat parandada? Ja mis saab edasi?

2) **Eesti Raamatu Aasta avakonverents “Raamatu osa Eesti arengus”** (koos Eesti Raamatu Aasta Peakomiteega)

6.–7. aprillil 2000. a.

Tulviste, P. Avasõna

I. Rahvas, riik — ning raamat

Laar, M. Avakõne

Kross, J. Me tõus ja langus — ühes raamatuga

Miller, V. Kirja, trüki ja raamatu osa rahvaste arengus

Langemets, A. Vabadus ja raamat

Hint, M. Eestikeelne raamat riikluse eeldusena

Luts, M. Seadusekoodeks ja õiguseraamat

Rosenberg, T. Ajaloo raiumisest raamatusse

II. Raamatu osa eesti rahva elus riigikaotuse ajal 1940–1991

Lõhmus, A. Hävitustööst raamatu kallal

Matjus, Ü. Raamat Eestis 1941–1944

Veskimägi, K.-O. Keelamise viljad

Unt, K. Käsikirjad ei põle — põrandaalune raamat Nõukogude Eestis

Tulviste, P. Riik raamaturiiulis ehk Eesti haritlase koduraamatukogu nõukogude ajal

Tamm, A. “Eesti Raamat”: allumine ja vastasseis

Tarand, M. Eesti raamat raadiolaineil

Valmas, A. Eesti raamat paguluses

Roos, A. Pagulaskirjandus kui missioon

III. Raamatu osa rahva valgustamises ja kasvatamises

Paul, T. Vaimuliku raamatu osa eesti rahvuse kujunemises

Jansen, E. Baltisaksa raamatu tähendus Eesti kultuuriloos

Kopso, I. Eesti kooliraamatu autorkonna muutumine XX sajandil

Paatsi, V. Maateaduslik raamat, maakaart ja reisiraamat rahva silmaringi avardamas

Eilart, J. Ökoloogia kujunemislugu eesti teadusirjanduses

Tõnso, V. Teatmeraamat Eestis — õppetunnid ja ülesanded

Ruutsoo, R. Eestikeelne filosoofiaraamat 1918–1940

Anton, A. Eesti spordiraamat läbi aegade

Mägi, V. Tehnika ja tehnikaraamat Eestis

Kals, A. Pimedate raamat Eestis

IV. Raamatuloolased *pro domo sua*

Aarma, L. Esimese eestikeelse trükise sünnitaustast

Raun, V. Bibliofiilia eile, täna ja homme

Issakov, S. Venekeelne raamat Eestis 1918–1940

Olesk, P. Eesti rahvusbibliograafia: saavutusi, kohustusi ja hoiatusi

Lott, M. Eesti raamatulugu: traditsioonid ja väljavaated

Runnel, H. Lõppsõna

3) **Ettekandepäev “Ülikooli raamatuvara haruldasi kollektsioone”**

19. aprillil 2000. a.

Jalas, K. Ajasild mineviku ja tuleviku vahel. Ülikooli vanad kogud, nende tee raamatukogusse ja töö nendega

Taal, K. Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogu saatusest

Härm, S. Vanem usuteaduslik kirjandus tagasi ülikooli raamatukogus

Tapfer, H. *Nulla medicina sine anatomia*

4) **Professor Elmar Rootsi (1900–1962) 100-ndale sünniaastapäevale pühendatud mälestuskonverents** (koos Eesti Põllumajandusülikooliga)

26. mail 2000. a.

Tankler, H. Tartu Ülikool 1920–1930-ndatel aastatel

Nitzschke, E., Ernits, E. Prof. Elmar Rootsi (1900–1962)

Praks, J. Loomatervishoiu õppetooli ajaloost pärast prof. E. Rootsi lahkumist

Meenutused: I. Roots, G. v. Mickwitz, E. Nitzschke, H. Höhn

5) **Ettekandepäev “Raamatukogud eesti kultuurivara kaitsel”**

31. mail 2000. a.

Konsa, K. Mida raamatukogu säilitab — infoteaduslik vaade

Jalas, K. Varade säilitamisest TÜ Raamatukogus ja ülikooli vanad kogud

Siiner, M. Kogude säilitamisest Eesti Rahvusraamatukogus

Lehtaru, J. Eesti trükise seisund ja säilivus. Projekt THULE keemiliste uuringute metoodika ja tulemused

Sarap, E. Vanemate eestikeelsete gloobuste säilivusest. “Maailma-kerä” restaureerimine

Allikas, E., Reimo, T. Kaantesse peidetud raamat. Senitundmatu Tallinna trükis 1649. aastast

Sonn, R. Eesti unikaalse aabitsa restaureerimine

Ilomets, T. Kultuuripärandi kaitse, säilitamise ja restaureerimisprobleemid Tartu Ülikoolis

6) **Seminar “Raamat — köide — kunst”** (koos Eesti Kunstiakadeemia ja Tartu Kõrgema Kunstikooliga)

3. novembril 2000. a.

Undusk, M. Köitekunst ja vaba vaim

Kriisa, S. Rahvusvahelise köitenäituse organiseerimisest

Kivihall, P. Tööst Saksa meistri kajas

Tammur, K. Sümbolid ajaloolise köite dekooris

Erma, I. Vabana sündinud: kunstniku raamat

7) **NATO teabeskuse seminar “Räägime NATOst”**

22. novembril 2000. a.

Tiido, H. Eesti julgeolek kahe laienemisprotsessi valguses

Olesk, P. Mida tähendab kodutöö NATO jaoks

Hartov, S. NATO mittesõjalised aspektid

Laaneots, A. NATO: läänemaailma sõjalis-poliitiline liit. Eesti sõjaline koostöö NATO ja Lääne-Euroopa Liiduga

XXXVII. Väliskomandeeringud ja -sõidud

- Dubjeva, L.** 5.–6.10. Vilniuses 6. balti raamatukoguhoidjate kongressil “Library as Information Gateway to the New Millennium”;
8.–11.11. Riias rahvusvahelisel konverentsil “The Latvian Book and Libraries: 1525–2000”.
- Einasto, O.** 5.–6.10. Vilniuses 6. balti raamatukoguhoidjate kongressil “Library as Information Gateway to the New Millennium”.
- Ermel, M.** 19.–24.09. Poolas Szczecinis Läänemeremaade raamatukogude koostööühenduse *Bibliotheca Baltica* 5. sümposiumil “Läänemeremaade raamatukogud ja kultuuripärand, selle kooperatiivne hoidmine ja kättesaadavaks tegemine 21. sajandil”.
- Ilus, M.-N.** 7.–27.08. stažeerimas Pennsylvania ülikooli raamatukogus.
- Kümnik, E.** 24.05.–15.06. seoses projektiga DIEPER Göttingeni ülikooli raamatukogus.
- Liivamägi, M.** 19.–21.03. Londonis rahvusvahelisel raamatumessil.
- Liivamägi, T.** 26.04.–24.05. stažeerimas Pennsylvania ülikooli raamatukogus;
26.06.–02.07. Kopenhagenis LIBER-i konverentsil;
5.–6.10. Vilniuses 6. balti raamatukoguhoidjate kongressil “Library as Information Gateway to the New Millennium”;
9.–12.11. Budapestis OSI (*Open Society Institute*) seminaril.
- Luštšik, M.** 7.–27.08. stažeerimas Pennsylvania ülikooli raamatukogus;
30.09.–3.10. Helsingis konverentsil “The 4th Nordic ILL conference “ILL as a Key Success Factor in Libraries””.
- Meltsas, M.** 2.–3.02. Helsingis messil “Tieto 2000”;
1.–3.12. ettekandega Berliinis teisel ICOLC-i (*International Coalition of Library Consortia*) konverentsil;
5.–7.12. Londonis infomessil “Online Information 2000” ja Euroopa Liidu infoallikaid tutvustaval õppepäeval “Electronic Sources of EU Information”.
- Moont, K.** 26.04.–6.05. Philadelphias seoses raamatukogude infosüsteemiga INNOPAC.
- Must, Ü.** 22.–24.02. Tamperes tutvumas euroinfo keskusega;
4.–8.03. Brüsselis seoses eurodokumentatsiooni keskuse tööga.
- Onga, M.** 2.–9.06. Mari Vabariigis seoses rahvusvahelise koostööprojektiga URBIS.
- Pulver, M.** 27.05.–3.06. Kalifornias San Diegos NAFSA (*Association of International Educators*) 52. aastakonverentsil;
29.11.–3.12. Leipzigis EAIE (*European Association for International Education*) 12. aastakonverentsil.
- Rattasepp, P.** 28.–29.10. loenguga Helsingis Tuglase Seltsi poolt korraldatud eesti keele õpetajate seminaril.
- Saari, A.** 2.–9.12. Viinis andmebaaside seminaril.
- Smuškina, I.** 5.–6.10. Vilniuses 6. balti raamatukoguhoidjate kongressil “Library as Information Gateway to the New Millennium”.
- Taevere, E.** 15.–18.01. Pariisis DIEPER-i seminaril/koosolekul.
- Tammeorg, R.** 22.–24.02. Tamperes tutvumas euroinfo keskusega;

27.05.–01.06. Brüsselis maakondlike euroinfokeskuste töötajatega õppereisil;
 12.–13.10 Helsingis Euroopa Liiduga seonduval seminaril;
 17.–22.11. Maastrichtis *European Institute of Public Administration* (EIPA)
 ja *European Information Association* (EIA) kolmandal aastakonverentsil
 teemal "Keep ahead with European Information".

Tankler, H. 23.03.–21.04.; 19.10.–18.11. teadustööl Saksamaa (Berliin, Wolfenbüttel)
 arhiivides ja teadusasutustes;

5.–15.06. teadustööl Uppsala raamatukogudes ja arhiivides.

Teedema, L. 26.06.–8.07. Saksa Kultuuri Instituudi lähetusega Saksamaal ja Austrias.

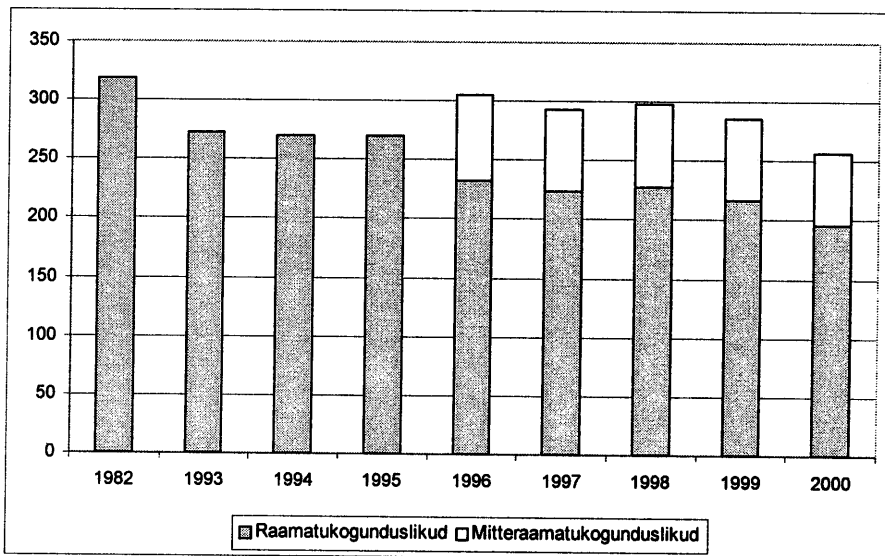
Tering, A. 27.03.–15.04. Gotha teadusraamatukogus, Leipzigi linnamuuseumis,
 Halle Maarja kiriku raamatukogus ja Olsztyni (Poola) riiklikus arhiivis
 uurimistööl;

9.–18.05. Göttingeni ülikooli arhiivis ja raamatukogus uurimistööl.

Tolli, T. 19.–21.03. Londonis rahvusvahelisel raamatumessil;

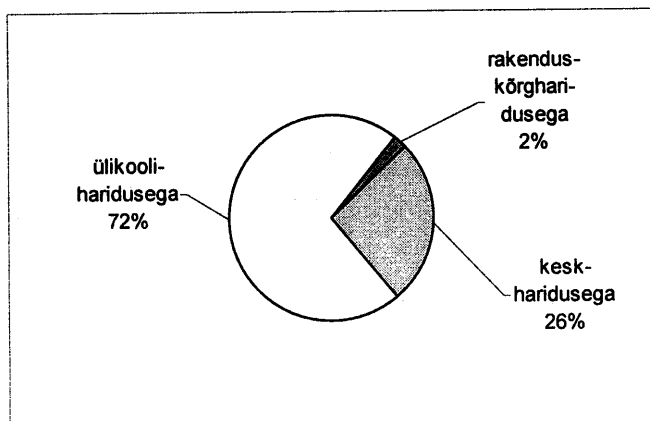
27.–29.09. Rootsisis seoses prof. S. Karlingi raamatukogu Tartusse toomi-
 sega.

XXXVIII. Ametikohad (31.12. 1982, 31.12.1993 – 31.12.2000)*

* 1996. a-ni ei olnud kogu majanduspersonal raamatukogu koosseisus ja eelarvel.

XXXIX. Raamatukogunduslik personal hariduse järgi (31.12.2000)

XL. Struktuur ja töötajad (1.01.2000– 31.12.2000)

Administratsioon

Toomas Liivamägi (direktor)
Heiki Epner (majandusdirektor)
Mare-Nelli Ilus (teenindusdirektor)
Kersti Jalas (peavarahoidja)
Kärt Miil (teatmeteunistuse juht alates 17.04.)
Tiina Kuusik (personalijuht)
Leo Puusepp (peainsener)
Marvi Pulver (projektide nõustaja)
Anne-Ly Vaher (sekretär)
Elle Zirk (sekretär-masinakirjutaja)
Eve Pentsa (komandant)

Avalike suhete osakond

Kalli Kukk (alates 1.02.), Tiina Matsulevitš, Priit Pajos (kuni 21.07.), Ilona Smuškina (juh.), Mare Säck, Alan Tamm (kuni 8.05.), Maarika Tang, Boleslav Tšernjavski (alates 9.05.)

Bibliograafiaosakond (alates 1.11.)

Ligia Kiin, Anne Kõre, Maare Kümnik, Anne Laumets (juh.), Ulje Natus, Mare Onga, Annemaria Onoper, Mare Pikkel, Helgi Solba, Kersti Taal, Sirje Tammoja

Ennistuskeskus (alates 19.01.)

Maiga Davõdov, Anneli Jõgi, Elve-Viiu Klement (kuni 18.02.), Maret Konson (kuni 18.02.), Jaan Lehtaru, Tiiu Lepasepp (kuni 18.02.), Ricardo Mateo Durand (kuni 18.02.), Tiia Reisner (kuni 18.02.), Ene Sarap (juh.), Reet Sonn, Olev Teder (kuni 18.02.), Tiina Tensing, Sirje Vesi

Hoiuosakond (kuni 4.09.)

Kadri Ainz, Merike Ennok, Malle Ernits, Maie Hoop (kuni 26.06.), Ester Ilja, Kulla Jentson (juh., kuni 6.08.), Natalja Jevtjuhova, Anna Juhanson, Ene Kaart, Larissa Kivenko, Kaja Kleimann, Liivi Kõiv (kuni 30.04.), Juri Latko, Margit Leesik, Kaljo Lepik (kuni 21.02.), Piret Lipping (kuni 25.04. Pärnoja), Leivo Loik, Marju Murumets, Kadri Nelis, Kaie Nõlvak, Reet Olev, Tiina Pettai, Anu Rjabinin, Piret Zettur, Aili Tomingas, Larissa Tšesnokova, Elo Tulmin, Jaan Tulmin, Tiiu Täpsi, Lia Urba (kuni 21.02.)

Hügieeni- ja restaureerimisosakond (kuni 18.01.)

Maie Austa (kuni 18.01.), Maiga Davõdov, Anneli Jõgi, Elve-Viiu Klement (juh., kuni 18.02.), Maret Konson (kuni 18.02.), Jaan Lehtaru, Tiiu Lepasepp (kuni 18.02.), Ricardo Mateo Durand (kuni 18.02.), Tiia Reisner (kuni 18.02.), Ene Sarap, Reet Sonn, Olev Teder (18.02.), Tiina Tensing, Sirje Veski

Hügieenisektor vt. säilitus- ja hooldusteenistus

Info- ja eurodokumentatsiooni osakond

Tiiu Kind (kuni 26.06.), Marika Meltsas, Ülle Must (juh., kuni 2.04.), Sigrid Prank, Alla Saari, Ruth Tammeorg

Infosüsteemide teenistus

Silvia Alev (kuni 15.05.), Kalju Kill Kask, Tiina Kuusik, Eve Kümnik, Anneken Metsoja (kuni 1.10.), Külli Moont, Leida Noorma (kuni 26.06.), Ehtel Taevere, Ülo Treikelder

Kodumaise kirjanduse osakond

Signe Bachmann, Valvi Hiir, Kulla Jentson (alates 7.08.), Natalja Kapajeva, Piret Keero (kuni 30.04.), Marju Kolk, Asta Kuha, Epp Leesik (kuni 31.05.), Udo Otsus, Kristina Pai (juh.), Terje Rand, Mare Vadi, Sille Vadi (alates 4.09.), Kaarin Viirsalu, Tuuli Vähk

Käsikirjade ja haruldaste raamatute osakond

Aili Bernotas, Elna Hansson, Ene-Lille Jaanson, Maret Konson (alates 21.02.), Sulo Lembinen, Mari Murdvee, Tiiu Põllumaa, Mare Rand (juh.), Kiira Schmidt, Tatjana Šahhovskaja, Kadri Tammur, Arvo Tering, Niina Vorobjova

Kõitekoda

Siiri Bohl, Elli Jakobson, Tiiu Lepasepp (alates 19.02.), Linda Parts (kuni 16.07.), Lõris Põhjala, Valentina Selge (juh.), Veera Sillasoo (kuni 15.04.), Inge Stimmer

Lügitamisosakond

Ljudmila Dubjeva, Ellen Kiloman, Kaja Kruus, Helgi Laanes (juh.), Anne Lenssius, Pille Naggel, Ivika Pall, Tiina Sammelselg, Anu Suiste, Ursula Taela, Tiiu Tarkpea, Elo Tõnisoo

Muusika- ja keeleõppekeskus

Andres Didrik, Tõnis Kahu (kuni 24.04.), Avo Kartul (juh.), Svea Pärsimägi, Margit Veromann (alates 13.03.)

Raamatukogudevaheline laenutus

Maria Luštšik (juh.), Olga Šarova, Tiina Vesterova

Retrokataloogimise osakond

Kersti Aasmäe, Allan Espenberg, Liina Espenberg, Tiina Kaldvee, Katrin Kaugver (juh.), Viive Konsin, Miralda Koor, Svetlana Kuul, Anne Kütt (alates 1.03.), Heljo-Mall Laas (kuni 15.05.), Ülle Laidna, Elsa Loorits, Ljudmila Makušina, Ülle Mölder, Irina Opletajeva, Asta Pintsaar, Sille Plaksi, Tatjana Rõžikova, Riina Somson, Mari Tamm (kuni 18.02.), Kandle-Loide Tralla (kuni 1.09.), Ilmar Vene

Statistikateenistus (alates 1.03.)

Anneken Metsoja (alates 1.10.), Tiiu Sade

Säilitus- ja hooldusteenistus (kuni 18.01. hügieenisektor)

Tiiu Fahrutdinova, Külli Põhjala

Teadusbibliograafia osakond (kuni 1.11.)

Anne Kõre, Maare Kümnik (juh.), Anne Laumets, Mare Onga, Helgi Solba, Malle Suurväli (kuni 15.06.), Kersti Taal, Sirje Tammoja

Estica sektor (kuni 15.06.)

Ruth Michelson (juh., kuni 15.06.)

Teaduskirjanduse lugemissaal (kuni 4.09.)

Tiiu Aav (kuni 26.06.), Olga Alova (kuni 1.12.), Galina Bogdan, Leili Brikker, Olga Einasto (juh.), Taimi Hagu, Jelena Ivanova, Liina Jürimaa, Linda Kivistik (kuni 26.05.), Merike Kronberg, Eha Lambing, Heli Luik, Jelena Malaja, Merje Mets, Anu Murakas (kuni 31.01.), Piret Rattasepp, Marju Rikand, Rita Siilivask (kuni 1.03.), Ljudmilla Šavrak, Gerda Tammerik (kuni 1.03.), Marianne Tiik, Häli Turjakas, Margit Veromann (kuni 12.03.)

Teaduskirjanduse osakond (alates 4.09.)

Kadri Ainz, Galina Bogdan, Leili Brikker, Olga Einasto (juh.), Merike Ennok, Malle Ermits, Taimi Hagu, Ester Ilja, Jelena Ivanova, Natalja Jevtjuhova, Anna Juhanson, Liina Jürimaa, Ene Kaart, Larissa Kivenko, Kaja Kleimann, Merike Kronberg, Eha Lambing, Juri Latko, Margit Leesik, Piret Lipping, Leivo Loik, Heli Luik, Jelena Malaja, Merje Mets, Marju Murumets, Kadri Nelis, Kaie Nõlvak, Reet Olev, Tiina Pettai, Piret Rattasepp, Marju Rikand, Anu Rjabinin, Urve Soovere, Ljudmilla Šavrak, Piret Zettur, Marianne Tiik, Aili Tomingas, Larissa Tšesnokova, Elo Tulmin, Jaan Tulmin, Häli Turjakas, Tiiu Täpsi

Teadusosakond

Malle Ermel, Ilme Reintam (kuni 14.06.), Rein Saukas, Vilve Seiler, Hain Tankler, Urve Tõnnov (juh.)

Teatmebibliograafia osakond (kuni 1.11.)

Ligia Kiin, Ulje Natus, Annemaria Onoper, Mare Pikkkel, Lea Teedema (juh., kuni 3.09.)

Väliskirjanduse osakond

Marje Burenkov, Ludmilla Eeber, Mari Kahi, Tähe Kolk, Lilia Külv, Piret Ladva, Marika Liivamägi, Eda Linnumägi, Liivia Nukk, Marina Ostrovskaja, Jelena Raid, Siiri Reinola, Urve Rohtmets, Algo Rämmer, Tiiu Sade (kuni 1.03.), Külli Soobik, Tiina Tolli, Silja Tänavots, Maire Türm, Kertu Uri (juh.)

Õppekirjanduse osakond

Katri Armolik, Sirje Elias, Maie Fedin, Natalja Gordejeva, Leili Hansmann, Eva Ilves, Niina Kargina, Agnes Kivi, Siiri Laidla, Merike Poljakov, Aime Põdersoo, Indrek Sepp, Maret Vanamb (juh.), Tiit Võlli

Biomedikumi raamatukogu

Ruth Teder (kuni 14.09.), Helju Vaidla (juh.)

Füüsikaraamatukogu

Tia Boiko, Heljo Virro (juh.)

Humanitaarraamatukogu

Erika Haar, Silja Härm, Sirje Madisson (juh.), Annika Otsa, Kersti Pedak, Kadri Pettai, Sirje Toomla

Keemiaraamatukogu

Anne Bürkland (juh., kuni 27.02.), Helju Kõrs, Marju Salve (juh., alates 15.05.)

Majandusraamatukogu

Sirje Haas, Olli Nukk

XLI. Teaduskraadi omavad töötajad (31.12.2000)

- Ljudmila Dubjeva** *magister artium raamatukogunduse erialal*, “Traditsiooniliste infootsüsteemide kujunemine Tartu Ülikooli Raamatukogus 19. saj. – 20. saj. algul”, 1999.
- Jaan Lehtaru** *magister scientiarum orgaanilise keemia alal (optime approbatur)*, “Paberi struktuuri muutuste uurimine oksüdeerijate ja redutseerijate toimel paberi pleegitamise protsessis”, 1997.
- Hain Tankler** *ajalookandidaat*, “Tartu ülikooli kasvandike osast loodusteaduste kujunemisel Peterburi Teaduste Akadeemias”, 1983.
- Arvo Tering** *ajalookandidaat*, “Rahvusvaheliste akadeemiliste sidemete osa Eesti- ja Liivimaa haritlaskonna kujunemisel Rootsi ajal 1630–1710”, 1986.

XLII. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu liikmed (31.12.2000)

Ljudmila Dubjeva, Olga Einasto, Malle Ermel, Valvi Hiir, Mare-Nelli Ilus, Kersti Jalas, Kulla Jentson, Katrin Kaugver, Helju Kõrs, Maare Kümnik, Toomas Liivamägi, Elsa Loorits, Marika Meltsas, Kärt Miil, Mare Pikkell, Linda Poots, Sigrid Prank, Mare Rand, Ilona Smuškina, Riina Somson, Ljudmilla Šavrak, Ruth Tammeorg, Kandle-Loide Tralla, Maret Vanamb, Heljo Virro.

Raamatukogu ühendusse kuuluvad ka siit teisele tööle siirdunud Heili Kase, Varje Kuut, Ülle Must, Peeter Olesk, Ingrid Saare, Lea Teedema.

XLIII. Teaduslike organisatsioonide liikmed (31.12.2000)

Association of International Educators (NAFSA) — Marvi Pulver.
Baltische Historische Kommission (Göttingen) — Hain Tankler, Arvo Tering.
European Association for International Education (EAIE) — Marvi Pulver.
Akadeemiline Ajaloo Selts — Ljudmila Dubjeva, Kersti Taal.
Akadeemiline Baltisaksa Kultuuri Selts Tartus — Aili Bernotas, Ljudmila Dubjeva,
Tiina Matsulevitš, Merje Mets, Mare Rand, Vilve Seiler, Kadri Tammur, Arvo Tering.
Eesti Loodusuurijate Selts — Hain Tankler.
Emakeele Selts — Mare Onga, Rein Saukas.
Õpetatud Eesti Selts — Malle Ermel, Maare Kümnik (revisjonikomisjoni esimees), Kersti
Taal (raamatukoguhoidja, juhatus liige), Hain Tankler.

XLIV. Kroonikat

6. jaan. — Marina Ostrovskajal möödus 25 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
13. jaan. — seoses Jüri Uluotsa 110. sünniaastapäeva tähistamisega TÜ-s avati (prof. P. Järvelaid) raamatukogus temale pühendatud näitus.
18. jaan. — Malle Suurväljal möödus 35 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
21. jaan. — F. Puksoo päev. F. Puksoo auhinna sai Endel Valk-Falk väljaande "Ajastu stiilitunnuste säilitamine konserveerimisel. Gooti, renessanss- ja barokkstiil köitekunstis. Metoodiline kogumik. 1. (Tallinn, 1998) ning aastatepikkuse viljaka tegevuse eest köitekunsti ajaloo uurimisel ja köiterestauraatorite koolkonna kujundamisel Eestis. Auhinna žüriisse kuulusid M. Ermel (esimees), R. Hiie, R. Saukas, K. Tammaru, A. Valmas.
2. veebr. — Eurodokumentatsiooni Keskus, Tartumaa Euroinfo Keskus ja www.euroskepsis.ee korraldasid ümarlaua "Euroopa Liit ja põhiseadus", kus käsitleti kavandatavaid põhiseaduse muudatusi.
9. veebr. — liigitamisosakond kolis uude, vastsetl remonditud ruumi.
17. veebr. — Annemaria Onoperil möödus 25 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
22. veebr. — peamaja õppelugemissaali pidulik avamine pärast remonti prorektor V. Kalmu osavõtul.
29. veebr. — ERÜ aastakoosolek ja kõnekoosolek teemal "Raamatukogu asend ja roll Eesti ühiskonnas" (ettekannet ka T. Liivamäelt).
1. märts — Tartu raamatukogude mäluvälg O. Lutsu nim. Tartu Linna Keskraamatukogus. Võistkond koosseisus M. Kümnik, R. Saukas, L. Teedema ja E. Tulmin sai 8. koha.
7. märts — loodusplakati näituse "Beautiful Finland" avamisel anti raamatukogule üle Soome Vabariigi Tallinna Suursaatkonna kingitus — ulatuslik valik CD-plaate soome muusikaga.
15. märts — TTÜ Raamatukogu töötajad tutvusid põhjalikult meie raamatukoguga enne uue hoone projekteerimist.

17. märts — seminar “Kuidas kirjutada edukaid projekte” (A. Tasa “Projektikirjutamise ABC”, E. Puura “Kuidas suurendada projektitaotluste edukust”).
20. märts — “sai pidulikkude sõnavõtmiste ja rohkete kingituste saatel avatud vastselts komplekteeritud, remonteeritud ja möbleeritud kodumaise kirjanduse osakond” (tekst kutselt).
26. märts — Heljo-Mall Laasil möödus 30 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
- 27.–28. märts — Eesti teadusraamatukogude talveseminar Käärikul.
- 27.–28. märts — infootsingu võistluse “Informiin” eelvoor Interneti vahendusel, esikoha sai Sander Annus.
- 31.märts–1.apr.— haridus- ja infomess INTELLEKTIKA. INFORMIIN-i põhivoor, 1. koha saavutas politoloogia osakonna võistkond “Ükspilvik” koosseisus E. Moora, A. Korberg, T. Leht.
3. apr. — avatud uste päev liigitamisosakonnas.
- 6.–7. apr. — Eesti Raamatu Aasta avakonverents “Raamatu osa Eesti arengus”, ettekandeid sai kuulata ka Interneti vahendusel. Eesti keele õppetool esitles “Georg Mülleri jutluste sõnastikku”.
12. apr. — filiaalide ja TÜ erialaraamatukogude teabepäev.
23. apr. — Eesti Raamatu Aasta avauitised. Näituse “Eesti raamat 1525–1944” avamine Toomel TÜ Ajaloo Muuseumis.
24. apr. — Eesti ülikoolide raamatukogude esindajate kokkusaamine Pärnus arutamaks raamatukogu rolli ülikoolis.
26. apr. — raamatu ja roosi päev, päevapuhune kõne Kirjanike Liidu Tartu osakonna juhatajalt J. Kronbergilt, raamatukogule mittevajaliku kirjanduse müük. Raamatukogu ühines “Postimehe” algatusega “Kingi sõdurile raamat”.
1. mai — Udo Otsusel möödus 30 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
3. mai — raamatukogu organisatsioonilise analüüsi seminar, kus ühiselt püüti analüüsida raamatukogu tugevaid ja nõrku külgi, leida tekkinud probleemidele lahendusi.
- 17.–31. mai — Pihkva kremlis eksponeeriti Eesti päevade raames kahte näitust: “Eesti keelne muinasjuturaamat”, “Valik eesti kooliõpikuid 1991–2000”.
19. mai — Suurbritannia päev ülikoolis ja raamatukogus. Näituste “Euroopa Liit” ja “Suurbritannia Euroopa Liidus” avamine. Raamatuannetuse üleandmine raamatukogule.
29. mai — RR-is esitleti esimest Eesti teadusraamatukogude raamatuvarade säilimise tagamise ühisprojekti THULE “Kultuuriväärtuste seisund Eesti suuremates raamatukogudes” ja kogumikku “Eesti raamatu seisund”.
13. juuni — ekskursioon Soomaa looduskaitsealale.
19. juuni — raamatukogu 198. aastapäeva tähistamine: prorektor prof. H. Everausi tervitus, sõnavõtt T. Liivamäelt (*Raamatukogu täna ja homme*) ja M. Ermelilt (*Ei ole paremaid, halvemaid aegu...*), teenistusest lahkuvate

- teenekate kolleegide tänamine, aastapremiate ja tänukirjade üleandmine, mälestusküünalde süütamine Raadi kalmistul, sünnipäevapiknik vabas looduses.
1. aug. — Kersti Jalasel ja Riina Somsonil möödus 25 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
1. sept. — Ligia Kiinil ja Anne Laumetsal möödus 30 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
3. sept. — raamatukogus avati NATO teabekeskus, mille ülesanne on koordineerida kõigisse maakondadesse loodavate teabekeskuste tegevust, korraldada loenguid ja seminare.
11. sept. — Saksa-Eesti akadeemiline nädal *Academica IV* TÜ-s. Münsteri Ülikooli ja Liidumaa Raamatukogu direktori dr. Roswita Polli ettekanded “Kultuurvestus raamatukogudes” ja “Tulemusnäitajad ja *controlling* raamatukogus”.
12. sept. — Saksa-Eesti akadeemiline nädal *Academica IV* TÜ-s. Sachsen-Anhalti Liidumaa *Kultusministerium*’i referendi teadusraamatukogude ja elektroonilise erialainformatsiooni alal, raamatukogu ülemnõuniku dr. Jürgen Heegi ettekanded “Teadusraamatukogude finantseerimine Saksa Liitvabariigis” ja “Teadusraamatukogude tegevuse õiguslikud alused Saksa Liitvabariigis”.
16. sept. — Malle Ernitsal möödus 30 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
2. okt. — raamatukokku jõudsid 38 kauaoodatud näitusevitriini.
9. okt. — kirjastuse “Karger” raamatunäituse avamine tegevdirektor Peter Helfe-
richi osavõtul.
30. okt. — raamatukogule tehti pommiähvardus, huligaani tabas politsei järgmisel päeval.
4. nov. — A. Jõgi, S. Vesi, M. Davõdov ja E. Sarap tutvustasid Eesti Rahva Muuseumis korraldatud töötoas paberi ja köite restaureerimise peamisi töövõtteid. Üritus korraldati seoses Tartu Restauraatorite Klubi näitusega “Mineviku tulevik”.
9. nov. — Põhja-Ameerika Ülikoolide Teabekeskuse 10. aastapäevale pühendatud vastuvõtt.
13. nov. — märksõnastamise seminar, lektor S. Nilbe.
14. nov. — Niina Karginal möödus 30 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
16. nov. — teatmeteostuse punkti avamine kataloogisaalis.
22. nov. — Kulla Jentsonil möödus 35 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
22. nov. — majanduslase uudiskirjanduse esitus majandusraamatukogus.
- 25.–26. nov. — ÜS Raimla II heategevuslik raamatümüük Ülem-Suetuki küla eesti kooli heaks.
29. nov. — raamatukogu link ülikooli kodulehekülje esilehel.

- nov. — kodulehekülje kaudu on võimalik tutvuda uudiskirjanduse näituste nimekirjadega.
1. dets. — täismahus võeti kasutusele elektrooniline laenutussüsteem.
1. dets. — alustati referentide ehk erialaraamatukoguhoidjate süsteemi rakendamist.
7. dets. — raamatukogu ja Eesti TA ühisüritus, kirjastuse Elsevier Science tegevust tutvustav seminar. Ettekanded: Elsevier Science Kesk- ja Ida-Euroopa müügijuht Miriam de Koning “ScienceDirect — Electronic Access to Scientific Information — A New Quality”, Elsevier Science IT konsultant Jeroen Kemerink “Specific Issues and Technical Details Concerning ScienceDirect”, kirjastuse direktor Bas van der Hoek “Future of e-Publishing and Elsevier Science”. TÜ arvutivõrgus olid kättesaadavad kõik kirjastuse 1100 e-ajakirja 16 eri valdkonnast.
29. dets. — V. Hugo “Hernani” ettekanne raamatukogu näitetrupilt ja töötajate jõulupidu.

F. Puksoo päev 21. jaanuaril 2000

1. F. Puksoo auhinna laureaati E. Valk-Falku õnnitlevad V. Kasumets, A. Espenberg, R. Michelson
Foto: A. Viinalas

2. Sünnipäevalaps K. Noodlaga on ühisel pildil L. Kivistik, A. Pärnakivi, M. Rand, T. Liivamägi, E.-L. Jaanson, A. Naanuri, M. Kümnik
Foto: A. Viinalas

Eesti Raamatu Aasta suurnäituse avamine 23. aprillil 2000

3. Näituse koostajad R. Saukas, K. Jentson, E. Hansson, K. Taal, T. Täpsi, I. Pelkonen ja H. Räm

Foto: T. Malsroos

4. President L. Meril on E. Hanssonile ja H. Räimele öelda midagi väga tähtsat

Foto: T. Malsroos

Raamatukogu 198. aastapäev 19. juunil 2000

5. Hetk direktori vastuvõtult pensioneerunud töötajatele, vasakult S. Luts, K. Piir, L. Poots, L. Urba, R. Michelson, T. Aav, E.-V. Klement *Foto: A. Viinalas*

6. Raamatukogurahvas teel aastapäevapiknikule

Foto: A. Madisson

7. Stendinäituse “Euroopa Liit” ja raamatunäituse “Suurbritannia Euroopa Liidus” avamine Suurbritannia päeval 19. mail 2000. Vasakult Tartu Ülikooli õppeprorektor prof. V. Kalm, Suurbritannia suursaadik Eestis T. Craddock, Euroopa Komisjoni Delegatsioon Eestis suursaadik A. Palosuo

Foto: A. Viinalas

8. Soome loodusplakati näituse avamine 7. märtsil 2000. Pressi- ja kultuurinõunik E. Lille annab A. Kartulile ja T. Liivamäele üle suursaatkonna kingituse — CD-plaadid soome muusikaga

Foto: A. Joala

9. Raamatu ja roosi päev 26. aprillil 2000. Vasakult K. Uri, P. Zettur, T. Liivamägi, O. Einasto, K. Jentson, M.-N. Ilus *Foto: A. Viinalas*

10. Õppekirjanduse lugemissaalis on remont lõppenud. Piduliku avamiseni 22. veebr. on jäänud mõni hetk. Esiplaani osakonnajuhataja M. Vanamb *Foto: A. Viinalas*

JUUBILARID

KAJA NOODLA

85

11. jaanuaril oli eesti raamatukogunduse *grand old lady* väärikas sünnipäev.

Kaja Noodla sündis 1915. aastal Järvamaal, omandas gümnaasiumihariduse Tallinnas ning sai *alma mater*'i kasvandikuna tartlaseks. Eesti ja üldise ajaloo ning ladina ja kreeka filoloogia õpingutega kavandas ta endale kooliõpetaja teed, kuid ajad muutusid — koolist kaotati ladina keel, uut ajalookäsitlust ta ei mõistnud ja nii juhtuski, et teadmishimuliste õpilaste asemel said Kaja Noodla käealusteks raamatud, mis küll juba lapsepõlvest peale armsad. Kaja Noodlal oli olnud õnn olla ülikoolis eesti raamatukogunduse ja raamatuteaduse ühe teerajaja Friedrich Puksoo õpilaseks, siis tuli aga ühtäkki saada tema kunagise töö edasivijaks. Kaja Noodla õlule langes Tartu ülikooli raamatukogu juhatamine 1949. aastal, juba mõni aasta varem oli ta ülikoolis alustanud raamatukogundus-, bibliograafia- ja raamatuajalooalaste kursuste lugemist. Ise on ta öelnud, et tegi seda kõike õppides. "Targemad pead ja oskajad inimesed kas viidi ära või läksid ise. ... Kohalejääjad pidid tahes-tahmata Eesti elu edasi viima."

Tartu ülikooli raamatukogu võib pidada end Kaja Noodla teiseks koduks, kus ta on jätnud jälje hea hoidja, kasvataja ja õpetajana, algataja ning teerajajana mitmes töövaldkonnas — direktori kohuste täitmisele 1949–1951 järgnesid aastate jooksul üld-, bibliograafia- ning käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna juhatamine, töö raamatukogu teadusala asedirektorina. Tema töö sisu saab selgeks, kui tuua esile vaid üksikuidki iseloomustavaid märksõnu: süstemaatilise kataloogi korraldamine, Tartu ülikooli bibliograafia koostamise ja väljaandmise algatamine, teaduskonverentside traditsiooni loomine ja toimetiste ning publikatsioonide seeria rajamine jne.

Kaja Noodla seotus ülikooli raamatukoguga kestab tänaseni. Pensionile siirdumise järel 1971. aastal oli see ehk rohkem seotud igapäevase tööga, sest raamatukogus vajati Kaja Noodla kogemusi ja teadmisi, vajati lugupeetud kolleegi tuge raamatukoguhoidja elukutse prestiiži hoidmisel ning uues põlvkonnas missioonitunde kasvatamisel, vajati tema õhuvat entusiasmi oma juurte uurimisel. Eriti tugevneski seotus just uurimistöö vallas. Selle kohta on Kaja Noodla ise taas tagasihoidlikult märkinud: "Teadlast minust küll ei ole saanud. Olen ikka vaid harrastusuurija." See on nii, kui teadlase staatuse määravad kraadid. Raamatukogundus- ja raamatuteadlaseks on ta aga end uurijana avaldanud oma töödega, kraade nõutamata. Kaja Noodla sulest on ilmunud ülevaateid ja uurimusi ülikooli raamatukogus talletatud haruldustest, K. E. v. Baeri raamatukogu koostisest, raamatust Tartu kodudes 18. sajandi lõpul ja 19. sajandi I poolel ning õppejõudude erakogudes 19. sajandil. Kaja Noodla on avanud meile teadmisi eesti raamatust ja selle lugejast, samuti eesti raamatukogunduses tegutsenud suurtest meestest, nagu Karl Morgenstern, Friedrich Puksoo ja Udo Ivask. Uue ärkamisaja esimesed emotsionaalsed ning faktides sageli ebatäpsed kirjutised raamatute ja

raamatukogude saatusest nõukogude okupatsiooniaastate algul ajendasid Kaja Noodlat 1991. a. avaldama uurimust "Tsensuur Tartu ülikooli raamatukogus 1944–1954".

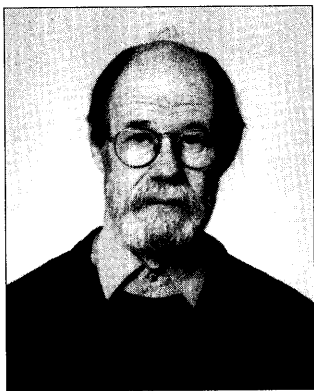
Üheks viimastest töödest on ülevaade eesti raamatukogude ajaloost, mille ta kirjutas parima asjatundjana kapitaalse käsiraamatu *Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa* Baltikumi ja Soome raamatukogusid käsitlevale köitele (1998). Käsil on uurimus kohalikust trükisest tsariaegses ülikooli raamatukogus. Selle valmimisega aitab Kaja Noodla selgineda teadmistel siinsest ajaloolisest *provincialia*'st ning innustab oma töoentusiasmi teisigi.

Kollegid tänavad Kaja Noodlat ja soovivad jätkuvalt jõudu ning tugevat tervist meie kultuuriajaloo aukliku põllu kündmisel.

Mare Rand

AVO KARTUL

50

Avo Kartul sündis 4. veebruaril 1950. aastal. Tema lapsepõlv ja kooliaastad möödusid Mõisakülas. Keskkooli 1. klassi astus Avo samal ajal, kui kosmosesse lennutati esimest sputnikut — 1957. aastal. Koos hipiliikumise hoogustumisega Eestis tuli Avo 1970. aastail Tartusse, et astuda ülikooli õigusteaduskonda ning peagi veenduda, et see on tema jaoks absoluutselt vale eriala. Hiljem õppis Avo mõne aasta ajalugu. Tõsine muusikahuvi, mis väljendus nii plaatide kogumises kui ka kuulatu kohta isikliku kataloogi pidamises, sai alguse just Tartu mõjutustes.

Ülikooli raamatukokku sattus Avo enda sõnul juhuslikult. Tollane direktress pr. Laine Peep oli veendumusel, et ühes korralikus raamatukogus peab kindlasti olema fonoteek. 1983. aastal asus Avo tööle tehnikaosakonna fonoteegi sektorisse. Raamatukogu plaadikogu koosnes siis vaid 109 plaadist. Muusikasektori töö käimapanekuks saadi eeskuju Tallinna, Moskva ja Läti suuremate raamatukogude muusikaosakondadest. Avo põhiülesandeks sai muusikaosakonna, sealhulgas plaadikogu loomine. Plaatide osteti suures osas väljastpoolt Eestit, näit. Heliloojate Liidu baaskauplusest Moskvast jm. Need ostud moodustavad praegusest vinüülplaatide kogust umbes poole.

Ka praegu on helisalvestiste komplekteerimine Avo Kartuli peamiseks ülesandeks, lisaks tavapärasele raamatukogutööle ja osalemisele Eesti Muusikakogude Ühenduse tegevustes. EMKÜ esimees on ta olnud kuni viimase aastani, alates selle loomisest 1991. aastal. Tänu aastatega kogunenud muusikaalastele teadmistele ja kontaktidele on meie raamatukogu fonoteek täienenud pidevalt vajalike ja ka haruldaste salvestistega, mille tõenduseks on, et siit on käidud "muusikalist abi" otsimas ja saamas koguni väljastpoolt ülikooli ning Tartutki (muusikaõpetajad ja -õpilased, teatrid jne.).

Alates 1999. aastast on fonoteegi uus nimi muusika- ja keeleõppekeskus ning Avo Kartul selle juhataja. Selliseks nimemuutuseks andis põhjuse Avo Kartuli ja majandus-

direktor Heiki Epleri ühistööna valminud rahataotlusprojekt *Open Society Institute*’ile ja Avatud Eesti Fondile, mis ka täies mahus rahuldati. Nüüd on meie lugejatel võimalik enamasti alati ja kohe töötavate CD-mängijate (varasema 2,5 poolpiduse aparaadi asemel) ja stereoheli andvate kõrvaklappidega muusikat kuulama asuda. See on uus kvaliteet, mis ei oleks saanud võimalikuks ilma Avo (ja muidugi ka Heiki) ideedeta.

Ka kodus on Avo plaatide all kenake hulk riulipinda. Kodune plaadikogu näitab austust india muusika ning kultuuri vastu, mis on lausa perekondlik. Erilise huviorbiidi alla mahuvad veel araabia, ida ning keskaja muusika. See ei tähenda kaugeltki, et muu muusika siia ei kuulu, aga siis tuleks enamik muusikastiile ette lugeda ja karta on, et mõne jaoks ei leiaks õiget nimetustki... Viimastel aastatel on Avo enda jaoks avastanud veel ühe hobi — telefonikaartide kogumise. See on küll esmapilgul täiesti muusikakauge, kuid siingi annab seoseid luua. Avo peamisteks soosikuteks on muusikaga seotud kaardid, millel peal instrumentid, heliloojad jne. Ka see hobi võimaldab luua kontakte ja suhelda inimestega Eestis ja kaugemalgi.

Avo on abielus, abikaasa Aino töötab Vanemuises jumestuskunstnikuna. Neil on kaks täiskasvanud tüdart — Stien ja Rahel, kes mõlemad õpivad Tartu Ülikoolis.

Kolleegid

ASTA ROHTMETS

70

Asta Rohtmets, neiuna Tammiste, sündis 5. märtsil 1930. aastal Mõnistes. Juubilari koolitee algas 1938. aastal Sadala 7-kl. koolis ja jätkus aastatel 1945–1949 Tartu II Keskkoolis. Sügava loodusehuvi tõttu valis Asta kõrghariduse omandamiseks bioloogiaõpingud Tartu ülikoolis, mis lõppesid bioloog-botaaniku kutse saamisega 1954. a.

Järgnesid — Asta sõnul elu ilusaimad — aastad noore bioloogia-keemia õpetajana Narva II Keskkoolis. Seejärel tuli abielu; kahe väikese lapse tõttu oli noor ema mõned aastad kodune, töötades küll lühemat aega õpetajana Tallinnas ja Kohtla-Järvel. Sagedased töö- ja elukohavahetused tingis sõjaväelasest abikaasa töö eripära. 1968. aastal kolis perekond Lõuna-Eestisse ja Asta oli kolm aastat Tammistu 8-kl. koolis õpetaja.

Alates 1971. aastast töötas Asta Tartu ülikooli raamatukogus restauraatorina. Korrektsus, sisemine distsipliin ja rahulik meel võimaldasid bioloogil saada hinnatud paberirestaureerimiskomisjoni omistas talle 1980. a. esimese kategooria arhiivi- ja pabermaterjalide restaureerimise alal. Kolleegid oma osakonnast, ülikoolis restaureerimist õppivad üliõpilased ja täiendõppel olivad kaugemaltki said osa Asta tagasihoidlikkusest, otsekohesusest ja õpetajatalendist, mis ei surunud ennast peale ning lubas algajal restauraatoril oma peaga mõelda. Vanema kolleegina oli ta vaieldamatu autoriteet, kes tühja-tähjaga sekeldamist pidas ülearuseks ja keskendus ikka

peamisele — tööle. Need isikuomadused tegid Astast nõutud juhendaja pikkadeks töörohketeks aastateks.

Botaanikaalased teadmised kulusid paberirestaureerimise juures hästi ära. Osakonna kevadised värvitaimede korjamise väljasõidud toimusid ikka Asta aktiivsel osalemisel, kus kolleegid said osa tema sügavamast loodusetundmisest ja mõnusast huumorist.

1994. aastast peab meie kolleeg aktiivset pensionipõlve ja ütleb, et nüüd polevat enam üldse aega. Kolm lapselast on saanud võimaluse vanaema seltsi nautida ja aias on kogu aeg midagi teha.

Kolleegid ennistuskeskusest soovivad juubilarile head tervist, reipust ja et ta vahel leiaks aega ka meid vaatamas käia.

Ene Sarap

RUTH TEDER

50

Ruth Teder sündis 20. märtsil 1950. a. Torma vallas.

1969. a. lõpetas Ruth J. Liivi nim. Alatskivi Keskkooli. Pärast keskkooli lõpetamist asus ta E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilises Instituudis õppima raamatukogundust ja bibliograafiat. Instituudi lõpetamise järel 1973. a. sai tema esimeseks töökohaks Tartu Linna Keskraamatukogu.

2. juulist 1976. a. on Ruth Tederi elu seotud Tartu ülikooliga: aastatel 1976–1980 eripedagoogika kateedris vanemlaborant, 1980–1984 ettevalmistuskursuse juhataja asetäitja, 1984–1991 arvutuskeskuse insener, 1991–1992 anorgaanilise keemia kateedri vaneminsener.

Ülikooli raamatukokku tuli Ruth tööle 1992. a. augustis. Töötas vanemraamatukoguhoidjana teaduskirjanduse lugemissaalis 1999. a. augustini, kust siirdus tööle biomedikumi raamatukokku. Septembrist 2000. a. töötab Ruth Teder Tallinna Pedagoogikaülikooli sotsiaalteaduste teabekeskuses.

Ruth on laialdaste üldkultuuriliste teadmistega ja hea suhtleja. Tasakaalukalt ja korrektselt oskab ta lahendada teenindamisel tekkinud ebakohti. Agaralt on ta osa võtnud võõrkeelte ning mitmesugustest arvuti kasutamise kursustest raamatukogus, samuti on Ruth aktiivselt osalenud Tartu Maarja koguduse töodes-tegemistes.

Ruth on väga meeldiv kolleeg — alati abivalmis, mõistev ja südamlük. Ta oskab märgata lähedaste kolleegide nii rõõmu kui ka kurbust.

Ruth on õnnelik inimene — tal on kolm tublit poega. Ta on hea ema ja hoolitsev vanaema kahele lapselapsele. Hingekosutust leiab ta raamatutest ja lilledest.

Õnne ja nooruslikku optimismi!

Tiiu Aav

EHA LAMBING

50

Ilusal päikeselisel kevadpäeval 23. märtsil 1950. a. sündis Virumaal ühes karskes, korralikus ja vaimses peres armas tütarlaps Eha Kuusemets.

Neiu kasvas ja temast sai usin õppur, kes lõpetas edukalt Rakvere I Keskkooli. Koolis oli Eha üsna hea kirjanduse tundja, kuid veel suurem huvi oli tal looduse ja matkamise vastu, kuna tema lapsepõlv möödus väga looduskaunis kohas — Kellavere mäel (see on Pandivere kõrgustiku teine tipp). Vist sellepärast astus Eha Tartu ülikooli geograafiat õppima.

1974. a. lõppes helge ja rõõmus tudengiaeg ning Ehas sai elukutseline geograaf. Ta asus tööle Eesti Maa- ja metsandusprojekti, kus töötas 17 aastat vaneminsenerina. Tegeldes spetsiaalkaartide koostamisega, käis Eha nende aastate jooksul läbi terve Eesti ja tänu sellele sai väga heaks Eestimaa tundjaks.

1992. a. kevadel algas Eha "raamatukoguelu". Juba 8 aastat töötab Eha vanemraamatukoguhoidjana humanitaarteaduste lugemissaalis, kus on pälvinud kohusetundlikkuse ja korrektsusega kolleegide lugupidamise.

Oma iseloomu poolest sobib Eha just teenindustööks, sest ta on väga hea suhtleja, alati sõbralik, tähelepanelik ja abivalmis. Ta on kompetentne lugemissaali konsultant ja raamatukogu teatmeteenindaja.

Eha on väga mitmekülgne inimene, raske on üles lugeda tema kõiki huvisid, sest ta täiendab pidevalt ennast ja õpib, otsides uut ja huvitavat. Nii on ta õppinud tikkima ja õmblema, vabalt saksa keelt rääkima ja saanud Tartu linna giidi atestaadi.

Eha oskab kütkestavalt jutustada turismimarsruutidest, tema huvi reisimise vastu on nakatav. Ta osaleb Eesti Giidide Liidu töös, on looduskaitse aktivist, Eesti Looduskaitse Seltsi liige.

Eha on hoolitsev ema oma tublidele lastele. Alati heatujulise ja optimistlikuna ei karda ta raskusi. Endine klassiõde ja praegune kolleeg Ene Sarap ütles ükskord Eha kohta, et ta on inimene, kellele saatus ei ole andnud midagi niisama. Kõik, mida ta on saavutanud, on ta saanud saatusel nagu üks jäärapäine inimene kunagi (Eha, muide, ongi jäär!).

Ja veel. Raamatukogu jõulupeol sai meie osakonna meeskond viktoriini peaaühinna just tänu Eha. Sest tema oli ainuke, kes teadis täpselt, kus asuvad geograafiliste koordinaatide järgi Kariibi mere saared.

Olga Einasto

HELJU KÕRS

60

Helju Kõrs sündis 12. aprillil 1940. aastal Põlvamaal Süvahavva külas talupidajate peres. Koolitee algas 1947. a. Süvahavva algkoolis, jätkus Viluste mittetäielikus keskkoolis ning Tartu 3. Töölisnoorte Keskkoolis, mille lõpetas 1963. aastal.

Samast aastast algas ka lähem kokkupuude raamatukogutööga. Aastail 1963–1968 oli Helju Kõrs Neeme külaraamatukogu juhataja. Töö kõrvalt algasid õpingud Tartu ülikooli raamatukogunduse ja bibliograafia erialal kaugõppeosakonnas. Seoses nimetatud osakonna üleviimisega Tallinnasse 1965. a. jätkusid õpingud juba E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilises Instituudis, mille H. Kõrs lõpetas 1972. a. Ta on töötanud veel Virtsu lastepäevakodus pedagoog-kasvatajana (1968–1971) ning Tartu Linna Lasteraamatukogus (1971–1973).

1973. a. aprillikuust alates töötab H. Kõrs Tartu ülikooli raamatukogus, 1975. a. algusest keemiaraamatukogus, olles ligi 20 aastat selle juhataja (a-ni 1994). Olles keskkooli lõpetamisest saadik olnud nii tihedalt seotud raamatute ja raamatukogundusega, ei kujuta Helju ise end ega meigi teda ette mingis teises rollis. Raamatud on tema jaoks erilise tähtsuse ja tohutu väärtusega. Ta on raamatukogutöötaja selle sõna kõige paremas ja laiemas mõttes. Töötades keemiaraamatukogus sai ta kiiresti omainimeseks kõigi keemikute jaoks, kuna tal on alati jätkunud energiat, jõudu ja tahtmist süveneda nende probleemidesse. Ka on ta väsimatult teinud kasvatustööd noorte lugejate hulgas, õpetades neid raamatust lugu pidama, seda hoidma ja õigesti kasutama, olema aus, täpne, kohusetundlik nagu teda ennastki teame.

Inimesena tunneme Heljut kui südamlikku ja osavõtlikku sõpra ning kaaslast, aga ka kui head ema oma kahele lapsele ja asendamatu vanaema viiele lapselapsele.

Õnne ja tervist!

Marju Salve

RIINA SOMSON

60

Riina Somson, neiuna Sihver, sündis Tartus 25. aprillil 1940 autojuhi pere teise lapsena. Pärast sõda jätkus elu Tartumaal taluperes. Nii tuli tal läbi teha kõik 1940-ndatel aastatel sündinud eesti laste vintsutused ja temagi lapsepõlv oli täis kaotusi. Küüditati vanaema ja tädi pere, Vabadussõjas käinud isa arreteeriti. Vanaema, tädi ja tädimees surid paari aasta pärast, kes laagris, kes küüditatuna. Ema kodutalust sunniti perekond lahkuma. Pärast isa naasmist Uurali vangilaagrist asuti elama Jõgevamaale.

Riina ema oli õppinud Tartu Õpetajate Seminaris, isa oli suur lugeja ja ajaloohuviline. Riina enda koolitee algas Koosal ja jätkus Jõgeval keskkoolis. 1969 lõpetas Riina kaugõppes Tartu ülikooli eesti keele ja kirjanduse õpetajana. Enne ülikooli raamatukokku jõudmist oli Riina töötanud sovhoosis põllutöödel, koolis laborandina, pangas raamatupidaja ja krediidiinspektorina, raudteejaamas piletimüüjana, keskkoolis saksa keele õpetajana, sidejaoskonnas operaatorina, *Edasi* toimetuses korrektori ja keeleteimetajana.

1975. a. algas kõige pikaajalisemaks kujunenud töö Tartu ülikooli raamatukogus. Riina raamatukogunduslikud teadmised ja kogemused on pärit õpperaamatukogust, teadusbibliograafia, perioodika ja retrokataloogimise osakonnast.

Riina tugevuseks on tema tohutu töövõime, ülim nõudlikkus iseene suhtes. Ta ise ütleb selle kohta: "Tööd olen ikka teinud hoiakuga, et mind on ju võetud **just** tööle". Töösaju arutades on ta olnud põhjalike ja sügavuti minevate küsimuste esitajaks, tema kogemust ja teravat pilku on raske alahinnata.

Mõistagi on olemas ka n.-ö. "pärast-tööd-Riina", kes naudib kirjandust ja teatrit, tunneb suurt huvi eesti keele küsimuste vastu ja armastab loodust. Ja muidugi — Riina on üles kasvatanud tubli ja võluva tütre, kes inglise filoloogina ehk mõneti jätkab ema teed.

Katrin Kaugver

ENE SARAP

50

Ene Sarap, neiuna Järvanurm, sündis 27. aprillil 1950. aastal Järvamaal Ambla alevis. Kooliteed alustas ta pisikeses koduses Seidla Algkoolis 1957. aastal, jätkas Aravete 8-kl. Koolis ja Rakvere I Keskkoolis, mille lõpetas 1968. aastal. Edasi tõi elu ta Tartusse ülikooli ajaloo osakonda, kus omandas ajaloolase-restauraatori eriala.

Alates 1975. a. on Ene pühendanud end ülikooli raamatukogule, alustas fondihooldajana ja aasta pärast jätkas restaureerimisosakonnas, kus töötas restauraatorina kuni 2000. aasta alguseni. See eriala on nõudnud ja nõuab pidevat õppimist. Ka on Ene restauraatorina töötatud aastate jooksul käinud end täiendamas Moskva ja Vilniuse restaureerimiskeskustes. 1988. a. omistati Enele I kategooria raamatukogu- ja arhiivmaterjalide restaureerimise alal. Igakülselt aktiivse ja erinevate eluvaldkondade vastu huvi tundva inimesena on ta läbinud ka ametiühingu alg- ja jätkukoolituse, osalenud suhtlus- ja ärikoolitustel.

Kui 2000. a. alguses seoses restaureerimisosakonna reorganiseerimisega loodi ennistuskeskus, asus Ene tööle selle juhatajana.

Varasematel aastatel olid Ene põhihobideks laulmine ja matkamine. Praegu, Liisi, Grete ja Kaarli emana, on ka hobid muutunud kodu- ja perekessemaks. Enele meeldib küpsetada, lugeda, kodu kaunistada, koos perega midagi huvitavat ette võtta. Enel on palju sõpru, ta on väga seltskondlik, osavõtlik, abivalmis, südamlik.

Soovime talle jätkuvalt jõudu, kannatlikkust ja huumorimeelt.

Kolleegid

KALLI KUKK

50

Kalli Kukk sündis 20. mail 1950 Viljandis näitlejate perekonnas. Abielu ega hilisem lahusus tema perekonnanimel muutusi ei põhjustanud. Vanemate kolimisel Rakverre, hiljem Tartusse tuli tal õppida mitmes erinevas koolis. Vello Saage kirjandusklassist Tartu VIII Keskkoolis läks ta majanduslikel põhjustel õppima Tartu IV Töölisnoorte Keskkooli, mille lõpetas edukalt 1968. a. kevadel. Paralleelselt õpingutega töötas ta Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis arhivaarina, hiljem fondihoidjana, lisaks õppis samal ajal "Vanemuise" balletistuudios Jelena Poznjaki ja Regina Tõško käe all nii klassikalist balletti kui ka karaktertantsu. Balletistuudio õpingute lõppedes tegi "Vanemuise" toonane peaballettmeister Ida Urbel talle ettepaneku asuda tööle teatrisse. Kalli Kukest sai balletirühma liige. Ta tegi kaasa Ida Urbeli, Ülo Vilimaa jt. ballettides, operettides, ka draamalavastustes.

Jalavigastuse tõttu tuli mõelda balletist loobumisele ja Kalli Kukk asus 1972. a. õppima Tartu ülikoolis, valides erialaks eesti filoloogiat. Ülikooliõpingute ajal töötas ta lepingu alusel tantsijana edasi "Vanemuises" ja varietees "Kaunas". Ülikooli lõpetas Kalli 1978. a. Koos samal aastal matemaatika eriala lõpetanud abikaasa Peeter Mustkiviga suunati ta Tallinna, kus Kalli asus tööle emakeeleõpetajana V keskkoolis Õismäel. Hiljem töötas ta Rahvaloomingu Majas toimetajana.

1981. aastal kolis perekond Tartusse. Kahte poega kasvatavana asus Kalli Kukk 1983. a. tööle ülikooli raamatukokku. Raamatukoguhoidjana, hiljem vanemraamatukoguhoidjana töötas ta siin 1989. aastani. Seejärel sai temast Peeter Oleski kutsel peavarahoidja Kirjandusmuuseumis. 1990. a. lõpus määratud stipendiumi toel täiendas end Soome erinevates arhiivides ja raamatukogudes.

1998. a. kevadest kuni 1999. a. lõpuni töötas Kalli Kukk Soome Instituudi Tartu osakonna kultuurisekretärina, korraldades ja algatades mitmeid tähelepanuväärseid kultuuriüritusi.

Alates 2000. a. algusest töötab Kalli Kukk taas ülikooli raamatukogus, sedapuhku avalikkussuhete spetsialistina.

Kolleegid

HELENE KULPA

90

Maikuus, kui Tähtvere aiad õitesse uppusid, võttis Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu auliige Helene Kulpa oma Koidula tänava kodus vastu kõigi Tartu raamatukogude õnnitlusi. Ülikooli raamatukoguga on ta seotud kolme moodi. Aastatel 1920–1922 töötas siin ta isa, raamatuteadlane Udo-Nestor Ivask (1878–1922). Ise oli ta meie kollektiivi liige aastatel 1936–1942 ja 1950–1953, töötades lugejateeninduses ja tegeldes bibliograafikaartoteegiga *Baltimaad venekeelses trükisõnas* ehk nn.

Karl Weltmanni kaartoteegiga. Alates 1970-ndatest aastatest on ta aga aktiivselt jäädvustanud oma isa mälestust. Udo Ivaski isikuarhiivi (F 33) materjalid on Helene Kulpa annetatud. Arhiivis on tema koostatud mahukas käsikirjaline töö *Udo Ivaski eluteest ja tegevusest. Biobibliograafilisi materjale* (1978–1979, ka venekeelsena) ja *Страницы из жизни Удо Георгиевича Иваска*, mis mõlemad allikmaterjali koguna (nii on autor neid ise nimetanud) alles ootavad uurijat, kes kord Udo Ivaski monograafia raamatuks kirjutaks.

Helene Kulpa on hariduselt ja kutsumuselt bibliograaf. Ta on osalenud paljude aastate jooksul rahvusbibliograafia esimese ilmunud köite *Eesti raamat 1901–1917* ettevalmistamisel, aidates muu hulgas pikkadel komanderingutel Venemaa arhiivides ja raamatukogudes välja selgitada trükiseid ja otsida lisaandmeid. Käsikirja jäi omal ajal Arhiiviraamatukogus koostatud *Eesti ajakirjandus 1931–1940* 324 lehel, mõeldud järjeks R. Antiku bibliograafia *Eesti ajakirjandus 1766–1930*. Helene Kulpa trükis ilmunud tööde nimestik hõlmab pea paarkümmend nimetust, nende hulgas olulisimana faktitiie *Oskar Kallas ja arhiiviraamatukogu (Paar sammukest eesti kirjanduse uurimise teed, 8. kd., 1974)*.

Sidemed ülikooli raamatukoguga ei ole Helene Kulpal katkenud ka kõrges eas. Puksoo sajanda sünnipäeva ürituste aegu oli tal nooremale rahvale jagada küllaga mälestusi oma esimesest ülemusest. Raamatukogu 195. aastapäeva tähistamisel loeti ette tema ettekanne *Mälestusi Udo Ivaskist*. Pärast oma abikaasa surma 1997. a. annetas ta meile Rudolf Kulpa filosoofiakirjandust sisaldava raamatukogu ja käsikirjad.

Nüüd, kui jalad ja silmad ei luba enam koduseintest kaugemale minna, kui lugemiseks kirjutamiseks tuleb luupi kasutada, kui elu kõige olulisemaks osaks on mälestused, tuleb imetleda selle väikese hallipäise naise vaimuerksust, tahet jõudumööda kaasa aidata talle oluliste inimeste, isa ja abikaasa mälestuse jäädvustamisele. Korduvalt on ta ärgitanud ülikooli raamatukogu avaldama Udo Ivaskiga seotud materjale, seni on teoks saanud U. Ivaski loodud eksliibrise kataloog. Paberile sai pandud abikaasa elu ja töö lugu. Kõigile juubelikülalistele rääkis ta õhinaga, kuidas kohalikud vene ajakirjanikud tema vastu äkki on hakanud huvi tundma — ju ta kehastab neile Moskvas sündinuna ja seal lapsena elanuna seda Venemaad, millest vaid nostalgiaiga saab mõelda. Meile on Helene Kulpa aga elav side sellega, mida nimetaksime Tartu Ülikooli Raamatukogu ajalooks.

Rein Saukas

INGRID LOOSME

75

Pärnu koolmeistri peret õnnistati 14. juunil 1925 ühekorraga kahe kena lapsukesega. Käsikäes mänginud ja õppinud õekesed jõudsid käsikäes ka Tartu suurkooli. See oli aastal 1944, õppimisolud olid erakordsed, aga neidude teadmishimu vastupandamatult suur. 1949. aastal ülikooli seinte vahelt lahkunud inglise filoloogid olid taastanud sõjajärgset ülikooli ja linna ning võtnud vastu uut, marksistlikku valgustust, kuid ahminud endasse ka veel mitte päriselt kadunud teaduste tõde. Ülikooli raamatukogu oli oma vaimse õhkkonnaga 1949. aastal peaaegu et parim koht tööleasumiseks, liiatigi kui ülikoolis oli omandatud ka bibliograafi kutse. Ja siin ongi Ingrid Loosme oma elutööd teinud, üksnes aspirantuuri- ja sellele järgnenud vähesed tööaastad Kirjandusmuuseumis kallutasid teda siit majast mõneks ajaks kõrvale.

Lugejasõbralik teenindus oli viiekümnendatel aastatel sama oluline ning ülikooli õppeja teadustööd toetavat komplekteerimist polnud kuuekümnendatel sugugi kergem juhtida kui praegu. Pärast seda sai Ingrid Loosmest ligi kolmeks aastakümneks isiku- ja asutusearhiivide korraldaja käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnas. KHO varases nooruses, siis, kui Kaja Noodla 1960. aastate teisel poolel osakonda üles ehitas, ilmnas teatud seaduspärasus selle liikmeskonna sünniaastas. Juhataja ise oli sündinud a. 1915 ja iga uue juurdetuli sünniaasta intervall sellest oli 10, 20 või 30 aastat. Sünniaasta maagia kindlustas, et osakonda oli tulnud tööle "õige". Nii sobisid hästi Ingrid Loosme ja Hilja Käsper, edasi Hain Tankler ja allakirjutanu. Kes sellesse paradigmasse sisse ei läinud, jäid ajutisteks katsetajateks. Ingrid Loosmele kuulus osakonnas vanuselt järgmine koht, tema kätte sai Kaja Noodla pensionile siirdumisel ka paljude tähtsate teadmiste ja tarkuste võti — Ingrid tundis nii käsikirja kui eesti raamatut, nii ülikooli kui ka tema raamatukogu ajalugu.

Oma põhjalikkuse, täpsuse ja avarate teadmistega kultuuri- ja teadusloo alal on ta käsikirjaarhiivide läbitöötamisel olnud sageli ka materjalide esmauurijaks ning tutvustajaks trükisõnas. Ta on publitseerinud sajandite poolt väärtustatud autograafe ja kirjavahetusi. Hinnanguna kannab Ingrid Loosme Friedrich Puksoo auhinna laureaadi tiitlit. Iseenesest mõistetavalt on olnud tema tööks ka mitme suurnäituse koostamine. Erudeeritud kolleegi abi vajas raamatukogu selles osas veel üsna hiljuti, et esitleda end väärikalt ERÜ aastapäevanäituste sarjas Tallinnas suurnäitusega *Tartu Ülikooli Raamatukogu Eesti kultuuriloos* (1998).

Põlistanud on Ingrid Loosme oma nime aga eelkõige eesti raamatuloo ja Tartu 19. sajandi keskpaiga ning teise poole trükitegevuse uurijana. Aastatega kogutud teadmised ja materjalid on vormitud mitmesse faktirohkesse ja -täpsesse, monograafiamahulisse artiklisse. *H. Laakmanni osa rahvusliku liikumise aja raamatu väljaandmisel* (1964), *1860.–1870-ndate aastate juturaamat ja selle lugeja* (1966), *Schnakenburgi kirjastus ja trükkikoda (1875–1884)* (1979) on kõik tüsedad tööd, ise arvab ta olevat kõige enam oma hinge pannud ajakirjas *Keel ja Kirjandus* 1984. aastal ilmunud artikli *Rahvusliku liikumise aja kirjamees kirjastajana* koostamisse.

Kaugeltki kõik uurimistemaatikaga seonduv pole aga veel läbi uuritud. Lisaks tuleb mõni teema avada selleks, et teised teaksid uurimisainest leida — nii on avaldatud mitu fondiülevaadet, viimati ilmus ERÜ 1996. a. aastaraamatus (1997) artikkel *Tartu Ülikooli Raamatukogu erihoiuosakonna arhiivis leiduvast*. Alles hiljuti oli tema abi väga oluline, et aidata tööjärjele uus arhiivi hooldaja. Ja nii me näemegi oma Ingit raamatukogus õige tihti — jälle raamatuid lugemas ja uurimas ning oma, s.t. Tartu ajaloolise trükitegevuse probleemide kallal juurdlemas. Kui ta jätaks paberile panemata oma teadmised Tartu esimesest eestlasest trükikojaomanikust Carl August Gottlieb Mattiesenist ja tema pojast, oma aja tähtsaimast teaduskirjanduse väljaandjast Carl Emil Johann Mattiesenist, kes teeks siis seda veel sellise tõsidusega?

Kui ainult tervis alt ei vea, pole keegi teine nii optimistlik, siiralt usaldav, rõõmsameelne ja kergejalgne kui Ingi. Soovimegi talle kõige rohkem head tervist, siis saab ta teha veel palju tarka ja hääd.

Mare Rand

ANNEMARIA ONOPER

50

16. juunil tähistasime Annemaria Onoperi 50. sünnipäeva. Uskumatu! Varem tundus, et poolesajandi-vanused on vanad ja väarikad, nüüd — täitsa tütarlapsed! Muidugi on tänaselgi nooruslikul juubilaril väarikust, sest ta on vanaema ja üle 25 aasta raamatukogus töötanud.

Sündinud, kasvanud ja koolis käinud on Annemaria (ehk Anne, nagu me teda enamasti kutsume) Võrus. Sealne kaunis loodus ja keel on teda kindlasti mõjutanud. Sünnilinnas ta abiellus, seal sündisid Eva ja Tauno-Jussi. Varsti asuti elama Tartusse.

1975. aastal tuli Anne tööle ülikooli raamatukokku, olles ise kaugõppes eesti keele ja kirjanduse eriala üliõpilane. See oli raske ja kahtlemata huvitav aeg. Tuli hakkama saada erinevates rollides — ema, üliõpilane, teenindaja ning hiljem ka juhataja Leningradi (nüüd Narva) mnt. ühiselamus asuvas lugemissaalis. Aga väga hea ajajaotamise ja kindla soovi korral saab kõik tehtud! Muidugi oli suureks abiks perekonna toetus ja vastutulek. Ülikooli lõpetas Anne 1978. a.

Kui 1985. a. likvideeriti filiaal Leningradi maanteel, tuli Anne tööle raamatukogu uude hoonesse W. Struve 1. Põhiliselt on ta lugejaid teenindanud teatmebibliograafia osakonnas, ehkki mõned aastad oli ta ka õppekirjanduse lugemissaalis. Aga alati on Anne olnud teenindamisega seotud. Igas olukorras ja tööoligus võib temale kindel olla. Olles ise tagasihoidlik, (ilma ette trügimata ja häält tõstmata) pole just kerge maailmas läbi lüüa. Tundub, et tal on sünnipärane võime võita kaaslaste poolehoid, ilma erilist vaeva nägemata. Oma muheda oleku, huumorimeele, leebe naeratuse ja sooja suhtumisega on ta võitnud endale kindlaid sõpru.

Kõige suurem tugi on ta kindlasti oma lastele, ehkki nad on ammu täiskasvanud. Ent nüüd on kasvamas juba uus põlvkond — ning hoolt ja armastust ootavad vanaemalt Mona ning Susannaliisa! Ja maakodu, kus perenaise hoolt nõuavad kõige muu kõrval ka need paljud “juurikad”, mis juubelpäevaks kingiti.

Aga meie vajame Annet ka — torelda kolleegina, hea sõbrana, mõnusa kaaslasena! Palju õnne igaks ettevõtmiseks!

Anne Laumets

AINO SORGSEPP

70

Aino Sorgsepp, neiuna Kõpp, sündis 1. juulil 1930. a. Suure-Jaanis talupidaja perekonnas. Mängu- ja kooliaastad möödusid Suure-Jaani väikelinnas ja lähedal asuvas isatalus Sürgaveres.

Aino lõpetas Suure-Jaani Keskkooli 1950. a. ja alustas iseseisvat elu Kolga-Jaanis, kus pidas kaks aastat kohalikus 8-kl. koolis õpetaja ametit.

Soov edasi õppida oli suur ja nii võibki Ainot leida TRÜ eesti filoloogia osakonna üliõpilaste hulgas. Abiellumine astrofüüsik Leo Sorgseppaga ja tütre sünd pikendasid ülikooliaega, aga 1963. a. oli lõpuks ülikoolidiplom käes.

Suur armastus raamatute ja lugemise vastu viis Aino raamatupoodi, kus töötas mõned aastad müüjana.

Juba ülikooliaastail meeldis Ainole väga Toome raamatukogu, selle sõbralikud ja targad töötajad. Aino unistus seal töötada täitus 1. juulil 1966. a. Parajasti vajati inventeerijat komplekteerimise osakonda, kuna saabuvate trükiste hulk oli kasvanud, eriti Moskva sundeksemplari tõttu. Töö oli täpsust nõudev ja pingeline, tuli tunda keerulist fondide süsteemi, sest igal fondil oli oma inventariraamat. Ka rehkendamises pidi inventeerija tubli olema, et arved oleksid korrektselt vormistatud.

Kui 1970. aastal saabus raamatukokku 3-miljones raamat, oli Aino see töötaja, kes pidulikult tseremoonial raamatu inventariraamatusse sisse kandis.

Aino meenutab praegugi toredaid pidusid raamatukogus, kus kõik töötajad alates noortest kuni auväärseteni üheskoos lõbusalt lustisid. Eriti väärib meenutamist komplekteerimisosakonna poolt esitatud ooper, kus Aino laulis üht peasa. Ka hiljem võis Aino lauluhäält kuulda raamatukogu ansambli “Lilleke”.

Kui 1993. a. Aino koondati pensioniea tõttu, ei raatsinud ta armsakssaanud majast lahkuda ja jätkas valvurina. Seda tööd peab ta huvitavaks kogemuseks, sest sai suhelda väga paljude inimestega.

2000. a. jäi Aino koduseks, et rohkem tegelda oma lemmiktegevustega — aianduse ja lugemisega.

Tiiu Sade

SIGRID PRANK**50**

Kõigile ootamatult on meie kallis kolleeg Sigrid jõudnud esimese juubelini. Suvise sünnipäevalapsena on tal ikka õnnestunud suurtest tseremooniast kõrvale hoida ning võib-olla seetõttu tundus kolleegidele, et Sigridil on see tähtpäev alles aastate kaugusel.

Sigrid Prank sündis 13. juulil 1950. a. Siberis Omski oblasti Tšerlaki rajooni Tatarka külas.

Sigrid on lõpetanud Tartu ülikooli ajalooteaduskonna psühholoogiaosakonna meditsiinipsühholoogina. Ülikooli raamatukogus töötab Sigrid 16. oktoobrist 1976, seega pool elu on ta olnud selle auväärse kollektiivi liige, vaid 1979. aastal töötas ta ajutiselt arstiteaduskonna sisehaiguste kateedri vanemlaborandina. Sigridi tegevus raamatukogus on aga ikka olnud seotud meditsiiniinfo vahendamisega. Alustanud vanemraamatukoguhoidjana, on ta nüüdseks info- ja eurodokumentatsiooni osakonnas referent, kes valdab ühtviisi hästi nii tänapäevaseid teadusinformatsiooni allikaid kui ka Euroopa Liidu alast informatsiooni.

Ääretult tagasihoidliku ja tolerantse inimesena, vastutuleliku ja sõbraliku kolleegina on ta alati olnud usaldusväärne partner meeskonnatöös ning võtnud enda kanda ka sedavõrd vastutusrikkaid ülesandeid nagu rahvusvahelise konverentsi korraldamine, näit EAHIL-i konverents 1999. a.

Hea huumorimeel, mõttevärskus ja teadmistehimu teevad temast väga noorusliku vestluspartneri. Sigridiga võib rääkida uuest punkmuusikast, aga ka Eesti kauneimatest rabadest ja soodest. Suure osa vabast ajast ongi Sigrid pühendanud matkamisele ja Eesti looduse avastamisele.

Infoteenindajana on Sigrid alati edukalt hakkama saanud ka kõige "raskemate" klientidega.

Marika Meltsas

ELLI KOOL**70**

Elli Kool sündis 28. juulil 1930. a. Jõgevamaal Reino külas. Koolitee kulges 1938–1942 Pataste algkoolis, Maarja-Magdaleena 7-kl. koolis ja 1945–1949 Tartu II Keskkoolis. Usina õppurina astus Elli 1949. a. Tartu ülikooli bioloogia osakonda, mille lõpetas 1954. a. bioloog-zooloogi kvalifikatsiooniga.

Noor õpetaja suunati tööle Saaremaale Leisi Keskkooli. Kolme aasta pärast viis teenistuskäik väga kohusetundliku ja korrektse õpetaja Otepää ja Põlva rajooni koolide inspektoriks, kellena ta töötas peaaegu kümme aastat.

1966. a. kevadest 1976. a. kevadeni tegeles Elli Kool Tartu ülikooli raamatukogus raamatuhügieeni probleemidega. Temast sai vastloodud hügieeni- ja restaureerimissektori hügieenigrupi juht, 1971. aastast raamatuhügieeni sektori juhataja. Otsese töökorraldajana pani ta aluse grupi tööle, kes süstemaatiliselt hakkas tegelema kogude hooldamisega. Lisaks igapäevasele desinfektorite juhendamisele uuris ja juurutas Elli oma töös kaas-aegseid meetodeid, olgu see ultraviolettkiirgus raamatuhoidlate õhu puhastamiseks või vahendid massiliseks raamatute desinfitseerimiseks jne.

Uuriv loomus ja korrektsus võimaldasid Elli Koolil olla väga viljakas oma teadmiste kirjapanijana. Ka täna on juubilaril koostatud ja kirjutatud 9 konverentsiettekannet ja publikatsiooni tänuväärt lugemismaterjal raamatukogu varade säilitamisega tegelevatele inimestele.

Elli Kool oli väga kohusetruu töötaja, nõudlik nii enese kui ka oma alluvate suhtes. Raamatutesse suhtus ta sügava pieteeditundega, oskas neid hinnata ja hoida.

Ennistuskeskuse pere soovib juubilarile palju õnne ja tervist.

Ene Sarap

AIME ESPENBERG

70

Aime Espenberg, neiuna Teska, sündis 5. septembril 1930. a. Tartus. Juubilarilapsepõlv möödus Võrumaal Osulas, koolitee algas Sõmerpalu algkoolis ja jätkus Tartu III Keskkoolis (1946–1950) ning Tartu Õpetajate Instituudis matemaatikaõpingutega (1950–1951). 13. jaan. 1951 Aime arreteeriti kuulumise pärast kooliõpilaste organisatsiooni “SMV” ja Moskva erikomisjon määras talle kriminaalkodeksi § 58-1a, 10, 11 alusel 10 aastat. NSVL-i avarustel (Komi ANSV Intalagis, Karaganda oblastis Dolinkas) tuli olla kuni 1956. a. suveni.

1957. aastal Aime abiellus matemaatik Harry Espenbergiga. Kaks poega jätsid ta mitmeks aastaks koduseks. Aastatel 1960–1966 töötas raamatutest lugu pidav Aime võõrkeelse kirjanduse osakonna vanemmüüjana Tartu raamatukaupluses “Ülikooli”.

1. dets. 1966. a. asus ta restauraatorina tööle Tartu ülikooli raamatukokku. Energilisest ja õpihimulisest töötajast kujunes Eestis ja väljaspoolgi tuntud graafikarestaator. Aime ei pidanud kunagi kurnavaks pikki komandeeringuid Vilniusesse, Kiievisse, Leningradi, Moskvasse jm., kui sealt midagi erialaselt kasulikku õppida oli. 1979. a. omistati talle kunstnik-restaatori kõrgeim kategooria graafika, arhiivi- ja raamatukogumaterjalide alal. Väsimatu iseõppijana oli ta pikki aastaid ise noorte restauraatorite õpetaja, juhendaja ja innustaja. Aastaid kuulus Aime tolleaegsesse üleliidulisse atesteerimiskomisjoni, mis tähendas, et ta oli tõusnud selle, meie oludes täiesti uue eriala tippu. Tööjuhendiks kõigile restauraatoritele ilmus tema sulest *Pabermaterjalide konserveerimine ja restaureerimine : Metoodiline kiri* (Tallinn, 1985, 37 lk.).

Aime tööga paranes aasta-aastalt raamatukogu ajaloolise graafikakogu füüsiline seisund. Spetsialistina vajasis teda ka teised — üks huvitavamaid, aga ka nõudlikumaid ülesandeid oli Eduard Viiralti gravüüride restaureerimine, mis köitis Aimet mitmeks aastaks.

Ammendamatu energiavaruga kolleegi jagus organiseerima nii ülevabariigilist restauraatorite ühingut kui ka Tartu Restauratorite Klubi — ja seda ikka toimeka eestvedaja ja korraldajana. Aastaid oli ta juhtivates ametites raamatukogu ja üleülikoolises ametiühingus.

Kõigi nende ettevõtmiste kõrval jõudis Aime oma pojad tublideks inimesteks kasvatada, olla hea käsitöötajana, suurepärase perenaine ja tore vanaema oma paljudele lapselastele.

Aime kohta kehtib küll vana reegel — kes teeb, see jõuab!

Pärast kolmkümmend aastat kestnud tööd (a-ni 1996) meie raamatukogus ei siirdunud juubilar mitte „väljateenitud vanaduspuhkusele”, vaid läks hoopis Tartu Kunstimuseumi tööle. Nii Aime moodi!

Soovime tarmukale kolleegile õnne, head tervist ja raugematut kaasalõõmistahet restauraatorite ettevõtmistes meie kõigi rõõmuks.

Ene Sarap

KATRIN KAUGVER

50

Katrin Kaugver on sündinud 26. septembril 1950. a. Tallinnas. Õppis Tallinna 42. Keskkoolis saksa keele eriklassis. Edasine haridustee jätkus Tartu ülikoolis, mille ta lõpetas 1974. a. romaani-germaani filoloogina. Aastatel 1974–1980 töötas Katrin Lähte Keskkoolis saksa keele õpetajana. Ülikooli raamatukogus töötab Katrin alates 1980. a., algul vana raamatu osakonnas vanemraamatukoguhoidjana, 1987. a. rekataloogimisosakonna juhatajana ja pärast 1999. a. struktuurimuudatusi retrokataloogimise osakonna juhatajana. Aastate jooksul on Katrin osa võtnud raamatukogu mitme toimkonna tööst. Igasuguste küsimuste lahendamisel on tal alati oma kindel, läbimõeldud arvamus, seades primaarseks töö mõttekuse ja vajalikkuse.

Katrin osaleb aktiivselt ERÜ töös, olles 1999. a-st selle juhatuse liige, 2000. a-st aseesimees, samuti vanaraamatu toimkonna liige. Ta on alati avatud uuele, on tegelnud enesetäiendamisega nii kodu- kui ka välismaal: 1995 ja 1999 enesetäiendused Göttingeni Ülikooli Raamatukogus, koolitusseminar Helsingi Ülikooli Raamatukogus.

Katrin on sügavate kultuurihuvidega inimene. Ta on õppinud Tartu keeltekoolis prantsuse keelt, loeb palju, armastab muusikat, käib teatris ja kontsertidel ning tegeleb võimlemisega. Katrini lemmikharrastus on tõlkimine. Tema tõlgituna on eesti keeles ilmunud raamatud, nagu H. Fallada “Tookord meil isakodus”, B. Frischmuthi “Kai, Klemens ja minu armastus”, E. v. Keyserlingi “Lained”, M. Hunniuse “Minu onu Hermann” jt.

Kolleegina on Katrin väga meeldiv, ta on seltsiv ja otsekohene, julge ja õiglane.

Ülle Mölder

MARET VANAMB

60

Maret Vanamb tuli Tartu ülikooli raamatukogusse 1968. aastal pärast ülikooli eesti filoloogia osakonna lõpetamist. Neli aastat, 1974–1977 oli ta bibliograaf Tartu linna keskraamatukogus. Maret on töötanud raamatukogu fondide, vana raamatu, metoodika- ja õppekirjanduse osakonnas ning pidanud ameteid raamatukoguhoidjast osakonnajuhatajani. Metoodikuna kureeris ta ülikooli kateedrite raamatukogusid. Selle töö baasil ilmus 1987. a. metoodiline juhend “TRÜ eriala- ja allasutuste raamatukogude korraldamine”. 1991. aastast tegeleb Maret Vanamb õppekirjandusega. Ta oli osakonnajuhataja keerulisel ja muutusterohkel ajal, kui liideti üheks osakonnaks õppekirjanduse lugemissaal ja kojulaenutus, võeti kasutusele

teadusraamatukogude ühtne elektrooniline kataloogi- ja laenutussüsteem INNOPAC.

Maret Vanamb on olnud tegev raamatukogu ametiühingus. Sellesse aega jäävad raamatukogu kolimise ja uue hoone avamisega seotud mured ja rõõmud. Ta on korraldanud ka raamatukogu töötajatele ekskursioone ning teatri ühiskülastusi.

Oma ametitöö on Maret Vanamb sidunud tudengite õpetamisega, raamatukogu ja raamatukogutöö tutvustamisega, pidades palju aastaid raamatukoguõppusi esmakursuslastele ja olles Tallinna Pedagoogikaülikooli ning Viljandi Kultuurikolledži raamatukogunduse eriala üliõpilaste praktikumi üldjuhendaja ülikooli raamatukogus.

Raamatukogu ja selle ajalugu on ta tutvustanud paljudele külalistele Eestist ja Soomest. Huvist kultuuriloo vastu on sündinud raamatukogus näitusi eesti kirjanikest, teadlastest ja kultuurielust. Maret Vanamb on ERÜ liige ja olnud selle Tartumaa Kogu usaldusisik.

Kolleegid

SILVIA ALEV

70

Silvia Alev sündis 12. oktoobril 1930. a. Vastseliinamail põllutöölise perekonnas. Kui ta oli 3-aastane, kolisid vanemad Tartusse. Siin õppis ta algkoolis, 1952. a. lõpetas Tartu Õpetajate Instituudi. Järgnes kolm aastat tööd matemaatika-füüsikaõpetajana Võrumaal Kääpa ja Pikakannu koolis.

Aastatel 1957–1965 õppis Silvia TRÜ matemaatika-teaduskonnas, mille lõpetas arvutusmatemaatika kvalifikatsiooniga.

Järgmisel paarikümnel aastal töötas Silvia Alev Zoologia ja Botaanika Instituudis vaneminsenerina (1965–1969), Eesti Põllumajanduse Akadeemias vanemteaduri ja

vaneminsenerina (1969–1979), seejärel Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituudi erikonstrueerimisbüroo analüüsi sektoris juhtiva konstruktorina.

Kui Silvia 1987. aasta juunikuu esimesel päeval uuesti ülikooli, seekord raamatukokku jõudis, oli arvutiklass äsja avatud. Sinna jäi ta klassi küllastajate ja kolleegide rõõmuks 13 pikaks aastaks.

Silvia oli arvutiklassi sõbralik, kuid samas ka nõudlik perenaine. Hea ja kannatliku pedagoogina õpetas ta arvutikasutamise ABC-d nii verisulis tudengile kui ka hallipäisele professorile. Tema vormistusalauste nõuannete toel valmisid sajad kursuse- ja diplomitööd, dissertatsioonid, teaduslikud artiklid. Kiireloomuliste tähtajaliste tööde puhul aitas Silvia neid vormistada ka oma vabast ajast. Raamatukogu arvutipargi kasvades oli ta heaks õpetajaks paljudele kolleegidele.

Osakonna pidupäevade tõmbenumbriks oli Silvia poolt valmistatud kook. See oli alati erineva retsepti järgi valmistatud kaunis ja hõrgutav meistriteos. Ta jagas lahkesti oma sellealaseid teadmisi, kuid osakonnakaaslastel ei õnnestunud sellist maitsetulemust saavutada, kui Silvia küpsetistel oli. Silvia headus, abivalmidus, täpsus, kohusetundlikkus, samas nõudlikkus enda ja teiste suhtes on viinud teda särasilmse- ja sirgeselgsena läbi kõikide ajaloo- ja eluraskuste ning andnud jõudu ja tuge teda ümbritsenud inimestele.

Eve Kümnik, Ilme Reintam

ILME REINTAM

70

Uskumatu, et Ilme Reintam on sündinud nukravõitu ja pimedal novembrikuul. Ta ise on nii särav ja valgusküllane, tõeline päikesenaine. Ilme tuli meie raamatukokku 1986. a. väga noore pensionärina, nagu ta ise armastab öelda, ja kuna ta praeguseks on elu paratamatusena teist korda pensionile läinud, võib liialduseta öelda, et ta ka lahkus raamatukogust noorena. Aastatel on muidugi vääramatu võime meid muuta, aga kõikidega ei tee nad üheaegselt ja ühesuguseid tempe. Ilme on reibas, teotahteline, suure töövõimega ja alati kõigele uuele avatud.

Mis siis mahub Ilme Reintami ligi neljateistkümmesse tööaastasse ülikooli raamatukogus? Teadusosakonda poole kohaga raamatukoguhoidjana ametisse võetud, hakkas ta põhiliselt õppima. Need olid aastad, mil ülikoolis ja raamatukogus idanesid mõtted arvuti kasutamisest igapäevast töös. Teadusosakonna ülesannetes oli mitu tööloiku, mis lausa igatsesid arvuti- ja andmetöötuse järele — andmetike loomine ja uuringustatistika kokkuvõtte saidki Ilme tööks. Ka lugejauuringute esimese arvutiandmetöötaja au (1992.–1993. a. uuringud "10 küsimust lugejale" ja TÜ sotsioloogide uurimus raamatukogukasutusest) kuulub Ilme Reintamile.

1991. aastast algas raamatukogu väljaannete ja teadusartiklite tekstitöötlus arvutil. Ka siin oli Ilme pioneer. Raamatukogu väljaanded ei kuulu ei sisult ega trükitehniliselt kergete kilda. Need on mitmekeelsed, mitmeid šrifte nõudvad, paljude bibliograafiliste ja allika viidetega. Tihti kaasnevad illustratsioonid, tabelid, skeemid. Ei mäleta, et ühelgi autoril

oleks koostöös Ilmega arusaamatusi olnud. Kui tahes suur ajahäda autoreid ka ei kummitanud, Ilme ütles ikka: ei ole viga, teeme ära. Ja tegi. Nende aastate tööde maht on suur ja enamasti kõigile näha, alustades raamatutest, lõpetades lugematu hulga kutsete, kavade, teeside, teadustöös vajalike rakendusmaterjalide, artiklite ja aruannete tekstitöötusega.

Töö ülikooli raamatukogus oli Ilme elust siiski vaid üks väike tahk. Aastakümneid enne seda oli ta kire ja põlemisega töötanud Eesti Põllumajanduse Akadeemias. Väljaõppinud agronoomina sama eriala akadeemikust abikaasa kõrval on tal tänaseni säilinud suur armas-tus maa ja maaelu vastu. Maa kutse viib teda igal vabal hetkel oma väiksesse tallu, kus imestamiseks annab aeg-ajalt põhjust veel asjaolu, et kuidas neid kartuleid jälle nii palju kasvas, maha sai pandud nii vähe!

Ilmel on rikas elu, kuhu peale töö on alati mahtunud perehuvid, pühendumist nõudvad harrastused ja lihtsad inimlikud suhted. Ilmes on kadestusväärset palju energiat, optimismi ja heatujulisust. Soovime jätkuvat päikesepaistet kõigisse Su päevadesse!

Urve Tõnnov

TÄHE KOLK

50

Tähe Kolk, neiuna Kauts, sündis 9. novembril 1950 Tartumaal Ulilas. Peale Ulila 7-klassilise, Kaimi 8-klassilise ja Elva keskkooli lõpetamist astus Tähe 1970. aastal Tartu Riikliku Ülikooli ajaloo-keeleteaduskonda saksa filoloogiat õppima. Peale lõpetamist ja enne raamatukokku tööle asumist töötas Tähe ülikooli kutse-suunitluse kabinetis insenerina ning ühiskonnateaduste kateedrite nooremteaduri ja õppekabineti juhatajana. Koos abikaasaga on Tähe üles kasvatanud kaks tütar, kes tänaseks päevaks on jõudnud juba täiskasvanuikka.

Raamatukogus töötab Tähe Kolk 1. veebruarist 1981. Algusest peale on Tähe töö olnud seotud komplekteerimisega. Esiolgu kogude arvele võtmisega komplekteerimisosakonna arvestussektoris ja hiljem raamatute valimisega raamatukogu kogudesse välisvahetuse sektoris. Arvestades Tähe süvenemisvõimet ja täpsust, on sattumine raamatukogu komplekteerimisosakonda olnud õnneks nii raamatukogule kui loodetavasti ka Tähele endale. Põhjalikkus, süvenemine ja vastutustunne on vajalikud igas töös, eriti oluline on see aga raamatukogu kogude komplekteerimisel, kus iga töötaja iga otsus mõjutab raamatukogu kogude nägu. Tähe Kolk on tegelnud eelkõige saksakeelsete väljaannete valiku ja tellimisega raamatukogule, aga mitte ainult. Mitu aastat koordineeris ta terve sektori tööd. Vaikselt ja rahulikult, aga järjekindlalt asju ajades on Tähe töö olnud tulemusrikas. Seda on toetanud alati ka südamlike inimlike suhete hindamine teistes situatsioonides. See, et Tähe eelistab tööd pigem raamatu kui tehnikaga ja suheldes pigem vahetult inimesega kui arvuti vahendusel, on teinud Tähest hinnatud töökaaslase.

Ilmselt jäävad kõigile tema töökaaslastele aastateks silme ette Tähe supersirged raamatute virnad ning suvised koduaiast toodud lillekimbud.

Kertu Uri

KALJO LEPIK

70

Kaljo Lepik sündis 17. novembril 1930. aastal Valgamaal Helme vallas talupidaja lasterikkas perekonnas. Kooliteed alustas Patküla 7-kl. koolis, jätkas Tõrva Keskkoolis ning 1956. aastal lõpetas Tartu ülikooli ajaloo-keeleteaduskonna loogika ja psühholoogia osakonna. Peale ülikooli lõpetamist asus Kaljo Lepik tööle ülikooli raamatukokku algul raamatukoguhoidjana, hiljem teenindusosakonna juhatajana. Küllap sai esimene töökoht südamelähedaseks, sest peatselt asus K. Lepik jälle õppima, seekord töö kõrvalt raamatukogundust ja bibliograafiat — diplom on aastast 1962.

Teenindusosakonna juhatajana töötas K. Lepik 1992. aastani, 1992. aastast kuni pensionile jäämiseni 2000. a. veebruaris hoiuosakonna vanemraamatukoguhoidjana.

Iga lugeja, kes on külastanud Tartu ülikooli raamatukogu, tunneb seda rahulikku, heatahtlikku ja abivalmis meest, kes on talle lugejakaardi välja kirjutanud või soovitud raamatu ulatanud. See, mida raamatukogu teenindustöötajalt nõuab kutse-eeetika, on Kaljo Lepiku olemusest lihtsalt lahutamatu.

Lisaks teenindustööle on K. Lepik tegelnud ka teadustööga (näit. artikkel “K. Marxi ja F. Engelsi teoste haruldased väljaanded TRÜ Teaduslikus Raamatukogus”) ja esinenud paljudel raamatukogu teaduskonverentsidel teenindusküsimisi puudutavate ettekannetega.

Ta on kolleeg, kelle arvamust küsitakse ja hinnatakse.

Kaljo Lepik on väga mõistev isa oma kahele täiskasvanud lapsele ja hoolitsev vanaisa.

Kulla Jentson

RUTH MICHELSON

70

Ülikooli raamatukogu rahvale on väga tuttav sõnapaar *Ruth ja Estica*. See on nii olnud ligi kümme aastat, kuigi Ruth ise on raamatukoguga seotud palju kauem — pool sajandit!

Ruth Michelson (neiuna Jõks, 1954. a-st Parmas, 1970. a-st Michelson) sündis jõululaupäeval, 24. detsembril 1930. aastal Pärnus linnaaedniku peres. 1938–1944 õppis Petseri algkoolis, 1944–1949 Rápina keskkoolis, mille lõpetamise järel asus mittestatsionaarsena Tartu ülikooli. Ruthi esimene töökoht oli Suure-Veerksu

algkoolis, mille juhataja ta oli a. 1949–1951. Tartu ülikooli diplomi eesti filoloogia alal sai ta 1955. aastal.

Töö ülikooli raamatukogus Toomemäel algas juba stuudiumi ajal, 13. nov. 1951. a. See tee kulges aste-astmelt tõusujoones: raamatukoguhoidja (1951–1954), vanemraamatukoguhoidja (1954–1955), bibliograaf (1955–1958), lugemissaalide juhataja (1958–1961). Aastad 1961–1965 kulusid aspirantuuris, uurimisobjektiks Tartu ülikooli raamatukogu ajalugu 19. sajandi II poolel ja 20. sajandi algul, mis nõudis tohutu hulga arhiivmaterjalide läbi vaatamist ja ainestiku kogumist. Seejärel (1965–1971) oli ta fondide osakonna juhataja, pearaamatukoguhoidja. Sellel ametikohal töötas ta välja teatmefondi paigutussüsteemi lugemissaali jaoks jms.

1958–1967 oli Ruth ka õppeülesande täitja eesti kirjanduse ja rahvaluule kateedri juures, lugedes ilukirjanduse bibliograafia erikursust raamatukogunduse ja bibliograafia üliõpilastele ja juhendades nende diplomitöid ning praktikume.

Tükiks ajaks (1971–1991) katkes töö ülikooli raamatukogus. Ta leidis teenistust Tartu Linna Keskraamatukogus, hiljem ülikooli elektroluminestsentsi ja pooljuhtide laboratooriumis, kus tema ülesannete hulka kuulusid tegelemine erialainformatsiooniga ja teaduspublikatsioonide korraldamine.

Ruthi uus aeg raamatukogus algas 1. märtsil 1991, 1. sept. asus ta juhatama vastloodud *Estica* sektorit. Ta kutsuti tagasi väärtuslikku *Estica* kogu jätkama ja korda seadma, et see lugejaile kättesaadavamaks teha.

Olenemata Ruthi plaanidest ja entusiastmist, tegutsemine kavandatud mahus ja ulatuses ei täitunud, olukord ja tingimused raamatukogus hakkasid pidevalt ja kardinaalselt muutuma. Millegipärast ei suutnud *Estica* sektor kõita noori töötajaid, ka kogu üksikasjaliku avamise vajalikkuses leidis kahtlejaid. Arvati, et sisuliselt sügava liigitusega märksõnakataloogi koostamine on liialt kallis ja liiga palju aega nõudev. Midagi peaks ka teadlasele uurimiseks jääma! Ületanud teenistusaja vanusepiiri, vabastatigi Ruth ametist 15. juunist 2000. Tartu Ülikooli väike medal, teenekate töötajate vastuvõtt ülikooli rektori juures ja austusavaldus raamatukogu 198. aastapäeval on tänuks tehtu eest. Lahendamata jäi *Estica* korraldamise saatus!

Ruth on olnud sügavuti mineja igas raamatukogutöö valdkonnas. Eriliselt on ta kiindunud ülikooli raamatukogu ajalukku. Südamelähedasim on olnud kogude komplekteerimine ja järelkomplekteerimine (eriti *Estica*, vana venekeelne perioodika). Teaduskonverentsidel kõlanud ettekanded ja ülikooli toimetistes avaldatu on selle tõestuseks: “J. Zmigrodski fond TRÜ Teaduslikus Raamatukogus” (1962), “Tartu ülikooli raamatukogu nõukogu tegevus XIX sajandil ja XX sajandi algul” (1968), “Perioodiliste väljaannete komplekteerimine Tartu ülikooli raamatukogus XIX sajandi teisel poolel ja XX sajandi algul (kuni 1917. a.)” (1968), “Publikatsioonide vahetamine Tartu ülikoolis XIX sajandi teisel poolel ja XX sajandi algul” (1969). Tehtut kroonib magistriskraad raamatukogunduse alal. Mahuka töö “Tartu Ülikooli Raamatukogu fondide kujunemine XIX sajandi teisel poolel ja XX sajandi algul (kuni 1917)” kaitses ta Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakonnas 22. detsembril 1993. a.

Ka järgnevate aastate ettekanded on tihedalt seotud otseste tööprobleemide ja raamatukogu varadega: “Valulaps *Estonica* — kuhu nüüd?” (1995), “Ülikooli raamatukogu komplekteerimine eelarve kammitsais (19. saj. lõpp, 20. saj. algus)” (1996), “*Estica/Baltica* kontseptsioonist” (1997), “Raamatuost ja raamatuannetus Tartu ülikooli raamatukogus

1865–1917” (2000) ja “Raamatukoguhoidja Wolfgang Schlüter ehk raamatukogust sada aastat tagasi” käesolevas aastaraamatus. Raamatukogu ajaloost ja isikuist räägib Ruth nii nagu oluks ta ise toonaste figuuride seas. Raske on mõtteiski temaga kaasa minna...

Ruth armastab korda ja ilu. Tal on eriliselt hoolitsetud kodu ja kaunis aed Elvas. Teda inspireerib hea raamat, hea muusika, hea seltskond, hea kohv ... Ruthil on kena tütar ja tütrepere, kus kasvab väikemees, vanaema silmaterana. Ruth on oma tegevuses järjekindel ja visa, kuid temas on ka midagi salapärast.

Maare Kümnik, Rein Saukas

50. sünnipäev

tuletõrjehnik **MARE LUHA** — 4. veebruar
majahoidja **FELIKS JÜRMAN** — 2. mai

60. sünnipäev

komandant **EVE PENTSA** — 16. august

70. sünnipäev

uksehoidja **AINO ANTSOV** — 3. juuni
elektrik-automaatik **ARNO PENTSA** — 26. juuli

IN MEMORIAM

EHA SAARMAA
21.12.1924 – 25.08.2000

Päev enne jäädavat lahkumist avaldas Eha: "Mu elu on olnud ülikooli raamatukogu ...". See mõte näib olevat tõsiseks kokkuvõtteks paljude aastate jooksul tehtule, aga ka ennastsalgavale võitlusele tervise eest kahel viimasel aastal.

Õeldu väljendab midagi sügavalt isiklikku, töö- ja huvialast, kuid ka kollektiivset. Eha oligi inimene teiste inimeste seas ja keskel kõigi rõõmude ja muredega. Ta oli suhtlemisaldis ja abivalmis. Ta sõprus- ja tutvusringi kuulus erinevate elualade inimesi, nii vanu kui ka noori. Ta tundis elu selle mitmekesisuses, märkas paljusid, jäämata ka ise märkamatuks. Ta oli väga aktiivse eluhoiakuga.

Eha terahaaval kokku otsitu, korjatu ja kantu jääb alles bibliograafiakartoteekidesse ja -nimestikesse, teenides jätkuvalt Tartu Ülikooli Raamatukogu peret ja, loomulikult, uurijat-lugejat.

Mälestus Ehas jääb meisse püsima!

LIBER DATICUS BIBLIOTHECAE UNIVERSITATIS TARTUENSIS 2000

2000. aastast ei peeta raamatukogus enam kirjalikku annetuste registrit *Liber daticus Bibliothecae Universitatis Tartuensis*. Annetatud trükistele tehti märke kirje juurde elektronkataloogis ESTER. Käesolev nimestik on koostatud elektronkataloogist võetud andmete alusel. Erinevalt kataloogi kantud nimesid on ühtlustatud. Number annetaja juures tähistab trükiste arvu. Annetajaid oli kokku 477, anonüümseks jäänud annetusi oli 1511, IX rahvusvahelisest fennougristka kongressist osavõtjad kinkisid 124 trükist.

Asutused ja organisatsioonid

Ajaloo Instituut – 10	Eesti Parkinsonihaiguse Selts – 1
Akadeemiline Ühistegevuse Selts – 10	Eesti Patendiamet – 2
Austria Saatkond – 168	Eesti Pereplaneerimise Liit – 3
Avatud Eesti Fond – 130	Eesti Põllumajandusülikool – 12
Balti Kaitsekolledž – 3	Eesti Rahva Muuseum – 2
Bertelsman-Stiftung – 5	Eesti Rahvusraamatukogu – 5
British Council – 116	Eesti Teadusfond – 74
Bundesinstitut für ostdeutsche Kultur
und Geschichte – 1	Eesti Teaduslik Selts Rootsis – 1356
Bundesminister für Bildung und
Wissenschaft der BRD – 1	Eesti Vabariigi Peakonsulaat Sankt-
Peterburgis – 6
California Academy of Sciences – 9	Eesti Vähiliit – 3
Concordia Ülikooli raamatukogu – 1	Eesti Üliõpilaskondade Liit – 1
Dutch Ministry of Foreign Affairs – 4	Ekspresskataloogid AS – 2
Eesti Ajaloõpetajate Selts – 14	EPMÜ loomakasvatusinstituut – 4
Eesti Akadeemiline Raamatukogu – 309	EPMÜ metsanduslik uurimisinstituut – 4
Eesti Arhiiv Ühendriikides – 1	Euroinfokeskus – 10
Eesti Arstiteadusüliõpilaste Selts – 79	Euroopa Komisjon – 3
Eesti Evangeelne Luteriusu Kirik – 1301	Euroopa Liit – 279
Eesti Goethe-Selts – 1	EV Presidendi kantselei – 2
Eesti Infokeskus – 2	EÜS Veljesto – 2
Eesti Instituut – 2	Friedrich-Ebert-Stiftung – 8
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda – 6	Fritz-Thyssen-Stiftung – 47
Eesti Keele Instituut – 7	Germanisches Nationalmuseum – 3
Eesti Kirjandusmuuseum – 15	Gruppe für Wissenschaft und Forschung – 1
Eesti Loodusfoto – 1	Göttingeni Ülikooli filosoofia seminar – 1
Eesti Majanduse Instituut – 2	Handi-Mansi Instituut – 42
Eesti Meditsiinistatistika Büroo – 3	Hanns-Seidel-Stiftung – 3
Eesti Muusikaakadeemia – 1	Hansapanga Kindlustus AS – 1
Eesti Pank – 65	Haridusministeerium – 6
	Harju Maavalitsuse ettevõtλουςakond – 2

ANNETUSTE REGISTER

- Helsingi Ülikool – 2
Helsingi Ülikooli raamatukogu – 2
Inimõiguste Teabekeskus MTÜ – 2
Institut für Finnougristik/Uralistik
(Hamburg) – 1
Integratsiooni Sihtasutus – 1
International Atomic Energy Agency – 17
International Labor Office – 16
Iraani Saatkond – 1
Jamali Neenetsi ringkonna teaduslik
uurimiskeskus – 1
Joensuu Ülikool – 4
Juristide Liit – 2
Justiitsministeerium – 14
Järva Maavalitsus – 3
Järvamaa Muuseum – 2
Jyväskylä Ülikool – 3
Kaitseministeerium – 5
Kalakasvatajate Liit – 3
Karjala Teaduskeskus – 15
Kaunase Meditsiiniinstituut – 54
Keskonnaministeerium – 80
Kirjastus ATLEX – 5
Kirjastus Koolibri – 3
Kirjastus Wissenschaft und Politik – 6
Komi Keele, Kirjanduse ja Ajaloo
Instituut – 59
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus – 36
Kulturstiftung der Deutschen
Vertriebenen – 1
Kultuuriministeerium – 1
Kutsehariduse ja Tööhõive Seirekeskus – 3
Käsmu Meremuuseum – 1
Liikuntatieteellinen Seura – 1
L'Institut de la Vie – 5
Läti Keele Instituut – 5
Lääne Maakonna Keskraamatukogu – 1
Läänemaa Muuseum – 2
Maailmapanga Tallinna Filiaal – 15
Maailmapank – 2
Marburgi Ülikool – 3
Mari Riiklik Ülikool – 4
Modern Language Association – 177
Mordva Keele, Kirjanduse, Ajaloo ja
Majanduse Instituut – 2
Mordva Riiklik Ülikool – 8
Moskva Teadusfond – 1
Norra Saatkond – 1
O. Lutsu nim. Tartu Linna
Keskraamatukogu – 257
Ostsee-Akademie – 2
Oulu Ülikool – 19
Piiblitõlke Instituut – 2
Prantsuse Saatkond – 2
Rahvastikuminiistri büroo – 18
Rahvatervise arendusnõukogu – 3
Rahvusarhiiv – 1
Rahvusvaheline Muusikaraamatukogude
Assotsiatsioon (IAML) – 4
Rahvusvaheline Valuutafond – 153
Rakvere Linnavalitsus – 4
Rapla Maavalitsus – 2
Riigikogu – 5
Riigikohtu raamatukogu – 12
Riigikontroll – 6
Rõngu raamatukogu – 2
Saare Maavalitsus – 1
Saksa Veterinaarmeditsiini Selts – 5
Saksi vallavalitsus – 2
Salaspilsi linnaraamatukogu – 1
Siseministeerium – 5
Société de linguistique de Paris – 1
Soomaa Sõprade Selts – 2
Soomaa Rahvuspark – 5
Soome Instituut – 74
Soome Kirjanduse Selts – 79
Soome Muusikakogude Ühendus – 1
Soome Saatkond – 1
SOS Lasteküla Ühing – 1
Sotsiaalministeerium – 33
Stiftung Ostdeutscher Kulturrat – 3
Stockholm Environment Institute – 8
Suomalainen Tiedekatemia – 1
Suomalais-ugrilainen Seura – 48
Sõtkõvkari Riiklik Ülikool – 12
Taani Kultuuriinstituut – 3
Tallinna Linnavalitsuse info- ja
arenguosakond – 2
Tallinna Pedagoogikaülikool – 8
Tallinna Tehnikaülikool – 3

- Tampere muuseumid – 4
 Tampere Ülikool – 181
 Tartu Linnamuuseum – 5
 Tartu Linnavalitsus – 43
 Tartu Linnavalikogu – 12
 Tartu Maavalitsus – 5
 Tartu Teaduspark – 4
 Tartu Ülikool – 10
 Tartumaa Trükikoda – 14
 Tatarstani Teaduste Akadeemia Ajaloo
 Instituut – 3
 Tervisekaitseinspektsiooni kesklabor – 4
 Turu Ülikool – 19
 TÜ anatoomia instituut ja füsioloogia
 instituut – 2
 TÜ biogeofüüsika õppetool – 1
 TÜ biokeemia instituut – 4
 TÜ botaanika ja ökoloogia instituut – 1
 TÜ eesti keele õppetool – 1
 TÜ eesti kirjanduse õppetool – 5
 TÜ eripedagoogika osakond – 10
 TÜ Euroopa Kolledži raamatukogu – 14
 TÜ farmakoloogia instituut – 11
 TÜ füüsikaosakond – 158
 TÜ geoloogia instituut – 40
 TÜ kirjastus – 56
 TÜ kopsukliinik – 4
 TÜ loodusteaduste didaktika lektoraat – 5
 TÜ majandusteaduskond – 2
 TÜ matemaatika didaktika õppetool – 10
 TÜ matemaatikateaduskond – 7
 TÜ matemaatilise statistika instituut – 3
 TÜ mikrobioloogia instituut – 62
 TÜ patoloogilise anatoomia ja
 kohtuarstiteaduse instituut – 5
 TÜ raamatupood – 2
 TÜ rektoraat – 100
 TÜ sotsiaalpoliitika õppetool – 12
 TÜ sotsiaalteaduskond – 9
 TÜ zooloogia ja hüdrobioloogia
 instituut – 36
 TÜ teadus- ja arendusosakond – 2
 TÜ tervishoiu instituut – 44
 TÜ usuteaduskond – 18
 TÜ vene ja slaavi filoloogia osakond – 32
 TÜR-i bibliograafiaosakond – 21
 TÜR-i teadusosakond – 3
 Udmurdi Ajaloo, Keele ja Kirjanduse
 Instituut – 13
 Udmurdi Riiklik Ülikool – 7
 United States Environmental Protection
 Agency – 210
 Uppsala Ülikool – 21
 USA Saatkont – 21
 Valga Maavalitsus – 1
 Valga Muuseum – 2
 Vantaa linnaraamatukogu – 1
 Varssavi majanduskool – 1
 Venemaa Kultuuriministeerium – 1
 Venemaa Teaduste Akadeemia Baškiiria
 Uurimiskeskus – 2
 Venemaa Teaduste Akadeemia
 Filoloogia Instituut – 33
 Wiener Ülikool – 1
 Viljandi Kultuurikolledž – 5
 Volkswagen-Stiftung – 10
 Võru Maavalitsus – 1
 Võrumaa Omavalitsuste Liit – 2
 Väliseesti ajalehtede toimetused – 24
 Välisministeerium – 3

Üksikisikud

Aaviksoo, J. – 2	Alt, Ü. – 3	Atamanov, M. – 2
Abramov, V. K. – 1	Ambre, A. – 2	Bachmann, R. – 2
Adamkus, V., Leedu
president – 1	Anduganov, J. – 2	Baer – 13
Alatalu, T. – 3	Arinin, A. – 6	Bahtina, O. – 1
Allese, E. – 1	Aruja, E. – 44	Benacchio, R. – 2
Allikmets, L. – 7	Arumaa, P. – 14	Beyer, J. – 109
	Aso, H. – 1	Bidder, E.-M. – 2

ANNETUSTE REGISTER

- Bruns, T. – 1
 Christi, T. – 1
 Csécsy, M. – 1
 Demidov, S. – 3
 Didrik, A. – 1
 Dufner, W. – 1
 Dulitšenko, A. – 4
 Dunn, S. – 1
 Eamets, R. – 10
 Engelbrecht, J. – 4
 Ermel, M. – 3
 Etzold, I. – 24
 Feigmane, T. – 2
 Fernandez, M. M. J. – 2
 Fishman, O. M. – 1
 Fliflet, K. – 1
 Frey, T. – 2
 Garelli, S. – 1
 Grevtsova, A. – 2
 Grifi, I. – 1
 Grigorjan, R. – 1
 Haase, C.-P. – 3
 Hanso, M. – 7
 Hasse, R.-M. – 1
 Heeg, J. – 1
 Heintalu, A. – 3
 Heiskala, R. – 1
 Helimski, E. – 3
 Hennies, M. – 1
 Hesse, M. – 17
 Hiir, V. – 1
 Hofmann, H. v. – 1
 Honkone, R. – 11
 Honkonen, R.,
 Hänninen, K. L.,
 Mannerkorpi, M.,
 Anttinen, S. – 1
 Huikar, O. – 1
 Häkkinen, K. – 8
 Issakov, S. – 24
 Ivanova, J. A. – 3
 Johanson, A. – 1
 Juhkami, T. – 1
 Juusela, K. – 1
 Jöesaar, E. – 1
 Jögi, H. – 3
 Jänes, M. ja M. – 1
 Järvesoo, A. – 60
 Jürimäe, T. – 2
 Kaalep, A. – 1
 Kaegbein, P. – 1
 Kallen, E.-M. – 1
 Kalling, K. – 27
 Kard, P. – 2
 Kartul, A. – 4
 Kasemaa, K. – 30
 Kask, K. – 3
 Kaunas, D. – 2
 Keynäs, P. – 8
 Kiho, J. – 7
 Kikas, E. – 2
 Kisler-Ritso – 1
 Kitsing, A. – 1
 Kiuru, E., Mišin, A. – 1
 Kivistik, A. – 256
 Kivistik, M. – 24
 Kivitar, M. – 1
 Klement, V. – 12
 Kollo, T. – 1
 Kolts, I. – 1
 Koort, A.-M. – 4
 Kortesalmi, J. J. – 1
 Kreinin, L. – 2
 Kudu, K. – 1
 Kulpa, H. – 132
 Kultaranta, I., Niemi-
 nen-Porkka, A. – 2
 Kurm, H. – 1
 Kurs, O. – 1
 Kuura, A. – 2
 Kuusk, P. – 4
 Könkkölä, K. – 3
 Kümnik, M. – 3
 Künnap, A. – 2
 Laagus, A. – 2
 Laanes, H. – 1
 Laansalu, A. – 1
 Laas, K. – 1
 Laats, A. – 2
 Labotkin, R. – 5
 Lallukka, S. – 2
 Lang, A. – 1
 Lapin, I. – 1
 Lapina, M. A. – 3
 Laur, M. – 1
 Laurits, A. – 45
 Leete, A. – 1
 Lehtiranta, J. – 1
 Lenzner, A. – 1
 Lepik, K. – 1
 Liidemaa, H. pärandist – 2
 Liiv, A. – 1
 Liivamägi, T. – 18
 Lindroos, R. T. – 22
 Lipping, A. – 1
 Lukin, T. – 1
 Lunge, T. – 1
 Luuv, A. – 9
 Lõhmus, A. – 2
 Maaroo, J. – 14
 Mardiste, H. – 6
 Marits, R. – 6
 Martin, M. – 1
 Masing, V. – 14
 Matsumura, K. – 2
 Meikar, T. – 1
 Meissner, B. – 8
 Mennel, R. – 1
 Merisaar, M. – 1
 Mikelsaar, A.-V. – 1
 Mikelsaar, M. – 2
 Mikk, J. – 4
 Mišin, A. – 1
 Must, Ü. – 11
 Määrits, M. – 4
 Namsing, V. – 65
 Neggo, R. – 2
 Nõmmela, R. – 9
 Nõmmoja, R. – 6
 Ohlsson, S. Ö. – 3
 Oit, A. – 3
 Oksaar, E. – 2
 Olden, A. – 1
 Olesk, S. ja P. – 383
 Ots, A. – 6

- Paczolay, G. – 3
 Pai, K. – 3
 Pallas, A. – 2
 Panov, A. – 1
 Parming, T. – 148
 Pekkanen, J. – 3
 Pettai, K. – 2
 Philipp, K. – 4
 Poljakov, M. – 4
 Poots, L. – 2
 Puhakainen, P. – 3
 Puhvel, J. – 1
 Pullerits, R. – 6
 Puu, A. – 16
 Põllu, K. – 1
 Pälvimäki, A. – 3
 Pääsuke, T. – 2
 Quistorff, J. – 1
 Raag, R. – 105
 Raamat, A. – 1
 Raiv, K. – 1
 Rantatupa, H. – 1
 Raun, A. – 1
 Reial, V. – 181
 Reiljan, J. – 5
 Reiman, G. – 6
 Reiman, J. – 1
 Reintam, I. – 1
 Renborg, G. – 1
 Rešetnikova, R. G. – 2
 Riekher – 1
 Riidja, A. – 7
 Ritsing, A. – 55
 Ronen, O. – 1
 Rubiano, G. – 1
 Rubins, A. – 2
 Rumpunen, K. I. – 2
 Ruuben – 3
 Rünk, K. – 3
 Rütel, E. – 1
 Rütli-Naruski, A. – 2
 Ryan, M. – 2
 Saarmaa, E. – 14
 Saava, A. – 19
 Sade, T. – 1
 Saks, K. – 3
 Salmiste, E. – 2
 Sandberg, M. – 109
 Schmied-Kowarzik, W. – 6
 Schweizer, M., Stricker-
 Bachmann, V. – 1
 Semenov, S. – 2
 Sepp, J. – 1
 Sermat, V. – 1
 Siimsoo, K. – 3
 Siinmaa, Ü. – 2
 Sikk, M. – 20
 Silm, E. – 23
 Sirkel, M. – 2
 Smuškina, I. – 3
 Soidla, T. – 3
 Soldatov, S. – 9
 Soon, A. – 2
 Soonpää, H. – 2
 Szilard, T. – 1
 Strobel, J. – 1
 Sule, R. – 2
 Suomela-Vaga, A. – 3
 Sutrop, M. – 41
 Sutrop, U. – 3
 Suurmaa, R. – 11
 Suurväli, M. – 5
 Sõnasepp, O. – 1
 Sörkin, A. – 1
 Šutova, N. I. – 2
 Zarnitsyn, V. – 2
 Taal, K. – 1
 Talviste, K. – 14
 Tamm, D. – 1
 Tamm, J. – 1
 Tammeorg, R. – 1
 Tankler, H. – 8
 Tapfer, H. – 7
 Tarakanov, I. V. – 1
 Tavit, A. – 20
 Teedema, L. – 1
 Teesalu, S. – 2
 Tenno, A. – 4
 Therborn, G. – 3
 Thoma, M. ja P. – 63
 Tietz, B. – 25
 Tiik, M. – 2
 Tiik, S. ja M. – 1
 Tiivel, T. – 1
 Timšans, S. – 1
 Tobreluts, I. – 1
 Tommola, H. – 1
 Tooding, L.-M. – 2
 Toomla, S. – 1
 Torikka, M. – 1
 Totev, T. – 3
 Tóth, S. – 12
 Tulving, E. – 1
 Twidle, P. – 2
 Tõnisson, T. – 3
 Tõruvere, E. – 1
 Uibo, R. – 3
 Utki-Otki, V. – 1
 Vaher, B. – 1
 Valdsaar – 9
 Valk-Falk, E. – 3
 Vanjušev, V. M. – 5
 Weale, R. A. – 1
 Veermäe, K. – 1
 Veetõusme, A. – 1
 Vendelin – 1
 Viira Valgast – 1
 Viirsalu, K. – 1
 Villem, J. – 1
 Winkler, R.-L. – 1
 Voolaid, H. – 9
 Voolma – 5
 Väli, M. – 2
 Önnepalu, T. – 37
 Ööpik, I. – 2

KÄSIKIRJADE JA HARULDASTE RAAMATUTE OSAKONNAS REGISTREERITUD ANNETUSED

- H. Kulpa** U. Ivaski isikuarhiivi täiendused. 2000:1
- E. Sakk** 3 fotot: J. E. O. Schmiedeberg, V. Hiie. 2000:2
- O. Langsepp** O. Langsepa isikuarhiivi materjale. 2000:3
- P. Järvelaid** 7 fotot J. Uluotsa mälestuspäevast. 2000:4
- T. Liivamägi** Ravius. Collegium ... (18. saj. käsikiri, saabunud raamatukogusse tundmatust allikast). 2000:5
- T. Ilomets** Für Dorpat ... Kowno, 1918. Koopia trükisest. 2000:6
- M. Olvet** (I. Smuškina vahendus) 27 autoriekssliibrist, 3 muud ekssliibrist. 2000:7
- T. Matsulevitš** Värvifoto Berliini Riigipäevahoonest. 2000:8
- M. ja P. Thoma** D. Thoma kirjavahetus, dokumendid. 2000:9
- I. Smuškina** Fotonegatiivid M. Ermeli 50. juubelilt. 2000:10
- Raamatusaadetisest Rootsist** Kreeka välisministeerium. Konsulaarseadused. Käsikiri. 2000:11
- V. Namsing** Fotoalbum Itaalia kohavaadetega (1889) H. Malini kogust. 2000:12
- I. Roots** (H. Tankleri vahendus) Foto prof. E. Rootsist. 2000:13
- A. Pärtelpoeg** (H. Palametsa vahendus) TÜ anatoomia teatri inventariraamatud 19. sajandist; Dots. V. Pärteljoja arhiivimaterjale. 2000:14
- TÜ vene kirjanduse õppetool** Prof. J. Lotmani arhiivimaterjale, 40 kasti. 2000:15
- O. Langsepp** O. Langsepa isikuarhiivi materjale. 2000:16
- P. Reifman** L. Tsilevitši mälestuskäsikiri J. Lotmanist. 2000:17
- H. G. v. Schneringi raamatuannetusest** 2 juhuluuletust ja 1 käsikiri 19. sajandist. 2000:18
- M. Balev** Autorikäsikiri teoreetilisest bioloogiast. 2000:19
- I. Loosme** J. Köpp. EÜS ajalugu. I. Tartu, 1925. H. Normani ekssliibrisega. 2000:20
- Eesti Ajaloomuuseum** (A. Teringu vahendusel) J. Burcharti doktoridiplomi äratrükk. Jena, 1798. 2000:21
- M. Lotman** 112 kirja J. Lotmanile. 1990. aastad. 2000:22
- V. Masing** 100 taime. Käsikiri; 1 foto; Loengukonspektid TÜ-st 1946–... Pakk vihikuid. 2000:23
- I. Palm** Õppejõudude ja teenistujate mälestused ja meenutused TÜ-st. 2000:24
- I. Lahti** M. Moieri hauaplatsi rekonstrueerimise tööde paberid, fotod. 2000:25
- E. Jõesaar** 11 portreepostkaarti (J. Hurt, J. W. Jannsen jt.). 2000:26
- E. Arak** Prof. A. Tominga doktoridiplom jm. dokumente. 2000:27
- M. Sikk** (V. Klementi vahendus) Korraldused Narva garnisonile 1750–1751. Käsik. 2000:28

- R. Saukas** TÜR-i töötajate portreefotod. Originaalid, reprod. 2000:29
- Poola Suursaatkond Eestis** (T. Matsulevitši vahendus) Näituse fotod. 1998. 2000:30
- U. Tõnnov** Foto TÜR-i informaatikaseminarist. 1988. 2000:31
- E. Jaanson** 4 portreefotod. 2000:32
- I. Palm** 1 foto AMKS Vilistlasklubist. 2000:33
- T. Kuzovkina** J. Lotmani monograafiate toimetajakäsikirjad. 2000:34
- M. Mägiste** Foto J. Mägistest. 1977. 2000:35
- K. Kaer** (T. Põllumaa vahendus) Kommunismi must raamat. Tallinn, 2000. Koostaja ja L. Meri autogrammiga. 2000:36
- H. Palamets** 41 kirja TÜ anatoomia instituudile 1920.–1930. a-d. 2000:37
- V. Masing** Fotod Turkmeenia matkast 1961. 1 karp. 2000:38

MUID TOETUSI

- TÜ rektori prof. Jaak Aaviksoo toetus** E.-L. Jaansonile "Tartu ülikooli trükikoda 1632–1710. Ajalugu ja trükiste bibliograafia" trükikulude katteks 20 000 kr. * Prof. S. Karlungi raamatukogu Tartusse toomisega seotud kulutusteks 15 000 kr.
- Euroopa Komisjon** Rahvusvahelisele koostööprojektile DIEPER 120 000 kr.
- Melloni Fond** Projektile "Eesti rahvusbibliograafia: perioodika eksemplarikirjete sisestamine INNOPACi" 32 081 kr.
- Alfred Kordelini SA Eesti Fond** "Professor Paul Ariste biobibliograafia 1921–2000" arvutiandmebaasi ja trükiversiooni koostamiseks 5 000 FIM.
- Soome Välisministeerium** Projektile "Tartu Maakonna Euroinfokeskuse arendamine" 8 000 kr.
- Saksa Veterinaarmeditsiini Selts** Väljaandele "Elmar Roots ja Tartu Ülikool" 20 000 kr.
- USA Saatkond** Põhja-Ameerika ülikoolide teabekeskusele raamatute ostmiseks 1415 USD.
- USA Riigidepartemang** Põhja-Ameerika ülikoolide teabekeskusele infomaterjalide ostmiseks 1500 USD * M. Pulverile osalemiseks konverentsil Kalifornias San Diegos 750 USD.
- Sylvan Prometric** M. Pulverile osalemiseks konverentsil Kalifornias San Diegos 750 USD.
- EV Haridusministeerium, sihtprogramm "Eesti keel ja rahvuskultuur"** Projektile "Tartu Ülikooli Raamatukogu humanitaarteaduslike ja museoloogiliste kogude säilitamine, täiendamine ja kättesaadavaks tegemine" 80 000 kr.
- EV Kultuuriministeerium** "Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999" trükikulude katteks 10 000 kr.
- EV Kaitseministeerium** NATO teabekeskuse arendamiseks (LRERT 06400) 172 000 kr.
- EV Riigikantselei** Projektile "TÜ Eurodokumentatsiooni Keskuselt Eesti avalikkusele" (LRERT 04400) 284 000 kr.

ANNETUSTE REGISTER

- Avatud Eesti Fond** Põhja-Ameerika ülikoolide teabeskusele tegevustoetuseks 105 000 kr.
- Eesti Teadusfondi Nõukogu** Projektile “Prof. Lotmani isikuarhiivi teaduslik-tehniline läbitöötamine ja vastava andmebaasi loomine Tartu Ülikooli Raamatukogus” 60 000 kr.
- Eesti Raamatu Aasta Peakomitee** Rändnäitusele “Selle maa minevikku hoides — 30 aastat restaureerimistegevust Tartu Ülikooli Raamatukogus” 30 000 kr. * Näituse “Eestikeelne teatmekirjandus” koostamiseks 5 000 kr. * ERA suurnäituse “Eesti raamat 1525–1944” (Tartus koos Kirjandusmuuseumiga) koostamiseks ja näitusevitrinide ostmiseks (TÜR-ile ja KM-ile) 379 135 kr. * E.-L. Jaanson “Tartu Ülikooli trükikoda 1632–1710. Ajalugu ja trükiste bibliograafia” trükikulude katteks 27 000 kr. * “Professor Paul Ariste biobibliograafia 1921–2000” trükikulude katteks 20 000 kr.
- IX rahvusvahelise fennougristide kongressi korralduskomitee** Näitusele “Soome-ugri rahvad geograafilistel kaartidel” vanadest maakaartidest koopiatega valmistamiseks 13 000 kr.
- Tartu Maavalitsus** Projektile “Tartu Maakonna Euroinfokeskuse arendamine” (LRERT 02199/1) 100 000 kr.
- ELNET Konsortium** TÜ Raamatukogu riist- ja tarkvara ostmiseks 582 000 kr.
- OK Arvutid** Raamatukogu reklaamvoldiku trükikulude katteks 4 000 kr.

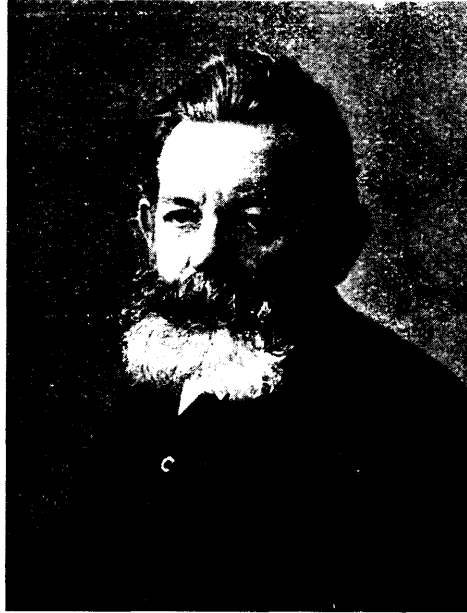
RAAMATUKOGUHOIDJA WOLFGANG SCHLÜTER EHK RAAMATUKOGUST SADA AASTAT TAGASI

Ruth Michelson

Tartu Ülikooli Raamatukogu peaaegu 200-aastasest ajaloost langeb enam kui pool Tsaari-Venemaa võimuaega, mis siinse ühiskonna elus avaldus nii kohalikku eripära tolerantselt soosiva kui ka aktiivselt šovinistliku Baltikumipoliitika kaudu. Sellesse ajajärku mahub raamatukogu rajamise, arenenud teadusraamatukoguks kujunemise ja tema säilitamise eest võitlemise lugu, milles on elutõise eneseteostuse kaudu end jäädvustanud peamiselt kolm meest — Karl Morgenstern (1770–1852),¹ Emil Anders (1806–1887)² ja Wolfgang Schlüter (1848–1919).

Wolfgang Heinrich Julius Schlüter sündis 9. augustil 1848. a. Saksamaal, sellal vaid 28 000 elanikuga väikelinnas Hannoveris.³ Raamatutrükkalitest perekonna ettevõtet, mille ajalugu ulatus sajandite taha, asus jätkama vanem poeg, seevastu noorem, Wolfgang, seadis endale eesmärgiks teadustöö. Filoloogilised huvid said alguse ilmselt juba kodulinna klassikalisest lütseumist, kus pearõhk oli suunatud kreeka keelele ja kirjandusele. Õpinguaastad Heidelbergi ülikoolis olid pühendatud saksa ja sanskriti keelele, aastad Göttingeni ülikoolis lisasid veel slaavi keeled. Kolmas ülikool, kus Schlüter õppis, oli Tartu ülikool, kus teda veetlesid germanistika ja võrdlev keeleteadus, mida siin arendas temast paarikümne aasta võrra vanem tädipoeg — silmapaistev isiksus ja teenekas professor Leo Meyer (1830–1910).

Esmakordselt saabus Schlüter Tartusse, kodulinnaga võrreldes enam-vähem sama suurde provintsi keskusesse 1869. a. Õpingud siin katkesid aga juba aasta hiljem vabathatlikuna

W. Schlüter

¹ Teadusliku Raamatukogu töid : [K. Morgenstern 200]. Tartu, 1970. Kd. 3. (TRÜ Toimetised : 262).

² Noodla, K. Emil Anders. Ettekanne TRÜ TR 3. ajaloopäeval 15.05.1985. — TÜR KHO, f. 4, nim. 3, s. 1317^a, l. 6–18.

³ Eluloolised andmed siin ja edaspidi — vt. Frensdorff, F. Zur Erinnerung an Wolfgang Schlüter. Lübeck, 1920.

Saksa-Prantsuse sõjast osavõtu tõttu, kust saadud kopsukahjustus põhjustas paraku aeg-ajalt ägenevaid kannatusi elu lõpuni.

Tartu loengukursuste järel naasis Schlüter Göttingeni ülikooli, mille lõpetas 1873. a. saksa ja klassikaliste keelte ülemõpetaja kutsega. Seal kaitses ta aasta hiljem dissertatsiooni,⁴ omandades filosoofiamagistri kraadi.

Schlüteri esimeseks töökatseks oli teenistus gümnaasiumiõpetajana, mis kujutas endast küll eksamieelset prooviaastat. Järgnevad 3,5 aastat (1874–1877) möödusid aga Heidelbergi ülikooli raamatukogus, algul koosseisuvälisena, hiljem kustosena.

Uuesti saabus Schlüter Tartusse 1877. a. sügisel 29-aastase noormehena. Võimalik, et selle sammu astumisel olid määravaks lugupidamine, ühised huvid ja sõprus Leo Meyeri vastu, kuid vähem olulised polnud arvatavasti ka kujunevad perekondlikud sidemed. 1878. a. abiellus ta Peterburi ülikooli endise õppejõu ja nimeka ajakirjaniku Friedrich Meyer von Waldecki tütreaga, kelle õed juba elasid Tartus professorite Richard Hausmanni ja Karl Dehio abikaasadena.⁵

Esimestel Tartu-aastatel töötas Schlüter saksa keele õpetajana Kollmanni (Schröderi) klassikalises eragümnaasiumis, kubermangu gümnaasiumis, samuti linna tütarlastekoolis, kuid tervise halvenedes taandus neist järk-järgult, kuni lõpetas selle tegevuse 1885. a.

Tee ülikooli raamatukogusse

oli Schlüter leidnud juba varem, õpetajaameti kõrval 1882. a. juunist alates, eritasulisena, tegelikult vakantse koha arvel,⁶ kuhu ta soovis koosseisuliseks kandideerida.⁷ Küllap oli Schlüteri suunanud raamatukogusse just toonane direktor prof. R. Hausmann, sest vajati oskuslikku abi kauaaegse töötaja Johann Lossiuse surma järel 1882. a. veebruaris. Raamatukogu nõukogus arutati Schlüteri kandidatuuri märtsikuus, ülikooli nõukogule esitati see aprillis, kuid õpperingkonna kuraatori kinnitus töökohale saadi alles järgmise aasta 31. jaanuarist alates pärast väga olulise eeltingimuse täitmist, s.o. päevast, millal Schlüter oli andnud lojaalsustõotuse (*eidliches Gelübde*) ja saanud Vene riigi alamaks.⁸

Niisiis algas Wolfgang Schlüteri nii kaasaegsete kui ka järglaste poolt kõrgelt hinnatud töö raamatukogus ametiredeli alumiselt pulgalt, s.o. raamatukoguhoidja teise abi (ja kaks neid oligi) positsioonilt. Tööülesanded olid määratud raamatukogu põhikirjaga: raamatute laenutamine ja tagastatud raamatute vastuvõtmine,⁹ mis neil aegadel sisaldas üpris mitmekesist kirjatööd, nagu tellimissedelite registreerimine ja sorteerimine koos arvestusega lugejate kohta, lugejate registri pidamine, laenutustähtaegade kontroll, ilmselt ka trahvirahade nõudmine, mis ei tarvitsenudki alati sujuda rahumeelselt.¹⁰ Tööpinge näikse tollal olnud küllalt suur (tellimuste hulk päevas üle 150, laenutuste arv aastas 45 000–50 000) ja

⁴ Schlüter, W. Die mit dem Suffixe *ja* gebildeten deutschen Nomina. T. 1. Inaugural-Diss. zur Erlangung d. philos. Doktorw. a. d. Univ. Göttingen, 1874. — Aasta hiljem ilmus täiendatud monograafia: Die mit dem Suffixe *ja* gebildeten deutschen Nomina. Göttingen, 1875.

⁵ Deutschbaltisches biographisches Lexikon 1710–1960. Köln ; Wien, 1970.

⁶ EAA, f. 4, nim. 5, s. 638, l. 103.

⁷ EAA, f. 4, nim. 3, s. 1874, l. 1.

⁸ EAA, f. 402, nim. 3, s. 1873, l. 26–27, 30.

⁹ Reglement für Bibliotheksverwaltung bei der Dorpater Universität. Dorpat, [1865]. S. 7.

¹⁰ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 833, l. 41.

juba mõnda aega varem, jätkuvalt ka hiljem, on vajatud selle tööloigu toetuseks eritasulist abijõudu, ehkki raamatute väljaotsimine ja tagasiasetamine oli teenijate ülesandeks.¹¹ Nii teenindamiseks kui ka sisetöödeks oli raamatukogu tollal ja vähemalt Esimese maailmasõjani avatud päevas ainult 4 tundi (suvekuudel koguni 2 tundi), sest puudus ohutu kunstlik valgustus. Schlüteri esimestest sammudest raamatukogus annavad tunnistust korrektselt ja süsteempäraselt vormistatud lugejate ja laenutuste registreerimise raamatud — nii tagasihoidlik panus, arvestades tegija teadmisi ja oskusi.¹²

1885. a. talv kujunes Schlüterile raskeks: ägenes kopsuhaigus, mistõttu ta kevadel loobuski õpetajaametist. Arstide soovitus veeta eelolev talv soojemas kliimas viis ta aga raamatukogust eemale 1886. a. juunikuuni, kokku ligi pooleteiseks aastaks.¹³

Vahepeal oli raamatukogust pensionile siirdunud raamatukoguhoidja esimene abi Aleksander Specht. Schlüterile tähendas see tavakohast ametikõrgendust, sest siin kujunenud töökohtade täitmise praktika rajanes (ja mitte just alusetult) hierarhilise edutamise printsiibil, seisnegu see siis kasvõi pelgalt ametiülesannete ümberjaotamises. Astmeline teenistuskäik praktiliste oskuste järkjärgulise omandamisega seletab omakorda akadeemilise hariduse eeldamist sinse raamatukogu keskastme personalilt ja koosseisuväliselt abitööjõult (*volontaire*), kellelt töö tulemuslikkuse nimel oodati võimalikult pidevat teenistust. Tartule mitmeski mõttes eeskujuks olnud Saksamaa ülikoolide raamatukogudes oli abitööjõudu rakendatud lühiajaliselt, see võis, aga ei tarvitsenud olla tunduvalt väiksema teadmiste pagasiga, moodustades mõnikord “kirju seltskonna näljastest privaatsõnastest ja janustest tudengitest”.¹⁴

Välismaalt naastes saidki Schlüteri uueks töövaldkonnaks raamatukogu kataloogid, eeskätt uudiskirjanduse jooksev kataloogimine. Seega pidi ta täiendama 1) 17-kõitelist kohakataloogi, 2) kahte tähestikulist raamatute sedelkataloogi, 3) süstemaatilist kaartkataloogi, 4) dissertatsioonide sedelkataloogi, 5) akadeemiliste ja koolikirjade sedelkataloogi — igaüks neist isekujuline ja eriomaste nõudmistega.

Ei ole palju pidepunkte seletamaks Schlüteri elutöö valikut just raamatukogunduse vallas. Õpetajatöö asendamine rahulikuma ja lühema tööajaga ameti vastu on küll mõisteta, kuid ei pakkunud aineliselt palju siis alles 2- (hiljem 4-)lapselise perekonna toitjale.¹⁵ Võimalik on siinkohal nii asjaosalise kui ka direktori perspektiivitundeline arvestus, sest raamatukogu toonane üliväike kollektiiv oli hakanud kiiresti vananema. Päris kindlasti täitis oma osa sügav huvi ja armastus raamatute ning vanade käsikirjade vastu, mida kinnitab Schlüteri hilisem tegevus uurijana. Raamatukogu nõukogu esitises ülikooli nõukogule on teda soovitatud kui erakordselt sobivat kandidaati, kes “... põhjaliku teadusliku hariduse tõttu ... mitmeaastase tegevuse tulemusel Saksamaa ühes paremas raamatukogus silmapaistvaid teadmisi ja kogemusi on omandanud ...”¹⁶

Huvidetele vastavat ja teadmistekohast kataloogitööd jagus Schlüterile aga küllap just nii kauaks, et saada asjakohane ülevaade vajadustest ja süüvida klassifikatsiooniprobleemi-

¹¹ EAA, f. 402, nim. 5, s. 638, l. 98–101.

¹² TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 614–617.

¹³ EAA, f. 402, nim. 3, s. 1873, l. 165–170.

¹⁴ Wille, J. Aus alter und neuer Zeit der Heidelberger Bibliothek. Heidelberg, 1906. S. 21.

¹⁵ Vt. lk. 158.

¹⁶ EAA, f. 402, nim. 3, s. 1873, l. 22.

desse. 1887. a. detsembris kaotas raamatukogu ootamatult oma kauaaegse raamatukoguhoidja Hugo Kappi (suri 62 aasta vanuselt). Raamatukogu nõukogu esitas üksmeelselt tema järglaseks Schlüteri, ülikooli nõukogu toetas samuti (hääletega 37 : 2)¹⁷ ja kuraatori kinnituskki saabus pikema viivitusega, määrates uue ameti alguseks 15. veebruari 1888.¹⁸ Nüüd siis oli Schlüter lõplikult rakendatud koorma ette, mis nõudis pühendumist, kannatlikkust, järjekindlust, mille tulemus alati ehk polegi üheselt mõõdetav ega säravalt silmapaistev. Vastutus oli aga täiel määral olemas.

Schlüteri asumist **raamatukoguhoidja** tööpostile võiks lugeda siinmail peaaegu et uue etapi alguseks, mida iseloomustab selle ameti kandja järjest suurenev iseseisvus ja ehk märkamatu suundumine kutselise raamatukoguhoidja ajastu poole. (Tõsi küll, 19. sajandi I poolel oli Tartu ülikooli raamatukogus ametiülesannete poolest lähedasena töötanud raamatukoguhoidja Emil Anders.¹⁹)

Raamatukoguhoidja sellal, ei mujal ega ka Tartus, polnud ainuisikuline otsustaja raamatukogu tegevuse üle. 1865. a. põhikiri nägi Tartuski ette kollegiaalse juhtkonna (*Direction*), mille moodustas ülikooli nõukogu poolt kolmeks aastaks valitud professorist direktor ja tema abistamiseks loodud (*ihm zur Seite... steht*) iga teaduskonna ühest professorist koosnev raamatukogu nõukogu (*Bibliothek-Commission*).²⁰ Raamatukoguhoidja ülesandeks oli asutuse tegevuse vahetu korraldamine, direktoril lasus pigem kontrolliv funktsioon nii töökorralduslikes, veelgi enam finants- ja muudes majandusküsimustes. Kõik otsused ja aruanded arutati läbi ja kinnitati raamatukogu nõukogus, kuhu vajadusel (tegelikult alati) kutsuti ka raamatukoguhoidja.²¹

Saksamaa ülikoolide raamatukogude ajaloos, aga Saksamaa ülikoolid olidki Tartule nii kogemustest õppimise paigaks kui ka professorite taimelavaks peaaegu sajandi vältel, on nii nõukogude kui ka professorist direktorite rolli aegade jooksul hinnatud vastandlikult. Tegelikuses sõltus koostöö tulemuslikkus nende rakendamise viisist, võimupiiridest ja eelkõige isikuomadustest. Enim eriarvamusi on põhjustanud teadlasest/professorist direktori roll, kellel kõrvalametina peetavaks raamatukogutööks oli vähe aega, oskusi ja tähelepanu, kuigi nendegi hulgast on esile kerkinud vägagi silmapaistvaid raamatukogunduse arendajaid. Esmajoones oli ta siiski professor ja 19. sajandi algul nõuti näiteks direktorilt/pearaamatukoguhoidjalt (*Oberbibliothekar*) tingimata, ja raamatukoguhoidjalt ning kustoselt niipalju kui võimalik, paralleelselt ka õppejõu ametit ülikoolis.²² Need kohad olid väga otsitud, sest raamatukogu tunnustati ülikooli tähtsaima institutsioonina. Professorist direktori/pearaamatukoguhoidja kõrval on 19. sajandi II poolel järjest tähtsustunud põhitöökohaga raamatukoguhoidja esmajoones tema tegevusvaldkonna tehnilis-metoodilise külje kiireneva arengu tõttu (kataloogide vormiline ja sisuline teostus, eri teadusharude süstemaatika rakendamine oma spetsiifilises valdkonnas, trükiste raamatukoguliku kirjeldamise reeglistik jne.). Ajapikku tõstatas see nõudmise kutselise raamatukoguhoidja järele,

¹⁷ EAA, f. 402, nim. 3, s. 1873, l. 75.

¹⁸ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 843, l. 432.

¹⁹ Noodla, K. Emil Anders...

²⁰ Reglement ... S. 1.

²¹ *Idem*. S. 5–6.

²² Handbuch der Bibliothekswissenschaft. Leipzig, 1940. Bd. 3 : Geschichte der Bibliotheken. S. 691.

milleta raamatukogu näis “tüüri ja kompassita laevana”,²³ kuid raamatukogutöötajate organiseeritud ja plaanipärase koolituseni kulus veel aega.²⁴ Seniks omandati teoreetilisi teadmisi silmapaistvate praktikute mitte just rikkalike, paraku vastuoluliste trükiste najal, hoopis enam aga raamatukogude praktilises töös edukate juhtide käe all.²⁵ Schlüteri teadmiste pagas pärines eelkõige teenistusest Heidelbergi ülikooli raamatukogu direktori prof. K. Zangemeisteri juures, kes on tuntuks saanud suurte vanade kogude korrastajana (raamatukogu algaastad on tagasiulatuvad 14. sajandisse, taassünd 17. sajandisse), eriti aga kataloogide valdkonnas. Schlüteri töö Heidelbergis oli küll lühiajaline, kuid tema peaaegu iga-aastased puhkuseresid Saksamaale jätkasid hiljemgi tihedaid kontakte.

Tartu ülikooli raamatukogus oli juba enne Schlüteri ametiaja algust valitud dierktoriks (1880) ajaloo professor Richard Hausmann, 19. sajandi II poolel vast ehk teenekaim raamatukoguga seotud professoritest. Tema peamisteks saavutusteks on olnud näit. perioodika-väljaannete eelarvesummade ratsionaalne kasutamine,²⁶ ajaloo allikapublikatsioonide (ka *Baltica*) jooksev ja järelkomplekteerimine,²⁷ raamatukoguhoone laiendamise mõtte algatamine ja materiaalse baasi parandamise taotlus raamatukogu seisundi põhjaliku analüüsi kaudu 1882. a.²⁸ Raamatukogu arhiivimaterjalidest nähtubki, et sellal on direktori/raamatukogu nõukogu nimel tehtud taotluste, väljasaadetud kirjade jms. algmaterjalid koostatud Hausmanni käega, raamatukoguhoidjalt H. Kappilt enamasti vaid eelarvekulutuste kokkuvõtted raamatukogu nõukogule. Schlüteri ametisseastumisest peale on initsiatiiv tulenenud raamatukoguhoidjalt, mida näitavad säilinud töökavandid, kogu raamatukogu kirjaliku asjaajamise omakäelised kontseptid ja seda läbi aastate kuni lahkumiseni.²⁹ Paraku kestis Schlüteri ja Hausmanni viljakas koostöö viimase taandumisega tervise sunnil totaalse venestamisprotsessi künnisel (1890).

Põhikirja kohaselt oli Tartu ülikoolis raamatukoguhoidja ülesannete loetelu jahmatavalt pikk ja detailne, hõlmates kogu tegevuse organiseerimist majanduslikest pisimuredest alates kuni komplekteerimise ja raamatupidamise keerukate küsimusteni.³⁰ Iseseisev eelarve, ehkki reglementeeritud, ja sõltumatus sisetööde korraldamises tagasid raamatukogule suhtelise autonoomsuse, mille kasutamise edukus oli otseses seoses raamatukoguhoidja isikuomadustega.

Schlüteri lähimateks koosseisulisteks abilisteks esimestel ametiaastatel on olnud juristi- ja diplomaadiharidusega Benjamin Kordi³¹ (1860–1934, de la Gardie kirjade uurija ja publitseerija, hilisem Kiievi ülikooli raamatukogu juhataja), ajalookandidaat ja arhiivinduse

²³ Handbuch ... Bd. 3. S. 731–735, 737.

²⁴ Vorstius, J. Grundzüge der Bibliotheksgeschichte. Leipzig, 1936. S. 49.

²⁵ Handbuch ... Bd. 3. S. 736–737, 748–750.

²⁶ Parmas, R. Perioodiliste väljaannete komplekteerimine Tartu ülikooli raamatukogus XIX sajandi teisel poolel ja XX sajandi algul (kuni 1917. a.) // Teadusliku Raamatukogu töid. Tartu, 1968. Kd. 1. Lk. 15. (TRÜ Toimetised ; 224).

²⁷ Michelson, R. Raamatuost ja raamatuannetus Tartu ülikooli raamatukogus 1865–1917 // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. Tartu, 2000. Kd. 11. Lk. 141–143.

²⁸ EAA, f. 402, nim. 4, s. 782, l. 91–95.

²⁹ Vt. TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 146^a ja mujalgi.

³⁰ Reglement ... S. 6–7.

³¹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 146^a, l. 354–355.

spetsialist Richard Hasselblatt³² (1863–1890), ökonomisti haridusega, kunstihuvidega Edgar Schultz³³ (1859–?, hiljem raamatukoguhoidja abi Peterburi kunstide akadeemias), geograaf-etnograaf Herbert Schultz³⁴ (1861–1911, hiljem ülikooli valitsuse sekretär), need kõik sellal alla 30 aasta vanuses, mis märgitseb omamoodi põlvkondade vahetust raamatukogus. 1894. a. alustas koosseisuvälisena ka Schlüteri järglane Aleksander Rastorgujev (1860–1922), kes, taotledes vene ajaloo magistri kraadi, vajas lühema päevapikkusega töökohta.³⁵

Astumine raamatukoguhoidja ametisse oli Schlüteril esmapilgul ootamatugi, arvestades eelkäija äkilist lahkumist (H. Kapp võinuks seaduse järgi töötada veel enam kui 10 aastat). Vastutusrikas ametipost nõudnuks pikematki teadlikku ettevalmistust, milleks küll 6-aastane, kuid pikemate vaheaegadega praktika ei tarvitsenud olla küllaldane. Ei ole aga kahtlust selles, et Schlüter asus tööülesandeid täitma ülima tõsiduse ja energiaga. Raamatukogu arhiivis on säilinud kogum tillukestest märkmelehtedest, millel nähtavasti lausa esimestel päevadel kirja pandud eelolevate ülesannete ja kavatsuste loetelu alates eelarve kasutamise ja komplekteerimise korraldusest, raamatufondi korrastamisest ja kataloogide/nimestike koostamisest/redigeerimisest, tööjaotusest, sisustuse uuendamisest kuni pisimate majandusküsimusteni (käterätid, küünlad jne.).³⁶

Saksamaa vanima, Heidelbergi ülikooli kogude (u. 150 000 arvestusüksust ilma brošüürideta) alles alustatud süstematiseerimise³⁷ juurest tulnuna leidis Schlüter Tartus eest enam kui 200 000-kõitelise põhimõttekindlalt rajatud ja läbitöötatud raamatukogu, mis esmapilgul vajas vaid **korrastamist**, otstarbekamat paigutamist, ja eelkõige, puhastamist kolmveerand sajandi tolmust. See oligi valdkond, millega ta asus esmajoones tegelema. Tema esimeses esitises ülikooli valitsusele (1888)³⁸ kirjeldatakse olukorda järgmiselt: “Raamatukogu asjaajamisruumide keskmises saalis on ülimal määral puudulik ventilatsioon. Õhk on seal väga kuiv, täis tolmu ja kuna puuduvad vajalikud võimalused saali tuulutamiseks, ei saa ka raamatuid korralikult puhastada. Nii kannatavad raamatud, külastajad, eriti aga raamatukogu töötajad, kes on iga päev tundide kaupa sunnitud viibima ebatervislikus õhus ...”. Vajalikuks peeti õhuakende ehitamist ja veevanne ahjudele vältimaks liigset kuivust, põrandate uuendamist ülemistes saalides, sest “praod põrandalaudade vahel on kohati nii laiad, et liikumisel tõuseb sealt tolm, mis paksu kihina ladestub raamatutele. Põranda seisund teeb võimatuks pesemise, kannatavad raamatud, suureneb tuleoht, kannatab töötajate tervis”. Taotleti akende ja põranda uuendamist, siseruume ühendavate treppide parandamist, uste kõrgendamist jne., et teostada “eriti energilist puhastust” kõikides ruumides, mis teadaolevalt oli ka esimeseks käesirutuseks raamatuhügieeni valdkonnas. Loetletud remonditöödeks eraldas ülikool vajaliku raha, raamatukogu ise suletigi 1888. a. kaheks suvekuuks, mille jooksul terve korrus koliti tühjaks ja pärast tagasi.³⁹

³² TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 146^a, l. 439.

³³ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 146^a, l. 441.

³⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 851, l. 23.

³⁵ EAA, f. 402, nim. 5, s. 638, l. 199.

³⁶ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 2–36.

³⁷ Wille, J. Aus alter ... S. 22.

³⁸ EAA, f. 402, nim. 5, s. 638, l. 126–127.

³⁹ EAA, f. 402, nim. 5, s. 638, l. 128.

Remonditööde ajal ja jätkuvalt hiljemgi ehitati raamatukogus vähegi võimalikele vabadele pindadele, nurkadesse, aknaorvadesse juurde uusi riiuleid, ehitati neid võimaluse korral kõrgemakski, sest ruumikitsikus oli takistuseks olnud juba mõnda aega. Need korrastustööd tingisid raamatute ulatuslikke ümberpaigutusi, mille käigus leiti nii mõnigi kadunuks peetud eksemplar või raamaturida (osalt võrreldi ka kohakataloogiga), üllatuslikult avastati seni teadmata osa de la Gardie kirjade kogust.⁴⁰

Jätkuvate korrastustööde käigus parandati ka säilitamise tehnilisi tingimusi: telliti erimõõtmelised riiulid atlastele ja dissertatsioonidele,⁴¹ kinnitati ülikooli peahoones asuvas professorite lugemistoas ajalehed keppide külge jms.⁴² Eksimuste vältimiseks trükiste kohaleasetamisel ja väljaotsimise hõlbustamiseks tähistati riiulid seal asuva kirjanduse paigutusindeksitega,⁴³ 1892. a. alustati raamatutele Heidelbergist tellitud erivärviliste ja erikujuliste etikettide kleepimist, mida jagus teha vähemalt sajandi lõpuni.⁴⁴

Ilmselt pärineb sellest ajast ka Schlüteri joonestatud/kirjeldatud raamatukogu fondide paiknemise plaan kõigil kolmel korrusel, mille järgi teeninduskorrusel asus nähtavasti suurem osa enimkasutatavat filoloogia- ja ajalookirjandust, seaduste kogud, mõistagi kataloogid, seejuures sedelkataloogid mõnevõrra isoleeritult nagu ka teatmeteosed, ja muidugi käsikirjad ja haruldused.⁴⁵ Jooniste järgi näib tookord olevat võidetud isegi pisut vaba riiulipinda juurdekasvuks, kuid kahetsusväärseks tagasilöögiks kujunes niigi hämarate ruumide paratamatu pimenemine, nii et päevavalguse nappides tuli raamatuid otsida laterna abil. Elektrivalgustuse sisseseadmiseks eraldati raha alles 1917. a.⁴⁶

Toomkiriku varemetesse saalraamatukoguks ehitatud hoones ei olnud ette nähtud eraldi ruume ei raamatukogu töötajatele ega lugejatele. Ainsaks erandiks on olnud teeninduskorrusel ilmselt juba Morgensterni aegadest pärit omaette tuba (*Directions-Zimmer*) harulduste ja käsikirjadega. Suuremaid ümberehitusi ei taotlenud ka Schlüter, kuid ajanoodega sammu pidades eraldas ta tõenäoliselt riiulite/kappide abil "raamatukogutöötajate poolt hõlpsasti jälgitava omaette ruumi" üliõpilastele. Kavandatud oli see kirjanduse kohal kasutamiseks, sisaldas ka enamnõutud ajakirju ning teatmeteoseid. Improviseeritud lugemiskamber oli oma aja kohta küllalt tähelepanuväärseks uuenduseks ja tõstis oluliselt raamatukogu külastatavust.⁴⁷ Õppejõududel, kellele kojulaenutusi kuigivõrd ei piiratud, oli kirjandusele vaba juurdepääs hoidlates, uusimate ajakirjanumbrite kasutamiseks aga ülikooli peahoones nn. professorite lugemistuba, mida hooldas raamatukoguhoidja (1897. a. oli seal erialaajakirju 282 nimetust, 1905. a. 333 nimetust⁴⁸).

Laenutamise ja raamatute asukoha määramise hõlbustamiseks seadis Schlüter sisse kahepoolsed tellimissedelid, mida sai järjestada nii lugejate kui ka teoste autorite alfabeeti.⁴⁹

⁴⁰ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 51.

⁴¹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 50.

⁴² EAA, f. 402, nim. 5, s. 572, l. 62.

⁴³ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 38.

⁴⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 51; s. 835, l. 28–29, 34, 36.

⁴⁵ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 487.

⁴⁶ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 857, l. 71.

⁴⁷ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 54.

⁴⁸ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 54, 98.

⁴⁹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 52.

(Sedelikud olid olnud kasutusel ka Emil Andersi ajal,⁵⁰ kuid hiljem asendatud laenutuste registreerimisraamatutega, mis oli paraku sammuks tagasi töömehoodikas.)

Omaette probleemiks oli raamatukogu hoone üldseisund, milles näiteks väga visalt paranes tulekaitse. Kui 1907. a. tehti kustutusvahendite ülevaatus, siis selgus hämmastav tõsiasi, et mitte ühtegi raamatukogu korrust poleks saanud kustutada 1892. a. sisse seatud veevärgi madala surve ja ebasobivate ventiilide tõttu. Lahendust oleksid pakkunud sellal ainult käsipritsid ja veevannid, mida aga talvekuudel ähvardas külmumine.⁵¹

Veelgi raskem oli olukord hoones ruumipuuduse tõttu (vihjed sellele ulatuvad tagasi juba sajandi keskpaigani), mida ei lahendanud ka lisariiulid. Schlüteri ametisse astumise ajaks oli aga näiteks III korruse saal sedavõrd koormatud, et uute riulite lisamiseks oli ülikooli ehituskomisjonil palutud välja arvutada vahelagede kandevõime.⁵² Kogude intensiivne kasv (1890. aastatel 7000–9000 trükiüksust aastas) tekitas raskusi isegi ostude teel hangitud kirjanduse paigutamiseks, rääkimata suurematest annetest, mille tarvis lahendusvarianti polnud enam leida. Kui näit. 1886. a. õpperingkonna kantselei asus Riiga ja selle arhiiv anti hoiule raamatukogusse, ei leitud paigutamiseks paremat väljapääsu peale põõningukorruse.⁵³ 1903. a. kingitusena saadud A. N. Neustrojevi erakogu (üle 3000 köite) oldi valmis isegi loovutama ajaloo-keeleteaduskonna raamatukogule.⁵⁴ Tookordne kitsaskoht lahendati siiski raamatukogu teenija eluruumide osalise vabastamise ja ümberehitamisega (pärandaja tingimuseks olid kapid omaette ruumis⁵⁵). 1904. aastaks oli ruumipuuduse tõttu osa dissertatsioonide laotud virnadesse, seega muutunud raskesti kättesaadavaks. Kasutamise võimaldamiseks paigutati nad hiljem küll trepikotta, kuid sedapuhku kütmata ruumi.⁵⁶

Raamatukogu ehitusküsimustega oli hakatud tegelema juba 1882. a., kui direktor R. Hausmann tõstas ülikooli nõukogus hoone laiendamise mõtte kiriku varemetsesse ja moodustati isegi komisjon võimaluste uurimiseks.⁵⁷ Ometi kulus kümmeaastane keerukas aeg, enne kui raamatukogu järgmine direktor prof. H. F. Mühlau 1893. aastal esitas ülikooli nõukogule uue hoone ehitamise taotluse. Oma aja kohta moodsas hoones (arhitekt R. Guleke) olid endisaegse saalraamatukogu asemel ette nähtud isoleeritud hoidlad (*Magazinbibliothek*), eraldi ruumid töötajatele, lugemissaalid professoritele ja üliõpilastele, elekter, veevärk, juurdeehituse võimalus, üldmahuga 3 korda suurema fondi jaoks, seega perspektiiviga 100 aastaks.⁵⁸ Taotlus liikus kuraatori kaudu küll ministeeriumi, hiljem ka eelarve, kuid lahendust valitsuse tasemel seekord ei saadudki.

⁵⁰ Noodla, K. Emil Anders... l. 8.

⁵¹ EAA, f. 402, nim. 4, s. 1312, l. 35–36.

⁵² EAA, f. 402, nim. 5, s. 638, l. 95.

⁵³ EAA, f. 402, nim. 5, s. 638, l. 120.

⁵⁴ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1245, l. 460.

⁵⁵ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1591, l. 39.

⁵⁶ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1591, l. 58; nim. 4, s. 1312, l. 30.

⁵⁷ EAA, f. 402, nim. 4, s. 782, l. 96.

⁵⁸ EAA, f. 402, nim. 4, s. 782, l. 188–189.

Valitsusringkondade hoiakut iseloomustavaks seigaks tollal oli Schlüteri poolt hiljem meenutatud kuraator N. A. Lavrovski (1890–1899) soovitus paigutada ruumi säästmiseks “vanemad raamatud ometi kuhugi kuuri alla” (in einer “Scheune”).⁵⁹

Probleem oli ülimalt aktuaalne ja kuna Euroopaski oli hoogustunud raamatukoguhoonete ehitamine,⁶⁰ on märgata ka uudiskirjanduse tellimustes arhitektuurialaseid väljaandeid. Schlüter ise on taotlenud 1900. aasta kevadeks välismaale sõidu luba, et teaduslike eesmärkide kõrval tutvuda raamatukoguhoonete ja nende sisearhitektuuriga Saksamaal, Prantsusmaal ja Itaalias.⁶¹

Raamatukoguhoidja peamine vastutusala oli siiski kirjanduse **komplekteerimine**: teaduskondade esitiste kontroll ja nende vormistamine, nn. üldrubriiki kuuluva kirjanduse valik ja tellimine, eelarve kasutamise ja kulutamise jälgimine selle kõikides lõikudes⁶² ja vastava aruandluse esitamine direktorile iga semestri algul. Mõistagi kuulus siia lisarahade taotlemine ülikooli valitsuselt nii komplekteerimise kui ka üldkulude katteks.⁶³

Töömahukam ja tänuväärsem ongi olnud Schlüteri tegevus raamatufondide kujundamisel, mis on vaieldamatult olnud vastutusrikkaim valdkond raamatukogu juhtimise ajaloos üldse ja nõudnud väga oskuslikku ja paindlikku tegutsemist nii järjest süvenevas rahapuuduses kui ka ülikooli venestamisprotsessi keerukais suhetes. Ametisse astudes on ta kohe uuendanud lepingud raamatukogu peamiste varustajate K. F. Köehleri ja J. Karovi kauplustega Leipzgis ja Tartus.⁶⁴ Ametiseisundi kohaselt on nüüdsest tehtud tema käega kõik sissekanded juurdekasvuraamatutesse,⁶⁵ samuti on ta jooksva kontrolli otstarbel sisse seadnud ajakirjade/jätkväljaannete ettetellimise ja muul teel saabumise registrid (üldine aktsessiooninumber, saabumise kuupäev, köite number, formaat, ilmumiskoht, hind, komplekteerimise allikas, kohaviit paigutussüsteemis), mida hiljem on eksikombel peetud ka kataloogideks.⁶⁶

Tartu ülikooli raamatukogu komplekteerimise käik 19. sajandi teisel poolel, seega ka Schlüteri ametisoleku aegadel, on leidnud käsitlemist mitmeti. Seoses tema nimega on oluline rõhutada tema maksimaalselt võimalikku järjekindlust perioodika- ja jätkväljaannete soetamisel, eriti raamatukogu eelarve kõige pingelisematel aastatel 1900, 1902–1907.⁶⁷ Vaieldamatult oli Schlüteri teeneks hoida keerukate aegade kiuste elus perioodika soodushankimine koostöölepingute abil nii ülikooliga seonduvate (*Akademische Musse*, *Akademische Lesehalle*) kui ka ülikooliväliste organisatsioonidega (*Lesehalle des Deutschen Vereins*), kelle toetusel raamatukogu omandas vaid poole hinnaga 40–45 nimetust välismaiseid erisulisi teadusajakirju.⁶⁸ Schlüteri ametisoleku ajal on raamatukogu komp-

⁵⁹ Schlüter, W. Die Dorpater Universitätsbibliothek // Zentralblatt für Bibliothekswesen. 1918. H. 1/2. S. 14.

⁶⁰ Vorstius, J. Grundzüge... S. 48–49.

⁶¹ EAA, f. 402, nim. 3, s. 1873, l. 165–170.

⁶² Vt. ka Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 126–131, 136–139, 157–160.

⁶³ Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 133–135.

⁶⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 146^a, l. 442, 510.

⁶⁵ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 351–354.

⁶⁶ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 392–398.

⁶⁷ Parmas, R. Perioodiliste väljaannete ... Lk. 9–12; Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 133–135.

⁶⁸ Parmas, R. Perioodiliste väljaannete ... Lk. 15–16.

lekteerimise huvisid tulemuslikult teeninud ka ülikooli väljaannete, eriti *Acta*'de vahetamine nii välismaa kui ka Venemaa (kaasa arvatud Balti provintsid) teadusasutuste, -seltside väljaannete ja isegi nn. eraajakirjade vastu.⁶⁹ 1892. a. on ta ülikooli vahendusel taotlenud 26 Venemaa teadusasutuse ja -seltsi jätkväljaannete järelkomplekteerimist alates 1870. aastast, seda nn. vabade eksemplaride arvel s.o. tasuta.⁷⁰ Samal aastal on Schlüteri osalusel korrigeeritud ülikoolis kaitstud dissertatsioonide vahetusvõrku teiste asutuste ja seltsidega (vahetus toimus ülikooli nõukogu eestvõttel) rohkem vastavaks raamatukogu huvidega.⁷¹ Uudsenä on Schlüter püüdnud korrastada Tartu ülikooli endaga seonduvate trükiste plaanipäraselt kogumist, milles seni oli piisavalt juhuslikkust. 1892. a. on ta Tartu õppejõudude dissertatsioonide, ka ametlike trükiste järjepidevaks omandamiseks sisse seadnud teaduskondade kaupa korraldatud, omaette tulmete registri *Verzeichnis der Dorpater Universitäts-schriften*.⁷² Käekirjade erisust arvestades on tegemist autoriannetustega (1–2 eks.), kuid sissekanded on lakanud Schlüteri lahkumisega 1908. a. (Märksõna *Universitäts-schriften* esineb päevaprobleemina Schlüteri märkmelehtedel korduvalt.) 1906. a. on ta püüdnud taaslustada venestamisprotsessiga katkenud juhuväljaannete vahetamist Saksamaa gümnaasiumide ja reaalkoolide aastaaruannete (*Schulprogramme* — sisaldasid ka teadusalaseid kirjutisi) vastu,⁷³ milleks otsustati suurendada ülikooli *Acta*'de separaatide tiraaži,⁷⁴ kuid ei leidu andmeid selle kestvama edenemise kohta.

Raamatukogu fondide täiendamisel väljaannete vahetuse teel või hoopis tasuta on olnud kaalukas osa arvatavasti enamiku raamatukogude kujunemisloos. Schlüteri olulisim panus komplekteerimises seisneb siiski hankimises ostude teel ja seda olukorras, kus stabiilse ja küllaldase eelarve asemel tuli paratamatuid puudujäärke katta ühekordsete ebaregulaarsete dotatsioonidega, ehkki need summaarselt on läbi aastate olnud tähelepanuväärsed.⁷⁵ Küllap nõudis suurigi pingutusi tulla toime nappide vahenditega ka raamatukoguhoidja otseses vastutusalas — kõik, mida vajati mitmel või paljudel erialadel, lisaks veel kultuurilugu, kirjandus, kaunid kunstid jms.⁷⁶ (Raamatukoguhoidja ülesandeks oli ka majanduslike ümbersõlmede harutamine, millest näiteks raamatuköitmine oli järjest kasvav kuluallikas, aga ringlusse ei tohtinud minna ainuski köitmata raamat!) Fondide kujunemise terviklikkust oleks krooninud suuremgi edu, kui venestusreform ei oleks sellesse nii järsult sekkunud ülikooli suunamuutusega teadusasutusest õppeasutuseks, profiili laiendamisega, veel enam keelelise survega. Peaaegu umbkeelsete üliõpilaste tarvete rahuldamiseks hangiti siis kriitilisema valikuta vene keele, kirjanduse, ajaloo, vene õiguse ajaloo ja teiste õigusharude

⁶⁹ Parmas, R. Perioodiliste väljaannete ... Lk. 17; Parmas, R. Publikatsioonide vahetamine Tartu ülikoolis XIX sajandi teisel poolel ja XX sajandi algul // Teadusliku Raamatukogu töid. Tartu, 1969. Kd. 2. Lk. 36–48. (TRÜ Toimetised ; 248).

⁷⁰ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1212, l. 9–10.

⁷¹ Parmas, R. Publikatsioonide vahetamine ... Lk. 28–29.

⁷² TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 545.

⁷³ Parmas, R. Publikatsioonide vahetamine ... Lk. 27–29.

⁷⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 842^a, l. 8–10.

⁷⁵ Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 130–135.

⁷⁶ Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 157–161.

venekeelseid trükiseid,⁷⁷ mis nii suures mahus ei tarvitsenud olla püsiväärtusega ega kogu ulatuses sobida seniste valikuprintsiipide raamidesse.

Schlüteri eriliseks huviobjektiks kujunesid üsna esimestel tegevusaastatel raamatukogu **kataloogid**. Tema Heidelbergi aastatel oli seal arenenud mahuka raamatufondi süstematiseerimine ja sellele süstemaatilise (raamat)kataloogi koostamine.⁷⁸ Tartusse saabumisel üllatas teda siinne, põhijoontes juba välja kujunenud kataloogide süsteem, selle arvukus ja eripalgelisus väärib erilist rõhutamist, nagu on seda hiljem teinud ka Schlüter ise oma asjalikus ja ülevaatlikus ajalookäsitluses, öeldes: “Raamatuvarade kataloogimisele on algusest peale pühendatud hoolikat ja ennastohverdavat tööd, nagu seda pole kindlasti tehtud teistes Venemaa raamatukogudes ega ole seda sellises mahus osaks saanud ka kõigile Tartu ülikooliga suuruselt võrreldavatele asutustele Saksamaal”.⁷⁹ See oli Schlüteri sügav kummardus oma eelkäijatele.

1870. aastateks Tartus valminud süstemaatiline kaartkataloog oli suur saavutus nii oma sisu kui ka vormi poolest.⁸⁰ Koos tähestikuliste sedelkataloogidega (raamatud, dissertatsioonid, akadeemilised ja koolikirjad) oli moodustatud kasutaja nõudmistele vastav, kogu raamatukogu hõlmav ja paljusid teisi raamatukogusid edestav nn. liikuvate kataloogide süsteem. Seega ei olnud Schlüteri hinnang liialdatud, seda enam, et eeskujuandva Saksamaa raamatukogunduse areng oli olnud väga ebahütlane ja rohkete regionaalsete eripärasustega,⁸¹ eriti kataloogide valdkonnas.⁸² Alfabeetiliste sedelkataloogide (*Blattkatalog*) tekkiminegi on olnud küllalt üksikjuhuline (näit. Müncheni õueraamatukogus 1829–1852, Bonni ülikooli raamatukogus 1854–1856)⁸³ ja nendest arenenud väiksemaformaadilise kaartkataloogi (*Zettelkatalog*) pikka aega kestnud kujunemislugu üpris mitmekesiste vormiliste eripärasustega.⁸⁴

Schlüteri märkmelehtedele, kogemustele, veel enam tegevusele tuginedes järeldub, et tal olid juhtpositsioonile astudes juba küllalt väljakujunenud arusaamad kataloogide küsimuses üldse. Põhipostulaadiks oli seisukoht, et üldised kataloogid peavad hõlmama kogu raamatukogus oleva trükiteodangu, mida osaliselt dubleeriksid erikataloogid/nimestikud eraldi seisvatele väiksematele kollektsioonidele. Obligatoorseks on ta pidanud kolme liiki katalooge: kohakataloogi, alfabeetilist ja süstemaatilist kataloogi, mis kõik peaksid olema liikuvad, eelistatavalt sedelitel (mitte kaartidel). Otstarbe järgi on ta eristanud teadustöö katalooge (alfabeetilist ja süstemaatilist) ja üliõpilaste tarbeks eraldi süstemaatilist, mis ei tarvitseki sisaldada absoluutselt kõike olemasolevat. Need põhilised kataloogid olid raamatukogus juba olemas (puudu jäi nõuetekohasest süstemaatilisest teadustööks, ja seda kuni tänapäevani), kuid nende seisund, eriti mis puutus kohakataloogi, ja jooksev korrashoid, rääkimata kataloogimata kirjandusest, nõudsid senisest suuremat tähelepanu.

⁷⁷ Vt. ka Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 146–147, 150.

⁷⁸ Wille, J. Aus alter ... S. 25–26.

⁷⁹ Schlüter, W. Die Dorpater ... S. 5.

⁸⁰ Dubjeva, L. Kogude avamine kataloogides Tartu ülikooli raamatukogus 19. sajandil ja 20. sajandi algul // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. Tartu, 2000. Kd. 11. Lk. 198–201.

⁸¹ Vorstius, J. Grundzüge ... S. 52; Handbuch ... Bd. 3. S. 727–729.

⁸² Handbuch ... Leipzig, 1933. Bd. 2 : Bibliotheksverwaltung. S. 241–243.

⁸³ Vorstius, J. Grundzüge ... S. 40, 52.

⁸⁴ Graesel, A. Handbuch der Bibliothekslehre. Leipzig, 1902. S. 256–272.

Pöördumises ülikooli valitsusele 1889. a. sügisel on Schlüter väitnud järgmist: “Juba aastaid on raamatukogu tagajärjetult võidelnud hädaseisundi vastu, mille jätkumine ähvardab kahjustada seniseks kujunenud korda (*Ordnung*) ja teadustöök võimalikult käepärasat raamatufondi korrashoidu.” Personali vähesusest põhjustatud mitmete tööde edasilükkamine “... on seda kahetsusväärsem, et siinse raamatukogu kataloogimistegevus on väga mitme-palgeline (*mannigfach*) ja kasutajate vajadustele võimalikult täpselt vastav, nagu seda vaid vähestes ülikooliraamatukogudes esineb. Alustatud kataloogitööde katkemine võrduks aga nende täieliku annulleerimisega ja muudaks raamatukollektsioonide kasutamisevõimalused koguni illusoorseks.” Samas rõhutab ta, et sellise olukorra vältimine on küll raamatukogu, veelgi enam (*durchaus*) aga ülikooli enda huvides.⁸⁵

Selle mureliku, hoiatava, nõudliku pöördumise konkreetne eesmärk oli saada rahaline kate teise püsiva koosseisuvälise abitöötaja rakendamiseks kataloogimisel, mis ka rahuldati — esialgu aastaks, siis aga jätkuvalt. Taotluses antud loend vajalikest töödest iseloomustab kataloogimistööde hetkeseisu: oli tarvis teha uued kataloogid käsikirjadele, inkunaablitele, haruldastele raamatutele, Bergmanni kogule, koostada nimekirjad keelatud raamatutest, kanda kataloogidesse mitmed seni läbitöötamata kollektsioonid. Kavandatud plaan realiseerus lähiaastatel suuremas osas ja liitis üldfondi ning -kataloogidesse pikki aastaid eraldi seisnud pedagoogika- ja meditsiinalased kogud, pärit ammuilma likvideeritud ülikooli institutsioonidest.⁸⁶

Mõnevõrra kauemaks jäi ootele käsikirjade kogu kataloogimine, ehkki see oli päevakorral olnud juba varem,⁸⁷ ja käsikirjapärand üldse kujunes uurimisallikana Schlüteri huviobjektiks edaspidi. Vähesed haruldusi arvestamata ei ole ta kogu eriti kõrgelt hinnanud (“... *ein recht buntscheckiges Sammelsurium von Schenkungen* ...” / “...kingituste kirju surimuri...”), ja ega see saanudki olla võrreldav Lääne-Euroopa kunagiste kloostri-raamatukogude pärandiga. Ometi on Schlüter ise koostanud selle topograafilise ja süstemaatilise sedelkataloogi koos tähestikulise registriga, väidetavalt oma tarbeks, kuid lahku-des kinkinud raamatukogule,⁸⁸ kus see on jätkuvalt täiendatavana kasutusel tänaseni.⁸⁹

Raamatuloolisi väärtusi on Schlüter hinnanud eelkäijatest kõrgemaltki. Nii eraldati näit. iseseisvaks kollektsiooniks juba 1837. a. omandatud pastor G. Bergmanni haruldusterikas piiblitekogu.⁹⁰ Korraldavat kätt jätkus ka muudeks seni kõrvale jäänud töödeks: uuesti süstematiseeriti kaardikogu, kataloogiti u. 1500 ülikooli kunstimuseumist üleantud raamatut, pärandusena saadud krahv G. Igelströmi raamatukogu ja korrastati kaua oma järke oodanud prof. J. W. Krause graafikakogu.⁹¹

⁸⁵ EAA, f. 402, nim. 5, s. 638, l. 160–161.

⁸⁶ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 479; s. 257^a; s. 846, l. 50.

⁸⁷ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 146^a, l. 406.

⁸⁸ Schlüter, W. Die Dorpater ... S. 7.

⁸⁹ Kataloogi ei ole omakorda eriti kõrgelt hinnanud F. Puksoo selle pealiskaudse kirjeldamisviisi pärast. — vt. Puksoo, F. Ülikooli Raamatukogu : üld-ülevaade // Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919–1929. Tartu, 1929. Lk. 326. (E. V. Tartu Ülikooli Toimetused ; C 10).

⁹⁰ Taal, K. Gustav Bergmann ja tema memoriaalkogu Tartu Ülikooli Raamatukogus // Tartu Üli-kooli Raamatukogu töid. Tartu, 2000. Kd. 11. Lk. 108–116.

⁹¹ EAA, f. 402, nim. 5, s. 638, l. 151, 166, 173.

Direksiooni ruumi eraldatud inkunaablite ja teiste harulduste (*Prachtwerke*) kohta esialgu kavandatud erikataloog(id) (sedelitel?)⁹² on aga ju vist võimaluste puudumisel asendunud nimestikega⁹³ ja oletatavad varasemad kataloogid sedelitel ehk hiljem liidetud/rekataloogitud alfabeetilisse üldkataloogi. Hoolikalt erikoguks korrastatud Bergmanni kogu sai aga paindlikuma väljundi alles 100 aastat hiljem alfabeetilise kaartkataloogi kujul.⁹⁴

Eraldi säilitatavate kogude hulgas oli omaette väärtuseks veel Tartu, Riia, hiljem Peterburi tsensuuriametite poolt raamatukogusse saadetud kohalikud nii võõr- kui ka eesti-keelsed trükised, mida oldi üsna järjepidevalt omandatud juba 1812. a. alates.⁹⁵ Need moodustasid esialgu vaid raamatukogus säilitatava, alles sajandi lõpus raamatukogule kuuluva kollektsiooni, mille maht ei ole täpselt määratletav (oletatavasti 20 000 ringis).⁹⁶ Schlüter on selle väärtust kohalikus kultuuriloos küllalt kõrgelt hinnanud⁹⁷ ja kavatsenud seda kataloogida, lastes eelnevalt eraldada dubletid.⁹⁸

Kataloogitöodes on Schlüter uuendanud selle tehnika valdkonda. Juba 1889. a. on alfabeetilise sedelkataloogi tarbeks trükitud lineeritud lehed, millel on ette nähtud kohad aktsessiooninumbri, paigutusindeksi ja süstemaatilise kataloogi liigiindeksi jaoks.⁹⁹ Samuti on tema uuenduseks kataloogikirje koostamine raamatu tiitellehe põhjal, mitte aktsessiooniraamatu lühendatud sissekande järgi nagu seni.¹⁰⁰ Vajalikuks on ta pidanud ka varasemate kirjete/sedelite redigeerimist,¹⁰¹ seejuures sageli pliiatsikirjas ja aegade jooksul tuhmunud paigutusindeksite parandamist tindikirjaga.¹⁰² Kõik see viitab Schlüteri püüdlustele kujundada/parandada kataloogitööd (ja mitte ainult!) võimalikult korrektselt ja uemate seisukohtade järgi.

Nendel suure töömahuga aastatel jäi paljugi tegemata, esialgu ehk lihtsalt järke ootama, kuni see lõpuks ei tulnudki. Üheks niisuguseks näikse olevat Schlüteri loetus esinev keelatud raamatute nimestik, mille ta aga hiljem on ise tunnistanud peaaegu tarbetuks.¹⁰³ Samuti ei leidu raamatukogu arhiivis jälgi kavatsatud dublettide kataloogi jätkamisest, kuigi nende koguarv 1897. aastaks oli kasvanud 10 000-ni.¹⁰⁴ Ometi on Schlüter oma programmis dubletsuse jälgimist ja vältimist ette näinud isegi peensusteni, pidades vajalikuks vanemate isikukogude (Morgensterni, Klingeri, Alexandrovi, Giese kogu) võrdlemist üldfondiga

⁹² Vt. ka Dubjeva, L. Kogude avamine ... Lk. 210.

⁹³ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 50, 97.

⁹⁴ Taal, K. Gustav Bergmann ... Lk. 112.

⁹⁵ Ноодла К. Обязательный экземпляр в библиотеке Тартуского университета в XIX в. // Книга, читатель и библиотека в Эстонии. Таллин, 1986. С. 42–48. (Nõukogude Eesti raamatukogundus ; 15).

⁹⁶ K. Noodla andmetel.

⁹⁷ Schlüter, W. Die Dorpater ... S. 9.

⁹⁸ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 97; s. 843, l. 45.

⁹⁹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 6.

¹⁰⁰ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 52. — Kirje koostamine on 19. sajandi raamatukogunduses olnud kaua aega lahendamata, reeglite vajadus ja nende ühtlustamine tõusis Saksamaal aktuaalseks 1870. aastatel. — Handbuch ... Bd. 3. S. 831–832.

¹⁰¹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 52.

¹⁰² TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 38.

¹⁰³ Schlüter, W. Die Dorpater ... S. 8.

¹⁰⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 51.

eesmärgil eraldada viimasest dubletid edaspidiseks võimalikuks vahetamiseks.¹⁰⁵ Raamatukogu annaalides 19. sajandi teisel poolel ei leidu jälgi dublettide kataloogide peamise väljundi — raamatukoosjone¹⁰⁶ — kohta, kuid suhteid välismaa antikvariaatidega esines (näit. *Akademische Musse* raamatute müük).¹⁰⁷

Paremaid päevi on jäänud ootama eelkäijatelt päranduseks saadud ja Schlüteri 1889. a. programmi kontsepti järgi süstematiseerimist vajavad “tuhanded õigusteaduse, meditsiini ja loodusteaduste alaste dissertatsioonide väikesed kataloogisedelid [= kataloogikaardid], mis tähestikuliselt järjestatuna vaid kordavad dissertatsioonide üldist alfabeetilist kataloogi”.¹⁰⁸ Arvatavasti samaaegses, kuid dateerimata projektis on Schlüter kirjeldanud arstiteaduskonna jaoks seni koostatud “kõigi meditsiinialaste raamatute (välja arvatud dissertatsioonid) alfabeetilist kataloogi”, mida ta paralleelsuse tõttu on samuti pidanud tarbetuks.¹⁰⁹ Direktor prof. J. F. Šmurlole koostatud raamatukogu tegevuse 10 aasta kokkuvõttes (1888–1897) on öeldud, et “meditsiiniraamatute kataloog, mis seni asus eraldi, on nüüdseks jaotatud süstemaatilise kataloogi kastidesse”.¹¹⁰

Kummatigi on tänapäevani säilinud sajandivanustes (?) karpides tõepoolest tuhandetesse küündivaid süstemaatilise kataloogi kaarte nii arsti-, loodusteaduste kui ka õigusteaduse alalt, mille saamislugu ja otstarvet enam keegi ei oska määrata ning mis pistelisel vaatlusel hõlmab trükitoodangut enne 1880. aastaid. Oletamisi võiks seda kogumit pidada kunagiseks alfabeetiliseks kataloogiks üliõpilaste jaoks, kellel ei olnud luba kasutada ei raamatute ega dissertatsioonide õhukesest materjalist lahtisi sedelkatalooge vältimaks segiajamist ja paratamatut ülemäära kulumist. Schlüteri pragmaatiline mõtteviis oli selle korduvalt kuulutanud tarbetuks, kuid piiteeditundest eellaste töö suhtes (nagu tema järglased tänaseni) seda mitte hävitanud.¹¹¹

1890. aastatel pingestasid töökoormust nii füüsiliselt kui ka emotsionaalselt ülikooli venestamise käigus lisanduvad likvideeritavate allasutuste raamatukogud, mis tervikuna ei ühtinud küll raamatukogu komplekteerimise seniste põhimõtetega, moodustasid aga osa muutuva ülikooli vaimsest pärandist. Need (näit. *Akademische Musse*, akadeemilise lauluseltsi ja joonistuskooli kogu¹¹²) vajasisid sorteerimist, paigutamist peaaegu olematuks muutunud vabale pinnale, oma kataloogi puudumisel ka raamatukogulikku läbitöötamist. Plaaniväliselt lisatööd nõudsid arvukad annetused venestamise survele ülikoolist lahkuvate professorite või mitmete pärijate erakogudest (näit. A. v. Oettingeni, M. P. Rosbergi,

¹⁰⁵ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 38.

¹⁰⁶ Raamatukogu raamatute müük oli haridusministeeriumi poolt keelustatud juba sajandi esimesel poolel. — Noodla, K. K. Morgenstern ja Tartu ülikooli raamatukogu // Teadusliku Raamatukogu töid. Tartu, 1970. Kd. 3. Lk. 50–51. (TRÜ Toimetised ; 262).

¹⁰⁷ Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 162.

¹⁰⁸ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 38.

¹⁰⁹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 14.

¹¹⁰ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 52.

¹¹¹ Võimalik, et aegade jooksul on sinna sattunud muudki, näit. sajandi keskpaiku alustatud ülikooli kõigi raamatukogude koondkataloogi kaarte. Kogum vajaks asjatundlikku võrdlemist süstemaatilise kataloogiga juhul, kui osutuks võimalikuks/vajalikuks viimase korrastamine kasutamiseks tänapäeval. Vt. ka lk. 157.

¹¹² TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 47; Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 168; Schlüter, W. Die Dorpater... S. 9–10.

G. Igelströmi jt. kogud)¹¹³ või näit. *Ressource*'i seltsist üle antud ajakirjad,¹¹⁴ mille kõige läbitöötamine nõudis rohkesti abijõudu. Vaevalt oskas Schlüter ennustada tööde mahu nii suurt kasvu, kui ta juba 1889. a. väitis, et "... vaid pühade aeg või vabatahtlik kodune tööpanus eesseeisvat koormat ületada võimaldavad".¹¹⁵

Omajagu kergenduseks oli taolises olukorras saada kingitava koguga kaasa trüki-kataloog, nagu *Материалы для каталога книг, рукописей, гравюр и проч. собрания А. Н. Неустроева. Санкт-Петербург, 1902. Отд. 1 : Книги*, mille oli koostanud endise omaniku tütar, paraku primitiivsete, poole sajandi taguste kirjeldamisvõtete järgi. Kogu kohta, mis saabus Tartusse 1904. a., koostati raamatukogus koosseisuvälise töötaja V. L. Kessleri poolt (oli raamatukogus esimene naistöötaja) küll 2 sedelkataloogi, millega seoses on aga mõndagi jäänud hämaraks. Praegu kasutusel olev sedelkataloog on valminud trükikataloogist välja lõigatud ja kleebitud kirjetest, hiljem täiendatud käsikirjaliste sedelitega (täiendust kogule saabus veel 1909. a.¹¹⁶) ja järjestatud topograafiliselt, seega kujundatud kohakataloogina. Schlüteri 1905. a. aruande kontseptis on märgitud veel Kessleri koostatud alfabeetilist kataloogi,¹¹⁷ on nõutatud ka töötasu,¹¹⁸ mida ülikool on põhjendusega ja lausa pretsedenditu juhuna keeldunud maksmast,¹¹⁹ ent tähestikkataloogi ennast ei leidu samuti.

Kataloogitööde takerdumine riivas paraku ka jooksvalt saabuva kirjanduse läbitöötamist. Schlüteri Tartusse saabumise ajaks oli just lõpetatud dissertatsioonide ja akadeemiliste kirjade retrospektiivne kataloogimine (u. 70 000 trükiüksust, omandatud sajandi I veerandist alates) lisatasu eest nii raamatukoguhoidja teisele abile kui ka lugejateeninduse toetuseks rakendatud koosseisuvälisele töötajale.¹²⁰ See oli märkimisväärseks saavutuseks, sest näit. paljudes Saksamaa ülikoolide raamatukogudes oli see osa trükistest hoopis korrastamata, rääkimata kataloogidest.¹²¹

Dissertatsioonide kogu aktiivne juurdekasv, mis hõlmas Saksamaa, Prantsusmaa, samuti Venemaa ülikoole, aga ka kõrgemaid õppeasutusi mujalgi maailmas, lisas raamatukogule keskmiselt 3000–3500 trükist aastas,¹²² mis võrdus kogu ülejäänud raamatufondi kasvuga¹²³ ja kahekordistas kataloogimistöode mahu ning tekitas selles paratamatult aasta-aastalt suurenevat mahajäämust. Vormiliselt lihtsalt kirjeldatavate dissertatsioonide kataloogimist hõlbustas teretulnult 1880. aastate keskpaiku ilmuma hakanud nii Saksamaa kui ka Prantsusmaa ülikoolides kaitstud dissertatsioonide aastanimestikud (*Jahresverzeichnis der an der deutschen Universitäten erschienenen Schriften* (1886). Berlin-Lepzig, 1887 –, *Catalogue des thèses et écrits académiques*. Paris, 1884 –), mille paralleelväljaannet

¹¹³ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 97; Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 171–174.

¹¹⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 97.

¹¹⁵ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 37.

¹¹⁶ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1652, l. 294.

¹¹⁷ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 97.

¹¹⁸ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1394, l. 38.

¹¹⁹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 843, l. 46.

¹²⁰ EAA, f. 402, nim. 5, s. 638, l. 72, 75, 78, 82.

¹²¹ Handbuch ... Bd. 3. S. 717, 723.

¹²² Parmas, R. Publikatsioonide vahetamine ... Lk. 27–31.

¹²³ Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 177–178.

spetsiaalselt väljalõigeteks mõeldud väikesformaadilised kirjed võimaldasid mehaaniliselt ja lühima ajakuluga katalooge koostada. Schlüter on neid kasutanud dissertatsioonide sedelkataloogis,¹²⁴ märkides ka saksakeelsesse põhiväljaandesse fondi paigutusindeksid. Sel kombel on moodustunud suure osa dissertatsioonide kogu jätkuv trükikataloog, mille väärtust tõstis iga aastaväljaande lõpus olev isikunimede ja aineregister. Standardne kirje hõlbustas mõistagi selle dubleerimist süstemaatilisse kaartkataloogi.

Hoolimata lihtsustunud läbitöötamisviisist ei suudetud dissertatsioonide kasvava tulvaga (1905. a. u. 6000, millest ligi pooled jäid läbi töötamata ega peegeldu seetõttu raamatukogu statistikas)¹²⁵ toime tulla, nii et arvestamata/kataloogimata trükiste hulk aastal 1909 oli juba u. 15 000 (aastast juurdekasvu oli siis näidatud 8000!). Vahetult Schlüteri lahkumise järel taotleti kataloogimistöökaks viiendat (!) koosseisulist kirjutajat.¹²⁶

Mahajäämust põhjendati tollal (raamatukoguhoidja A. Rastorgujev) töötajate väikese arvuga, kes "keerulise ja vananenud kataloogimise süsteemi juures" ei suutnud enam toime tulla komplekteeritava kirjanduse hulgaga, sest "tänu ülikooli valitsuse haridusalasele hoolitsusele (*просвещенным заботам*) sai raamatukogu nüüd võimaluse hankida raamatuid hoopis rohkem kui seni".¹²⁷

Töötajaid oleks muidugi vajatud rohkem, kui neid oli, kuid "vananenud kataloogi-süsteem" eeldas oskusi ja teadmisi, millest Schlüteri lahkumise järel jäi paraku ka vajaka.¹²⁸ Sissekannete tegemine kohakataloogi (= vana süstemaatiline raamatkataloog) nõudis trükise paigutamist sajandi algul rakendatud üldetailsesse süsteemi,¹²⁹ raamatu kirje liitmine uuemasse süstemaatilisse kaartkataloogi sama raamatu liigitamist hoopis teise klassifikatsiooni vajalikku rubriiki, tähestikkataloogid nõudsid oskuslikku kirje kujundamist ja alfabeedis järjestamist, väiketrukiste kataloogid oma struktuuri topograafilise järjestuse tundmist. Liigitamise paigutussüsteemi ongi suuresti teinud Schlüter ise, andes juba trükise inventeerimisel sellele asukohaindeksi hoidlas. Ka on ta enamasti teinud ise sissekanded kohakataloogi köidetesse, aeg-ajalt koostanud kirjeid alfabeetilisse võõrkeelse kirjanduse sedelkataloogi.

Loetletud/kirjeldatud suhteliselt väikesemahulised korrastustööd ei olnud kataloogide valdkonnas Schlüteri pärisosa. Teda ei rahuldanud kahe erineva liigtussüsteemi paralleelne rakendamine, mis ei olnud ei otstarbekas ega kaasaegne. Uuenduste otsingul nägi ta lahendust raamatufondi paigutuse ümberkorraldamises süstemaatilise kaartkataloogi liigitusskeemi järgi ja ühtlasi uue kohakataloogi koostamises.

Kohakataloog kui tollaegse fondi tegeliku paigutuse peegeldus (seda raamatute osas koguni tänaseni) oli sajandi esimesel poolel olnud kogu keskseks teabeallikaks ja täitnud ainsa süstemaatilise (raamat)kataloogi funktsioone ega kaotanud oma praktilist otstarvet ka sajandi lõpupoole (mõneti isegi tänaseni). Paljust kasutamisest oli see tugevasti amortiseerunud, varuruumita uuteks sissekanneteks ja vajas juba lugejate huvides tehnilist uuendamist. Esmane säilinud vihje selle puudustele esineb Schlüteri juba tsiteeritud 1889. a. pöördumise

¹²⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 4, 52.

¹²⁵ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 96.

¹²⁶ EAA, f. 402, nim. 4, s. 1312, l. 43.

¹²⁷ EAA, f. 402, nim. 4, s. 1312, l. 43.

¹²⁸ Vt. ka lk. 143.

¹²⁹ Vt. ka Dubjeva, L. Kogude avamine ... Lk. 188–189.

kontseptis,¹³⁰ kuid põhjalikum analüüs on vormistatud taotlusena raamatufondi ümberkorraldamiseks ja säilinud vaid tema märkmepaberite hulgas pealkirjaga: “*Gesuch zum Bewilligung der Mittel zur Herstellung eines neuen Standortkatalogs*”.¹³¹ Schlüter on selles arvustanud klassifikatsiooni struktuuri (päripäris see ju 18. sajandi lõpust),¹³² mis oli kohati aegunud ja kohati ebateaduslik (näit. ilukirjanduse liigendamine temaatika järgi), enamasti ei arvestanud geograafiliselt piiritletud rubriikides maailmakaardil vahepeal toimunud muutusi jms., rääkimata puhuti valesti liigitatud raamatutest. Rahulolematuseks on andnud põhjust ka raamatute paigutusindeksid, milles on kasutatud nii rooma ja araabia numbrite kui ka ladina ja kreeka tähtede ülikeerukaid variatsioone, samuti nende ebahühtlast rakendamist.

Lähtudes paljudest ebakohasustest, on Schlüter pidanud otstarbekaks liigitada kogu fond uue paigutussüsteemi järgi, võttes aluseks 1870. aastate alguseks valminud süstemaatilise kaartkataloogi klassifikatsiooni, ja koostada selle järgi uus kohakataloog sedelitel. Mõte vormiliseks uuenduseks oli kahtlemata progressiivne (ja leidis Tartus rakendamist 1920. aastatest alates uuemate kogude moodustamisel), kuid fondi detailse süstemaatilise paigutussüsteemi kava on kinnistunud 19. sajandi arusaamades.

19. sajandi suurtes raamatukogudes oli süstemaatilisel paigutusviisil vääramatult kindel koht, sest juhtis raamatukogu kasutaja otsitu juurde vahetult riivil, ja sellest mööda vaatamine ei olnud sellal ajakohane,¹³³ kuigi ka Schlüterit oli juba seganud paratamatult kaasnev ebaratsionaalne ruumikasutus. Kirjanduse pelgalt formaalne järjestus ei tulnud tollal veel kõne alla, ehkki üksikuid taolisi katseid oli. Lõplikult ei loobunud sellest ka Tartu Ülikooli Raamatukogu 1920. aastatel kogusid ümber korraldades ja säilitades raamatufondis liigenduse lähedaste teadusharude kaupa.

Schlüteri kavatsus asendada üks klassifikatsioon mõnevõrra uuemaga ei oleks kuigivõrd vältinud endisi komistusi, sest teaduste arenguprotsessis vananevad mistahes süsteemid paratamatult ja osutuvad mingi ajatsükli möödudes ebarahuldavateks. Positiivne tulem oleks seisnenud küll lihtsamal paigutusindeksis (kui Schlüter oleks selle leiutanud), kohakataloogi kaasajastamises vormiliselt, kaheldav olnud aga vigadest hoidumine kogu fondi järkjärgulisel ümberstruktureerimisel. Ehkki uus kohakataloog oleks olnud paralleelne süstemaatilise kaartkataloogiga (kui mitte arvestada rubriigisisese järjestuse formaalset printsiipi kaartkataloogi alfabeetilise asemel), pidas Schlüter mõjuvateks eelistusteks selle liikuvust sedelkataloogina ja eelkõige võimalust vältida kahe erineva klassifikatsiooni samaaegset rakendamist. Tema seisukoha järgi oluaks uus süstemaatiline kohakataloog kasutamiseks õppejõududele, kes olemasolevat kaartkataloogi kuigivõrd ei soosinud, kasutasid aga meelsasti vana käsikirjalist, mis juhatas otse riivli juurde hoidlas.¹³⁴

Schlüteri suurprojekt sisaldas isegi kuluarvestused töötajatele (1 kop. 1 raamatu eest = 1000 rbl., kogu suurus tollal pisut üle 90 000 nimetuse, lisaks u. 250 rbl. materjalide eest), mis kokku peaaegu võrdus raamatukoguhoidja aastapalgaga.¹³⁵ Tegijatena oli ta ette näinud nii raamatukogu koosseisulisi töötajaid (väljaspool ametiaega!) kui ka sobivaid abijõude mujalt.

¹³⁰ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 37.

¹³¹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 13–25.

¹³² Dubjeva, L. Kogude avamine ... Lk. 188–189.

¹³³ Handbuch ... Bd. 2. S. 336–347.

¹³⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 15.

¹³⁵ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 25.

Oli see kiiresti kasvav rahapuudus, ehk ka tekkinud kahtlused tulemustes või koguni kavatsuste rakendamatus juba alanud ühiskondlike muutuste keerukuses, aga ilmselt suurt mõttetööd nõudnud projekt on unustatuna jäänud vaid arhiivitoimikusse. Probleem on aga Schlüteri koormanud jätkuvalt, sest juba Tartust eemal olles kirjutatud raamatukogu ajaloo ülevaates on ta selle juurde tagasi pöördunud.¹³⁶ Ta on vihjanud projekti kordvale arutamisele ja selle lõplikule kujule, mille kohta arhiivides jälgi ei ole leidunud.

Tartu Ülikooli Raamatukogu ajalooos on Schlüteri kava huvipakkuv ja kuigi selle teostumine oleks tänaseks lahendanud mõnegi kitsaskoha, on siiski positiivne, et ei juhtunud paratamatut, mis kaasneb ikka ja alati, kui suurtes massiivides üritatakse midagi ümber teha. Praktiline elu on õpetanud, et vähem kulukas ja valulik on ühel ajahetkel alustada hoopis uut ja jätta varem olnu omaaegseid oskusi ning arusaamu respektseerivaks tunnistuseks.

Schlüteri unistuseks jäänud raamatufondi struktuuri uuendamiskava eeldas **süsteematailise kaartkataloogi** (*Realkatalog*) skeemi täiendamist. Selle kataloogi suhtes on Schlüteri hoiak olnud kahetasandiline. Ta on korduvalt arvustanud selle vormilist teostust (kaartide liiga väike formaat ja jäik kinnitusviis, ebamugavad "sahtlid"), samas aga kõrgelt hinnanud klassifikatsiooni, mis oli "... pisimate rubriikideni rangelt ajakohane ..." nii et "... trükitud "võtme" (seega: *Schlüssel*...) abil oli mõne teadusalase küsimuse kohta kogu raamatukogus leiduv kirjandus hoobilt leitav".¹³⁷ Samas pidas ta seda vaid üliõpilaste kataloogiks (*Studentenkatalog*), mis ei tarvitse sisaldada absoluutselt kõike olemasolevat ja eks see kataloog omal ajal nende jaoks ju koostatigi. Kataloogi suurimaks väärtuseks pidas ta aga sellesse liidetud dissertatsioonide (ja kooliprogrammide) kirjeid, välja arvatud õigus-, arsti- ja loodusteaduste alalt.¹³⁸

Schlüteri ülaltsiteeritud hinnang liigitusskeemile sobitub selle redigeeritud variandile, millega Schlüter on alustanud juba raamatukoguhoidja abi tööpostil (1886–1887).¹³⁹ On säilinud kataloogi 1873. a. trükis ilmunud skeemi tööeksemplar täienduste tarbeks vahelkõidetud lisalehtedega, millel pole mitte just rohkesti muudatusi. Parandustega on mõndagi ümber korraldatud (*Teadus. Raamatuteadus*), loodud uusi all-liike ja rubriike, täiendatud nende omavahelisi seoseid viidetega (*Ajalugu ja abiteadused; Teoloogia*).¹⁴⁰ Samas on ka Schlüteri mõttevahetuslik märkmeleht, milles ta selgitab paigutusindeksite moodustamise võtteid teoloogiakirjanduse vallas, seda justkui proovitööna fondi kavandatavas uues paigutussüsteemis.¹⁴¹

Võrreldes pisteliselt kataloogi praegust liigendust toonaste parandustega, ilmneb kirjeldatud märkusi mitmekordselt ületavate täienduste rohkus. Schlüteri käekirjas vahekaartidel on näiteks *Pedagoogika* endise 4 alljaotuse asemel 25 valdavalt temaatilist rubriiki, põhjalikult on muudetud *Filosoofia* psühholoogia sisulist osa; *Raamatuteaduse* ja raamatukogunduse alal on endise 11 jaotuse asemel (olnud) üle 30; täiesti uutel printsiipidel

¹³⁶ Schlüter, W. Die Dorpater ... S. 9–10.

¹³⁷ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 23; Schlüter, W. Die Dorpater ... S. 6–7.

¹³⁸ Schlüter, W. Die Dorpater ... S. 7. Kataloogi kasutamishendite trükiväljaannetes sellekohane märkus puudub. — Vt. ka 148.

¹³⁹ EAA, f. 402, nim. 3, s. 1873, l. 75.

¹⁴⁰ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 470.

¹⁴¹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 471.

erinevas rubriigis tollal veel ei tuntud). Paralleelselt (?) skeemi redigeerimisega on Schlüter selle vajakajäämise ületamiseks alustanud kataloogile märksõnaregistri loomist, säilinud raamatukogu arhiivis 183-l lehel pealkirjaga *Alphabetisches Sachregister zum systematischen Katalog der Universitäts-Bibliothek*.¹⁴⁴

Suhteliselt uuendusliku mõtte eeskujuks on Schlüterile olnud Heidelbergi ülikooli raamatukogu süstemaatilise (raamat)kataloogi juht, milles peale klassifikatsiooni täieliku skeemi on toodud ka "tähtsamate alljaotuste alfabeetiline register".¹⁴⁵

Schlüteri register ei korda Zangemeisteri loetelu (ehkki see esmapilgul näib olevat sarnane), vaid täiendab rubriiginimetuste alfabeetilist loendit (viidetega nende indeksitele skeemis) mõisteliste märksõnadega, mis klassifikatsioonis jaotiste nimetustena ei esine, küll aga suunavad vastava teema esinemusele ühes või erinevates rubriikides (näit. ajalookirjanduse valdkonnas *Karolinger, Merovinger, Völkerwanderung* viidetega vastava maa ja ajastu rubriigi indeksile). Lokaalpatrioodina on ta registris esitanud Balti provintsidesse puutuvat aja-, kultuuri-, õigusloo jne. vallas (mis aga 1920. aastatel on kataloogist eraldatud), näit. *liivlased, liivi keel*, Balti provintside tähtsamad linnad ja nendega seonduv jms. Rohkesti on registris sideviiteid ja äraviiteid. Paraku on seegi töö jäänud pooleli — kaugeltki mitte kõik märksõnad pole varustatud klassifikatsiooniindeksitega ja tabeli kujul kavandatud käsikirja tühjaks jäänud veergude otstarvet ei oskagi arvata. Pole võimatu, et töö katkestamise kaalukaimaks põhjuseks oli ajanappuse kõrval asjaliku väljundi puudumine — võõrkeelse kirjanduse kasutajaskond vähenes ootamatult kiiresti, sest kohalikku päritolu noored siirdusid võimaluse korral õppima välismaale, endine akadeemiline personal emeriteeritud, uuele üliõpilaskonnale polnuks tulemus vastuvõetav. Kavandatava töö mahtu arvestades tuleb aga tunnistada tegija aukartust äratavat entusiasmi, sest ettevõetu nõudis kataloogi kõigi liikide taas läbivaatamist ja muidugi head ainetundmist.

Kõigest tehtust hoolimata ähvardaski Schlüteri poolt ametisse astumisel prognoositud raamatufondi kasuteguri muutumine "illusoorseks"¹⁴⁶ lähiaastatel tõepoolest, ja seda toona aimamatust suunast. Juba 1889. a. alanud ülikooli "reformimise" käigus asendus üliõpilaskond 3–4 aasta jooksul järsult noortega, kes ei osanud võõrkeeli ja olid ülikoolis õppimiseks üsna kesise eelteadmiste pagasiga.¹⁴⁷ Ettevalmistamatus akadeemilisteks õpinguteks jättis nad praktiliselt ilma esmatasandil vajalikust, s.o. raamatutest.

Tartu ülikooli raamatukogu oli peaaegu 100 aasta vältel komplekteeritud kui teadusraamatukogu, mille ülesandeks oli luua baas teadustööks ja koguda teadusloo püsiväärtusega teoseid, aga mitte näiteks kiiresti vananevat õppekirjandust. Ülikooli venestamisega suruti raamatukogu ümber formeeruma õpperaamatukoguks, sest Balti provintside toataalne venestamine dikteeris vajaduse venekeelsete/-meelsete praktikute, esmajoones õpetajate ja juristide järele. Käivitunud õppekavade ja õppetoolide struktuuri muutuste otseseks tulemuseks oli küll venekeelse kirjanduse (ka õpikute) senisest aktiivsem jooksev komplekteerimine,¹⁴⁸ kuid selle vilju ei saadud maitsta päevapealt.

¹⁴⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 472.

¹⁴⁵ System des Realkatalogs der Universitätsbibliothek zu Heidelberg / hrsg. von Karl Zangemeister. Heidelberg, 1893. — Skeemi juhise esimene väljaanne oli väidetavalt ilmunud juba 1885. a.

¹⁴⁶ Vt. lk. 146.

¹⁴⁷ Tartu ülikooli ajalugu 1632–1982. Tartu, 1982. Kd. 2 : 1798–1918. Lk. 278–279.

¹⁴⁸ Michelson, R. Raamatust ... Lk. 148–152.

Vaid vene keelt valdavaid üliõpilasi ei rahuldanud raamatukogu kataloogid ei sisu ega vormi poolest. Venekeelsete raamatute (ja dissertatsioonide) alfabeetilised kataloogid oluksid küll mõistetavad, kuid nende kasutamine (nagu kõigi sedelkataloogide puhul) polnud üliõpilastele lubatud. Olulisimas, kogu raamatufondi avavas süstemaatilises kaart-kataloogis, olid venekeelsed kirjed järjestatud ühtsesse alfabeeti võõrkeelsetega ja kuna esimeste suhtarv oli eriti väike, oli nende leidminegi ülimalt raske. Käsitsematu oli ka süstemaatilise kataloogi ülesehitus, mille juurde juhatas vaid saksakeelne *Schlüssel zum systematischen Catalog der Dorpater Universitäts-Bibliothek* (Dorpat, 1873, 43 lk.), samuti nagu süsteemi liike, all-liike, rubriike eraldavad vahekaardid kataloogis endas. Saksakeelse skeemi kavandatud tõlkimine/trükkimine vene keeles pakkunuks vaid poolikut lahendust, sest sama pidanuks tegema ka kataloogi üliarvukate vahekaartidega, mis aga juhatasid ju valdavalt võõrkeelse kirjanduse juurde, pealegi oli kogu klassifikatsiooni redigeerimine alles pooleli. Ehk peitub just ülalkirjeldatus põhjus, miks enneaegu ette võetud skeemi tõlge ilmus plaanitud alles 2-aastase viivituse järel ja ka siis vaid suhteliselt väheste täiendustega,¹⁴⁹ mida trükise eessõna isegi eitab.

Hoolimata heast tahtest jäi *Ключ к систематическому каталогу Библиотеки И. Юрьевского Университета* (Юрьев, 1900, 55 lk.) kasutegur kokkuvõttes küsitavaks. Kataloog koondas venekeelset kirjandust küll vene ainealadega seonduvana (ja ainult!) omaette rubriikidesse (vene ajalugu, vene õigus, vene keel ja kirjandus) ja nende leidmisele aitas uus skeem kindlasti kaasa, kuid sellega oodatud tulemus piirduski. Venekeelse kirjanduse massilisem komplekteerimine seisis alles ees ja hakkas humanitaar-aladel enam koonsuma just samadel aastatel rajatavasse üliõpilasraamatukogusse.¹⁵⁰

Süstemaatilise kataloogi tänane seis näitab selle vägivaldse kohandamise katseid ainult venekeelsele lugejale. Suuremas osas kataloogist on saksakeelsete vahekaartide ette paigutatud uued venekeelsed ja püütud järjestada nende taha venekeelseid kirjeid (kui neid oli, aga ka siis mitte kõikidel juhtudel); muukeelseid kirjeid on ümber paigutatud suisa valedesse jaotustesse (raamatuteadus ... raamatukogundus); mitmes liigis on saksakeelsed vahekaardid hoopis kadunud, samas on neid kasutatuna paigutatud peaaegu suvalistesse gruppidesse kokku. Näiteks on meditsiinikirjanduse vene keelde tõlgitud vahekaartide (66 jaotust) taha liigitatud venekeelsed väljaanded, mis kokku täidavad ühe kataloogikasti, endised saksakeelsed vahekaardid on hoopis eemaldatud ja muukeelne meditsiinikirjandus seatud formaalsesse ühtsesse alfabeeti, mis täidab kokku 14 kataloogikasti (!).

Need pistelise vaatlusega nähtud kataloogi ümberkujundamise katsed, süsteemid ja poolikud, on tehtud pärast Schlüteri lahkumist ja, nagu näitab käekirjade võrdlus, tulevase raamatukoguhoidja abi Joseph Zmigrodski poolt (vormistatud tööle esmakordselt 1911, raamatukoguhoidja abiks 1914).¹⁵¹

¹⁴⁹ EAA, f. 402, nim. 4, s. 782, l. 243; vrd. Dubjeva, L. Kogude avamine ... Lk. 201; Дубева Л. Проблема классификации наук и создание систематического каталога в Научной библиотеке Тартуского университета во второй половине XIX века // Tartu ülikooli ajaloo küsimusi. Tartu, 1987. Kd. 19. Lk. 145–153.

¹⁵⁰ Dubjeva, L. Tartu Ülikooli Ajaloo-Keeleteaduskonna üliõpilasraamatukogu aastatel 1899–1919 // Kleio. 1997. Nr. 4. Lk. 23–26.

¹⁵¹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 843, l. 95; s. 842^a, l. 33–34.

Hinnangu tehtule on 1913. a. andnud raamatukogu järjekordne direktor prof. V. E. Grabar (Hrabar), öeldes, et süstemaatiline kataloog "... on üle elanud palju muudatusi ega saa olla usaldatavaks abivahendiks (*руководством*)" kirjanduse leidmisel.¹⁵² Tasuks siinkohal meenutada ka Schlüteri enda seisukohta tema raamatukogu ajaloo ülevaates, et "... kataloogide keeles ei tohtinud mõistagi midagi muuta".¹⁵³ Nurjunud tulemus on veelkordseks kinnituseks ammuste aegade kirjutamata reeglile: mistahes ümbertegemine, eriti pealiskaudne ja poolik, on lubamatu ja viib paratamatult millegi hävingule.

Raamatukogu osatähtsus õppetöös 19. sajandi viimasel kümnendil on paljuski jäänud ebamääraseks. Süstemaatilise kataloogi skeemi venekeelse trükiväljaande (1900) kasutegur oli äärmiselt väike, kui arvestada sedagi, et kataloogis endas tehtud tõlkemuudatused valmisid 10–15 aastat hiljem. Juba a. 1901, seega kohe pärast venekeelse skeemi ilmumist, on raamatukogu toonane direktor prof. J. V. Passek esitises ülikooli valitsusele tunnistanud, et "üliõpilastele valmistab raamatukogu kasutamine suuri raskusi, sest on tarvis leida raamatute paigutusindeksid (*библиотечный номер*), kuid selleks vajaliku süstemaatilise kataloogi kasutamine eeldab pikemaajalist praktilist kogemust, mida üliõpilastel ei ole."¹⁵⁴ Esitises pakutakse mitutki lahendusvarianti, nagu näiteks paigutusindeksi otsimine raamatukoguhoidja abi poolt (mis nahunii ei kiirendaks teenindamist) või koguni raamatukogu teenijate poolt (kes polevat võimelised vajalikul tasemel suhtlema vene keeles — raamatukogu teenijatena töötasid eestlased) või hoopis eriülesannetega töötaja palkamine (mis tooks kaasa püsivaid lisakulutusi). Prof. Passeki arvates rahuldaks üliõpilasi alfabeetiline kataloog, kuid ta ei pea säilivuse huvides võimalikuks, nagu see oli varemgi, anda sedelkataloogi üliõpilaste käsutusse. Täieliku lahenduse tooks raamatukogu kõiki raamatuid hõlmav trükikataloog (!), mida ta samas peab teostamatuks töö mahu ja ülisuurte kulutuste pärast. Lähtudes asjaolust, et "arvestatav osa üliõpilastest ... oskab ... peaaegu eranditult vene keelt ja töötab peaaegu eranditult venekeelsete allikatega", oleks esmase praktilise tähtsusega **venekeelsete raamatute kataloogi** trükkimine.¹⁵⁵

Niisuguse veenva esitise tulemuseks oli kohene rahaeraldus (300 rbl.) trükikuludeks ülikooli valitsuselt, kuid käsikirja valmimisest teatati esmakordselt alles 7 aastat hiljem¹⁵⁶ ja jätkuvaks redigeerimisekski kulus veel 3 aastat. Schlüteri osalus käsikirja ettevalmistustöodes ei ole määratletav, kummatigi ei ole kataloogi koostamise küsimusi kordagi arutatud ka raamatukogu nõukogus. Käsikirja üliaeglane valmimine taandub esimestel aastatel oletatavasti raamatukogu vägagi piiratud isikkoosseisule, kes jooksva töö kõrvalt oli nähtavasti suuteline ainult kopeerima olemasolevat sedelkataloogi, mille kirjete kujundus kandis endas aga enam kui sada aastat kestnud arengu jälgi.¹⁵⁷ Veel vähem oli see väike personal suuteline jätkama redigeerimistöödega, mis seisnes kirje võrdlemises raamatuga *de visu*, ja alles koosseisuvälise abijõu forsseeritud rakendamise tulemuseks sai olla kataloogi ilmumine

¹⁵² [Грабарь В.] Отчет о состоянии Библиотеки И. Юрьевского Университета 1910–1913 гг. [Юрьев, 1913].

¹⁵³ Schlüter, W. Die Dorpater ... S. 14.

¹⁵⁴ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1291, l. 599–600.

¹⁵⁵ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1291, l. 599–600.

¹⁵⁶ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1312, l. 34.

¹⁵⁷ Каталог русских книг Библиотеки И. Юрьевского Университета с основания университета по 31 декабря 1908 года. Юрьев, 1910. С. III–IV.

1910. a., seda aga juba pärast Schlüteri lahkumist.¹⁵⁸ Kas valminud kataloog rahuldab täiel määral ootusi, jääb siiski mõnevõrra küsitavaks, sest tähestikkataloogina oli see kasulik eelkõige kirjandust juba tundvale lugejale, kelle otsingud on suunatud konkreetsele väljaandele. Mõni aasta hiljem on direktor prof. V. E. Grabar raamatukogu tegevuse aruandes tunnistanud, et üle 80% üliõpilastest ei kasuta raamatukogu üldse.¹⁵⁹

Käsitlemist leidnud kataloogid on hõlmanud seda osa ülikooli raamatuvaradest, mis oli aegade jooksul komplekteeritud pearaamatukogusse. Pikka aega oli tähelepanuta jäänud ülikooli **allasutustesse** — instituutidesse, muuseumidesse, kliinikutesse — 1905. a. seisuga 29-sse erialaraamatukogusse **hangitud kirjanduse koondkataloog**. Kogusummas hõlmanuks see üle 50 000 köite, omandatud väljaspool raamatukogu eelarvet allasutuste oma vaba valiku järgi. Teave nende raamatukogude koostisest rahavaesel ajal ja eriti ülikooli ümberkujunemise protsessis oluks äärmiselt teretulnud.

Raamatukogu 1865. a. põhikiri kohustas allasutusi kaks korda aastas teavitama peakogu saadud uudiskirjandusest,¹⁶⁰ mille põhjal järgneva 6 aasta jooksul avaldati trükis kogu ülikooli aastatulmete koondnimestikud.¹⁶¹ Edasi aga lakkasid need teadmata põhjustel ilmumast (direktor K. H. J. v. Paucker, raamatukoguhoidja H. Kapp). Kümmeaasta aasta pärast (1883) tõstatas järgmine direktor prof. R. Hausmanni küsimuse uuesti,¹⁶² tehti kuluarvestused, millest nähtub, et allasutuste koondkataloog oli kavatsatud kogu seni omandatud kirjandust haarava kaartkataloogina asukohaga pearaamatukogus.¹⁶³ Peaaegu pretsedenditu juhtumina keeldus ülikooli valitsus küsitud ühekordsest abist (500 rbl.)¹⁶⁴ ja kavatsetu jäigi teostamata.

1906. a. tõstatas Schlüter küsimuse raamatukogu nõukogus ettepanekuna: allasutustel esitada andmed raamatute kohta alates jooksva aasta algusest, ajakirjade ja jätkväljaannete kohta aga eelmiste aastate ulatuses (?) (*за предыдущие годы*).¹⁶⁵ Ülikooli nõukogus leidis ettepanek positiivse vastukaja ainult perioodikaväljaannete osas ja peatselt valminud, paraku vaid nimetusi sisaldav käsikiri sisaldas neidki ajakirju, mille tellimine oli äsja otsustatud rahapuudusel katkestada.¹⁶⁶ Väljaanne ilmus juba 1907. a. lõpus pealkirjaga *Список журналов и других периодических изданий, вытисываемых или получаемых в обмен ...* (Юрьев, 1907, 50 lk.) ja registreerib 901 nimetust ajakirju ja teadusasutuste ning -seltside jätkväljaandeid (neist võõrkeelseid 711, venekeelseid 190). Trükist on sageli nimetatud ka kataloogiks (sisaldab pearaamatukogu paigutusindekseid, allasutuste puhul vaid nende nimetusi), kuid tegemist on siiski nimestikuga, sest selles puudub kataloogiks vajalik spetsifikatsioon.

Kataloogitööde mõningase edu kõrval tuleb tunnistada Schlüteri programmi õnnestumist vaid tükati: valmimata erikataloogid (dubletid, tsensori kogu jmt.), klassifikatsiooni redigeerimistööde katkemine — need kõik langesid ohvriks ühel poolt ülikooli venestamis-

¹⁵⁸ Vt. ka Dubjeva, L. Kogude avamine ... Lk. 202.

¹⁵⁹ [Грабарь В.] Отчет ... С. 6.

¹⁶⁰ Reglement ... S. 8.

¹⁶¹ Zuwachs der Universitäts-Bibliothek zu Dorpat und der mit übrigen Universitäts-Instituten dasselbst verbundenen Büchersammlungen im Jahre 1865 ... 1871. Dorpat, 1866 ... 1872.

¹⁶² TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 146^a, l. 304–305.

¹⁶³ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 146^a, l. 319–320.

¹⁶⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 146^a, l. 348–349.

¹⁶⁵ EAA, f. 402, nim. 4, s. 782, l. 297.

¹⁶⁶ EAA, f. 402, nim. 4, s. 1367, l. 50–51; vt. ka Parmas, R. Perioodiliste väljaannete ... Lk. 11–13.

poliitikale, teisalt seonduvad kogu Tartu ülikooli represseeritu seisundiga Venemaal, sest 1884. a. ülikoolide reformiga kaasnenud materiaalsed tingimused siia ei laienunud.¹⁶⁷ Kasvas rahapuuduses vaevleva ülikooli raamatukogu oli 1890. aastatel ja veel paarkümmend aastat hiljemgi sunnitud toime tulema 1865. a. põhikirjas määratud eelarvelise **personaliga**: 1 raamatukoguhoidja ja 2 raamatukoguhoidja abi.¹⁶⁸ Sajandivahetuseks oli Schlüter suutnud seda ülikooli erisummade arvel suurendada kolme püsiva koosseisuvälise töötaja (*volontaire, nucey*) ja ühe teenija võrra, nii et raamatukogu personal koos teenijatega moodustas kokku 10 töötajat (teistes ülikooliraamatukogudes sellal: Varssavis 20, Kievis 19, Peterburis 17, Moskvast 16, Harkovis 15, Kaasanis 11, ainult noorimas, Novorossiiski ülikoolis ühe võrra vähem, s.o. 9).¹⁶⁹ Sajandivahetusel Rahvaharidusministeeriumi algatatud veelikordne katse Venemaa ülikoolide reformimiseks nõutas nendelt hinnangulisi oleviku/tulevikuvisionid ja Tartu ülikooli mahukas esitises nägi raamatukogu nõukogu nimel esitatud projekt (Schlüteri kontsepti järgi) muude nõudmistest hulgas ette uut koosseisu järgmiselt: raamatukoguhoidja, 5 koosseisulist raamatukoguhoidja abi, 3 koosseisuvälist ametnikku ja sekretär.¹⁷⁰ Paraku kulus selle ulatusliku reformi ettevalmistamiseks peaaegu 15 aastat ja uue ülikooliseaduse jõustumine (1914) ei pakkunud soovitud hüvesid kaugeltki mitte soovitud mahus.

Raamatukogutöötajate palgad olid aga ülikooli eelarves määratud juba 1865. a., millele elukalliduse tõus oli lisanud aastapreemiad, küttepuud teenijatele jms. (*квартирные, столовые*). Aastapalk, mis oli püsinud peaaegu muutumatuna 35 aastat ja püsis seesugusena veel peaaegu 15 aastat, oli järgmine: raamatukoguhoidja 1200 rbl., raamatukoguhoidja abi 600 rbl., koosseisuvälised abitöötajad 300–360 rbl. (ülikooli rektor 1000 rbl., lisaks professori palk, korraline professor 2400 rbl., erakorraline professor 1700 rbl., prantsuse ja inglise keele lektor 600 rbl., ülejäänud lektorid 400 rbl. aastas).¹⁷¹

Schlüteri ametis oleku aegne personal pidi toime tulema kahtlemata ülemäärase koormusega ja tehtu, vähemalt koosseisuliste töötajate poolt, on nii mõnelgi korral langenud ületundide arvele, seda õige juhusliku ja tagasihoidliku lisatasu eest. Tööde iseloom on aga vaieldamatult esitanud kõrgendatud nõudmisi tegijaile, mida Schlüter on sõnastanud järgmiselt: “Raamatukogutöötaja amet nõuab, lisaks ülimalle usinusele, kohusetundele ja pedantsusele täpsusele, võimalikult laiemaid teadusalaseid teadmisi, igal juhul mõlema vana keele ja mitme uue tundmist, elavat huvi teaduste arengu vastu üldse. Seetõttu tohiks raamatukogutöötaja ametis rakendada ainult lõpetatud akadeemilise haridusega isikuid, kes lõpueksami või teaduskraadiga on tõestanud oma teadusalast võimekust ja suutlikkust jälgida oma eriala edusamme.”¹⁷² Ja niisugused nõudmised pidid kehtima ka koosseisuväliste kohtade taotlejate kui potentsiaalsete koosseisuliste kandidaatide suhtes. Schlüter ise oli alustanud oma raamatukogutööd personali struktuuri alamalt astmelt ja püüdis oma abiliste valikul kinni pidada samast praktikast, mis pakkus tööandjale edasise valikuvõimaluse, ametisse pürgijaile aga esmaülevaate ning töökogemusi.

¹⁶⁷ Vt. ka Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 126–127.

¹⁶⁸ Reglement ... S. 1.

¹⁶⁹ Заключение факультетов : выработанный, по поручению Правления ... относительно желательного устройства университетов. Юрьев, 1901. С. 57.

¹⁷⁰ *Idem*. Vt. ka TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 59.

¹⁷¹ Statut der Kaiserlichen Universität Dorpat 1865. Dorpat, 1865. S. 71–75.

¹⁷² TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 59–60.

Töovahekordade rajamiseks olid Schlüteril olnud suhteliselt vabad käed, sest raamatukogu põhikiri ei näinud ette erilisi protseduure koosseisuväliste töötajate valimiseks, direktorgi esines pigem formaalse toetajana ning kandidaadi võimalik edutamine koosseisuliseks kulges juba harjunud rada. Raamatukogu personal Schlüteri ametisoleku ajal ilmutab suhtelist stabiilsust ja tegemist on olnud eranditult kõrgharidusega, haruharva lõpueksami künnisel olnud isikutega, seejuures kultuurihuvidega või koguni mõningase töökogemusega raamatute vallas. Mõistagi on tegemist olnud tema rahvuskaaslastega sõltumata päritolust, valdavalt mõttekaaslastega Õpetatud Eesti Seltsist, kelle hulka sobitus ka üks eestlane — Karl Masing. Kestvamalt, puhuti koguni 10 aastat ja enamgi on koosseisuvälisena raamatukogus töötanud näiteks klassikalise filoloogia magister Bernhard v. Bursy, ajalookandidaadid Carl v. Stern ja Richard Hasselblatt, geograaf/etnograaf Herbert Schultz, humanitaaralase ettevalmistusega Carl v. Wahl ja Wilhelm Christiani, lühemat aega germanistika eradotsent (hiljem ka eesti ülikoolis) ja filoloogiadoktor Georg Sabler.

Taolisel pinnal kujunes paratamatuks konfrontatsioon raamatukogu ja ülikooli venestamisreformiga kaasnenud uue juhtkonna vahel. Kahtlemata süvendas seda ka separatistlik hoiak, mida Schlüter on iseloomustanud järgmiselt: “Muidugi oli ka temale [s.o. raamatukogule] kohustuslikuks asjaajamine vene keeles, mis hõlmas aga mitte eriti laialdast ametlikku kirjavahetust vene asutustega.¹⁷³ Kirjavahetus välismaaga jäi mõistagi saksakeelseks, vajaduse korral tehti end arusaadavaks prantsuse keele abil. Mõnele saksa kolleegile näis ehk ajakohane lähendada raamatukogusse kiri vene keeles, millele minu arvates oli põhjust vastata saksa keeles. Arvestamata väheseid erandeid, jäi suuliseks suhtluskeeleks saksa keel, kuna suurem osa vene professoreid oskas seda hästi ja sakslastest üliõpilastel ei tulnud pähegi rääkida vene keelt. Kuni ülikooli kantseleis töötasid veel endised sakslastest ametnikud, toimus suuline asjaajaminegi emakeeles ...”¹⁷⁴

Raamatukogu, ülikoolile nii olulise institutsiooni suhteline autonoomsus ei saanud olla vastuvõetav ei uuele rektorile ega ülikooli valitsusele. Nii personali senise kujunemiskäigu kui ka finantsalase asjaajamise reglementeeritus aina süvendas ülikooli juhtkonna abitust küündimatu üliõpilaskonna vajaduste ning raamatukogu pakutavate võimaluste vahel. Võimalikku lahendust pakkunuks ehk saksakeelse/meelse isikkoosseisu asendamine lojaalsemaga, mis muutnuks nii töökorraldust kui ka lääneliku orientatsiooniga komplekteerimispoliitikat.

Raamatukogu kõrgem juhtkond (direktor, raamatukogu nõukogu) oli kuni 1894. aastani (*incl.*) püsinud ülikooli nõukogus nn. endiste professorite poolt valitud koosseis, raamatukoguhoidja valitud oma tööpostile juba 1888. a. Ülikooli enda administratsioon (rektor, ülikooli valitsus) oli 1893.–1894. a. juba vahetunud “uute” professorite vastu, kes erinevalt endisest korrast osutusid mitte enam ülikoolisiseselt valituks, vaid erimäärustega ministri/tsaari korraldusel kohale määratuks. Need erimäärused, mis muutsid vastavates lõikudes ülikooli 1865. a. statuuti (üldjoontes kehtis see tsariaja lõpuni), puudutasid vaid rektorit, prorektorit, dekaane, professoreid¹⁷⁵ ega laienenud allasutustele, isegi mitte ainsale üleülikoolilisele —

¹⁷³ Ajavahemikul 1892–1894 kehtestati nii õppetöös kui ka asjaajamises kohustuslikuna vene keel. — Петухов Е. В. Императорский Юрьевский, бывший Дерптский, университет в последний период своего столетнего существования (1865–1902). Санкт-Петербург, 1906. С. 81, 88.

¹⁷⁴ Schlüter, W. Die Dorpater ... S. 14.

¹⁷⁵ Tartu ülikooli ajalugu... Lk. 259.

raamatukogule. Selle jaoks kehtis endiselt 1865. a. statuudi § 29,¹⁷⁶ mis sätestas raamatukogu personali valimiskorra senisel demokraatlikul moel. Ülikooli statuudi muutmine ei olnud tema enda pädevuses, raamatukogu suhtes oli ainuvõimalikuks selle põhikirja uuendamine vähemalt töökorralduslike suhete piiramisega. Ülikooli lõpliku venestamise teenekaima rektori, Varssavi ülikoolist tulnud slavistika prof. A. S. Budilovitši ettepanekul otsustatigi 1895. a. sügisel ülikooli nõukogus algatada arupidamine (*обсуждение*) raamatukogu juhtimiseks kehtivate eeskirjade (*правила*) ja neis soovitatavate muudatuste (*желательных в этом отношении изменений*) üle,¹⁷⁷ seega (sisuliselt) uue põhikirja koostamine.

Uue põhikirja ettevalmistamiseks moodustati ülikooli nõukogus usumatult arvukas komisjon, mis koosnes raamatukogu nõukogust, lisaks veel üks esindaja igast teaduskonnast, seega kokku 10-st liikmest. Vastukaaluks raamatukogu senisele nõukogule, milles vene professorkonda kuulus vaid õigusteaduskonna esindaja, oli põhikirja komisjoni koosteeritud neid kolm ja "endiste" hulgast kaks: lisaks paratamatule usuteaduskonna esindajale ajaloo-keeleteaduskonnast raamatukogu hiljutine direktor prof. R. Hausmann.¹⁷⁸ Põhikirja teksti koostamiseks moodustati töörühm, mis eesmärgi poliitilist suunitlust arvestades ennast võib-olla väga ei õigustanudki, küll aga oli piisavalt kompetentne asja sisulises küljes. Töörühma kuulus raamatukogu vastvalitud direktor, vene ajaloo professor ja viljakas uurija Jevgeni Franzevitš Šmurlo, kellel olid rikkalikud kasutajakogemused Veneetsia, Rooma, Pariisi arhiividest, kes hiljem Prahasse asunultki lähetas Tartusse raamatuannetusi.¹⁷⁹ Järgnesid raamatukogu nõukogu liige, üks esimesi Tartusse saabunud vene õppejõude (1889) ja järelkult oludega mõnevõrra tutvunud vene õiguse ajaloo professor M. A. Djakonov, raamatukogu endine teenekas direktor prof. R. Hausmann, muidugi vältimatult W. Schlüter, protokollijana raamatukoguhoidja abi E. Schultz.¹⁸⁰ Töörühm hankis ka teiste Venemaa ülikoolide raamatukogudes rakendatavad eeskujud (*правила*),¹⁸¹ kuid aluseks võeti siiski seni kehtinu aastast 1865, koos muudatustega aastast 1871.

Põhikirja projekt,¹⁸² mis koosnes 54 paragrahvist (endine sisaldas vaid 27) ja lisadest, jõudis suuruskomisjonis arutusele 1896. a. aprillis, kuid pole säilinud mingeid andmeid arutelude käigu või eelnevate tekstivariantide kohta. Projektis olid raamatukogulikud tööprotsessid detailselt lahti kirjutatud, juurde olid tulnud kasutamise eeskiri ja vajalikud sätted professorite lugemistoa kohta. Kogu tekst rajanes senikehtinud eelarvel ja personali struktuuril, kuid oli ilmselt suunatud senise õigusliku seisundi vastu. Keskendumine personaliküsimustele tingib nende käsitlemise ka pisut tagasihaaravalt.

Raamatukogu 1865. a. põhikiri oli andnud raamatukogu nõukogule koosseisuliste töötajate valikuks üsna suured õigused ja sõltumatus.¹⁸³ Tema esitatud kandidaadi(d) kiitis heaks (valis formaalselt) ülikooli nõukogu, millele järgnes õpperingkonna kuraatori ametlik

¹⁷⁶ Statut S. 31.

¹⁷⁷ EAA, f. 402, nim. 4, s. 1198, l. 304.

¹⁷⁸ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 841, l. 1.

¹⁷⁹ Puksoo, F. Ülikooli Raamatukogu ... Lk. 315.

¹⁸⁰ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 841, l. 4–5.

¹⁸¹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 840, l. 1–7.

¹⁸² EAA, f. 402, nim. 5, s. 1212, l. 525–528.

¹⁸³ Vt. lk. 138.

kinnitus.¹⁸⁴ Raamatukoguhoidja kandidaadi esitamiseks oli raamatukogu nõukogul ainuõigus (*Vorschlagerecht*); raamatukoguhoidja abi kandidaadi esitamiseks esmalt raamatukogu nõukogule (järgnes ettenähtud kinnituste rada kuraatorini), oli sama õigus raamatukoguhoidjal,¹⁸⁵ kes sel moel ise valiski endale potentsiaalse järglase. 1871. a. oli toonase direktori prof. K. H. J. v. Pauckeri eestvõttel seni hämaratel asjaoludel ülikooli nõukogu otsusega põhikirja sisse viidud korrektiivid, mille järgi ka raamatukoguhoidja abi kandidaadi valiku eesõigus läks üle raamatukogu nõukogule, ometi raamatukoguhoidja osavõtul (*mit Hinzuziehung*) ja tema ettepaneku eelisarvestamisel (*unter vorzugsweiser Berücksichtigung*). Sama täiendus andis aga ka ülikooli nõukogu igale liikmele õiguse esitada omapoolne kandidaat raamatukoguhoidja (seega tegevjuhi) valimiseks,¹⁸⁶ millega oluliselt kärbiti selle institutsiooni autonoomiat. Muudetud säte lähitulevikus rakendamist ei leidnud, Schlüteri enda kandidatuurgi jäi raamatukogu nõukogu esitiselega ainsaks ja abidki kinnitati kohale tema enda valikul.

1895. a. põhikirja autorid olid alusdokumendi (ülikooli statuudi) tõttu sundseisus ja projekt sätestaski endise valimiskorra,¹⁸⁷ mille järgi ülikooli nõukogu võis personali valikusse küll aktiivselt sekkuda, ometi mitte administratiivses korras ja arvestamata raamatukogu nõukogu seisukohti (viimaste kujunemisel oli oluline roll raamatukogu direktoril).

Hoopis vähem seadusandlikke takistusi oli raamatukoguhoidja pädevuse reguleerimiseks ja seda päevapoliitilises vaimus ka tehti, ometi suhteliselt mõõdukalt. Tema senise nõuandva sõnaõiguse püsikoosseisulise personali valikus kaotas põhikirja projekt küll sootuks, kuid võimaldas siiski koosseisuväliste töötajate suhtes, mille kohta varasem põhikiri ettekirjutusi ei sisaldanud. Viimaste kasutamine sõltus otseselt ülikooli finantsoludest ja kuulus seetõttu ülikooli valitsuse kompetentsi ning sinna pidi taotluse esitama direktor, ometi kooskõlastatult raamatukoguhoidjaga. Raamatukoguhoidja enda pädevusse jäi vaid raamatukogu teenijate esitamine kinnitamiseks rektorile. Isegi tema asendamine ajutise töölt puudumise korral, mis seni oli kuulunud abide ülesannetesse üldiselt (tegelikult I abi ülesannetesse), oli nüüd direktori poolt personaalselt määrata.¹⁸⁸

Kõige öeldu kõrval äratav tähelepanu mitmeti tõlgendatav säte, mille järgi “raamatukogu varustamiseks kogenud töötajatega (*в видах обеспечения библиотеки опытным служебным персоналом*) võib tööle raamatukoguhoidjale abiks lubada kõrgema haridusega isikuid direktori valikul (*по усмотрению*) või temale teada olevaid isikuid (*лично ему известных*), teavitades sellest rektorit”.¹⁸⁹ Fragmentaarselt säilinud andmetel on Schlüter sellal juhuabilistena (tasuta või ühekordselt tasustavatena) rakendanud mitu koosseisuvälist persooni, kelle tegevus nähtavasti vajas sanktsioneerimist. (Sellele viitab prof. M. N. Krašeninnikovi kaebus raamatukogu sisekorra eeskirjade rikkumise kohta.¹⁹⁰) Sel teel on abijõude kahtlemata Schlüteri valikul kasutatud veel näit. 1901. a. (direktoriks sellal prof. J. V. Passek). Otse rektorile on siis avaldanud soovi “tutvuda raamatukogu tööga” või

¹⁸⁴ Reglement ... S. 1.

¹⁸⁵ Reglement ... S. 1.

¹⁸⁶ EAA, f. 402, nim. 4, s. 780, l. 42–43; TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 843, l. 3.

¹⁸⁷ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1212, l. 525.

¹⁸⁸ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1212, l. 525–526.

¹⁸⁹ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1212, l. 526.

¹⁹⁰ Vt. lk. 166.

“abistada raamatukogu” C. v. Wahl, F. E. Meykow ja A. E. Jaesche.¹⁹¹ Neil oli hiljem põhjust nõutada tehtud tööde eest ühekordset tasu (kaks esimest on sel kombel jäänud tööle aastaiks).

Põhikirja projekti personaliküsimusi hõlmava osa kasutegur, mis justkui jättis raamatukogu isikkoosseisu komplekteerimise ülikooli juhtkonna meelevalda, osutus selle reaalse uuendamise mõttes siiski minimaalseks ja võis arvesse tulla alles tulevikus. Juba olemasoleva kollektiivi suhtes kehtis ülikooli statuudiga tagatud 25-aastane ametiaeg koos õigusega taotleda kahel korral 5-aastast pikendust.¹⁹² Seega raamatukogu personalis hetkel ja lähitulevikus muutusi ei toimunud ja seda kuni Schlüteri ametiaja lõpuni.

Raamatukogu juhtkonda käsitlevad sätted projektis ei toonud muutusi ka raamatukogu ja ülikooli valitsuse/nõukogu suhetesse — ülikooli statuudist lähtudes oli endiselt tegemist võrdlemisi iseseisva allüksusega, milles vaid mitmed raamatukoguhoidja õigused/kohustused (ka sisetööde korraldamises/järelvalves) osutusid delegeeritaks raamatukogu direktorile. Viimase osatähtsuse kasv oli aga vastuolus tsentraalse administreerimise printsiibiga uuenenud ülikoolis ja vajas korrigeerimist. Rektori tellimisel ajaloo-keeleteaduskonna dekaani filosoofiaprofessor J. Ohse¹⁹³ koostatud eksperthinnangus põhikirja projektile püütaksegi pakkuda lahendust “analoogiliselt ülikooli valitsuse ja teaduskondade struktuurile”. Raamatukogu juhtkonna õiguslikku seisundit kohati lausa demagoogiliselt lahates nägi J. Ohse muu hulgas raamatukogu direktori ametiposti tarbetuna. Raamatukogu tegevust pidi juhtima küll raamatukogu nõukogu, kellele aga ülikooli nõukogus valitaks professorite hulgast vaid esimees (*председатель*), kummatigi — kandmaks kõiki direktori ametipostiga seotud kohustusi!¹⁹⁴

Kuna uue põhikirjaga ei oleks kaasnenum uut eelarvet, oli projektiski vaid mõningaid nihkeid selle senistes jaotustes teaduskonniti nii, et see tagaks erialase kirjanduse hankimise võimalikult kooskõlas õppetoolide arvuga. Ülikooli uuenenud struktuurile vastavalt oli suurendatud õigusteaduskonna kasutada olevat eelarve osa ajaloo-keeleteaduskonna ja füüsika-matemaatikateaduskonna arvelt, üsna oluliselt tõstetud nn. üldrubriigi osa, mille kulutusi reguleeris raamatukoguhoidja.¹⁹⁵

Dekaanidest koosnevas ülikooli valitsuses, kuhu projekt suunati arutamiseks, olid korrigeeritud üsna ootuspärased: märkimisväärselt sooviti suurendada kõigi teaduskondade osa, raamatukoguhoidja hallata oleva üldrubriigi summat aga vähendati enam kui poole võrra ja senisest tugevama rõhuasetusega raamatukogu nõukogu kontrollile selle üle.¹⁹⁶ Isegi üldrubriigi eelarvevälised ostud olid nüüd personaalselt raamatukogu direktori otsustada.

Finantsalased suhted olidki teine valdkond, mis andis võimaluse raamatukoguhoidja tegevust piirata. Ka J. Ohse tekstikriitiline hinnang lähtus seisukohast, et raamatukogu on ülikooli

¹⁹¹ EAA, f. 402, nim. 5, s. 638, l. 359, 367; s. 1591, l. 36.

¹⁹² Statut... S. 49.

¹⁹³ Prof. Jakob Ohse (Jäkabs Osis), Tartu ülikooli kasvandik, teoloogia ja filosoofia kandidaat, filosoofiamaagister, määrati 1889. a. venestusreformi alguses erakorraliseks filosoofiaprofessoriks. Päritolu Kuramaa (Goldingeni = Kuldiga) talupidaja perekonnast seletab ehk saksavaenulikkust ja venesõbralikkust, mis saatsid ta 1918. a. koos ülikooliga evakuatsiooni Voroneži, kus ta paari aasta pärast suri. — Latviešu konversācijas vārdnīca. Rīgā, [1937]. Sē. 15.

¹⁹⁴ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1212, l. 513–516.

¹⁹⁵ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1212, l. 528; Reglement ... S. 2–3.

¹⁹⁶ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1212, l. 517.

vara, mis statuudi kohaselt kuulub ülikooli valitsuse haldusalasse ja järelikult kuuluvad sellesse ka raamatukogu rahalised suhted. Eriliselt ja korduvalt on ta oma parandustes rõhutanud kõigi arvelduste eelneva kooskõlastamise kohustust valitsusega, samuti pidanud vajalikuks sätte lisamist, mis nägi ette suvalisel ajahetkel komisjoni loomist raamatukogu revideerimiseks.¹⁹⁷ See oli temapoolne lisapunkt põhikirja projektis uudsena toodud sätetele, mille järgi raamatukogu iga-aastased osalised inventuurid oleksid 10 aasta möödumisel hõlmanud kogu tervikuna. Revisjonide eesmärgiks seati "selgitada, kas raamatud ja teised teaduse- ning kunstiesemed säilivad nõutavas tervikluses" (*в надлежащей целости*).¹⁹⁸

Põhikirja projekti rahandusalaste ettekirjutuste täht-täheleine rakendamine oleks tabanud esmajoones Schlüterit, kes seitsmeaastase töö kestel oli, küll eeskirjade raamides, üsna iseisvalt lahendanud komplekteerimise, seega ka kulutuste küsimusi, suurendades paratamatult aasta-aastalt eelarve defitsiiti ja häälestades sellega enda vastu nii ülikooli valitsust kui ka vähem kompetentseid õppejõude. Väärrib märkimist, et Schlüter oli juba ametisse astumisel sisse seadnud nii eelarve kui ka toetussummade arvestuses ülidetaalsed kontoregistrid, mis jälgitavad nii üksikute õppetoolide, hiljem koguni õppejõudude lõikes (eriti õigus- ja ajaloo-keeleteaduskonna piires).¹⁹⁹ Kummatigi oli ülekulutuste maht projekti koostamise ajal alles algusjärgus, tõsisis esmakordselt vastasseisu ülikooli valitsusega saajandi vahetusel ja haripunktile aastaks 1907, ega kadunud ka pärast Schlüteri lahkumist.²⁰⁰

Põhikirja projekt, mille rektor oli saatnud seisukohavõtuks ülikooli valitsusse oktoobris 1896,²⁰¹ jõudis ülikooli nõukogu päevakorda jaanuaris 1897, nähtavasti on arutusel olnud oktoobris 1897, sest novembris-detsembris oli päevakorras arutelu jätkamine,²⁰² edasi aga enam mitte. 1901. a., s.o. viis aastat pärast projekti valmimist nõudis direktor J. V. Passek selle tagasi, pealegi võinuks eelolev ülikoolide reform põhjustada selle veelkordset läbivaatamist.²⁰³ 1906. a. on raamatukogu direktori kt. prof. M. J. Pergament palunud katkestatud arutelu jätkamist, mida toetas ka Schlüter,²⁰⁴ kuid sellele vastukaja ei leidu. Arutelu ülikooli valitsuses on katkenud § 12 järel, s.o. hõlmanud toona esmatähtsaid juhtimisküsimusi. Jääb selgusetuks, kas läbiarutatud punktidel oli rakenduslikku tähendust, sest raamatukogu isikkoosseisu vähestes nihetes radikaalseid muutusi ei toimunud, küll aga püüti läbiarutamata punkte kohaldada komplekteerimisküsimustes. Uus põhikiri rippus Damoklese mõõgana raamatukogu kohal 12 aastat, kuid lausa usumatul kombel on raamatukogu tegutsenud 1865. a. redaktsiooni alusel juriidiliselt kuni tsaariaja lõpuni.²⁰⁵

Schlüteri kui raamatukogu tegevdirektori rolli ähvardav kõikumine põhikirja uuendus- katsete ajal langes kokku nii raamatukogu nõukogu kui ka **direktori** (valiti ülikooli nõukogus kolmeks aastaks) asendamisega Venemaalt tulnud jõududega. Sellele eelnenud

¹⁹⁷ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1212, l. 517.

¹⁹⁸ EAA, f. 402, nim. 5, s. 1212, l. 528.

¹⁹⁹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 647–649.

²⁰⁰ Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 133–135.

²⁰¹ EAA, f. 402, nim. 5, s. 607, l. 18.

²⁰² EAA, f. 402, nim. 4, s. 782, l. 224, 230, 232.

²⁰³ EAA, f. 402, nim. 4, s. 782, l. 274.

²⁰⁴ EAA, f. 402, nim. 4, s. 782, l. 296; TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 842^a, l. 8–10.

²⁰⁵ Петухов Е. В. Императорский ... С. 116. — 1914. a. reform muutis vaid materiaalselt baasi ja töötajate arvu, uut põhikirja ei koostatud.

lühike ajavahemik pärast prof. R. Hausmanni pisut enneaegset lahkumist (1890) oli töökas ja tulemuslik, hoolimata juba 1889. a. alanud õppeplaanide muutustega kaasnenud komplekteerimisraskustest. Raamatukogu direktoriks oli neil aastatel (1891–1894) teoloogiaprofessor Heinrich Ferdinand Mühlau, kes kuulununa järjepanu 12 aastat raamatukogu nõukogusse, oli küllap heaks toeks Schlüterile. Nõukogu ise koosnes kuus või enamgi aastat tagasi valitud isikutest, vaid õigusteaduskonda esindas uus, liberaalina tuntud vene õiguse ajaloo professor M. A. Djakonov.

1895. a. kujunes aga pöördeliseks, sest direktori valimistel kandideerisid nüüdsest Venemaalt tulnud professorid (54,9% nõukogu koosseisust)²⁰⁶ ja Schlüteri ametisoleku ajale langes neist kolme tegevus. Prof. H. F. Mühlau enneaegne lahkumine (oli valitud 1896. aastani *incl.*, emeriteerus 1895) vahetult uue põhikirja koostamise eel nihutas paari aasta võrra ettepoole uue direktori valimised, kelleks sai vene ajaloo professor J. F. Šmurlo (1895–1900). Temagi pani väliskomandeeringu tõttu ameti maha aasta võrra varem ja järglaseks valitud rooma õiguse professor Jevgeni Vjatšeslavovitš Passek (1900–1906) on Tartu ülikooli ajaloos tuntuks saanud eelkõige rektorina (1905–1908), kes 1905. a. revolutsiooni aegse demokraatliku hoiaku eest senati kohtu alla anti.²⁰⁷ Rektori ameti tõttu lahkus temagi raamatukogust enneaegu. Järgmiseks direktoriks valiti orientalist, Tartu aga uusaja ajaloo professorina töötanud Aleksandr Aleksandrovitš Vassiljev (1905–1909), kes jäi Schlüteri ametiaja viimaseks (1925. a. on ta emigreerunud USA-sse²⁰⁸).

Raamatukogu huvide esindatus ülikooli juhtkonnas direktorite kaudu ei näi mingil määral erinevat endistest tavadest: vajalikud esitised, nõudmised, ülevaated on säilinud kontseptidele toetudes koostatud Schlüteri käega ilma eriliste lisanduste või kärbeteta. Selles valdkonnas on ehk täheldada pigem soosivat ja toetavat suhtumist, olgu tegemist uue hoone taotlusega või näiteks materiaalse seisundi hindamisega ülikoolide reformi ettevalmistustes. Viimase puhul on näiteks iseloomulik prof. J. V. Passeki poolt Schlüteri tekstist tunduvalt suurendatud näitajad: Schlüteri taotletud summaarne eelarve (komplekteerimis- ja majanduskulud) 15 000 rbl. senise 5800 asemel on Passeki esituses kasvanud 19 000 rublani, Schlüter nägi raamatukoguhoidja aastapalgana ette 2400 rbl., Passek on tõstnud selle 3000 rublani, raamatukoguhoidja abi palgana on Schlüter kavandanud 1800 rbl., Passeki esitises on see 1500–1800 rbl., koosseisuvälisele abitööjõule on Schlüter ette näinud 900 rbl., Passeki nägemuses on see 1200 rbl.²⁰⁹

Märkimist vääriksid kindlasti professorite Djakonovi, Šmurlo ja Passeki teened ülikooli *Acta*'de toimetajatena (1894–1905), kes nägid ülikooli väljaannete vahetamises sihitadlikku allikat raamatukogu komplekteerimises.²¹⁰

Prof. A. A. Vassiljevi teeneks tuleks lugeda raamatukogu tuleohutuse küsimuse energilist lahendamist ja venekeelse raamatkataloogi valmimist.

Raamatukogu tegevuse siseasjadesse, nii personali valikusse, töökorraldusse kui ka jooksvasse komplekteerimisse, direktorid pidurdavalt ei sekkunud. Küllap tulenes see algul kohalike olude vähesest tundmisest, respektist auväärse ja hästi korraldatud institutsiooni,

²⁰⁶ Tartu ülikooli ajalugu ... Lk. 272.

²⁰⁷ *Album rectorum Universitatis Tartuensis 1632–1997*. Tartu, [1997]. Lk. 89.

²⁰⁸ Tartu ülikooli ajalugu ... Lk. 325.

²⁰⁹ ТҮР КХО, ф. 4, ним. 1, с. 846, л. 60; Заключение факультетов ... С. 60.

²¹⁰ Parmas, R. Publikatsioonide vahetamine ... Lk. 38–41.

aga ka Schlüteri kui autoriteetse spetsialisti vastu, kelle seisukohti aktsepteeriti. Eeldatav tihedam kontakt raamatukogu jooksva tööga lubab oletada ka suuremat kompetentsust, võrreldes raamatukogu nõukogu liikmetega, millest tulenevalt siluti ehk mõnigi konflikt raamatukoguhoidja ja nõukogu vahel.

Schlüteri ilmselt kollegiaalsed suhted raamatukogu direktoritega ei kandunud kuigivõrd üle **raamatukogu nõukogule**, mille uus koosseis formeerus ühtaegu põhikirja koostamisega. Endisaegseid professoreid esindas nüüd vaid usuteaduskond (A. M. v. Bulmerincq), peagi lahkus ka tolerantne prof. M. A. Djakonov. Ajaloo-keeleteaduskond esitas oma emissariks klassikalise filoloogia professori M. N. Krašeninnikovi, kes on end ülikooli annaalides jäädvustanud ülisagedaste protokolliliste eriarvamustega. Nõukogu personaalne koosseis absoluutses enamuses Venemaalt tulnud professoritega on korduvate taasvalimiste tõttu teaduskondades püsinud suhteliselt stabiilne. Paraku pole nõukogu koosolekute protokolle säilinud aastast 1896 kuni 1902. a. sügiseni, olemasolevad ei kajasta kuigivõrd sisukat ja aktiivset tegevust ega ole ka liikmete osalus neil olnud järjekindel. Erinevalt endistest tavadest on Schlüter neil esinenud vaid korra (pole kutsutud!) ja vastav säte puudus ka raamatukogu põhikirja projektis. (1865. a. põhikirjas figureeris see raamatukoguhoidja õigusega kui osavõtt osutub soovitavaks või vajalikuks.²¹¹)

Suurema osa koosolekute päevakorrast on hõlmanud ülikitsad jooksvad küsimused, nagu üksikjuhulised laenutused isikutele väljaspool Tartut ja ülikooli või teistele raamatukogudele, laenutatavate trükiste arv, ajakirjanumbrite säilitamise aeg professorite lugemistoas jms., seega tegeldud raamatukogu kasutamise korraga. Ainsad asjalikud algatused on tulnud üsna pikaajaliselt nõukogu liikmelt meditsiiniprofessor A. I. Jarotskilt,²¹² kes 1906. a. on teinud ettepaneku anda raamatukogu tegevusele, tema ainelistele raskustele laiem kõlapind nii eelnenu ülevaate kui ka jätkuvate aastaaruannete avaldamisega ülikooli *Acta*'des.²¹³ Neid siiski ei ilmunud, nagu pole teadmata põhjustel trükki jõudnud ka prof. J. F. Šmurlo aegne kavatsus aastate 1888–1897 kohta.²¹⁴ Protokollide lapidaarsus ei võimalda siinkohal järeldada sisukamaid seisukohavõtte ega arutelusid. Tänu prof. A. I. Jarotskile võeti revideerimisele raamatukogu tuleohu küsimus ja hangiti toonaseid ajakohaseid kaitsevahendeid.²¹⁵

Sõlmküsimuseks raamatukogu nõukogus kujunes juba 1890. aastate keskspaigast alates mõistagi komplekteerimispoliitika. Tunnistavad seda nii eriarvamused eelarve jaotuse kohta põhikirja projektis kui ka kontroll raamatukoguhoidja tellimiste üle nn. üldsisulise kirjanuduse vallas,²¹⁶ aga samuti raamatukauplustega sõlmitud ostutingimuste revisjon.²¹⁷ Veel 1906. a. rõhutas nõukogu vajadust "tellida üldrubriigi raamatuid raamatukogu nõukogu otsuse kohaselt" (*по постановлению*).²¹⁸

²¹¹ Reglement... S. 5.

²¹² Prof. A. I. Jarotski eestvõttel rajati 1905. a. liberaalse Teadlaste Liidu Tartu osakond, mis võitles ülikoolide autonoomia eest. — Tartu ülikooli ajalugu ... Lk. 296.

²¹³ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 842^a, l. 6–8.

²¹⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 846, l. 1, 39–54.

²¹⁵ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 842^a, l. 5–6; vt. ka lk. 142.

²¹⁶ Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 160–161.

²¹⁷ Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 165.

²¹⁸ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 842^a, l. 6–8.

Siit siis ka professorite küllalt sagedased individuaalsed pöördumised raamatukogu nõukogu poole üksikute konkreetsete trükiste (sealjuures just välismaiste) muretsemiseks, mille eest varem vastutas raamatukoguhoidja (nõukogu jälgis pigem kulutusi), põhikirja projekti kohaselt eelarveväliste ostude puhul aga direktor.

Järelevalvet komplekteeritava kirjanduse üle võimaldas 1906. a. otsus, mis kohustas raamatukoguhoidjat koostama raamatukogusse saabunud kirjanduse nimestikke ja suunama neid kord kuus professorite lugemistuppa.²¹⁹ Üsna samaaegselt on füüsika-matemaatika-teaduskonna kaudu jõudnud ülikooli nõukogusse prof. B. I. Sreznevski kaebus nii eelarve-summade ebaproportsionaalse jaotuse üle teaduskonniti (kehtis ikka 1865. a. eelarve), teaduskonnale profiilse venekeelse kirjanduse puudumise üle, kogu eelarvet ületava perioodikaväljaannete komplekteerimise üle, mis paljuski olevat raamatukogus üleliigne "ballast", uudiskirjanduse nimestike näidete põhjal "luterliku teoloogiakirjanduse" liiga suure osakaalu üle ja sellegi üle, et raamatuid on tellitud professorite personaalsete soovide põhjal, ilma et tema kui teaduskonna esindajaga raamatukogu nõukogus, mille koosolekutel ta enamasti puudus, oleks eelnevalt kooskõlastatud.²²⁰

Rahulolematus komplekteerimisega, seega raamatukoguhoidja põhitegevusega taandus neil aegadel sisuliselt rahapuudusele. Schlüteri mõõndusteta hoiak perioodika- ja jätkväljaannete järjepidevuse kaitsmisel eelarve suureneva defitsiidi ja kasvavate võlgade hinnaga²²¹ leidis küll toetust õppetoolidelt, mitte aga ülikooli valitsuselt, kelle käepikenduseks oli ju ka raamatukogu nõukogu. Siinkohal ongi viimane leidnud ühise keele ülikooli valitsusega mitmetes destruktiiivsetes otsustes komplekteerimise kohta,²²² mis lõplikult ometi ei rakendunud suuresti tänu Schlüteri meeolekile oma veendumuste elluviimisel.

Üldise rahulolematuse foonil järjest tugevnenud Schlüteri vastane hoiak on aeg-ajalt ilmnenud üpris markantsete näidetena. Peamine oponent prof. M. N. Krašeninnikov²²³ on raamatukogu nõukogu liikmena, alates 1896. a. kuni tsaariaja lõpuni, juba 1899. a. pöördunud otse ülikooli valitsuse, aga mitte raamatukogu nõukogu või direktori poole palvega seada raamatukogus sisse kord, et raamaturiilite juurde ei lubataks kedagi peale õppejõudude ja raamatukogu töötajate, et tsensuuri poolt keelatud kirjandust laenutataks ainult õppejõududele ning mitte üle kahe trükise korraga.²²⁴

Schlüter on viimati mainitud probleemi hiljem kommenteerinud järgmiselt: "Kogu loo juures on naeruväärseks asjaolu, et professoritel kui riiginõunikel oli õigus keelatud raamatuid lugeda [s.o. koju laenata] ja seetõttu võisid laenutatud teosed sattuda ka laiematesse

²¹⁹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 842ⁿ, l. 8–10.

²²⁰ EAA, f. 402, nim. 4, s. 1312, l. 24–27.

²²¹ Michelson, R. Raamatuost... Lk. 134–135.

²²² Parmas, R. Perioodiliste väljaannete ... Lk. 9–12.

²²³ 1898. a. on järjekordsetel raamatukogu direktori valimistel kandideerinud ka prof. M. N. Krašeninnikov ise, kuid kaotanud 20 poolthäälega 27 vastu. Edasi lükkunud valimistel oli tema kandidatuuri esitanud vaid 4 ülikooli nõukogu liiget, mispeale ta end taandas. — EAA, f. 402, nim. 4, s. 782, l. 336, 242.

²²⁴ EAA, f. 402, nim. 5, s. 638, l. 301.

ringidesse.”²²⁵ Küsimus on päevakorral olnud ka varem (1891), kui sellele juhtis tähelepanu õpperingkonna kuraator isiklikult.²²⁶

1907. a. lõpul on prof. M. N. Krašeninnikov palunud arutada vajadust “korraldada raamatute ja raamatukogu muu omandi perioodilisi revisjone”, samuti nii koosseisuliste kui ka koosseisuväliste töökohtade täitmist,²²⁷ seega sisuliselt põhikirja projekti rakendamist. Raamatukogu nõukogu otsus esimeses küsimuses oli pooldav, kusjuures professoril paluti revisjoni kohta välja töötada plaan, mille nagu ka inventuuri kohta andmeid ei leidu, teise arutamine lükati aga edasi.²²⁸

Raamatukogu nõukogu ja raamatukoguhoidja lahendamatu vastasseisust kujunes ajapikku **Schlüteri personaalküsimus**, mis leidis väljundi tema kompromissitus töölt kõrvaldamises selleks avanenud esimesel võimalusel. 1907. a. detsembri lõpupäevil, s.o. kuu aega enne tähtaega, on Schlüter esitanud raamatukogu nõukogule avalduse pikendada tema 25-aastast ametiaega, mis pidi lõppema 31. jaanuaril 1908, veel 5 aasta võrra, nagu oli seadusega lubatud ja senises praktikas toimitud.²²⁹ Raamatukogu nõukogu, mille koosolekul sel korral osales peale direktori kolm liiget, omapoolset arvamust ei avaldanud, vaid soovitas Schlüteril esitada oma palve otse ülikooli nõukogule,²³⁰ mida Schlüter kohe ka tegi.²³¹ Raamatukogu direktor prof. A. A. Vassiljev, teavitades ülikooli nõukogu raamatukogu nõukogu otsusest, on lisanud omaenda seisukoha, mille järgi Schlüter oli “raamatukogus ülimalt kasulik ja toimekas töötaja, kes valdab suurepäraselt raamatukogundust ja armastab seda”, avaldas ühtlasi lootust, et Schlüteri tegevus eeloleval viiel aastal saab olema “kasulik ja viljakas nagu seni”.²³²

Schlüteri 25-aastast tööjuubelit märkis ülimalt kiitva hinnanguga kohalik saksakeelne päevaleht,²³³ oma koosolekul 6. veebruaril õnnitles teda Õpetatud Eesti Selts, kus Schlüter oli juba aastaid olnud president.²³⁴ Vaid päev hiljem toimunud ülikooli nõukogu koosolek andis aga Schlüteri kandidatuuri hääletamisel 22 poolt- ja 24 vastuhäält, mille alusel kuraator tema ka vallandas 8. veebruarist 1908 (teade ise on dateeritud 21. II 1908).²³⁵

Schlüteri vallandamisotsus ülikooli nõukogus oli ootamatu ja jahmatav nii üldsusele kui ka raamatukogu kitsamale ringile. Kohalik saksakeelne press reageeris sellele üsna valuliselt, sealt levis teade ka eesti ajakirjandusse ja kajastus isegi Peterburis.²³⁶ Avaldati rõhutatult kahetsust, et ülikoolile teenekas spetsialist on langenud venestamise ohvriks ja süüdistati juhtunus “saksa professoreid”, kelle vähene osavõtt koosolekust olla põhjustanud

²²⁵ Schlüter, W. Die Dorpater ... Lk. 8.

²²⁶ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 146^a, l. 532.

²²⁷ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 842, l. 1.

²²⁸ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 842^a, l. 13–14.

²²⁹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 843, l. 52.

²³⁰ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 842^a, l. 13–14.

²³¹ EAA, f. 402, nim. 3, s. 1873, l. 155.

²³² EAA, f. 402, nim. 3, s. 1873, l. 153.

²³³ Nordlivländische Zeitung. 31.01.(13.02.)1908.

²³⁴ Nordlivländische Zeitung. 7.(20.)02.1908.

²³⁵ EAA, f. 402, nim. 3, s. 1873, l. 157.

²³⁶ Nordlivländische Zeitung. 11.(24.)02.1908; Elu. 13.02.1908; St. Petersburger Zeitung. 13.(26).02.1908.

2–3 hääle vajaka jäämist. Ometi on häälte vahekord isegi üllatav, sest 56-liikmelises professorkonnas oli Venemaalt saabunuid vähemalt 42, s.o. 2/3 koosseisust.²³⁷

Küllap oli see demokraatlike jõudude lootustandev osakaal, mis ajendas küsimust taas

Въ Учебнаго Комиссiо Императорскаго
Юрьевскаго Университета

Учебнаго В. ф. Шеллера
прошеле.

31 января 1908 г. уведомляю 25-лѣтiе моей службы
въ Учебнаго Комиссiо Императорскаго Юрьевскаго Университета,
ко, губебурь себя въ полной силѣ и желаю продолжать
прежнюю службу, и прошу решить可否возможнѣе просить
Учебнаго Комиссiо войти въ надлежащую кон-
таибювалъ объ отбавленiи меня въ должностнѣ дѣлѣ
пифарѣ на слѣдующее пятилѣтiе.

Юрьевъ, 18 декабря
1907 г.

В. ф. Шеллеръ,
Учебнаго.

W. Schlüteri avaldus 25-aastase teenistusaja pikendamiseks, 13. dets. 1907 (TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 843, l. 52)

tõstatama. Kuraatori kinnituse saabumisel 25. veebruaril 1908²³⁸ on raamatukogu nõukogu liige teoloogiprofessor A. M. v. Bulmerincq palunud direktorit võtta päevakorda “raamatu-

²³⁷ Личный состав И. Юрьевского Университета 1908. Юрьев, 1908.

kogu nõukogu kompetents [s.o. reglemendikohane kohustus] ettepaneku tegemiseks ülikooli nõukogule raamatukoguhoidja valimisel või ümbervalimisel”,²³⁹ kuid koosoleku otsus pärast põhikirja vastava sätte ettelugemist fikseerib lakooniliselt: “Teadmiseks”.²⁴⁰ Õigusteaduskonna esindaja prof. A. N. Miklaševski (*Akadeemilise Liidu*, hiljem *Riiginõukogu* liige) ettepanekul otsustati avaldada Schlüterile tänu pikaajalise töö eest, millele prof. M. N. Krašeninnikov esitas omapoolse protesti “isikliku tutvumise põhjal Schlüteri tegevusega alates 1896. a.”²⁴¹ Järeldades allkirjadest, osales sellelgi koosolekul vaid kaks nõukogu liiget peale direktori, mistõttu lükati muu hulgas edasi ka uue raamatukoguhoidja küsimus.

Ligi sada aastat hiljem on üsna raske mõista, missugused asjaolud või lootused ajendasid Schlüterit kuu aega hiljem (24. märtsil 1908) esitama raamatukogu nõukogule uut avaldust kandideerimaks samale kohale.²⁴² Üheaegselt temaga on avaldused esitanud ka raamatukoguhoidja esimene abi Aleksander Rastorgujev ja teine abi Meinhard Hansen.²⁴³ Raamatukogu nõukogu täiskogu koosolekul 26. märtsil tõstatati enne Schlüteri avalduse arutamist küsimus: “Kas raamatukogu nõukogu peab Schlüteri avalduse vastuvõtmist võimalikuks?” Koosoleku salajane hääletus andis tulemuseks 3:3, seega oli otsus eitav. Järgnes prof. A. M. v. Bulmerincqi katse esitada Schlüteri kandidatuur suuliselt, mida omakorda tõkestati küsimusega: “Kas raamatukogu nõukogu peab võimalikuks arutada prof. v. Bulmerincqi ettepanekut, arvestades, et ta on äsja tagasi lükanud Schlüteri omapoolse kandidatuuri?” Selle klausli hääletamise tulemus oli 5:1 Schlüteri vastu.²⁴⁴ Eelkirjeldatud valimiste kohta on ajakirjanduses arvatud, et ehk oleks kasuks tulnud lahtine hääletamine, milles direktori kaalukam ja eeldatavalt positiivne hääl võinuks vahekordi muuta,²⁴⁵ kuid see on pelgalt oletus.

M. Hanseni kandidatuur esitati samal koosolekul koos senise raamatukoguhoidja abi A. Rastorgujevi avaldusega ja hääletustulemused olid Hansenil kaks nelja vastu, Rastorgujevil viis ühe vastu.²⁴⁶

Rastorgujevi valimisvõit oli ootuspärane ja seisnes juba tema ametikohas, mis seniste tavade järgi tähendaski vajaduse korral edutamist juhtpositsioonile. Direktori esitises ülikooli nõukogule valimistulemuste kinnitamiseks puudub sedapuhku aga soovituslik iseloomustus,²⁴⁷ võimalik koguni, et kandidaadi isikuomaduste pärast. 1907. a. detsembris oli raamatukogu direktor Rastorgujevile täiendava aastalõpu lisatasu taotlust põhjendanud vaid suure töökoormuse (venekeelse trükikataloogi ettevalmistamine) ja töökusega (millele too oli ohverdanud oma suvepuhkused), eelkõige aga sekretäri ja tõlgi ülesannetega, sest Rastorgujev oli aastaid olnud “ainus raamatukogu töötaja, kes oskas hästi vene keelt”.²⁴⁸

²³⁸ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 843, l. 55.

²³⁹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 843, l. 56.

²⁴⁰ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 842^a, l. 14–15.

²⁴¹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 842^a, l. 14–15.

²⁴² TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 843, l. 57.

²⁴³ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 842^a, l. 14–15; s. 843, l. 58.

²⁴⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 842^a, l. 15–16.

²⁴⁵ Nordlivländische Zeitung. 5.(18.)02.1908.

²⁴⁶ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 842^a, l. 15–16.

²⁴⁷ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 843, l. 57.

²⁴⁸ EAA, f. 402, nim. 3, s. 1394, l. 1. — A. Rastorgujev oli Tartusse tulnud Simbirski kubermangust.

(Kummatigi olid selleks ajaks Schlüteri ametikirjade endised saksakeelsed kontseptid läbinud märkimisväärse metamorfoosi saksa-vene segakeelsete kaudu korrektseteks venekeelseteks.) Üheski dokumendis ega hilisemaski meenutuskirjas ei ole aga vihjetki juhtivtöötajale nii olulistele eeldustele nagu ettevõtlikkus, järjekindlus või algatusvõime²⁴⁹ ja kahjuks ilmutab raamatukoguhoidja edasist tegevust puudutav allikmaterjal suurt süsteemist ja ebajärjekindlust nii rahalises arvepidamises²⁵⁰ kui ka süstemaatilise kataloogi ümberkorraldamises.²⁵¹

Ajastule iseloomulikuks kujunes raamatukogu lähitulevik mitmeski mõttes. Samal, Schlüteri lõpliku tagandamise koosolekul otsustas raamatukogu nõukogu näiteks lõpetada lepingu Tartu Saksa Seltsiga (*Deutscher Verein*) perioodikaväljaannetele ühistellimise kohta, hoolimata sellega kaasnevast eelarve lisakoormusest ~150 rublaga.²⁵²

Suuremad muutused toimusid lähiajal mõistagi raamatukogu personalis, ehkki mitte päevapealt. Schlüteri-aegsetest töötajatest jäigi alles vaid kaks: raamatukoguhoidja I abi Meinhard Hansen (raamatukogus alates a. 1902) ja kirjutaja Karl Masing²⁵³ (esimene eestlasest ülikooli raamatukogu töötaja, Loodusuurijate Seltsi raamatukogu juhataja, Õpetatud Eesti Seltsi konservator, raamatukogus alates a. 1900). Vahetult Schlüteri vallandamise järel oli lahkunud kuueaastase töökogemusega Carl v. Wahl,²⁵⁴ poole aasta pärast ka äsja raamatukoguhoidja II abiks edutatud Wilhelm Christiani.²⁵⁵

Vabanenud ja uutele kohtadele määrati üsna lühikese aja jooksul O. Karolina, V. A. Gorohhov, F. F. Konarževski (viimane oli juba seotud vene kirjanduse trükikataloogiga),²⁵⁶ järke ootasid J. Tšetvjorkina, J. Sreznevskaja, K. Sumakova, M. Popova jt.,²⁵⁷ keda Schlüter on iseloomustanud kui "üsna küündimatu ettevalmistusega naisabijõude, kellele kataloogitööd ei olnud jõukohased".²⁵⁸ Raamatukoguhoidja II abi kohale määrati W. Christiani lahkumise järel juba septembris 1908 Peterburi Polütehnilise Instituudi raamatukogust kandideerinud Aleksandr Dimitrijevitš Suhhodejev.²⁵⁹ Viimatimainitu valimisi raamatukogu nõukogus ei toimunud (koosolekuidki ei peetud peaaegu aasta vältel) ja toetuskirja kandidaadile on direktori asemel esitanud Rastorgujev otse ülikooli nõukogule põhjendusega, et "... 3/4 raamatukogu kasutatavatest üliõpilastest on venelased, kes laenavad eeskätt vene raamatuid, ja on ülimalt soovitatav, kui kahest koosseisulisest raamatukoguhoidja abist oleks üks, kes on saanud vene hariduse, üks, kellele poleks võõrad vene teadlaste ja kirjanike nimed, kes ise jälgiks huviga uut vene kirjandust kõigil teadusaladel ja võiks anda üliõpilastele kasulikke näpunäiteid vene raamatute otsimisel meie raamatukogus".²⁶⁰

²⁴⁹ Vrd. Kahu, M. Aleksander Rastorgujev. — TÜR KHO, f. 4, nim. 3, s. 1317^a, l. 31–44.

²⁵⁰ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 649, l. 147–149, 206–211. — Vt. ka Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 135–136.

²⁵¹ Vt. lk. 155–156.

²⁵² TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 842^a, l. 15–16; vt. ka Parmas, R. Perioodiliste väljaannete ... Lk. 16.

²⁵³ Noodla, K. Eestlased ülikooli raamatukogu töötajatena. — TÜR KHO, f. 4, nim. 3, s. 1317^a, l. 45–60.

²⁵⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 843, l. 60.

²⁵⁵ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 843, l. 68.

²⁵⁶ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 843, l. 50, 63, 74.

²⁵⁷ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 842^a, l. 19–20.

²⁵⁸ Schlüter. W. Die Dorpater ... S. 15.

²⁵⁹ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 843, l. 66.

²⁶⁰ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 843, l. 64.

Järk-järgult tugevnenud surve raamatukoguhoidja tegevussuundadele ja tööstiilile, mis kulmineerus ametist tagandamisega, ei saanud Schlüterile olla kerge. Ei tarvitsenud olla poliitik, et näha oma elutöö murenemist ja väärtusetuks muutumist Suur-Venemaa Baltikumi hoiakus, mille elluviijadki kohapeal ei kujutanud endast väga üksmeelset rinnet. Järjekindlus komplekteerimispoliitikas ja raamatukogulikus töökorralduses on lubanud tal tagasivaatavalt siiski arvata, et venestamisprotsess “tabas ülikooli allasutustest kõige vähem raamatukogu”.²⁶¹ Samas on ta kibedusega nentunud, et tema lahkumise järel “minetas raamatukogu sajandi vältel hoitud ja hinnatud, saksalikus mõttes (*in deutschem Sinne*) juhitud teadusasutuse olemuse ja kui nüüd raamatukogu, ülikooli uhkus, Venemaale viiakse, läheb koos sellega tükk ausameelset ja tublit saksa tööd jäädavalt kaduma”.²⁶² Mõistagi ei ole see “saksalik mõte” ja laad siinkohal tõlgendatav saksa natsionalismi, ammuigi mitte baltisaksa ideoloogia kandjana, ehkki selle elluvijateks olid enam kui saja aasta vältel valdavalt saksa rahvuse esindajad. Tegemist oli siiski lääne, s.o. euroopa kultuuri ja teaduse vahendamisega (nagu seda on kaunisõnaliselt selgitatud tänapäevalgi²⁶³) maal, mida sajandeid olid kujundanud saksa keel ja meel, mida nüüd lühikese aja jooksul asus kummutama teine keel ja teised arusaamad.

Püsiva põhitöökoha kaotamine oli Schlüterile katsumuseks ka majanduslikus mõttes (noorim tütardest oli 12-aastane), pensioni määrati alles enam kui poole aasta pärast. Rektori taotletud ja kuraatori toetatud pension oli erandkorras kavandatud küll täispalga ulatuses (1200 rbl.), millest aga rahandusministeerium keeldus, määrates väljamaksmiseks vaid 714,80 rubla aastas, hiljem tõstetud küll 800 rublani.²⁶⁴ Vallandamise järel ongi Schlüter pöördunud taas kooliõpetaja ameti poole ja sidunud end Grassi ja Horni erakooliga Tartus.²⁶⁵

Schlüteri hoiak repressiivse venestamispoliitika suhtes ei olnud aktiivne, raamatukogus seni saavutatut võimalikult maksimaalselt säilitada püüdev tegevus on pigem näide passiivsest vastupanust. Tema sajandivahetuseks üliõpilasikka jõudnud poegade (tulevase arsti ja juristi) nimesid Tartu *Album academicum*i lehekülgedel ei esine, kuid Schlüter ise on püüdnud võimalikult kohaneda muutuvates oludes, seda nii uurijana kui ka

lektori ametis

oma põhitöö kõrvalt.

Schlüteri keeleteaduslikud ja eriti võrdlevasse keeleteadusse suunatud huvid olid ootustekohaselt realiseerunud juba prof. Leo Meyeri juhtimise all. Viimase rajatud saksa keele ja võrdleva keeleteaduse õppetool pani Tartus aluse keeleprobleemide teaduslikule uurimisele üldse (senine tegevus ülikoolis oli piirdunud praktilise keeleõpetusega). Prof. L. Meyeri töö (1865–1898) jätkajaks ülikoolis kujuneski Wolfgang Schlüter, kes 1892. a. dissertatsiooni kaitsnuna²⁶⁶ omandas võrdleva keeleteaduse magistri kraadi ja õiguse pidada

²⁶¹ Schlüter, W. Die Dorpater ... S. 14.

²⁶² Schlüter, W. Die Dorpater ... S. 15.

²⁶³ Sommerhage, C. Järelmärkus // Tartu, baltisakslased ja Saksamaa / koost. H. Piirimäe, C. Sommerhage. Tartu, 1998. Lk. 211–213, 215.

²⁶⁴ EAA, f. 402, nim. 3, s. 1873, l. 160, 163, 183.

²⁶⁵ EAA, f. 402, nim. 3, s. 1873, l. 184–185, 191.

²⁶⁶ Untersuchungen zur Geschichte der altsächsischen Sprache. Dorpat, 1892. Theil 1: Die schwache Declination in der Sprache Heliand und der kleineren as. Denkmäler. 264 S.

eradotsendina loenguid saksa ja võrdleva keeleteaduse alal. Eradotsendina asuski Schlüter 1893. a. alates filoloogidele ja ajaloolastele lugema vana-, kesk-, ülem- ning alamsaksa keelt ja grammatikat, vanasaksi keelt ja grammatikat, gooti keelt, saksa keele ajalugu, käsitledes ka vanu kirjanduslikke mälestusmärke, nende hulgas näit. Liivimaa vanemat riimkroonikat.²⁶⁷ Prof. L. Meyeri lahkumise järel (1899) Göttingeni ülikooli jäigi germanistika probleeme käsitlema üksnes Schlüter (kuivõrd huvi germanistika vastu jätkus) kuni 1914. a. Kuna neil aastail oli ülikoolis juba alanud õppetöö reformimine, mis kohustas loenguid pidama vene keeles, võttis Schlüter oma ülesandeid sedavõrd tõsiselt, et veetis vene keele oskuse täiendamise eesmärgil 1893. a. suvepuhkuse Venemaa sisekubermangudes. Venekeelseid loenguid alustas ta kuraatori eriloal siiski teistest aasta võrra hiljem, s.o. 1. jaanuarist 1896.²⁶⁸ Schlüteri tegevust õppejõuna on tunnustatud kõrgelt, kusjuures "... vääril hindamist põhjalikkus ja süsteemikindlus, millega ta oma vaateid esitas, muutes need selliselt kättesaadavaks keelehuviliste laiematele ringkondadele".²⁶⁹ Neil aastatel Saksamaal ilmunud Schlüteri mahukas ülikooliõpik vanasaksa keele dialektoloogiast sisaldab käsitluse vanasaksi keele kohta.²⁷⁰

Keeleajaloo alane

uurimistegevus

on Schlüteril tihedalt seotud keskaja käsikirjapärandiga. Sellest on sündinud mitu allikapublikatsiooni korrektsete kaasaja keeles paralleeltekstide ja lingvistiliste ning sisu seletavate sõnastikega. Esimeseks taoliseks katseks oli koolmeistrist autori Tartu piiskopile pühendatud didaktilise sisuga luuletus 14. sajandist,²⁷¹ millel on oma koht ka saksa kirjandus- ja kultuuriloos.

Lähemale Balti regioonile on Schlüteri toonud 1898. a. Riia linnaarhiivist leitud Visby linnaõiguse teksti fragment 13. sajandist, mida ta on põhjalikult võrrelnud, eelkõige keeleajalooliselt, Wolfenbütteli raamatukogus leiduva pärgamentsäilikuga, käsitledes selle pinnal ka tekstide oletatavat saamislugu,²⁷² sama linnaõiguse üriku Stockholmis aga läbi uurinud alamsaksa ortograafia seisukohalt.²⁷³ Mahukaim ja spetsialistide poolt kõrgelt hinnatud

²⁶⁷ Обзорение лекций в Императорском Юрьевском Университете 1893...1914. Дерпт, 1893... Юрьев, 1914.

²⁶⁸ EAA, f. 402, nim. 3, s. 1873, l. 193.

²⁶⁹ Tasa, R. Võõrkeelte õpetamisest ja germanistika arengust Tartu ülikoolis a-il 1802–1917 // Tartu ülikooli ajaloo küsimusi. Tartu, 1975. Kd. 1. Lk. 166.

²⁷⁰ Laut- und Formenlehre der altgermanischen Dialekte / zum Gebrauch für Studierenden dargestellt von R. Bethge, O. Bremer, F. Dieter, F. Hartmann und W. Schlüter. Leipzig, 1900. 790 S.

²⁷¹ Schlüter, W. Das Schachgedicht Meister Stephan's // Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft 1882. Dorpat, 1883. S. 188–191; Schlüter, W. Ueber Meister Stephans Schachbuch // *Idem*, 1883. Dorpat, 1884. S. 91–93; Schlüter, W. Glossar zu Meister Stephans Schachbuch // Verhandlungen der Gelehrten Estnischen Gesellschaft. Dorpat, 1889. Bd. 14. I–VI, 1–128 S.

²⁷² Schlüter, W. Zwei Bruchstücke einer mittelniederdeutschen Fassung des Wisbyschen Stadtrechts aus dem 13. Jahrhundert // Mitteilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands. Riga, 1908. Bd. 18. S. 487–553 : III.

²⁷³ Schlüter, W. Über die Umlautsbezeichnungen von *o* und *u* in der Stockholmer Handschrift des Wisbyschen Stadtrechts // Jahrbuch des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung. Bremen, 1911. Bd. 37. S. 1–20.

allikapublikatsioon on Hansa-aegsete kaubandus-õiguse dokumentide kogu teaduslik väljaanne, pühendatud Balti provintside kümne teaduseltsi poolt Venemaa 15. arheologia kongressile Novgorodis 1911. a.²⁷⁴ Väljaandes paralleelselt esitatud allikate tekstid on varustatud kommenteeritud sõnaloendi, koha- ja isikunimedega ning aine-registritega. Varem on ta dokumente tutvustanud ülikooli *Acta*'des²⁷⁵ (ka separaatväljaandena) ja Õpetatud Eesti Seltsi aastapäevakõnes 1910 rõhuasetusega eestlaste asustatud regioonide ajaloo uurimise tähtsusele ning selle uurimistöö edendamise vajadusele.²⁷⁶

Schlüteri allikapublikatsioonid on nii või teisiti olnud seotud Balti provintside vanema ajaloo, filoloogina on ta erilisel huvitunud veel kohanimedest, töötades sellest aspektist läbi 13. sajandist pärit Eesti alasid hõlmava *Taani hindamisraamatu*.²⁷⁷ Üleskute kohanimede süstemaatiliseks kogumiseks, olgu trükitekstidest, käsikirjadest või rahvasuust, ja saadud andmete põhjal registri koostamiseks ja avaldamiseks kõigi Balti provintside ulatuses, on ta teinud 1908. a. Balti ajaloolaste esimesel kokkutulekul Riias koos teeside ja selgitustega.²⁷⁸

Peale Eesti (Balti) kohanimede on Schlüter võrdleva keeleteadlasena süüvinud ka eesti keele etimoloogiasse, uurides saksa keele mõjusid eesti keelele.²⁷⁹

Vähesed loetletud uurimused ei hõlma kuigi arvukat osa Schlüteri teaduslikust produktioonist ja kahjuks on sellekohane bibliograafiaga koostamata. Tema töid ei ole süstemaatiliselt kogutud ja ilmselt pole ta ise selle eest kuigivõrd hoolitsenud, ehkki suur osa neist on levinud ka separaatidena. Tõenäoliselt pärinevad tema erakogust mitmed ülikooli raamatukogudes leiduvad välisajakirjades ilmunud artiklid, köidetud ja varustatud vahelehtedega, millel täiendusi, parandusi, märkusi, tunnistades uurija aina edasilükkuvat mõtetegevust. Ilmunud on neid väljaannetes, nagu *Jahrbuch des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung* (Bremen),

Über die Beeinflussung des Estnischen durch das Deutsche, mit besonderer Berücksichtigung des Niederdeutschen.

Vortrag gehalten zur Feier des Jahrestages am 18. Januar 1909 von Dr. W. Schlüter.

Hochgeehrte Versammlung!

Zum Thema meines heutigen Vortrages¹⁾, der nach alten Bräuche bestimmt ist, die Feier des Stiftungstages unserer Gesellschaft einzuleiten, habe ich einen Gegenstand gewählt, dessen Behandlung, wie mir scheint, im Stande ist, beiden Forschungsgebieten, denen unsere Arbeit gewidmet ist, zugleich gerecht zu werden, und sowohl bei den Freunden der estnischen Sprache als bei den Forschern der Geschichte unseres Landes Teilnahme finden darf. Die Sprache eines Volkes ist der grösste Ausdruck seines Seelenlebens; auch für ein ganzes Volk gilt das Wort: dasso Sprache verrät dich; sein Denken und Fühlen, seine Liebe und seinen Haas legt ein Volk in seine Sprache, und insofern ein Volk eine Individualität ist, wird auch seine Sprache einseitig, individuell sein, wenn auch verwandtschaftliche, auf ethnographischer Zusammengehörigkeit beruhende Beziehungen sie mit anderen Sprachen fester oder looser zusammenknüpfen. Aber keine Sprache — soweit unsere Kenntnisse reicht — selbst die Mundarten der unersetzten Inselvölker nicht, hat sich der Beeinflussung durch ihre Nachbarsprache entziehen können; denn

¹⁾ Der Vortrag wendet sich hier in etwas ausführlicherer Gestalt, als er gehalten ist. Das bezieht sich besonders auf die Beispiele. Um aber den Text nicht zu sehr durch die Belege zu belasten, sind diese zum Teil in die Anmerkungen verweisen. Diese sollen jedoch nur den im Text gegebenen Erläuterungsmaterial um einiges vermehren. Vollständigkeit der Belege ist strenglich avoided.

²⁷⁴ Die Nowgoroder Schra in sieben Fassungen vom XIII. bis XV. Jahrhundert im Auftrage der baltischen Geschichtsforschenden Gesellschaften / hrsg. v. Dr. W. Schlüter. Dorpat, 1911. 47, 134 S.

²⁷⁵ Schlüter, W. Die Nowgoroder Skra nach Rigaer Handschrift // *Acta et commentationes Imp. Universitatis Jurievensis (olim Dorpatensis)*. Jurjev, 1893. Bd. 3. S. 1–40.

²⁷⁶ Schlüter, W. Die Nowgoroder Schra in ihrer Geschichtlichen Entwicklung vom 13. bis zum 17. Jh. // *Sitzungsberichte ... 1910*. Jurjew-Dorpat, 1911. S. 1–48.

²⁷⁷ Schlüter, W. [Die estnischen Ortsnamen im *Liber census Daniae*] // *Sitzungsberichte ... 1907*. Jurjew-Dorpat, 1908. S. 1–65.

²⁷⁸ Schlüter, W. Über die Sammlung und Herausgabe eines baltischen Ortsnamenbuches // *Arbeiten des Ersten Baltischen Historikertages zu Riga 1908*. Riga, 1909. S. 53–70.

²⁷⁹ Schlüter, W. Über die Beeinflussung des Estnischen durch das Deutsche, mit besonderer Berücksichtigung des Niederdeutschen // *Sitzungsberichte ... 1909*. Jurjew-Dorpat, 1910. S. 1–45.

Hansische Geschichtsblätter (Leipzig), *Deutsche Rundschau* (Berlin), *Der Panther* (Leipzig), kohalike teadusseltside väljaannetes, nagu *Mitteilungen der Gesellschaft für Geschichte u. Altertumskunde der Ostseeprovinzen* (Riga), kohalikus ajalehes *Neue Dörptsche Zeitung*, kõige enam mõistagi Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamatutes *Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft* ja toimetistes *Verhandlungen der Gelehrten Estnischen Gesellschaft*. Viimaste koondregistris²⁸⁰ esineb Schlüteri kui autori nimi 124 korral, mis jääb vaid pisut maha tema õpetajast ja eelkäijast prof. L. Meyerist.

1838. aastast ülikooli juures tegutsenud

Õpetatud Eesti Selts

ongi nende mõlema tegevuses olnud olulisel kohal, nagu nemad ise on olnud suunajaks ja organiseerijaks seltsis endas. Prof. L. Meyer on presidendina juhtinud seltsi tegevust 30 aastat (1869–1899), W. Schlüter ligi 13 aastat (1900–1912). Seltsi liikmeks on Schlüter astunud juba oma esimesel Tartu aastal 1877 ja täitnud seal edaspidi juhatuse liikmena konservatori ja sekretäri ülesandeid, kuni ta L. Meyeri lahkumise järel Tartust presidendiks valiti. Nende mõlema tegevus nõuab eriuurimust, sest see hõlmab seltsi tsariaegsest ajaloost kokku kaugelt enam kui poole.

Schlüteri arvukad kirjutised seltsi väljaannetes on lühiteadetest, referaatidest ja raamaturetsensioonidest kuni süvauurimusteni valdavalt seotud eesti ainesega, olgu tegemist arheoloogiaga, numismaatikaga, keeleprobleemide, kirjanduse või genealoogiaga. Tema akadeemilise sisuga aastapäevakõned on teemavaliku mitmekesisuse juures sihitadlikult seondatud Eesti ja eestlastega, olgu tegemist muinasaja või suhtelise lähiminekuga.

Eesti kultuurilugu ei ole Schlüteri jaoks olnud võõramaalase eksootiliseks ajaviiteobjektiks. Ta ei kippunud seda eesti rahva hulgast võrsunud haritlaste kombel üle hindama ega pidanud seda maailma mastaabis ka väheküündivaks või väheväärtuslikuks, olles erudeeritud ja sügavalt taktitundelise mehena oma avaldustes ülimalt objektiivne. Eredaimaks näiteks selle kohta on Kreutzwaldi 100. sünniaastapäeva puhul peetud kõne, mis kaunisõnaliselt ja sooja kaasaelamisega valgustab rahvustegelase isikut, loomeraskusi ja kõrgelt hinnatud saavutusi — teda J. G. Herderiga võrreldes.²⁸¹ Ta on suhelnud Kreutzwaldi omastega, rõõmustanud nende annetuste üle ja valutanud südant ikka veel olemata “Kalevi-poja” uustrüki pärast.

Mõistagi ei piirdunud Schlüteri tegevus ÕES-i presidendina ainult kirjasõnaga. Huvi-pakkuvad on algatused, mis nõudsid rohkesti organiseerimistööd, paljude isikute ja instantside kaasatõmbamist.

Üheks niisuguseks ettevõtmiseks on olnud Eesti aladel paiknevate losside ja varemete kui muinsuste säilitamise algatus. Selts on taotlenud näiteks Laiuse lossi varemete konserveerimist,²⁸² seltsi eestvõttel katkestati 1904. a. Tartu linnamüüri lammutamine.²⁸³ Aastatel 1907–1908 on ÕES aktiivselt tegelnud Tartu toomkiriku varemete konserveerimisega,

²⁸⁰ Vares, H. Õpetatud Eesti Seltsi perioodiliste ja jätkväljaannete koondregistrid. Tartu, 1977. 187 lk.

²⁸¹ *Sitzungsberichte* ... 1904. Jurjew-Dorpat, 1905. S. 17–26.

²⁸² *Sitzungsberichte* ... 1907. Jurjew-Dorpat, 1908. S. XXIII–XXV, XXVII.

²⁸³ Tuulse, A. Kunstiajalugu // Õpetatud Eesti Selts 1838–1938. Tartu, 1938. Lk. 42–44.

milleks võeti kontakti nii Venemaa kui ka Lääne-Euroopa silmapaistvamate restauraatorite-spetsialistidega.²⁸⁴

Ikka ja alati on Schlüterit huvitanud raamatu ja raamatukogude saatus. 1908. a. on ta tõstatanud vajaduse mõisate raamatukogude seisundi uurimiseks ja nende arvelevõtmiseks, milleks aegade jooksul on üht-teist sedeldatud, palju aga hoolimatuse, tulekahjude või revolutsioonisündmuste käigus hävinud. Seltsi liikmete toetava otsusega tehti Schlüterile ettepanek virgutada selleks eelseisval Riia ajaloouurijate päeval osalejaid kõigist Balti provintsidest.²⁸⁵

ÕES-i enda raamatukogu täiendamise eest on Schlüter mõistagi hea seisnud. Tema juhtimise aja lõpuks on selle raamatukogu fondid ületanud 13 300 üksust, väljaandeid vahetati sellal 176 asutusega.²⁸⁶

Vähem pole Schlüteri silmis väärt olnud tegelemine eestikeelse trükisõnaga. Ta on seadnud seltsile eesmärgiks koostada võimalikult täielik eestikeelse kirjanduse bibliograafia, mis täiendaks ja jätkaks seltsi *Kirjades* 1867. a. ilmunud A. J. Schwabe kataloogi.²⁸⁷ Tõid alustas seltsi raamatukoguhoidja P. v. Haller ülikooli raamatukogus asuva eestikeelse kirjanduse kataloogimisega, mida arvati olevat 2–3 tuhat üksust. Aastatel 1901 ja 1903 on seltsi aastaraamatutes avaldatud selle jätkuna mõeldud, ajavahemikul 1900–1903 ilmunud eestikeelse kirjanduse aastabibliograafiad (koostajad A. Lüüs ja J. Weltmann), mis registreerisid kõik eestikeelsed raamatud ja perioodikaväljaanded (välja jäeti kooli- ja seinakalendrid, kiriklikud laululehed). Nimestikud koosnevad alfabeetilisest osast (kirjes ilmumiskoht, formaat, lehekülgede arv) ja üheksast liigist koosnevast temaatilisest registrist.²⁸⁸ Kokku sisaldavad nimestikud 662 kirjet, edaspidi neid aga ilmunud pole.

Schlüteri seotuse sügavust eesti kultuuriga ja missioonitunnet iseloomustab leid kirjavahetusest Oskar Kallasega, kus ta tunneb muret peatselt ilmuva kakskeelse *Lutsi rahva muinasjuttude* pärast, öeldes: “Nii meelsasti kui ma ka sooviksin ise hoolitseda korrektoori eest, kardan ma ometi, et minu eesti keele tundmine nii vastutusriikka töö puhul liiga nõrk on ...” (3. sept. 1899).²⁸⁹ Tema programm ilmneb teiseski kirjas O. Kallasele, milles jutt saksa-eesti sõnaraamatust: “Pean alati esmajoones silmas [väljaande] teaduslikku väärtust Lääne-Euroopa jaoks, milleks meil, s.o. meie seltsil on aukohustus vahendada teadmisi eesti keelest ja kirjandusest” (4. märts 1900).²⁹⁰

²⁸⁴ Sitzungsberichte ... 1907. Jurjew-Dorpat, 1908. S. XI–XIV, XVI, XXIII, XXVII, XXIX–XXX, XXXIII; Sitzungsberichte ... 1908. Jurjew-Dorpat, 1909. S. XXVII.

²⁸⁵ Sitzungsberichte ... 1908. Jurjew-Dorpat, 1909. S. XII; Nordlivländische Zeitung 3.(16.)04.1908.

²⁸⁶ Sitzungsberichte ... 1911. Jurjew-Dorpat, 1912. S. 108.

²⁸⁷ Schwabe, A. J. Chronologisches Verzeichnis aller in der Bibliothek der Gelehrten Estnischen Gesellschaft sich befindenen estnischen Druckschriften. Dorpat, 1867. I–III, 1–92 S. (Schriften der Gelehrten Estnischen Gesellschaft; 5).

²⁸⁸ Lüüs, A. Verzeichniss der im J. 1900 erschienenen estnischen Drucke, mit Ausnahme der Schul- und Wandkalender und der zu verschiedenen kirchlichen Handlungen gedruckten Liederzetteln // Sitzungsberichte ... 1901. Jurjew-Dorpat, 1902. S. 255–291; Weltmann, J. Verzeichnis der im J. 1901 erschienenen estnischen Drucke, mit Ausnahme der Schul- u. Wandkalender und der zu verschiedenen kirchlichen Handlungen gedruckten Liederzetteln // Sitzungsberichte ... 1903. Jurjew-Dorpat, 1904. S. 111–138.

²⁸⁹ EKM EKLA, f. 186, m. 73:5, l. 3p.

²⁹⁰ EKM EKLA, f. 186, m. 73:5, l. 12p.

Schlüteri kultuurilooline tegevus on olnud seotud teistegi kohalike ühendustega: korrespondentliikmena kuulus ta Kuramaa Kirjanduse ja Kunsti Seltsi Miitavis (*Kurländische Gesellschaft für Literatur und Kunst*), auliikmeks on tema valinud Ajaloo ja Muinas-teaduste Selts Riias (1908, *Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde der Ostsee-provinzen Russlands*), Eestimaa Kirjanduse Ühing Tallinnas (1913, *Estländische Lite-rärische Gesellschaft*), korporatsioon "Estonia" (1896), koguni Kuninglik Keele ja Kirjan-duse Akadeemia Gentis (1912, *L'Académie royale de langue et de littérature flamandes (?)*)²⁹¹ ja mõistagi 1911. a. ka Õpetatud Eesti Selts ise.²⁹²

Enamik baltisakslastest liikmeid oli aga juba mõnda aega kavandanud ÕES-i tegevuse suunamuutust, mille nende arvamust mööda oli põhjustanud eestlastest osalejate vähesus ja viimaseid koondavate institutsioonide — Eesti Kirjanduse Seltsi (1907) ja Eesti Rahva Muuseumi (1909) — rajamine. Baltisakslaste eesmärk oli edaspidi piirduda Balti ajaloo (*Landesgeschichte*) küsimustega ja jätta "eesti rahva oleviku ja mineviku" uurimine nende endi hooleks, seda koguni põhikirja muutmise hinnaga. 1912. a. tormilisel veebruarikoos-olekul, kus küllalt ägedate sõnavõttudega esinesid ka J. Tõnisson, O. Kallas, H. Koppel, K. Menning, pandi hääletusele ÕES-i enamiku liikmete programm, mis võitis 52 poolt-häälega (vastu oli 7 sakslast ja 6 eestlast, osavõtjaid ~70). Schlüteri jaoks oli see suur kaotus ja samal koosolekul astus ta presidendiametist tagasi, juhataesest koos temaga ka varahoidja, raamatukoguhoidja, pisut varem oli sama teinud sekretär.²⁹³

Sündmus oli niivõrd üldsust vapustav, et seda asusid kirjeldama, refereerima, kommenteerima nii kohalikud kui ka Riia päevalehed,²⁹⁴ kuhu lisandus asjaosalistegi selgitusi.²⁹⁵ Juhtumit lahates unustati hoopis tagasiastunud president, kelle teeneid ainsana oli põhja-likult valgustanud *St. Petersburger Zeitung* ja seal ilmunud teksti tõi lõpuks ära ka *Nordliv-ländische Zeitung* omapoolsete vabanduste ja tänuavaldustega dr. W. Schlüterile.²⁹⁶

ÕES-i tegevus seiskus siitpeale pikaks ajaks, ehkki baltisaksluse aktiivne edendaja advokaat Adalbert Volck uue presidendina ülikooli nõukogus suure häälteenamusega kohale kinnitati J. Tõnissoni, O. Kallase jt. vastulausetest hoolimata.²⁹⁷ Juhataes uue koosseisu valis seltsi üldkoosolek alles oma järgmisel kokkutulekul 23. aug. 1919, seltsi järjekordne aastaraamatki ilmus alles 1921. a., sisaldades nappis sõnastuses kokkuvõtteid ka 1912./13. aasta vaid kolmest toimunud koosolekust.²⁹⁸

Venestamise surve oli tagandanud Schlüteri tema põhitöö juurest raamatukogust, balti-sakslaste reaktsioon surus ta tagasi ühiskondliku tegevuse positsioonidelt, riigisakslasena ei saanud ta jäägitult kaasa minna ka alles jõudu koguva eesti rahvusliku suunaga.

²⁹¹ Deutschbaltisches biographisches Lexikon 1710–1960. Köln ; Wien, 1970.

²⁹² Sitzungsberichte ... 1911. Jurjew-Dorpat, 1912. S. 17.

²⁹³ Sitzungsberichte ... 1912–1920. Dorpat, 1921. S. 9–10.

²⁹⁴ Nordlivländische Zeitung. 25.02.(9.03.); 27.02.(11.03.); 8.(21.)03.; 9.(22.)03.; 12.(25.)03.1912; Postimees. 29.02.; 2.03.; 5.03.; 8.03.; 9.03.1912.

²⁹⁵ Nordlivländische Zeitung. 9.(22.) 03.;13.(26.) 03.1912.

²⁹⁶ Nordlivländische Zeitung. 10.(23.)03.1912.

²⁹⁷ Nordlivländische Zeitung. 3.(16.)11.; 17.(30.)11.1912.

²⁹⁸ Sitzungsberichte ... 1912–1920. Dorpat, 1921. S. 1–7, 10–20, 85–87.

Schlüteri Tartu-aastaid on ilmestanud järjest tugevnenud poliitilised tõmbetuuled, milles teadaolevalt püsis lõhe ka nn. riigisakslaste ja baltisakslaste vahel, viimastes omakorda seisuslikud erimeelsused aadlike ja linnakodanike vahel. Schlüter ei liitunud neis keerukais suhetes ühegi haruga, osaledes seltskonnaelus vaid Tartu Saksa Seltsis (*Deutscher Verein*) ja heategevusliikumises. Sidemed esmajoones kultuurihuviliste ringkondadega lähendasid teda märkimisväärselt eestlastest intelligentsile, kusjuures integreerumisel nii mitmetahulisse ühiskonda oli kahtlemata oma roll filoloogilistest huvidest välja kasvanud eesti keele tundmisel.

*

Esimese maailmasõja puhkemise aegu viibis Schlüter perekonnaga suvevaheajal Saksamaal, olles seal sõjaaja seaduste järgi sunnitud alluma vaenuliku riigi (s.o. Vene) alamatele kehtestatud piirangutele.²⁹⁹ Lahingutes oli surma saanud tema arstist poeg, kodu koos teadustöök vajalike materjalidega jäänud Tartusse, raamatukogu varad kuulu järgi viidud Venemaale. Suurema osa ajast veetis Schlüter Heidelbergis, tegeldes võimaluste piires uurimistööga, kuid märkimisväärselt selles vallas siiski saavutamata. Alles 1917. a. ilmus etnograafiline, noorusmälestustel rajanev lastemängu kirjeldus.³⁰⁰ Kuid süda oli siiski jäänud Eestimaale. Heinrich Bulte pseudonüümi all ilmus lühike Tartu ülikooli ajaloo käsitlus, milles ta leinab taga 19. sajandi teise poole ülikoolilinna romantikat,³⁰¹ ja oma nime all nostalgiline kirjeldus vanast Tartust,³⁰² mõlemad täis kibedust ja vaenulikkust tsaristliku režiimi poliitika vastu Balti provintssides. Tõsisemaks tööks kujunes väga asjalik, objektiivne ja suhteliselt mahukas ülevaade ülikooli raamatukogu ajalooost rootsiaegse ülikooli päevist Esimese maailmasõja puhkemiseni, seni ainus omataoline.³⁰³

Maaailmasõja käik andis aga Schlüterile taas lootusi oma põhitöö jätkamiseks. Saksa vägede poolt 24. veebr. 1918 vallutatud Tartus pidi uuesti alustama tegevust

saksa ülikool.

Nii kohapealsete demokraatlike kui ka venestamise laines emigreerunud baltisakslaste silmis nähti selles endise akadeemilise sõltumatusena Dorpati ülikooli taassündi, nagu sellest unistas Schlütergi. Ees ootas teda aga Saksa keisririigi Baltikumi-poliitikast johtunud ja baltisakslaste konservatiivsest tiivast jäägitult toetatud totaalse saksastamise programm, ambitsioonidelt võõras Schlüteri mõttemaailmale, esialgu ehk hoomamatugi. Vallutatud aladele "ajutiselt" kehtestatud sõjaväelise valitsuse otsealluvusse siirdus eelkäijatega juriidiliselt ja traditsioonidelt ühitamatu uus ülikool — *Landesuniversität Dorpat*. Õppejõudki komplekteeriti kiiruga armees teenivatest saksa teaduskraadiga spetsialistidest, tõrjudes kohapealseid "ebakindlaid" baltisakslasi ning mõistagi "pärisrahva" esindajaid eestlasi ja lätlasi.

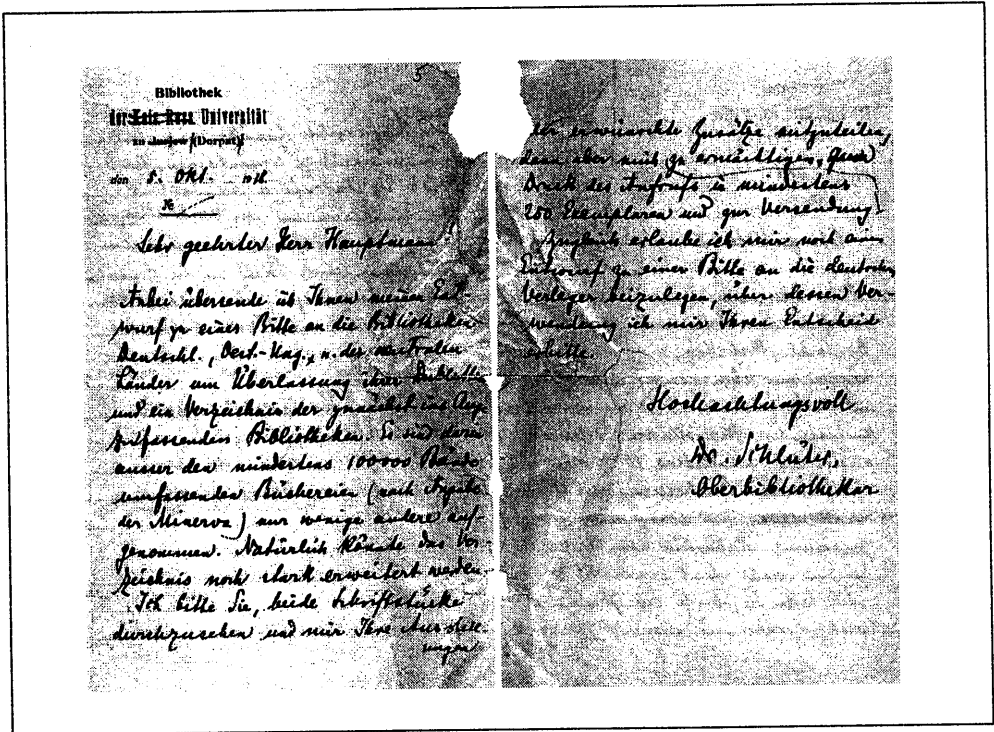
²⁹⁹ Frensdorff, F. Zur Erinnerung ... S. 14.

³⁰⁰ Schlüter, W. Das Dipfen in Hannover in den 50-er Jahren des vorigen Jahrhunderts // Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung. Hamburg, 1917. H. 36, Nr. 4. S. 51–53.

³⁰¹ Bulte, H. Zur Geschichte der Universität Dorpat // Deutsche Rundschau. 1917. Bd. 170. S. 358–374.

³⁰² Schlüter, W. Die Stadt Dorpat // Deutsche Rundschau. 1918. Bd. 176. S. 328–338.

³⁰³ Schlüter, W. Die Dorpater ... S. 1–15.

W. Schlüter H. Helfritzile, 5. okt. 1918 (TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 58, l. 5–5p.)

Kõik see toimus väliselt suhtelise mõõdutundega, kuid rektoriks nimetatud demokraatlik baltisakslane prof. Karl Dehio suruti formaalseks kasutäitjaks. Isegi kuraatoriks kinnitatud balti päritolu keisriritruu ajaloo professor Theodor Schiemann taandati liigse käremeelsuse tõttu sisuliselt auametisse ja uue ülikooli kõrgeima võimu praktiliseks kandjaks sai tema asemel armeest kutsutud riiginõunik ja õigusteaduse doktor hauptmann Hans Helfritz.³⁰⁴ Raamatukogu direktoriks (*Oberbibliothekar*) kutsuti Helfritzi eestvõttel Schlüter,³⁰⁵ kelles endise Preisi alamana ja spetsialistina nähti sobivat isikut uueski ülikoolis.

Raamatukogu anti viimaselt tsariaegsel direktorilt prof. A. D. Bogojavlenskilt aastakümneid raamatukogu nõukogu liikmeks olnud ja hiljem eesti ülikooliski töötanud prof. A. M. v. Bulmerincqile üle 8. juunil 1918.³⁰⁶ Kuna kõik ülikooli asjaajamise originaaldokumendid on sõja käigus koos armee staabiga viidud Saksamaale,³⁰⁷ on raamatukogu tege-

³⁰⁴ Rimscha, H. v. Adolf Harnack, Theodor Schiemann und Karl Dehio in ihren Bemühungen um eine deutsche Universität Dorpat // Reval und die baltischen Länder : Festschrift für Hellmuth Weiss zum 80. Geburtstag. Marburg/Lahn, 1980. S. 55–74.

³⁰⁵ Frensdorff, F. Zur Erinnerung ... S. 15.

³⁰⁶ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 1, l. 1.

³⁰⁷ [Pöld, P.] Tartu ülikool 1918–1929 // Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919–1929. Tartu, 1929. Lk. 5. (E. V. Tartu Ülikooli Toimetised ; C 10).

vuse³⁰⁸ jälgimiseks kasutada vaid kohapealseid provisoorseid kontsepte või märkmelehti, mis tunnistavad ka omaaegset paberipuudust.

Schlüter saabus Tartusse septembrikuu keskpaiku, raamatukogusse hiljemalt 20. septembril,³⁰⁹ olles teadupärast viibinud haiguse tõttu, mõnevõrra ka seoses eeltöödega sidemete loomiseks/taastamiseks Saksamaa sõsarasutustega ning teabe hankimisega võimalike müüdavate erakogude kohta. Temaaegsed lähimad kolleegid — M. Hansen ja K. Masing — olid surnud, A. Rastorgujev kaaskonnaga lahkunud Venemaale, endistest ainsana ametis majahoidja Georg Fuchs (Tammelaas). Raamatukogu uus personal oli sellal väikesearvulisena juba olemas.³¹⁰ Hiljemalt augustikuu esimestest päevadest (võib-olla ka juulis) oli asunud tööle esimene raamatukoguhoidja, Peterburi päritolu Tartu ülikooli kasvandik ajalookandidaat Werner Grimm, kelle avaldusel on küll daatumiks 18. juuni,³¹¹ ja esimene assistent Margarete Rinne, paar nädalat hiljem teine assistent Hedvig v. Taube.³¹² Üsna Schlüteri saabumise järel vormistati tööle teine raamatukoguhoidja, äsja Vene armeest saabunud Tartu ülikooli kasvandik Georg Grosset, abijõuna ülikooli inglise ja prantsuse keele lektor prl. v. Siebold, hiljem on nimekirjades esinenud veel preilid Rinne ja Beckmann.³¹³

Schlüteri 4-aastase sunnitud eemaloleku ajal oli Venemaale sõjapakku viidud kogu raamatukogu vara: kogud, tähestikkataloogid, töökorraldust ja asjaajamist peegeldavad dokumendid. Raamatutest oli maha jäänud üpriski kesine osa: valik foliante ja atlaseid (ei mahtunud pakkekastidesse?), kapitäis Morgensterni, Klingeri, Bergmanni, Giese, Igelströmi kogu raamatuid (dubletid?), teine kapitäis keelatud raamatuid (*Libri prohibitis*), omaaegsed dubletid, pisut dissertatsioone ja kooliprogramme, viimase ešeloni (1917. a. septembris) lahkumise järel komplekteeritud, peamiselt venekeelne kirjandus (aktsessiooniraamatute järgi 1500–2000 köidet), lugejate poolt tagastatud raamatud jms.³¹⁴ — Schlüteri hinnangul kokku u. 6000 üksust,³¹⁵ ilmselt arvestamata dublette. Tartusse jäänud aktsessiooniraamatud ja kataloogid (kohakataloog ja rikutud süstemaatiline kaartkataloog, mille täiendamisele oli Schlüter omal ajal pühendanud rohkesti vaeva³¹⁶) olid puuduvaid kogusid peegeldavatena mõistagi tarbetud ning võisid kõne alla tulla vaid abiallikatena ulatuslikumal järelkomplekteerimisel. Evakueeritud olid ka kõik erialakogud ülikooli allasutustest.

Raamatukogu tagasinõudmise/-saamise kohta on Helfritz väitnud, et selleks loodud komisjoni (!) töö tulemused on kaheldavad (*ganz ungewiss*).³¹⁷ (Komisjoni ja selle tegevuse kohta ei leidu arhiivides ainsatki jälge.) Küll olid aga sõjaväevõimud muu hulgas arestinud 1918. a. juulis evakueerunud Jurjevi ülikooli töötajate (prof-d V. E. Grabar, J. V. Passek,

³⁰⁸ Seda on pikemalt käsitlenud M. Ermel artiklis: Pole raamatukogu, pole ka ülikooli. Vaade aastasse 1918 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999. Tartu, 2000. Lk. 176–183, mis faktide osas vajanuks süvenenumat eeltööd.

³⁰⁹ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 211, l. 1, 12.

³¹⁰ Vt. ka Ermel, M. Pole raamatukogu ... Lk. 179.

³¹¹ EAA, f. 2100, nim. 16, s. 368, l. 6.

³¹² TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 211, l. 3–4.

³¹³ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 211, l. 12–13.

³¹⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 1, l. 6–7.

³¹⁵ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 30, l. 74.

³¹⁶ Vt. ka lk. 152.

³¹⁷ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 220, l. 14.

V. V. Bogatšov, lektor Owen ja raamatukoguhoidja A. Rastorgujev) kaasavõtmiseks pakitud isiklikud kogud (kokku 82 kasti),³¹⁸ mida hoiti hoolimata prof. Grabari protestidest³¹⁹ pantvarana vahetamiseks ülikooli kogude vastu.³²⁰

Uue ülikooli raamatukogu pidi seega alustama peaaegu tühjalt kohalt. Jooksva komplekteerimise teel hangiti esialgu vaid kohalikke ajalehti,³²¹ rohkete annetatud raamatute praktiline väärtus oli veel selgumata, endisaegne nn. dublettide kogu, mille arv veel kümmekond aastat tagasi ületas 10 000 köidet,³²² sisaldas arvatavasti rohkem tarbetut kui põhifondi tegelikke dublette. Vähestel kohalikel ja ülikoolis jätkuvalt tööle vormistatud professoritel (teoloogid, mõned arstiteadlased jt.) olid veel kasutada oma isiklikud kogud, kuid tulevastel välisõppejõududel (arvult üle 30) need käepärastena puudusid. Nende saabumisel, vahetult ülikooli avamise eel 10. sept. (ülikool avati küll 15. sept., kuid õppetöö algus venis oktoobrisse³²³) kutsuski Helfritz kokku kõigi teaduskondade esindajaist raamatukogukomisjoni (*Bibliothekskommission*), kuhu kuulus ka äsja ametisse võetud õppejõude.³²⁴ Kõige pakilisemate vajaduste rahuldamiseks otsustati nõutada iga õppetooli esindajalt kiirkorras desideraatide nimestikud. Kirjanduse tellimiseks raamatukogu kaudu oli Helfritzi andmetel ülikooli eelarves planeeritud 50 000 marka (puudus küll veel armee juhatause kinnitus, mille kohta ka hilisemaid andmeid pole leidunud). Raamatute tsensuurivaba hankimise eest olevat hoolitsetud, saatmine sõjaväe posti kaudu tasuta, vaid pakendikulud pidi kandma ülikool. Helfritzi lennukas mõte hooga komplekteerimise lootuses kavandas isegi raamatukogu ümberasustamist Aia tänavale sõja eel valminud hoonesse (praegu Vanemuise 46), kus ruumid võimaldaksid raamatute vahetus läheduses korraldada seminariõppusi, kus oleks üldkasutatav lugemissaal, mis vanas hoones ju puudus.³²⁵

Schlüteri saabumist tervitati komisjoni järgmisel (ühtlasi viimasel) koosolekul 23. sept., millel osalesid ehk raamatukogu küsimust tähtsustades ka rektor prof. K. Dehio ning kurator T. Schiemann.³²⁶ Olles juba alustanud esmavajaliku kirjanduse tellimist, esitas Schlüter oma programmi raamatukogu taasloomiseks siiras usus selle kestvasse tegevusse.

Kõige kiiremini ja peamiselt nägi ta ettevõtmist teostuvat erialaste erakogude ostmises ja perioodika- ning jätkväljaannete järelehankimises vähemalt 1914. a. alates. Saksamaal kogutud informatsiooni põhjal pidas ta vanemate väljaannete täiendavat soetamist võimalikuks suuremate raamatukogude dublettide abil ja kohapeal olemasolevate ning lisanduvate dublettide vahetamises. Mõistagi pidas ta vajalikuks ülikooli väljaannete varasemate regulaarsete vahetussuhete uuendamist nii dissertatsioonide kui ka kooliprogrammide saa-

³¹⁸ EAA, f. 2100, nim. 9, s. 3, l. 204.

³¹⁹ TÜR KHO, f. 38, s. 85, l. 36.

³²⁰ Eelöelduga seoses on ekslikuna esitatud väide prof. J. V. Passeki pärandkogu annetamise kohta õigusteaduskonnale, mis tegelikult rajanes professori tütre Maria Grabar-Passeki meenutustel. — Vt. Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 172.

³²¹ Ermel, M. Pole raamatukogu ... Lk. 180.

³²² Vt. ka lk. 147.

³²³ Tamul, S. *Landesuniversität Tartu* 1918. aastal // 75 aastat Eesti ülikooli Tartu. Tartu, 1997. Lk. 67–79. (Tartu ülikooli ajaloo küsimusi ; 29).

³²⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 220, l. 13.

³²⁵ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 220, l. 14.

³²⁶ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 220, l. 16.

miseks.³²⁷ Seega oli Schlüteri eesmärk võimalikult kiiresti taas luua endisi põhimõtteid järgiv raamatukogu kultuuri- ja teaduslugu peegeldava teaduskirjandusega. Hetkevajaduste rahuldamiseks arvas ta mõningat kasu olevat Õpetatud Eesti Seltsi ikka veel suletud kogu ja Loodusuurijate Seltsi kogu deponeerimises ning raamatukogusse juba üle toodud endise üliõpilasraamatukogu ja teistegi peremeheta varade näol (Bulgarini, Liphardi kogu).³²⁸

Näib, nagu oleks Schlüter teinud valearvestuse — pikk eemalolek ei võimaldanud tal hinnata ei kohalikke olusid ega uute võimude tegelikke eesmärke. Kiindunud oma kutse-ülesannetesse, kujutas ta ülikooli/raamatukogu akadeemiliste, poliitikast sõltumatute, autonoomsete, teaduse teenistusse seatud institutsioonidena. ÕES-i ja üliõpilasraamatukogu tähtsustamine ei läinud kooskõlla uue ülikooli õppeplaanidega, kus polnud kohta kohalikele ajaloole, ammuigi mitte vene kultuuriloole, mida peegeldas üliõpilasraamatukogu.

Helbritzi ülesandeks oli ülikooli võimalikult kiire asutamine olukorras, kus ajaloolaste hilisemal hinnangul sõja käik oli Saksa keisririigi kahjuks juba otsustatud, ja kaugeltnud pragmaatikuna puudus tal aeg ja huvi siinsete alade mineviku või kultuuriküsimuste vastu. Viidates rahapuudusele, blokeeris ta kõik retrospektiivse suunitlusega kulutused,³²⁹ mis hõlmas nii terved raamatukogud kui ka üksikjuhulised antikvaarsed ostud, seega ka Leipzigi asuvasse K. F. Koehleri firmasse Tartu ülikooli jaoks sõja algusest saadik varutud kirjanduse.³³⁰ Ometi olid õppejõudki erakogude ostmiseks eeltööd teinud, ajaloolased (prof. Curschmann) vajasisid ammu ilmunud allikapublikatsioone ja käsitlusi, Leipzigi oli varutud alates 1914. a. ilmunud perioodikaväljaanded jm., mida õppejõud soovisid oma desideeraatide nimestikes isegi viimase 10 aasta ulatuses.³³¹

Kirjanduse tasuta hankimise viiside suhtes Helfritzil vastuväiteid ei olnud. Kummatigi sekkus ta üllatuslikult järsult ka raamatukogu sisetöö küsimustesse, keelates mistahes erikollektsioonide moodustamise, k.a. deponeeritavad või üle võetavad kogud, rõhutades nii uute kataloogide koostamise kui ka uue paigutussüsteemi vajalikkust. Viimast on Schlüter pidanud mõneti teostamatukski juhul, kui endine raamatukogu peaks saabuma tagasi (*Praktisch, wenn d[ie] ganze Bibl[iothek] zurückkommt, nicht durchführbar*).³³²

Niisiis kujunes Helfritzi korraldusel raamatukogust, erinevalt endistest tavadest, esmajoones teaduskondi/õppetoole jooksvalt kirjandusega varustav keskus. Ent siingi põrkusid Schlüteri ja Helfritzi seisukohad esimese kahjuks.

Kirjas K. F. Koehleri firmale 8. oktoobrist on Schlüter “ülalpoolt antud ülesande järgi sunnitud” teatama ammuagsete suhete katkestamisest,³³³ sest “ülikooli valitsus tunneb end kohustatud olevat toetama sõja tõttu täiesti laostunud kohalikku raamatukaubandust”. Samas vabandas ta ülikooli valitsuse keeldumise pärast maksta nii raamatukogu sõjaeelseid võlgu kui ka tasuda hiljem kogunenud kirjanduse eest,³³⁴ sest saksa ülikoolil pole “kitsalt juriidi-

³²⁷ Vt. ka Parmas, R. Publikatsioonide vahetamine ... Lk. 35.

³²⁸ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 220, l. 16.

³²⁹ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 220, l. 16.

³³⁰ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 30, l. 75.

³³¹ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 75, l. 2–23, 119–121 jm.

³³² TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 220, l. 18.

³³³ Vt. ka Michelson, R. Raamatuost ... Lk. 162.

³³⁴ Grimm oli pöördunud juba 12. augustil K. F. Koehleri firma poole palvega esitada loetelu raamatukogul sõja tõttu saamata jäänud (jätk)väljaannetest koos arvega, mis ka kohe saabus nõude-

lises mõttes” seost veneaegsega, pealegi nõudvat saksa ülikooli “täielikult uuenenud õppe-
toolid” endisest erinevaid õppevahendeid. Edasi väidab ta, vaevalt küll veendunult, et vahe-
aastatel kogunenu jääks vaid üksikkõideteks, kuna raamatukogu endine põhivara on ülikoo-
lile kadunud. Ometi on ta samas pöördumises palunud täpseid andmeid nüüdseks kehtivate
hindade kohta lootuses võimalike soodustuste najal saavutada mingi kokkulepe hetkel veel
määratlematus tulevikus.³³⁵

Raamatukogu tellimused suunatigi peale paari erandi Tartus asuvasse J. K. Krügeri
kaupluse, kelle vahendust kasutati ka sajandi algaastatel. Tellimused on esitatud järk-
järgult, alates 19. septembrist kuni 23. oktoobrini.³³⁶ Teaduskondade/õppetoolide desideraa-
tide nimestike koostamisel³³⁷ ilmneb selgelt bibliograafiliste abiallikate vajaka jäämine
(valdavalt puuduvad ilmumis-, aga ka täpsed autoriandmed). Soovitud on mitut teadus-
ajakirja alates 1914. aastast, monograafiaid isegi 1890-ndatest aastatest, seega müügi-
võrgust kadunutki — kõik see pidurdas tellimuste täitmist. Esimesed raamatud on saabunud
11. okt., edasi alles 16., 19. ja 27. nov., siis kui õppetöö ülikoolis oli juba lõppenud.³³⁸
Schlüteri koostatud Krügerilt tellitud kirjanduse nimistus on registreeritud 477 nimetust,
millest aktsessiooniraamatusse on kantud 357 (u. 75% tellitust).³³⁹ Välismaalt on veel enne
Helfritzi seatud piiranguid muretsetud O. Rothackeri kauplusest Berliinis 54 monograafiat
arstiteaduskonnale ja erakogust Magdeburgist 16 õigusteaduslikku teost. Vaid 21 nimetust
on ostetud Tartu teise, s.o. F. Bergmanni raamatukaupluse kaudu.³⁴⁰ Kokku moodustab
raamatukogu kaudu ülikooli allasutustele ostetud kirjanduse hulk 448 nimetust. Raamatu-
kogu n.-ö. põhifondi täienduseks on saadud vaid paar raamatukogunduse alast käsiraamatut
ja sõnaraamatut ning mõned hädavajaliku jooksva bibliograafia numbrid.

Kummatigi on saksa ülikool jätnud kogu saadud kirjanduse eest Krügeri kauplusele
maksmata ja võla on hüvitanud eesti ülikool alles 1919. a. augustis summas 26 703 marka ja
40 penni (saksa vääringus oli see 10619,01 marka).³⁴¹

Desideraatide tellimise kõrval on Schlüter kavakindlalt pühendunud omaenda prog-
rammi täitmisele. Tema kontseptsioon on lühidalt sõnastatud vaid nädal pärast Helfritzi
ülesastumist, s.o. 1. okt. kirjas Münchenis asuvalle J. Lehmanni kirjastusele: “Ei saa juttugi
olla raamatukogust ja teadustööd viljastavast tegevusest, kuni pole kiirkorras vormistatud
ajakirjade ja hädavajalike teatmeteoste tellimine, hangitud sõsarraamatukogude dublett-
annetusi või ostetud surma läbi lahkunud õpetlaste terviklikke kogusid, seega — kuni pole
loodud uue raamatukogu baasfond”.³⁴² Veel oktoobri algul püüdis ta hankida täpsemat
taevert mitmete müüdavate raamatukogude kohta Saksamaal (mõtet on toetanud ka Saksa-

ga 2096,29 margale, kaasa arvatud sõja algul tasumata jäänud saadetiste eest. — TÜR KHO, f. 4,
nim. 2, s. 30, l. 5, 9–18.

³³⁵ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 30, l. 75.

³³⁶ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 30, l. 60; s. 218, l. 1–14.

³³⁷ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 75, l. 42–53; s. 30, l. 60–72.

³³⁸ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 87, l. 23–52.

³³⁹ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 218, l. 1–14; nim. 1, s. 355, l. 206–216. Osa puudujäänust on saabu-
nud isegi 1919. a. sügiseni, vt. TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 88, l. 2–11.

³⁴⁰ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 57, l. 4–7; s. 220, l. 4; s. 87, l. 22–23.

³⁴¹ EAA, f. 2100, nim. 4, s. 35, l. 25–26; TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 87, l. 27.

³⁴² TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 30, l. 74.

maalt saabunud õppejõud, sagedamini on nimetatud Thurau, Simmleri, Ziegleri kogu), kuid ei leidu andmeid läbirääkimiste kohta, algatuski peegeldub vaid lauajuhendis.³⁴³

Terviklike erakogude ostuga kaasneb tavaliselt tarbetuid väljaandeidki, mida tasa-kaalustab aga erialane tuumik, kui see on puutumatu säilinud. Annetatud kogud on tihti-peale eelneva seleksiooni jääk, aga pole välistatud ka läbinisti juhuslik koostis. Sellest siis Schlüteri põikpäine ostueelistus ajal, kui raamatukogu sai annetusi üliohtlalt.

Oletatavasti Saksamaal viibides kavandatud vanema kirjanduse järelkomplekteerimise vaevarikast teed suuremate raamatukogude dublettide varal on Schlüter alustanud samuti oktoobrikuu esimestel päevadel. Sellekohase pöördumise tekstis³⁴⁴ kirjeldab ta Tartu ülikooli raamatukogu suurt kaotust ja Saksamaa raamatukoguhoidjate mõistvat ning toetavat suhtumist dublettide najal fondide taastamisse. Üleskutses palub ta loovutada "eriti vanemaid trükiseid kõigilt teadusladelt ja kõigis keeltes, aga ka vanemate ajakirjade seeriaid, dissertatsioone ja programme", ennekõike muidugi pakutava nimestikke. Ülikooli valitsusele esitatud adressaatide loend (suhtlemine toimus sõjaväe posti kaudu) sisaldas 89 raamatukogu Saksamaal ja 66 Austria-Ungaris, Šveitsis, Rootsis, Soomes, Taanis, Norras, Hollandis, Belgias, Rumeenias.³⁴⁵ Luba kontaktideks ei saadud ei nn. neutraalsete riikide ega Saksamaa liitlasriikidest eraldunud Austria-Ungariga.

Pöördumine võis leida küllalt positiivset vastukaja, ehkki vastutulek nõudnuks mahukat eeltööd (ei tarvitsenud ju olla käepäraseid dublettide katalooge!). Nõusolevaid vastuseid on saabunud siiski vaid 8-lt raamatukogult, mitmed on soovinud dublettide vahetamist, aga üldiselt peeti vajalikuks oodata sõjaolude lahenemist.³⁴⁶ Raamatusaadetisi pole Tartusse jõudnud, samuti on raskesti tuvastatav dublettide kataloogide või nimestike saamine.

Ülikooli valitsuse vahendusel pöördus Schlüter ilmselt samaaegselt ka 198 suurema kirjastuse, teadusasutuse ja -seltsi poole Saksamaal³⁴⁷ palvega saata võimaluse korral nende endi varasemate väljaannete dublette. (Pöördumise trükitekst on säilinud kleebisena eravaldusse kuulunud raamatus.) Nõusolek saabus vaid üksikutelt.³⁴⁸

Tagajärjekam oli ettepanek dissertatsioonide, akadeemiliste trükiste ja toimetiste suurelt osalt saajandivanuste regulaarsete vahetussuhete taasalustamiseks. Pöördumine saadeti 89-le adressaadile, peale Saksamaa ka teistesse riikidesse.³⁴⁹ Vastuseid saabus ligi 20-lt ülikoolilt, kellest enamik oli sõja puhkemisest saadik Tartu ülikooli jaoks trükiseid varunud. Vastasid ka mõned teadusseltsid ning Amsterdami ja Stockholmi akadeemia.³⁵⁰

Suurt ettevalmistust ja organiseerimistööd nõudnud kontaktide rajamise/taastamise katsed sõdivas Euroopas langesid paratamatult ajastuse ohvriks. Ülikooli sõjaväeline valitsus tagas küll tasuta transpordi ja muudki, kuid näit. veel oktoobrikuu algul on J. Lehmanni kirjastus Münchenis kurnanud tsensuuritakistuste üle.³⁵¹ Ebakindlus postikorralduse suhtes,

³⁴³ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 15.

³⁴⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 58, l. 9.

³⁴⁵ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 58, l. 7–8.

³⁴⁶ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 58, l. 21–49; vt. ka Ermel, M. Pole raamatukogu Lk. 181–182.

³⁴⁷ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 30, l. 86–92.

³⁴⁸ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 29, l. 24, 39; s. 30, l. 74.

³⁴⁹ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 58, l. 14, 16–17.

³⁵⁰ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 58, l. 21–49.

³⁵¹ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 30, l. 77.

võib-olla ka umbusk sõjaväele alluvuse suhtes (peegeldus raamatukogu aadressis), vältimatud ainelised kulutused säästuoludes — see kõik ei saanudki soodustada sisult hea-tegevuslikku suhtlust. Raamatukogu jaoks tähendas see arvestatava, paraku passiivse komplekteerimisallikana peamiselt kohapealseid annetusi.

Annetatava kirjanduse tõepoolest massiline kasv on alguse saanud juba enne Schlüteri saabumist ja jätkunud novembrikuu keskpaigani. Algselt seisis selle eest hea juba juulis Helfritzi korraldusel kohapealsete õppejõudude hulgast moodustatud komisjon,³⁵² kuhu kuulus ka raamatukoguhoidja W. Grimm. Komisjon, mille eesistujaks oli Peterburi päritoluga Tartu ülikooli kasvandik ja hilisem Tomski ülikooli meditsiiniprofessor F. C. v. Krüger, apelleeris üleskutses üldsuse abile kogu ülikooli, sealhulgas raamatukogu evakueeritud varade osalisekski korvamiseks.³⁵³ Suurima aktiivsusega reageeriti mõistagi raamatuannetustega Balti regioonist, prof. v. Krügeri andmetel oli hulgaliselt trükiseid ootel ka Saksamaal.³⁵⁴

Saabunud kirjanduse kogumahtu ei ole allikate lünklikkuse tõttu võimalik määratleda, selle korraldamine — dublettide selgitamine, eelkõige säilitamiseks sobiva selekteerimine nõudis asjatundlikku pikaajalist tööd, mida jätkus raamatukogu selle tegevusperioodi lõpuni ja kauemakski. Schlüter on alustanud kirjanduse arvelevõtmist ilmselt endiste põhimõtete järgi nn. üldrubiiki kuuluvast, kuid see on katkenud 2. nov.³⁵⁵ Valdav osa annetustest on arvele võetud alles 1919. a. sügisel (seega enne raamatukogu reevakueerimist) ja kantud aktsessiooni-raamatusse aasta eest saabumise järjekorras koos annetatjate nimedega.³⁵⁶ Kokku moodustavad need tulmed 5376 nimetust, millele lisaks võiks arvestada 400–500 teadmata päritolu üksust. On põhjust arvata, et tegemist on Schlüteri tehtud valikuga, seda enam, et raamatukogu vajadused pisut enam kui poole aasta jooksul ei olnud oluliselt muutunud.

Schlüteri töö mahtu säilitamiseks sobiva kirjanduse selekteerimisel võib tuletada annetatjate nimekirja³⁵⁷ võrdlusel aktsessiooniraamatuga, paraku vaid augusti/septembri tulmete piires: enam kui 7900-st sellal saadud ühikust on aktsessiooniraamatu järgi säilitatud vaid pisut üle 3900 (!), seda kohalikku päritolu annetuste piires. Suur arvuline diferents võiks osalt tuleneda ajakirjade/raamatute arvestamise erisusest, regiooni sama eriala kogude suhtelisest sarnasusest, mistõttu nad üksteist dubleerisid, enamalt jaolt aga tarbetu populaarja ajaviitekirjanduse rohkusest. Palju kõne all olnud ja oodatud eraannetustest Saksamaalt on säilinud andmete põhjal Tartusse jõudnud u. 350 köidet, nende hulgas vaid üksikud kümnete üksusteni ulatuvad saadetised. Suurim on Greifswaldi meditsiiniprofessori Groberi mitmekesise sisuga 156-köiteline kingitus (arvele võetud sellest 105), aga näit. Magdeburgi politseiülema V. Bonini saadetud 145-st üksusest on arvele võetud vaid 33.

Sisult on annetatatu hulgas absoluutses ülekaalus meditsiinikirjandus, millele järgneb ilukirjandus, vähemal määral on esindatud teoloogia ja õigus. Suurema püsiväärtusega on kahtlemata annetatud ajalookirjandus, sealhulgas parun v. Uexkülli kogust pärit 716 köidet kreeka, rooma, idamaade ajalugu, ka kreeka/rooma autoreid. Uuem ajalugu sisaldus hiljuti

³⁵² TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 220, l. 1.

³⁵³ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 220, l. 1; vt. ka Ermel, M. Pole raamatukogu Lk. 177–178.

³⁵⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 220, l. 3.

³⁵⁵ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 355, l. 189–194.

³⁵⁶ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 356, l. 76–355; ka s. 355, l. 189–194.

³⁵⁷ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 51, l. 144–145.

surnud ajalookandidaat Hugo Semeli kogus (820:606 köidet) ja mõistagi prof. R. Hausmanni kogus (tollal arvestatud 3785 köidet, lisaks 205 dubletti), mis ei peegeldu ka toodud üldarvestuses.

Universität zu Dorpat.
 Bibliothek.
 —*—
 DORPAT,
 den 9. Oktober 1918.
 16.0

An die
 Universität
 Basel

Nachdem am 15. September die Dorpater Universität als deutsche Hochschule wieder eröffnet ist und ihre wissenschaftliche Tätigkeit in vollem Umfange wieder aufgenommen hat, wendet sich die Verwaltung der Universitäts-Bibliothek an die Universität Basel mit der Bitte, den schon früher zwischen beiden Anstalten bestehenden, seit August 1914 durch den Ausbruch des Krieges unterbrochenen Austausch ihrer wissenschaftlichen Veröffentlichungen wieder aufzunehmen.

Die Sendungen erbitten wir als „Privatgut der Militärverwaltung“ an die Universitätsverwaltung beim AOK 8, Dorpat, Universitätsbibliothek.

Der Oberbibliothekar: Dr. W. Schlüter

Väljavõte Landesuniversität'i raamatukogu pöördumisest vahetussuhete taastamiseks (TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 58, l. 15–15p.)

Kogu saabus veel prof. Hausmanni eluajal (surn. 19.12.1918), kuid kahetsusväärset ebakohase ja omaniku nimega täiesti ühitamatu klausliga, mille tekkelugu seni teadmatuna vajaks selgitamist. Selle järgi tulnuks kogu üle anda Liivimaa rüütelkonnale juhul, kui Tartu

ülikool peaks kunagi saama taas vene või kujunema eesti ülikooliks.³⁵⁸ Üleandmise tingimused³⁵⁹ on dikteerinud kogu (võib-olla ka omaniku) hooldaja (?) prl. Justine v. Seidlitz, Tartu baltisakslaste konservatiivse kogukonna eakas metseen ja heategevuslane, sest prof. Hausmann ise oli äkilise haigestumise järel oma elu 4 viimast aastat veetnud vaimset invaliidistununa.³⁶⁰

Annetusena saabunud kirjanduse sisuline ühekülgus vaevalt et võimaldas välja töötada uut, Helfritzi poolt nõutud süstemaatilist paigutusskeemi, selle teaduslik väärtuski oli igatsetud "baasfondi" kujundamiseks raamatukogus üsna kasin.

Laakmanni ja Mattieseni trükikoja annetatud väljaanded, kokku üle 700 nimetuse, võinuksid panna aluse kohalike trükiste kogule (neid leidus ka teistes kingitud kogudes), olid Schlüteri huvisfääris,³⁶¹ kui toonane mõte selleni oleks küündinud, kuid — erikogude moodustamine ei olnud lubatud. Ehk seetõttu ei olegi leidunud vähimaidki pidepunkte raamatufondi(de) toonase liigenduse kohta, mis Schlüteri korraarmastusega kuidagi ei sobitu. Selgelt ajanappuse tõttu pooleli jäänud aktsessiooniraamatutki asendavad vaid iga üksiku annetaja (paraku mitte kõigi) kohta koostatud saabunud raamatute nimekirjad.³⁶² Oletada võib küll mingi ajutisegi kataloogi koostamist, kuid midagi taolist tänaseni säilinud ei ole.

Kuniks polnud saabunud ostetavad raamatud (kätte hakkas neid jõudma alles oktoobrikuu teisest poolest) otsiti laenuabi teistest raamatukogudest, nagu Riia linna-raamatukogu, Berliini kuninglik ja Königsbergi ülikooli raamatukogu. Esimese tellimuse on Schlüter lähetanud juba 23. sept., viimased novembrikuu alguses. Kokku on tellitud u. 85 nimetust — üpriski tagasihoidlik kogus kui võrrelda seda desideraatide loendiga. Laenajate ring on hõlmanud napilt kümmekonda õppejõudu, ootuspäraselt enam humanitaaralade esindajaid, teistest enim ajaloo professor Curschmann ammu ilmunud allikapublikatsioonide sooviga, mida korduvatest katsetest hoolimata ei saadudki. Nõutud kirjanduse ilmumisaeg on tagasiviidav sajandivahetusse või sõjaeelsesse kümnendisse, soovitud on mitmeid perioodikaväljaandeid, millest pooled olid evakueeritud põhikoguski olemas.³⁶³

Võib arvata, et pisut enam kui poolteist kuud kestnud töö raamatukogus Schlüterile palju rõõmu ei pakkunud. Tagasilöögid komplekteerimispoliitika ja töökorralduses, tulemusteta jäänud aktiivse komplekteerimise algus, tuhanded raamatud, mis ligilähedaseltki ei asendanud Venemaale viidud põhikogu, lubavad aimata, miks Schlüteri viimane omakäeline mäрге leiduvates dokumentides kannab kuupäeva 11. nov., ehkki saksa ülikool lõpetas ametlikult tegevuse 27. nov. 1918.³⁶⁴

*

Kuupäevaliselt on edasine sündmuste kroonika järgmine: 19. nov. loovutasid sakslased tsiviilvõimu Eesti Ajutisele Valitsusele, 1. det. anti ülikool hauptmann Helfritzi poolt üle Eesti võimude esindajaile, mille järel saksa õppejõud, kaasa arvatud prof. F. C. v. Krüger ja H. Helfritz lahkusid koos ülikooli dokumentidega Saksamaale. Rindejoon oli jõudnud Eesti

³⁵⁸ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 220, l. 3.

³⁵⁹ Vt. ka Ermel, M. Pole raamatukogu Lk. 178.

³⁶⁰ Vt. nekroloogid: Dorpater Zeitung. 21.12.1918.; Dorpater Nachrichten. 17.02.1923.

³⁶¹ Vt. lk. 147.

³⁶² TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 51, l. 1–143.

³⁶³ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 167, l. 17, 20, 24–25; vt. ka Ermel, M. Pole raamatukogu... Lk. 182.

³⁶⁴ Tamul, S. Landesuniversität... Lk. 76.

aladele: pealetungivad punaväed olid juba vallutanud Narva, 7. dets. lahkusid Saksa väed Võrust. Schlüter lahkus Tartust 13. dets., vaid 4 päeva hiljem loovutasid Saksa väed Valga, millega kadus ka Eestist väljasõidu võimalus. 22. dets. loovutasid eestlased punavägedele Tartu.

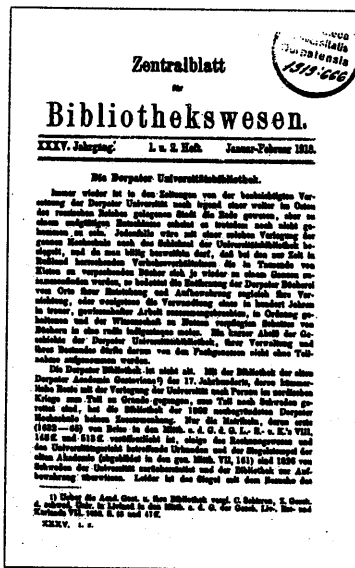
Raamatukogu on sakslastelt 11. dets. üle võtnud V. Ernits ja M. J. Eisen,³⁶⁵ kuid dokumentide puudumine ei luba aimata üleandjat. Ajakirjanduse andmetel³⁶⁶ ei teinud seda Schlüter ja olude sunnil ongi tegemist olnud vaid formaalse aktiga nagu kogu ülikooli puhulgi.³⁶⁷ Põhjalik inventuur toimus hoopis hiljem, kaasa arvatud raamatute arvelevõtmine ilmselt alles augustis 1919.

Schlüter lahkus Tartust Riiga ja viibis seal uue aasta alguseni. Jääb vastamata küsimus, kas 2 nädalat kestnud reispaus oli sundseis (sõidutakistused, haigus?) või oli see võimaluste kaalumise tagasipöördumiseks. Tema maha jäänud isiklikud raamatud (nüüdseks valdavalt humanitaarraamatukogus) lubavad oletada isegi viimast ja veel 1921. a. on raamatukogusse jõudnud üks tema tööd³⁶⁸ — annetatuna abikaasa poolt.³⁶⁹

Edasine teekond kulges Schlüteril läbi Miitavi ja Memeli, küllap rasketes liiklusoludeski, Königsbergi, kus ta haigestus ja hospitaliseeriti. Ta suri 14. jaanuari hommikul 1919,³⁷⁰ päeval, millal Eesti väed vabastasid Tartu...

Raamatukogusse jääb Schlüterit meenutama erudeeritud ja kutsetöök võljalike eelteadmistega mehe elutöö, mis rajanes eelkäijate tehtu põhimõttele kindlal tunnustamisel, lubamata kõrvalekaldumist järjepidevusest, mis ju ongi määravaks raamatukogu kui terviku arenguprotsessis. Kõik see on omal ajal (ja hiljemgi) paljuski langenud poliitiliste olude ohvriks, ometi mitte jäädavalt ja tehtu hindaminegi (nagu elus sageli) jäänud järglaste hooleks.

Mag. theol. Johannes Frey: "Sünni poolest hannoverlasena on ta tulnud Liivimaale nii varakult, et tema elujõud ja elutöö on sellele maale pühendunud. Kui tugevalt ta oma juured siin kinnitas, kui väga Liivimaa talle teiseks koduks sai, seda näitab tema väsimatu andumusega tehtud töö, mis kaugelt ületab ametikohustuste piirid."³⁷¹

W. Schlüteri ülevaade Tartu ülikooli raamatukogust, allkirjastatud Heidelbergis 1. dets. 1917

³⁶⁵ EAA, f. 2100, nim. 4, s. 35, l. 3–4.

³⁶⁶ Postimees. 20.02.1919.

³⁶⁷ Postimees. 18.01.1919.

³⁶⁸ Bulte, H. Zur Geschichte der Universität Dorpat // Deutsche Rundschau. 1917. Bd. 170. S. 358–374.

³⁶⁹ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 57, l. 11p.

³⁷⁰ Nordlivländische Zeitung. 18.02.1919; Frensdorff, F. Zur Erinnerung... S. 15.

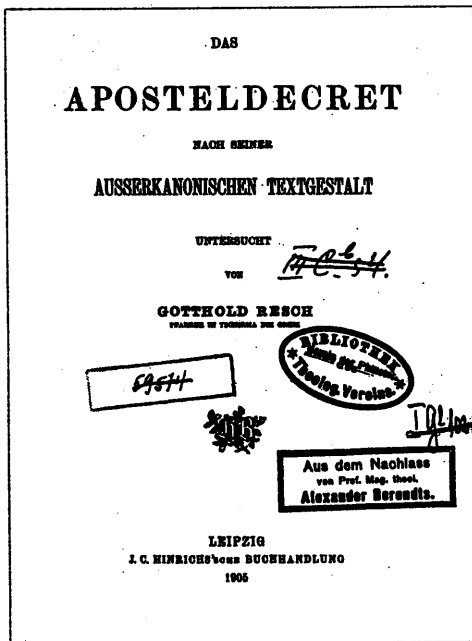
³⁷¹ Frey, J. Wolfgang Schlüter // Deutsche Erde. 1913. Jg. 12. S. 33.

VANEM USUTEADUSLIK KIRJANDUS TAGASI ÜLIKOOLI RAAMATUKOGUS*

Silja Härm

1999. aasta sügisel tagastas Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku (EELK) Usuteaduse Instituut Tartu Ülikooli Raamatukogule trükised, mis olid sattunud tema valdusesse 1940-ndatel aastatel. Tagastatud kogu sisaldab ligikaudu 3500 eksemplari enamjaolt võõrkeelset teoloogiakirjandust.

Seda kogu pakkides tekkis huvi, kuidas ja mis põhjusel need raamatud Tallinnasse rännanud olid. Kuid teekonna olulisemate punktide taastamine osutus õige raskeks. Mitu suurt lünka sai täita vaid mälestustega.

Järgnevalt on püütud tuua välja ülikooli raamatukogu teoloogilise kirjanduse saatuse üldjooni 20. sajandil.

Alates Tartu ülikooli asutamisest 1632. a. oli selles usuteaduskond. Seega oli loomulik, et 19. sajandi algul ülikooli taasavamisel rajatud raamatukogusse hangiti ka teoloogilist kirjandust, nõnda et sajandi lõpuks oli olemas arvestatav kogu. Ema-keelse ülikooli ajal tegutsesid lisaks peakogule veel usuteaduskonna seminari-raamatukogu ja ristiusu arheoloogiline kabinet (hiljem muuseum).

Seminariraamatukogu, mis asus peahoone vasaku tiiva kolmandal korrusel filosoofiateaduskonna seminariraamatukogu kõrval, ülesandeks oli pakkuda kirjandust eeskätt praktiliste harjutuste tarbeks ning kasutamiseks seminari ruumis. Säilinud inventariraamatust selgub, et 1940. aasta 31. augustil oli selles 6730 nimetust ja 8163 eksemplari raamatuid.¹ Ka ristiusu arheoloogilise kabineti juures oli raamatukogu.²

* Algselt esitatud 19.04.2000 ettekandepäeval "Ülikooli raamatuvara haruldasi kollektsioone".

¹ TÜR KHO, f. 55, nim. 3, s. 131.

² Ristiusu arheoloogiline kabinet asus Lai tänav 36 koos mitme teise põllumajandus- ja filosoofiateaduskonna asutusega (vt. Tartu / linna-uurimise toimekond. Tartu, 1927. Lk. 661).

Nõukogude Liidu okupatsiooni alguses, 1940. aasta augustis usuteaduskond suleti. Ülikooli valitsus otsustas usuteaduskonna seminari ja ristiusu arheoloogilise kabineti raamatu- ja käsikirjakogud üle anda ülikooli raamatukogule.³

Järgnevast raamatute liikumisest esimesel nõukogude okupatsiooni aastal ja sõja ajal on raske ülevaadet saada. Dokumente on säilinud vähe ja tühikuid on ka mälestustega keeruline täita, sest need on juba loomu poolest ebatäpsed ja annavad edasi pigem ajastu meeleolu kui daatumeid. Ometi on seegi tähtis olnu taastamisel.

Pole selge, kuhu paigutati pärast usuteaduskonna sulgemist ristiusu arheoloogilise kabineti ja usuteaduskonna seminariraamatukogu varad. Võib-olla viidi need Veski tänavale korporatsioon *Livonia* majja, kuhu oli koondatud teisigi likvideeritud asutuste, ühingute ja üliõpilasorganisatsioonide raamatukogusid. Kuna (pea)raamatukogu fondide kasv oli sel ajal väga järsk, suudeti üksnes alustada üleantud kirjanduse arvelevõtmist ja kataloogimist.⁴

Kõik Tartu erinevates kogudes olnud usuteaduslik kirjandus ilmselt ei olegi säilinud. Tagasitoodavaid raamatuid korraldades juhtus mu kätte vaid üks Akadeemilise Usuteadlaste Seltsi (AUS) templiga raamat. See pani huvi tundma, kuhu jäid seltsi raamatud. Küsisin seda 1940. aastal ülikooli lõpetanud teoloogi ja hilisema EELK Usuteaduse Instituudi õppejõu Evald Saagi käest. Ta arvas, et osa AUS-i raamatuid põles sõja ajal ära Tartus Peeter Põllu majas⁵ ja osa, mis oli viidud endisesse Karskusseltsi majja (praegu ülikooli majandusmaja), hävitati.

Küll aga on säilinud hulk usuteadlaste seltsi *Theologischer Verein* raamatuid. See oli aastakümneid Tartus tegutsenud selts, kuhu kuulusid luteriusulised üliõpilased mitmest rahvusest ja mis oli enne I maailmasõda Venemaal elavate luteriusuliste üliõpilaste, resp. vilistlaste koondajaks. Hiljem, Eesti Vabariigi ajal, oli see sakslastest teoloogiaüliõpilasi ja teolooge koondav ühendus, kandeski 1938. aastast nime Saksa Teoloogiline Selts. Seltsi väärtuslikemate varade hulka kuulus mitmetuhandekõiteline usuteaduslik raamatukogu.⁶

Et kristlus on raamatureligioon, on usuteaduslikul kirjandusel teoloogide ettevalmistamisel väga tähtis osa. Nii on vaadeldavate raamatute saatus otseselt seotud ka teoloogilise kõrgharidusega.

Jätkamaks luterlike kirikuõpetajate ettevalmistamist loodi 1940. aasta septembris EELK juurde Usuteaduse Instituut.⁷

Kui Saksa okupatsiooni ajal 1942. aasta sügissemestril ülikool täies ulatuses taas tööd alustas, siis moodustas erandi ainult usuteaduskond, mille tegutsemisluba polnud veel saadud.⁸ Pikkade läbirääkimiste tulemusel saavutati lahendus, mis küll ei vastanud teaduskonna ega ülikooli soovidele, kuid andis tegeliku töö võimalused. Usuteaduskond lahutati

³ EAA, f. 2100, nim. 5, s. 43, l. 331.

⁴ Trikkant, L. Tartu ülikooli raamatukogu aastatel 1940–1945 // TRÜ Toimetised. Tartu, 1977. Vihik 432. Lk. 8.

⁵ Peeter Põllu maja asus Munga tänav 2 ja selles olid usuteaduskonna ruumid ning arstiteaduskonna dekanat. Maja põles maha 1941. aasta juuni lahingutes (vt. Tartu ülikooli ajalugu 1632–1982 / toim. K. Siilivask. Tallinn, 1985. Lk. 179).

⁶ TÜR KHO, f. 97. s. 17, l. 40.

⁷ Meenutusi Usuteaduse Instituudi algusest // EELK juubelialbum. Tallinn, 1996. Lk. 6. (EELK Usuteaduse Instituudi Toimetised ; 9).

⁸ Kauri, H. E. V. Tartu Ülikool okupatsioonide ajal // Eesti riik ja rahvas Teises maailmasõjas. Stockholm, 1962. Kd. 10. Lk. 53.

vormiliselt ülikoolist ja võis töötada Usuteaduse Instituudi nime all. See oli tegelikult usu-teaduskonna uus nimi, kõik muu jäi endiseks.⁹ Usuteaduse Instituut asutati/avati 15. veebruaril 1943 ja juhatajaks määrati professor Johan Kõpp.¹⁰

Tolleaegsest raamatute liikumisest saab aimu vaid mõnest säilinud dokumendist. Ühel neist on kirjas teosed, mis puuduvad 15. mail 1943 ülikooli pearaamatukogu poolt usu-teaduskonna seminari raamatukogu üleandmisel Usuteaduse Instituudile.¹¹ Teine paber teatab, et 1. oktoobril 1943. a. "Tartu Ülikooli Raamatukogu poolt on IIIA ja IIIB osakond (Käsikogu. Usuteadus) deponeeritud Tartu Ülikooli Usuteaduse Instituudi valdusesse".¹² Üleandja oli raamatukogu juhataja F. Puksoo ja vastuvõtja instituudi juhataja asetäitja J. Kimmel. 1943. aasta sügisest on säilinud F. Puksoo kiri ülikooli rektorile, milles ta kirjeldab Usuteaduse Instituudi loomisega tekkinud olukorda. Selgub, et endise usuteaduskonna seminariraamatukogu ja ristiusu arheoloogia muuseumi raamatukogu läksid üle instituudile. Samuti deponeeriti peakogust instituudile umbes 1500-köiteline käsikogu. Viimase kohta leiab F. Puksoo, et see jääks seni instituudi kasutusse, kuni pearaamatukogu saab ruume juurde. Ülejäänud usuteaduslikku kirjandust säilitatakse pearaamatukogus, sest nende vastu tunnevad huvi ka filosoofiateaduskonna õppejõud ja üliõpilased.¹³ Ülikooli juures asuva Usuteaduse Instituudi tegevus katkes koos Saksa okupatsiooni lõppemisega 1944. aastal.

Edasisest saab teada raamatukogu direktori K. Weltmanni kirjast 1948. aastal. Selles on kirjutatud: "1944. aasta suvel on Rõngu kiriklasse viidud osa TRÜ Raamatukogu ja endise Usuteaduskonna Seminari raamatuid. Kuna sinna viidud raamatud kuuluvad erisäilitamise fondi, siis ei toodud neid ruumi puudusel varem Tartu tagasi. Rõngust saadud andmeil on käesoleva aasta juuniku viimaseil päevil raamatute hoiukoha ukсед olnud avatud ja võõrad isikud on võinud käia raamatute hoiukohas." Järgnevalt palutakse kirjas ülikooli transpordiosakonnalt autot, et osakonnajuhataja M. Sõštšikov võiks Rõngus käia ja edaspidiseks vastavaid korraldusi teha.¹⁴ Need on ilmselt viimased dokumenteeritud jäljed Rõngu kiriklas olnud raamatutest. Vahepeal muutunud olud ühiskonnas (1949. aasta küüditamine) ja uued ülesanded raamatukogus jätsid sealsed raamatud tähelepanu alt välja.

Pole teada, kes raamatud Rõngu evakueeris, kuid küllap oli selleks Saksa okupatsiooni aegne Usuteaduse Instituut. Raamatukogu 1944. aasta evakueerimist kajastavate materjalide hulgas neid ei nimetata. Sealt edasi Tallinnasse viis raamatud juba EELK Usuteaduse Instituut. Moraalse õigustuse selleks andis 1946. aastal EELK konsistooriumi poolt kinnitatud *Usuteaduse Instituudi seadlus*, mis ütleb, et Usuteaduse Instituut on endise Tartu ülikooli usuteaduskonna otsene õigusjärglane.¹⁵ 1994. aastal ilmunud intervjuus kõneleb E. Saag sellest, et ülikooli raamatukogu teoloogilist kirjandust viidi Tallinnasse Toompeale, pärastise konsistooriumi hoone keldrisse ja pööningule, kust osa peideti hiljem Toomkiriku torni.¹⁶ Tundub, et siin on tegu just Rõngus olnud raamatutega. Millal see toimus, pole enam

⁹ *Ibid.* Lk. 55.

¹⁰ EAA, f. 2100, nim. 2, s. 462, l. 276.

¹¹ TÜR KHO, f. 55, nim. 3, s. 132, l. 16.

¹² TÜR KHO, f. 55, nim. 3, s. 132, l. 29.

¹³ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 12, l. 115.

¹⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 3, s. 131, l. 74.

¹⁵ Kasemaa, K. EELK Usuteaduse Instituudist // Eesti Evangeelne Luterlik Kirik. Tallinn, 1985. Lk. 61.

¹⁶ Treimann, H. Silmast silma : [intervjuu E. Saagiga] // Eesti Sõnumid. 1994. 6. aug., nr. 108. Lk. 9.

võimalik kindlaks teha. Küsitlesin E. Saagi Rõngu kiriklas olnud raamatute asjus. Ta mäletas, et raamatuid viidi sealt Tallinnasse pikema aja jooksul, sõltuvalt sellest, kuidas saadi autot. Ta arvas, et veel 1950-ndate aastate algul võis Rõngus usuteaduslikku kirjandust olla. Ka ülikooli raamatukogus ei olnud usuteaduskonna raamatukogu teema päriselt päevakorrast maha võetud. 1956. aasta augustis on direktor Aimi Hiir olnud Tallinnas usuteaduskonna raamatukogu asjus.¹⁷ Kahjuks pole teada, mida arutati või milles kokku lepitati.

Sõjajärgsel ajal kasutati Tallinna viidud raamatuid võimaluse piires EELK Usuteaduse Instituudi õppejõudude ja üliõpilaste poolt. Raamatukogu paiknes Toompeal EELK konsistooriumi hoone ühes tiivas. Neisse kahte tuppa ei mahtunud kaugeltki kõik instituudile kuulunud raamatud. Seepärast oli seal valdavalt uuem õppekirjandus ning varem ülikoolile kuulunud raamatud jäid (küllap ka julgeoleku kaalutlusel) Toomkiriku torni.

Kui 1991. aastal taastati Tartu ülikooli juures usuteaduskond, kerkis üles küsimus ka ülikooli raamatukogule kuuluva kirjanduse tagastamisest. Esimeseks oluliseks tähiseks selles ligi 10 aastat kestnud protsessis oli EELK peapiiskopi Kuno Pajula kiri 1992. aasta 11. detsembrist TÜ rektorile J. Kärnerile, milles teatakse, et "EELK XXIV Kirikukogu ... jõudis seisukohale, milles peetakse võimalikuks ja vajalikuks tagastada ... ülikooli raamatukogust 1940. aastal meile toodud raamatud".¹⁸

Tagastamise protsess siiski ei edenenu, hoolimata sellest, et oluliselt paranes võimalus saada ülevaadet ülikoolile kuuluvatest raamatutest. Nimelt sõlmiti 1993. aastal Usuteaduse Instituudi ja Rahvusraamatukogu vahel leping, mille alusel Rahvusraamatukogu andis instituudi raamatukogule 25 aastaks tasuta kasutamiseks eraldatud osa hoidlast ning kaks tööruumi oma uues hoones Tõnismäel. Sama aasta lõpul alustas instituut raamatute ületoomist Toomkiriku pööningult ja väikeste partiidena arvelevõtmist. Kuna tegemist oli säilitusprobleemide ja kahjustatud trükistega, siis kaasati töösse Rahvusraamatukogu restaureerimisosakonna raamatuhügieeni sektori juhataja Malle Eisen. Tema esialgne kohustus kontrollida hoidlasse paigutatavaid raamatuid kasvas üle konserveerimisalaseks koostöök. M. Eisen meenutas, et kui raamatud Toomkirikust päralt jõudsid, leidis ta nende vahelt nii pudelikorke kui ka linnusulgi. Toomkiriku tornis asunud trükiste puhastamine, desinfitseerimine ja paigutamine Rahvusraamatukogu hoidlasse tähendas nende päästmist enneaegselt hävingust. See töö sai võimalikuks tänu Eesti Kultuurkapitali toetusele. Nii hoolitses Usuteaduse Instituut 1990-ndatel aastatel küll raamatute säilimise eest, kuid nende Tartu tagasi saatmisega ei kiirustanud. Arhiividokumentidele selles küsimuses ei saa viidata, sest läbirääkimised toimusid põhiliselt telefoni teel ja suuliselt.¹⁹

Pikaks veninud tagastamisprotsess käivitus aktiivselt 1999. aasta sügisel, kui Usuteaduse Instituudi nõukogu otsustas tagastada ülikooli raamatukogule kuulunud trükised. Usuteaduse Instituudi poolt tagastatud raamatutele lisatud kaaskirjas on öeldud: "Peame oluliseks liita hinnaline vanaraamatu kogu ülikooli raamatukogu fondiga ja teha see lugejatele kättesaadavaks. Tulenevalt Tartu Ülikooli Raamatukogu spetsiifikast oleme veendunud, et ülikooli raamatukogu tagab Tallinna Toomkirikus hoitud kirjavara säilimise tulevastele põlvedele."²⁰

¹⁷ TÜR KHO, f. 4, nim. 3, s. 323, l. 78.

¹⁸ TÜR KHO, f. 4, nim. 3, s. 1646, l. 5.

¹⁹ M. Ermeli suulistel andmetel.

²⁰ Kirja koopia autori valduses.

Eelpool nimetatud otsus tähendas, et esmalt tuli Tartu Ülikooli Raamatukogu ja usuteaduskonna seminariraamatukogu märgistusega trükised välja otsida Rahvusraamatukogu hoidlasse toodud kirjanduse hulgast. Selleks kulus oktoobris 1999 viis päeva ja veel sama palju järgnevatel kuudel. Usuteaduse Instituudi kogu sisaldas ka omaaegse Kirikuõpetajate Raamatukogu, 1940. aastal likvideeritud kristlike seltside, erakoolide, Eestist lahkunud baltisakslaste ja kirikuõpetajate raamatukogusid. Seega ootas Tallinnas ees rohkem kui 20 000 trükist, mis olid osaliselt arvele võtmata ja millest vaid neljandik oli kataloogitud. Leidmaks nende hulgast ülikooli märgistusega trükiseid, tuli kõik raamatud üksshaaval läbi vaadata. Koos Usuteaduse Instituudi raamatukogu juhataja Aivi Maandiga seda tehes kogesime, kui keeruline on vahel määrata, kellele raamat on kuulunud. Kokku sai pakitud ja Tallinnast Tartusse toodud 120 kastitait raamatuid. Muu hulgas jõudsid Tartusse tagasi ka raamatud, mis 1970.–1980. aastatel saadeti ülikooli raamatukogu reservfondist vahetusena EELK Usuteaduse Instituudile.

2000. aastal viidi Rahvusraamatukogust ära ka Usuteaduse Instituudile kuulunud raamatud ja liideti need instituudi raamatukogu ligi 50 000 trükist sisaldava fondiga endises Tallinna Pühavaimu kiriku seegihoones.

Olulisim osa tagasi jõudnud kogust on saksa- ja ladinakeelne teoloogiakirjandus, kuid on ka filosoofia- ja keeleteaduse alaseid teoseid. Raamatud pärinevad 18.–20. sajandist. Kogus on ajalooliselt huvitavaid köiteid H. Laakmanni ja C. Ungeri köitekojast ning tuntud kiriku- ja kultuuritegelaste autogramme ning ekliibriseid sisaldavaid raamatuid.

Perioodikast on mitmete saksa- ja prantsuskeelsete ajakirjade aastakäike: *Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins*, *Zeitschrift für Theologie und Kirche*, *Zeitschrift für systematische Theologie*, *Theologisches Literaturblatt*, *Revue biblique*, *Theologische Rundschau*. Kaht viimast ajakirja tellib raamatukogu ka praegu. Palju on raamatuid patristika alalt. Olulisemad sarjad on *Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten 3. Jahrhunderte*, *Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum*, *Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur*, *Bibliothek der Kirchenväter*, *Medii aevi Bibliotheka Patristika*.

Kirikuloolistest sarjadest võib nimetada *Schriften des Vereins für Reformationsgeschichte* ja *Archiv für Reformationsgeschichte*. Üks olulisemaid sarju on *Vitae sanctorum*. Kahjuks oli osa neist köidetest halvas seisukorras. Leidub ka Tartu Ülikooli usuteaduskonna õppejõudude uurimusi ja usuteaduskonda käsitlevaid töid. Piibli eksegeesi ja dogmaatika alased raamatud aitavad saada ülevaadet teoloogia ajaloost.

Ülikooli raamatukogus oli vahepeal rännanud raamatute kataloogisedelid alles hoitud ja need liideti nüüd kataloogi. Raamatud, mille kohta sedeleid ei olnud, kataloogiti elektronkataloogi ESTER. Sedelkataloogis olnud raamatuist jõudis tagasi ligikaudu kolmandik.

Selle kogu tagasijõudmine Tartu Ülikooli Raamatukokku annab nii raamatukogule kui ka usuteaduskonnale tagasi osa tema ajaloost.

MÜÜT RAAMATUKOGU HOIDJAST, VÕI TEADMINE ... (PERSONALITÖÖST TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGUS)

Tiina Kuusik

*“Toimumas on revolutsioon, mis viib meid välja infoühiskonnast ning tõukab unelmate ühiskonna poole — järgmisesse ja ühtlasi viimasesse faasi inimühiskonna arengus. Tänapäevane infoühiskond on hakanud end ise välja suretama, hakates automatiseerima töid, mida ta kord ise lõi. Rutiinseid töid automatiseeritakse aina kasvavas tempos ja vastavalt sellele kasvab ka tööde hulk, mis vajavad kõrget loominguilisust, pühendumist ja sotsiaalseid oskusi”.*¹

Uues ühiskonnas hästi hakkamasaamise märksõnadeks on **paindlikkus, loovus, koostöövõime, tolerantus, emotsionaalne intelligentsus** ja ettevõtluse puhul **intellektuaalne kapital** kui firma/organisatsiooni põhiväärtus.² Kõik loetletud märksõnad on aktuaalsed juba täna, mis omakorda näitab, et R. Jensen poolt pakutavad arengud ei olegi ehk nii utoopilised.

Ometigi on iga koosluse eksisteerimisel omad reeglid ning põhimõtted. Nii inimesed kui ka protsessid vajavad teadvustatud juhtimist.

Personali (inimressursi) juhtimise kui rakendusliku teaduse rajajad on N. Tichy, B. Spector, M. Beer, P. Lawrence, R. Walton ja paljud teised, peamiselt Anglo-Ameerika teadlased.³ Personalijuhtimise teooriat on käsitletud ja edasi arendanud paljud juhtimis-teoreetikud. Tänapäeval haarab personalijuhtimine kõiki klassikalisi juhtimise ülesandeid — planeerimine, organiseerimine, mehitamine, eestvedamine, kontrollimine —, olles mehitamisest kui algsest personalijuhi põhifunktsioonist tunduvalt laiem. Selle töö eesmärk on tagada organisatsiooni suurim võimalik efektiivsus nii firma omanike kui ka töötajate seisukohalt.

Personalijuhi tüüpilisemad rollid on:⁴

- nõuandja ja konsultant — personaliga seotud probleemide lahendamisel;
- teenindaja — teenused struktuuriüksuste juhtidele, näit. personali värbamine, personaliarvestus jm. vajalike andmestike pidamine;
- kontrollija — protseduuride jm. reeglite väljatöötaja ning kontrollija (tööohutus, töösuhted, võrdsed võimalused edutamiseks, kompenseerimine).

¹ Jensen, R. Unelmate ühiskond. Tallinn, 2000. Lk. 122. — R. Jensen on Kopenhaageni Tulevikuuritingute Instituudi direktor (www.cifs.dk).

² Jensen, R. Unelmate ühiskond. Tallinn, 2000. Lk. 131–151.

³ Türk, K. Personali juhtimine ja eestvedamine. Tartu, 1999. Lk. 31.

⁴ Alas, R. Personalijuhtimine. Tallinn, 1998.

1999. aastal alustati TÜ Raamatukogus väga olulise tööloiguga personalitöös, nimelt toimus kogu asutuse töö üksikasjalikum analüüs⁵ ja sellest lähtuvalt mitmete ametikohtade ümberhindamine. Selleks olid järgmised põhjused ja ajend.

Põhjused:

- tööprotsesside muutumine ja mõnede tööülesannete rutiinsemaks/tehnilisemaks muutumine seoses automatiseeritud infosüsteemi juurutamisega;
- jätkuvalt napi eelarve tõttu tööülesannete intensiivistumine; selle selekteerimine, mida ja kus (missuguses üksuses) oleks otstarbekam teha ja mida olemasolevates tingimustes teha ei suudeta.

Ajendiks olid

Tartu Ülikooli uue palgasüsteemi⁶ rakendamisega kaasnevad probleemid.

Vana süsteemi palgamäära (astmepalk + lisatasu) komponentideks olid ametikoht (koos sellega kaasneva vastutuse määra ning nõutavate oskustega) ning haridus (kõrg/keskharidus, s.t. koos haridustaseme tõusuga tõusis ka konkreetse isiku astmepalk ning muutus ametinimetus). Kuigi ühtedel eeldustel määratud palkasid diferentseeriti lisatasudega, lähtudes reaalsest tööpanusest, siiski formaalset personali liigitamist ei olnud.

Analüüsi käigus intervjueriti struktuuriüksuste juhte tööprotsesside ning üksikute töötajate/töötajagruppide ülesannete seisukohalt. Eelnevalt olid koostatud küsimustikud, mille põhjal juhid esitasid üksikasjaliku ülevaate üksuse tööst. Konkreetseid tööülesandeid analüüsides määratleti ametikohal nõutavate teadmiste, oskuste, võimete ja vastutuse määr ning alustati uute ametikirjelduste koostamisega. TÜ palgaeeskirjale tuginedes liigitati ametikohad gruppidesse.

Kuna eesti raamatukogundusest teadusraamatukogu personaliliigituse eeskuju/mudelit polnud võtta, siis tekkiski kogu protsessi käigus küsimus, kuidas on mujal. Materjalidega tutvumisel selgus, et näiteks USA-s ja Saksamaal on selgelt väljakujunenud ühtne raamatukogundusliku personali liigitamise süsteem (vt. tabel 1).

⁵ **Töö analüüs** on töö/tegevuse analüüsimine, vajalike töövahendite ja töötingimuste kirjeldamine tegemaks kindlaks, milliseid omadusi ja teadmisi töö/tegevus vajab. Töö analüüsi eesmärk on tagada selge tööjaotus ja efektiivne töökorraldus. Töö analüüsi alusel määratakse kindlaks töökohtadele ja töötajatele esitatavad nõuded (ametikirjeldused). **Töökohtade hindamise** käigus võrreldakse süstemaatiliselt töökohti nende tähtsuse järgi organisatsioonis, eesmärgiks kas palgasüsteemi loomine või värskendamine.

⁶ <http://www.ut.ee/uksused/personaliosakond/manuaal/index.html>

Tabel 1

USA ⁷	Saksamaa ⁸
<p>Clerk — ametniku ja sekretäri töö, ei eelda kõrgharidust ega raamatukoguhoidja kutset (teadmised, oskused on saadud ärikoolist), töökogemused omandatakse kohapeal, tavaliselt ei tegele raamatukogule spetsiifiliste ülesannetega.</p>	
<p>Library technical assistant — eeldab tavaliselt 2-aastaseid õpinguid kolledžis, ka konkreetsete tehniliste oskuste ja teadmiste omamist (tehniliste seadmete käsitlemine, andmetöötlus jms.). Töö eeldab kindlate reeglite ja protseduurikirjelduste ning juhendamise olemasolu (registreerimis/laenuslett, lihtsad tööd hoidlas jms.).</p>	<p>Bibliotheksassistent, mittlerer Bibliotheksdienst — keskmine teenistusaste, eeldab 1,5–2-aastast ettevalmistust (kutse)koolis, rõhuasetus praktilisel väljaõppel. Töö sisuks lihtsamad ülesanded, näit. komplekteerimise eelkartoteekide pidamine, emakeelsete teavikute (lihtkirjed) kataloogimine ja bibliografeerimine, kohaviidastamine, töö hoidlas ja laenusletis.</p>
<p>Library associate/assistant — nn. paraprofessionaal, kes omab ideaalis bakalaureuse kraadi, on läbinud raamatukogunduslikud kursused, rõhuasetus ei pruugi olla raamatukogunduslikule haridusele. Selle kategooria töötajates nähakse esmast järelkasvu professionaalidele.</p>	<p>Diplom-Bibliothekar, gehobener Bibliotheksdienst — kõrgem teenistusaste, eeldab meie mõistes raamatukogunduslikku kõrgharidust. Rahvaraamatukogudes on töö raskuspunkt kogude komplekteerimisel ja kättesaadavaks tegemisel, teadusraamatukogudes kataloogitööl.</p>
<p>Librarian — professionaal erinevates raamatukogutöö valdkondades, eeldab lisaks kõrgharidusele ka 1–2-aastast magistriõpet ja magistrikraadi (MLS). Tihti kasutatakse eesliidet <i>senior/head</i>, mis sõltub vastutuse astmest (eeldatakse teadmisi/oskusi juhtimisest ning/või iseseisvat arendus- ja uurimistegevust).</p>	<p>Wissenschaftlicher Bibliothekar (Bibliotheksrat — nõunik, <i>höherer Bibliotheksdienst</i>) — kõrgeim teenistusaste teadusraamatukogudes, eeldab kõrgharidust (diplomi/bakalaureuseõpe suvalisel erialal) + 2-aastast täiendõpet magistriõppes, mis lõpeb kraadi kaitsmisega. Administratiivne ja organisatsiooniline töö, teooriat ja sügavaid erialateadmisi, mitte ainult raamatukogunduses, nõudev töö (komplekteerimine, arendustegevus jms.).</p>

⁷ <http://www.lib.rochester.edu/ssp/overview> [12.11.2000]; <http://www.liblink.co.uk/management/cworld> [12.11.2000]; <http://stats.bls.gov/ocohome.htm>

⁸ Die praktische Ausbildung der Bibliotheksreferendare / hrsg. von J. Tehnzen. Berlin : DBI, 1989. (DBI-Materialien ; 87); Gaus, W. Berufe im Archiv-, Bibliotheks-, Informations- und Dokumentationwesen : ein Wegweiser zur Ausbildung. 3. Aufl. Berlin : Springer-Verlag, 1994. — Refereerinud M. Ermel.

Kui võrrelda Ameerikas kasutatavat ameteid kirjeldavat ja süstematiseerivat käsi-raamatut⁹ ja Eesti riigi analoogi,¹⁰ siis oleks raamatukogude ametikohtade klassifikatsioon järgmine (vt. tabel 2).

Tabel 2

USA ¹¹		Eesti Vabariik ¹²	
Üldine liigitus	Vastavus raamatukogus	Üldine liigitus	Vastavus raamatukogus
<i>senior specialist</i>	<i>senior librarian</i>	tippspetsialist	raamatukoguhoidja (kogude kujundamine ja arendamine, teabe vahendamine ning uurimistöö)
<i>specialist</i>	<i>librarian</i>	keskastme spetsialist	—
<i>associate specialist</i>	<i>associate librarian</i>	—	—
<i>technical assistant</i>	<i>library technical assistant</i>	—	—
	<i>clerk</i>	ametnik	raamatukoguhoidja (raamatukoguinfo kor-rashoid, koopiate tegemine, kataloo-gimine, teenuste osuta-mine raamatukogus)

Eesti ametite klassifikaatori kümnese grupijaotuse puhul liigitatakse raamatukogu-töötajaid ainult kahte gruppi. Oma kogemustele toetudes võime teha kindlasti mingeid järeldusi ja küsida, kuidas on minu raamatukogus või kuidas tundub asi Eestis olevat?

Selge on see, et eesti klassifikaatori liigitus pole vastav raamatukogude selle-kohasele praktikale, mida näitab ka TÜ Raamatukogu personali liigitamine (vt. skeem 1, kus puudub halduspersonal, kes liigitub liht/abitöölise ja oskus/käsitöölise alla).

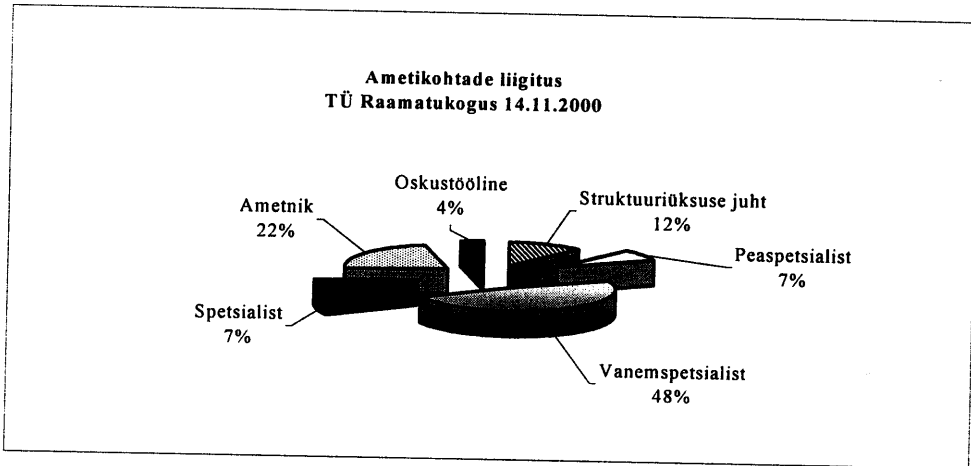
⁹ Occupational Outlook Handbook — <http://stats.bls.gov/ocohome.htm> [uueneb pidevalt].

¹⁰ Ametite klassifikaator. [Tallinn] : Sotsiaalministeerium, 1999. 292 lk. — Põhineb ametite rahvusvahelisel standardklassifikaatoril *International Standard Classification of Occupation* (1987), millest lähtus ka TÜ oma ametikohtade liigitamisel ning kus klassifitseerimise aluseks on tööülesanded ja vajalik kvalifikatsioon.

¹¹ Library Education and Personnel Utilization — <http://www.lib.rochester.edu/overview-/lepu.0.htm> [09.11.2000].

¹² Vt. viide 10.

Skeem 1

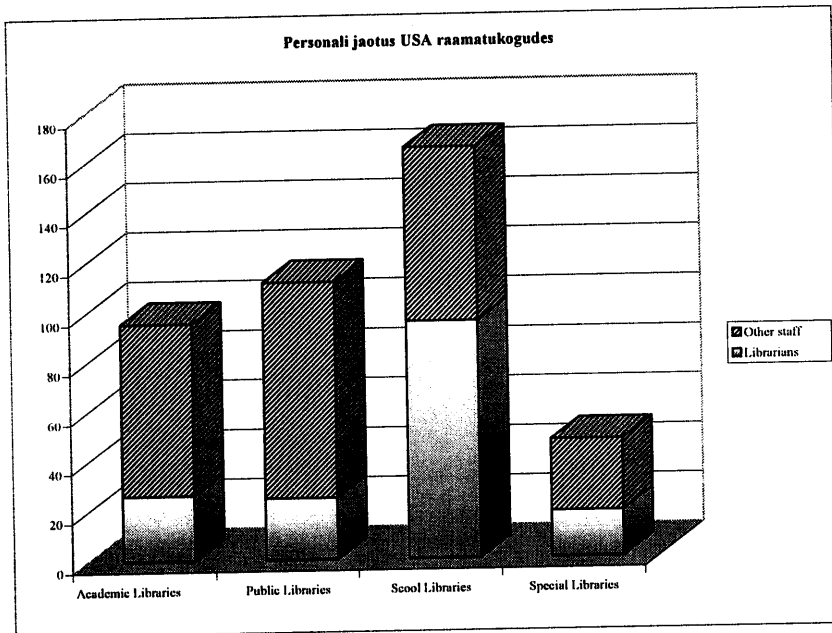
- **STRUKTUURIÜKSUSE JUHT** — osakonna või muu üksuse juhataja.
- **PEASPETSIALIST** — tööülesanded läbivad funktsionaalselt kogu raamatukogu, seotus iseseisva arendustegevusega ja/või teiste töötajate juhendamisega (IT süsteemi peaspetsialist, peavarahoidja, teatmeteeningu juht jm. raamatukogu peaspetsialistid).
- **VANEMSPETSIALIST** — eelduseks erialane/kutsealane kõrgharidus ning täiendav koolitus, tööülesanded eeldavad teiste töötajate juhendamist ja/või erialast arendustegevust (vanemraamatukoguhoidja, vanembibliograaf).
- **SPETSIALIST** — eelduseks erialane/kutsealane haridus või keskharidus ja pikaajaline tulemuslik töökogemus raamatukogus, tööülesanded vajavad igapäevaste otsuste tegemist kindlal tegevusalal (raamatukoguhoidja, kunstnik-kujundaja, restauraator jm. spetsialistid).
- **AMETNIK** — eelduseks vähemalt keskharidus, rõhk väljaõppel kohapeal ja vastavate isikuosomaduste ja kompetentside (*compentencies*) olemasolul, tööülesanded rutiinsed, kergesti õpitavad (raamatukoguhoidja, sekretär).
- **OSKUSTÖÖLINE** — desinfektor, köitja.

Kuna Eestis raamatukogutöid iseloomustav, laialt levinud ametinimetused raamatukoguhoidja võib tähendada tööülesannete liigitumist nii (tipp)spetsialisti kui ka raamatukogu abitöötaja ehk ametniku gruppi, siis võib väita, et:

- raamatukoguhoidja kui oma valdkonna spetsialisti kutsenimetuse vajab väärtustamist ehk uut lähenemist;
- oleks otstarbekas töötada Eesti-keskselt välja hoopis uus ja kaasaegsem ametinimetuste loetelu, mis väljendab paremini/täpsemalt raamatukogus tehtavaid töid (teadusraamatukogudes sarnaseid tööülesandeid täitvaid töötajaid nimetatakse erinevate ametinimetustega, näit. informist TTÜ Raamatukogus, aga referent TÜ Raamatukogus ja *Ametinimetuste klassifikaator* annab mõlemale hoopis teise sisu.

1998. aastal TÜ Raamatukogus viibinud USA raamatukogunduse spetsialistide Robert M. Hayesi (Los Angeles), Paul H. Mosheri (Philadelphia), Martin D. Runkle (Chicago) raportile¹³ toetudes on personalijaotus nende ülikoolide raamatukogudes järgmine: professionaale 25%, abi- (*support staff*) ehk toetavat personali 50%, üliõpilasi ehk tähtjalisi töötajaid 25% (siin ei ole majandus- ehk halduspersonali, kuna vastavad teenused ostetakse valdavalt sisse).

Skeem 2¹⁴

TÜ Raamatukogu struktuur (1998. aastal vastavalt 80%, 20% ja 0%) meenutas ekspertidele Ameerika teadusraamatukogusid 1950. aastatel.

Tänaseks on eelpoolvaadeldud analüüsi andmetele toetudes viidud tööülesannete täitmiseks vajalikud eeldused vastavusse tegelikkusega, mis on reaalsuses tähendanud kõrgharidust eeldatavate ametikohtade vähenemist. Lähtudes ülikooli ametikohtade liigitusest ja tegelikust olukorrast, peeti vajalikuks raamatukogu personali liigitusse tuua sisse uus töötajate grupp, nn. tehniline abiline ehk ametnik. Põhimõtte, et ülikooli raamatukogus peaksid eelistatult töötama akadeemilise kõrgharidusega töötajad, ei ole enam tänapäeval kahjuks rakendatav. Seega on muutunud nii raamatukogu struktuur kui ka hinnatud ümber

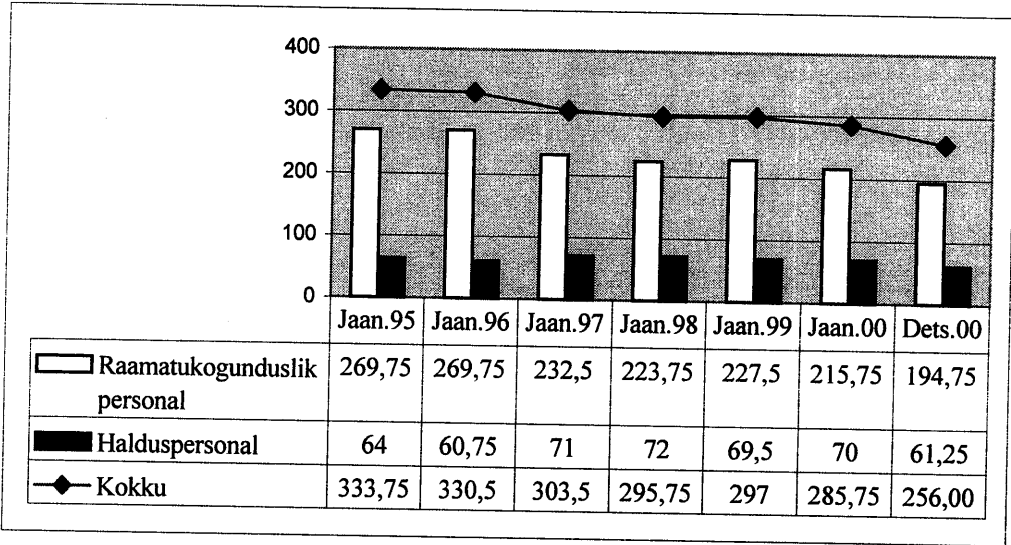
¹³ Käsikiri TÜR-i teadusosakonnas.

¹⁴ Sweetland, J. Staffing in U.S. libraries. Library Link Convenor, North America. — <http://www.liblink.co.uk/management/cworld1A.html> — Skeemil on kasutatud andmed 1990. aastate algusest, täpsem statistika: American Library Association (ALA) koduleheküljel <http://www.ala.org/library/fact2.html>

eeldusi ametikohtade täitmiseks nii, et suhtearv — professionaalid, abi ehk toetav personal, üliõpilased ehk tähtajalised töötajad — on umbes 74%, 25%, 1%.

TÜ Raamatukogu töökohtade muutust viimasel viiel aastal iseloomustab skeem 3.

Skeem 3

Aastal 2001 on plaanis senisest enam kasutada toetava personali arvelt üliõpilasi (tähtajalised töölepingud, osaline koormus), kuna INNOPAC-i rakendatuse aste võimaldab seda täiesti. Kogude arendamise ja kirjeldamise tööde uue analüüsi ning referentide süsteemi rakendamisega peaks suurenema toetava personali osa professionaalide arvelt. Muudatused lubaksid, toetudes ülikooli palgaeeskirjale, diferentseerida palkasid suurema suhtega ehk 5:3:1 ja väärtustada enam kõrgel tasemel spetsialiste.

Järeldus — meie raamatukogunduslik ehk raamatukogude personali liigituse ning ametinimetuste süsteem tahab Eesti-keskset lähenemist ning lähtuvalt tööülesannetest ja vastutusest kvalifikatsiooninõuete ja muude tööülesannete täitmiseks vajaminevate eelduste ülevaatamist (need on olemas rahvaraamatukogude puhul). See on tihedalt seotud täiendkoolitusega ja atesteerimise ehk hindamise põhimõtete väljakujundamisega. Oleks kena, kui jõutaks ka ühtsete töö tasustamise põhimõteten. Kuid süsteem ei tohiks olla ainult süsteemi pärast, seega peaks see olema rakendatav erinevate raamatukogutüüpide puhul.

TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGU — PROBLEEMID SISESES KOMMUNIKATSIOONIJUHTIMISES*

Kristel Peterson

Auditi eesmärk, ankeetide levitamine

Raamatukogu töötajate seas läbi viidud sisekommunikatsiooni auditi eesmärgiks oli saada statistiline ülevaade, kui võrd töötajad on informeeritud oma valdkonda ja raamatukogu üldisemalt puudutavatest probleemidest, missuguseid suhtluskanaleid kasutatakse ning kuidas hinnatakse nende kaudu leviva info kiirust ja adekvaatsust.

Uuringu põhiküsimuseks oli: kuidas liigub info raamatukogus? See jagunes omakorda alaküsimusteks:

- kas infot saadakse erinevate valdkondade kohta piisavalt?
- milliseid kommunikatsioonikanaleid kasutatakse?
- kuidas hinnatakse info liikumist erinevate tasandite vahel?
- mis on puuduliku infovahetuse põhjused?

Töö alguses püstitati hüpotees, et info liigub raamatukogusiseselt halvasti.

Materjali kogumiseks levitati raamatukogu töötajate seas küsitluslehti. Küsitletavate valimi koostamisel peeti silmas eesmärki saada võimalikult ülevaatlik pilt raamatukogu töötajaskonna arvamustest. Avalike suhete osakonna juhataja ning personalijuhi kaasabil koostatud nimekirja lülitati võimalikult erinevate ametikohtade, tööstaži ja vanusega töötajad. 120 nimega nimekiri vastas oma koosseisult proportsionaalselt kogu personali koosseisule. Uuringu seisukohalt ei omanud nimekirjas olevad nimed siiski mingit tähtsust, oluline oli vältida ühesuguste karakteristikutega töötajailt tagasiside saamist.

Küsitluslehed, mida oli 120 eksemplari, jagati nimekirja alusel personaalselt kätte, vastajaid loodeti saada üle 75%. Paraku laekus nädala aja jooksul 56 täidetud ankeeti, mis on analüüsiks siiski piisavalt representatiivne.

Küsitluslehti välja jagades tõstasid paljud potentsiaalsetest vastajatest anonüümsuse küsimuse. Probleemi lahendamiseks selgitati korduvalt, et anonüümsus on tagatud, nimekiri hävitatakse ning ka vastuseid pole võimalik kellegagi konkreetselt seostada. Lisaks sellele muudeti ankeedi lõpus olevad vastaja karakteristikuid väljaselgitavad küsimused nii üldiseks kui võimalik, samuti korraldati täidetud ankeetide tagastamine anonüümselt.

Andmekaitse oli seega maksimaalselt garanteeritud. Vaid viiekümneprotsendilise laekumise teine võimalik põhjus võis olla töötajate hõivatus oma tööülesannetega ning seega ajapuudus lisäülesande — küsitluslehe täitmiseks. Veel võib välja tuua raamatukogu töötajate skeptilise suhtumise, mis väljendus repliikides *à la* “nagunii midagi paremaks ei muutu”.

* Tartu Ülikooli avalikkussuhete ja teabekorralduse eriala II kursuse üliõpilane Kristel Peterson viibis 11.–29. septembrini 2000 praktilal avalike suhete osakonnas tutvumaks raamatukogu, tema struktuuri ja organisatsioonikultuuriga ning suhtekorralduse süsteemiga. Käesolev ülevaade on koostatud tema poolt töötajate hulgas läbiviidud ankeetküsitluse põhjal. (Toim. märkus.)

Kes võtsid uuringust osa?

Ankeedile vastas 56 töötajat. Vastajate sotsiaalsed ning tööalased omadused on toodud alljärgnevas tabelis.

Vanus	Vastajate arv	Staaž	Vastajate arv	Ametikoht	Vastajate arv
kuni 25	0	kuni 1 aasta	2	juht	9
26-39	13	1-5	7	pea-spetsialist	1
40-59	32	5-10	9	spetsialist	27
60-...	11	üle 10 aasta	38	oskus-/liht-tööline	11
				mõni muu	8

56-st vastanust 49 olid naised ning 7 mehed.

Võib öelda, et vastajate jaotus siin esitatud omaduste alusel peegeldab üsnagi hästi töötajate jaotust raamatukogus tervikuna. Kõige suurema vastajate grupi moodustasid 40-59 aasta vanused, raamatukogus enam kui 10 aastat töötanud naised, kes olid spetsialisti ametikohal. Seega võib järeldada, et saadud tulemused kajastavad ka üldist suhtumist raamatukogus.

Informeerituse taseme erinevused valdkonniti

Esiteks sooviti teada, kas raamatukogu töötajad saavad piisavalt infot ankeedis loetletud teemade kohta. Selgus, et täiesti ammendavaks peetakse informeeritust vaid tööülesannetest (33 vastanut). Sama hulk vastanuid märkis end oma õigustest ja kohustustest üldiselt piisavalt informatsiooni saavat, piisavalt aga vaid 16 töötajat.

Tagasisidet töötulemuste kohta hindab aga rohkem vastanuid ebapiisavaks kui piisavaks. Enamasti ebapiisavaks peetakse informatsiooni hulka ka teiste struktuuriüksuste ja juhtkonna probleemidest, arenguvõimalustest raamatukogu sees ning raamatukogu eesmärkide ja tulevikuplaanide kohta. Kõige olulisemaks peetigi info saamist just viimati nimetatud kohta, seda mainis eraldi 30 vastanut. (Täpsemalt vt. skeem 1.)

Infokanalid

Info edastamiseks kasutatavate kommunikatsioonivahendite edetabeli esimesse otsa kuuluvad tulemuste põhjal: isiklik näost-näku suhtlemine, mida kasutab sageli või väga sageli 52 vastanut 56-st, teisel kohal võrdse häältearvuga on koosolekud ja raamatukogusisene veebileht INTRANET (36 vastanut), kolmandale kohale jääb siseleht *Nimeta Leht* (34 vastanut). Kõik ülejäänud jäävad esimesest neljast märgatavalt suure häältearvuga maha.

Kõige vähem kasutatakse tööalase info vahetamiseks kohtumisi väljaspool tööd — 38 vastanut üldse mitte või väga harva.

Selliste tulemuste põhjal võib teha järeldusi, et kuigi raamatukogu on varustatud enamlevinud kaasaegsete kommunikatsioonivahenditega (e-post, INTRANET jms.), peavad töötajad kõige usaldusväärsemaks ja töökindlamaks siiski kõige vanimat infokanalit: isiklikku verbaalset suhtlemist. Selle põhjusteks võivad olla keskmise töötaja suhteliselt kõrge

vanus ning sellest tingitud tehnika kasutamise vähene oskus või raamatukogu hoone suurus ja töötajate ruumide paiknevus, mis soosib isiklike kontakte: kõrvalruumi pole ju vaja elektronkirja saatma või helistama hakata (kuigi ka seda tehakse).

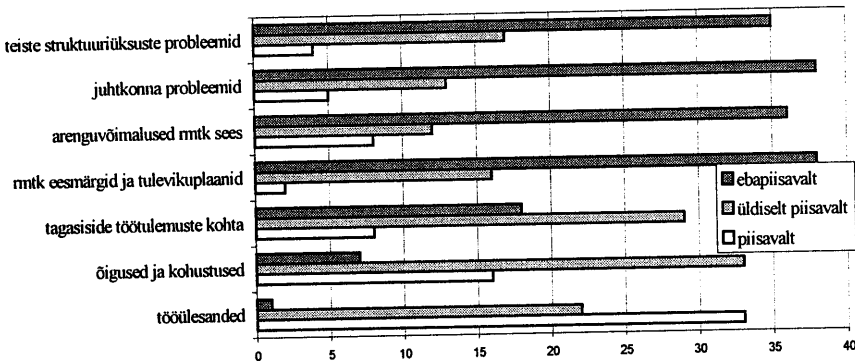
Info liikumise kiirus ja kvaliteet jäävad keskmisele tasemele

Info liikumise kiirust erinevate tasandite vahel hindavad raamatukogu töötajad enamasti keskmiseks. Kõige kiiremaks peeti liikumist samal tasandil (18 vastanut) ning kõige aeglasemaks info liikumist ülalt alla (12 häält). Taoline tendents on iseloomulik paljudele keskmisest suurematele organisatsioonidele üle maailma.

Info kvaliteeti tema liikumisel erinevate tasandite vahel hinnati samuti enamasti keskmiseks. Info liikumist erinevate tasandite vahel hinnati enam täpseks ja arusaadavaks kui ebatäpseks. (Vt. skeemid 2 ja 3).

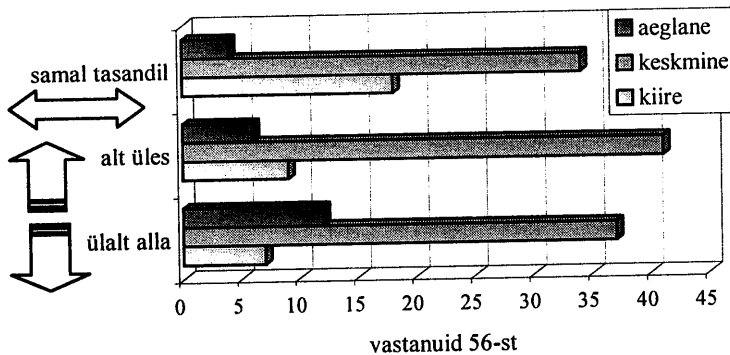
Skeem 1

Töötajate informeeritus valdkonniti

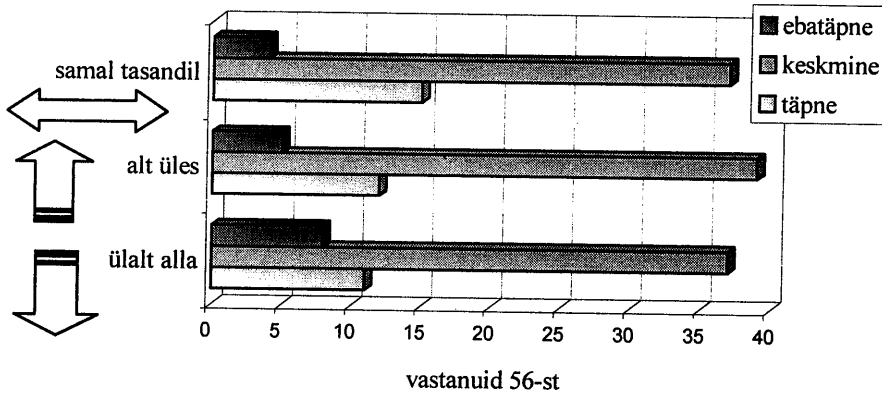
Skeem 2

Info liikumise kiirus erinevatel tasanditel

Skeem 3

Info kvaliteet liikumisel erinevate tasandite vahel

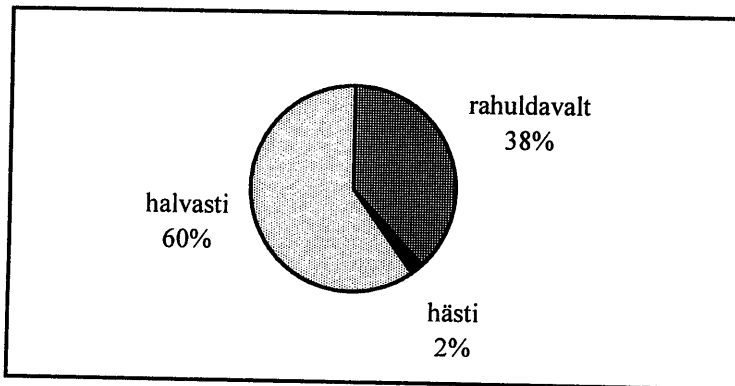

Info liigub halvasti

Uuringu peamine küsimus oli — kuidas liigub info raamatukogus töötajate arvates. Nagu on ka skeemilt 4 näha, hindas 60% vastanuist info liikumist halvaks, 38% rahuldavaks ning vaid 2% arvas, et info liigub hästi. Seega võib töö alguses püstitatud hüpoteesi lugeda tõestatuks.

Skeem 4

Info liikumine raamatukogus tervikuna töötajate arvates

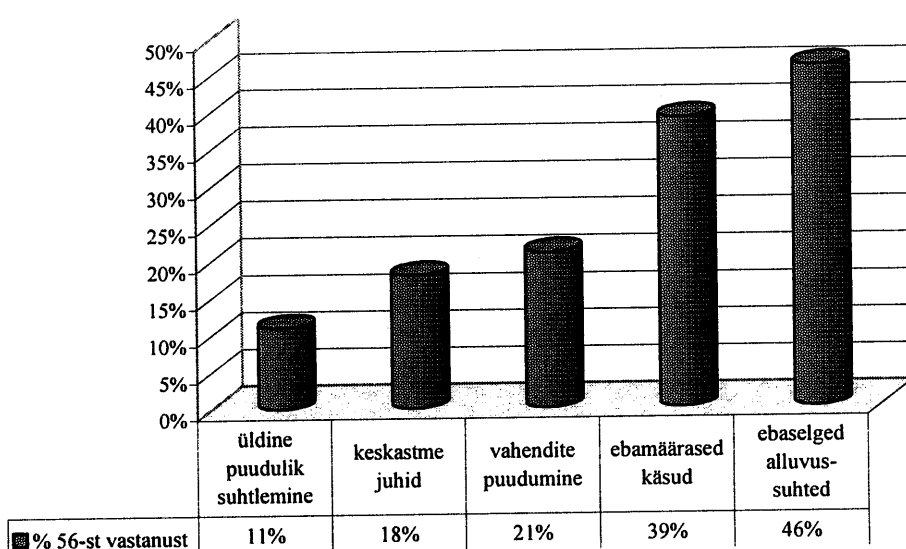
Miks on infovahetus puudulik?

Aimates ette taolisi uuringutulemusi, püüti küsitluse raames ka välja selgitada, mis põhjustab puuduliku infovahetuse.

Nagu nähtub skeemilt 5, pidasid töötajad kõige suuremaks süüdlaseks ebaselgeid alluvussuhteid: pole teada, kellele millist infot anda ja kellelt infot saada. 39% vastanuid arvas, et põhjuseks on ebamääraselt antud käsud, millest täpselt aru ei saa. Märnatavalt vähem vastajaid arvas, et info edastamiseks pole lihtsalt vahendeid, et takistuseks infovoogude ees on keskastme juhid või siis on põhjuseks üldine ebapiisav töötajate omavaheline suhtlemine. Lisapõhjustena toodi esiteks välja veel info hajumine — igaüks teab mingist temast natuke, kuid tervikpilti ei ole kellelgi — ning teiseks kõikvõimalike otsuste ebaselge formuleering.

Skeem 5

Mida peavad töötajad puuduliku infovahetuse põhjusteks

Sisekliima

Ankeedi kuues küsimus puudutas vastaja suhteid oma töökaaslastega. Hinnangut sisekliimale võib lugeda raamatukogu seisukohalt üllatavalt heaks. Valdav enamik töötajast — 96% — usaldab nii oma kolleege kui ka otsest ülemust. Tippjuhtkonda usaldatakse siiski mõnevõrra vähemal määral: 57% vastas “üldiselt usaldan” või “täielikult usaldan” ning 43% “kindlasti mitte” või “üldiselt mitte”. Tippjuhtkonna puhul soovitakse näha eelkõige oluliselt rohkem avatust, märkis 66% vastanutest.

Enamik töötajaid tunnetab end kollektiivi täieõigusliku liikmena ning peab oma struktuuriüksuse head käekäiku sõltuvaks enda tööst.

TARTU UNIVERSITY LIBRARY

YEARBOOK

2000

S u m m a r y

FOREWORD

Tartu University Library Yearbook 2000 consists of the following subdivisions:

- 1) About the current situation and development perspectives of the library, by Director Toomas Liivamägi.
- 2) Annual Report, containing the text and supplementing appendices (tables, statistics, lists, etc.).
- 3) Photos of library events in 2000.
- 4) *Personalia* — short articles with photos to celebrate the anniversaries of library staff members, and one obituary.
- 5) List of book donators for 2000 (persons, institutions).
- 6) Three papers written by staff members of Tartu University Library and one paper by a student intern.

General information about the library can be found on the library homepage in Estonian, English and German, <http://www.utlib.ee>

ABOUT THE CURRENT SITUATION AND DEVELOPMENT PERSPECTIVES OF THE LIBRARY

Toomas Liivamägi, Director

The development of the library is greatly hindered by the fact that the work of academic and research libraries has so far not been regulated in Estonia. The law of academic and research libraries needs to be worked out and adopted, and acquisitions to such libraries need to be co-ordinated on the state level.

Inside the library, the current situation and developments can be discussed on six levels.

Collections development has been slowed down by insufficient financing. This fact has in its turn started to hinder the advancement of teaching and research in the university. The problem can be solved only on the state level, starting with joint purchases of electronic materials for all Estonian research and academic libraries.

The registering of **university book property** and its reflecting in **the electronic catalogue ESTER** has been started. The optimal format for branch libraries of the university library should be faculty libraries, such as the present Economics Library, which is financed both from the central university budget via the university library, and from the faculty budget. The optimal model of the university network of libraries should be developed in 2001.

During the two previous years, **public services** have drastically changed due to the application of electronic circulation module of INNOPAC. The new tasks for the near future include the developing of the so-called course packages, compiled by lecturers and library area specialists; user training throughout the year; the enlarging of open collections; the developing of reference services, etc.

SUMMARY

Concerning **IT development**, the functional analysis of the library, proceeding from the integrated library system INNOPAC, should be completed.

Structural changes were initiated already in 1999, and the process needs to be completed. The implementation of information system has allowed to reduce **staff**, at the same time, new need has arisen for the additional training of staff in the fields of services psychology, services organisation and services marketing. The library itself should start offering training programs.

The library building and technological networks have been renovated according to long-time plans during the recent years; the process will be carried on, depending on financial opportunities. In the near future the library has to start focusing on the possibilities of opening its stacks to the users and on renovations needed to do that.

ANNUAL REPORT 2000

Contents of the Annual Report in Estonian

- I. General
- II. Budget
- III. Staff
- IV. Structure
- V. Acquisitions
- VI. Cataloguing, electronic catalogue ESTER
- VII. Integrating of faculty libraries and other specialised libraries into information system
 INNOPAC
- VIII. Bibliographies
- IX. Collections management
- X. Public services
- XI. Library and Bibliographic Instruction
- XII. Research
- XIII. Publishing
- XIV. Co-operation with Estonian libraries
- XV. International co-operation
- XVI. Library committees, councils and boards
- XVII. Continuous learning of the staff
- XVIII. Public Relations
- XIX. European Documentation Centre (EDC)
- XX. Year of the Estonian Book

A p p e n d i c e s

- I. Collections (ISO 2789–1991)
- II. Collections by types (31.12.2000)
- III. Acquisitions to active collections by types in 2000
- IV. Acquisitions in 1996–2000 (ISO 2789–1991)

- V. Acquisition sources in 2000 (ISO 2789–1991)
- VI. Acquisition sources for active collections in 1994–2000
- VII. Acquisitions in 1999–2000 (statistics)
- VIII. Withdrawals in 1991–2000
- IX. Use of acquisition sums in 2000 (EEK)
- X. Use of acquisition sums in 1998–2000 (thous. of EEK)
- XI. Acquisition sums in 1993–2000 (thous. of EEK)
- XII. Exchange partners in foreign countries
- XIII. The institution of area specialists (adopted by the Development Board on 14.12.2000)
- XIV. Growth of collections in 1999–2000
- XV. Electronic databases created in the library (31.12.2000)
- XVI. Bibliography files (31.12.2000)
- XVII. Electronic catalogue INGRID, INNOPAC, ESTER 1994–2000
- XVIII. Information search in electronic catalogue ESTER (1.–10.10.2000)
- XIX. Information search by key words in electronic catalogue ESTER (1.–10.10.2000)
- XX. Archival collections processed in 2000
- XXI. Categories of users in 1998 and 2000
- XXII. Public services in 1999–2000 (statistics)
- XXIII. Circulation (with the help of staff)
- XXIV. ILL books ordered from other libraries in 1986–2000
- XXV. ILL books supplied by TUL in 1986–2000
- XXVI. Maintenance and binding, restoration and conservation in 1999–2000 (statistics)
- XXVII. Exhibitions of library materials and patron events 1999–2000 (statistics)
- XXVIII. Exhibitions
- XIX. Patron activities in the library
- XXX. Publications
- XXXI. Articles, bibliographic lists and news articles published by staff
- XXXII. Electronic publications by staff
- XXXIII. Short bibliographic lists
- XXXIV. Presentations made by staff
- XXXV. Lectures and lecture courses held by staff
- XXXVI. Conferences, seminars, meetings
- XXXVII. Business trips and travels abroad
- XXXVIII. FTE (31.12.1982, 31.12.1993–31.12.2000)
- XXXIX. Professional staff by education (31.12.2000)
- XL. Structure of the library and the list of staff (01.01.2000–31.12.2000)
- XLI. Staff members with academic degrees (31.12.2000)
- XLII. Members of ELA (31.12.2000)
- XLIII. Members of scientific organisations (31.12.2000)
- XLIV. News

SUMMARY

I. General

Tartu University Library (founded in 1802) is operating, according to its statutes, adopted in 1997, as a national and state universal research library. In the structure of Tartu University, the library reports directly to the Rector Prof. Jaak Aaviksoo.

Director Toomas Liivamägi, Head of Public Services Mare-Nelli Ilus and Managing Director Heiki Epner filled the administrative positions of the library.

Two new types of public services were created at the library in 2000: reference service, employing 26 specially trained consultants, and area specialists, who ensure co-operation with university faculties and departments in the acquisition of new library materials.

The Library Development Board, consisting of 13 members, was formed to discuss and solve problems related to the library.

It was decided to start the creating of digital library with the compilation of the digital archive of portrait photos of Tartu University lecturers and linking it with bibliographic entries in ESTER.

The library year of 2000 was mostly influenced by **extremely tight budget, the reducing of staff, conditioned by the budget and the restructuring of the library, the inadequate organisation of Estonian research librarianship, the advanced application of INNOPAC, and the bettering of the co-operation with the university.**

II. Budget

The total budget income of the library in the year of 2000 was planned to be 26 516 200 EEK; the total of 26 874 000 EEK came in. The additional income was the result of single-purpose financing and contracts. Constant increase in library's earnings, including the enlargement of services for a fee, has become a general trend of the recent years.

The total expenditure of the library in 2000 was 26 523 500 EEK, containing the salaries — 54,9%, acquisition sums — 29,5%, electricity and heating — 7,7%, office and management costs — 5,7%. The greatest increase occurred in office and management costs, when compared with the planned costs.

By the end of the year the total deficit was 546 800 EEK.

The functioning of the library was still guaranteed in spite of very tight financial situation.

III. Staff

As of 31.12.2000, the number of FTE staff in the library was 256 (287 staff members). The number of FTE professional staff was 194,75 (214 staff members), FTE support staff was 61,25 (73 workers). The number of FTE professional staff was reduced by 21.

Of professional staff, 154 have university degrees, 5 have graduated from colleges, and 55 — from secondary schools. 36 staff members have been professionally trained in librarianship; of them, 20 have university degrees, 5 — college education and 4 — specialised secondary education. 4 staff members have a scientific degree (two Candidates of History, two Masters).

Two new positions for professional staff were created — the Head of Reference Service and a public relations specialist.

IV. Structure

The work of regulating the structure of the library was continued. The former Book Hygiene and Restoration Department was reorganised into three structural units: Restoration Centre, Bindery and Preservation and Maintenance Service. The Preservation Department (stacks) and the Sector of Monographs Reading-Room were merged into Scientific Literature Department. Departments of Research Bibliography and Reference Bibliography were merged into Bibliography Department. Two new units of structure were created — Statistics Service and NATO Information Centre.

V. Acquisitions

Acquisition sums for 2000 were 8 445 700 EEK, being considerably smaller than the sums allocated for the year of 1999 (9 490 000 EEK). The library has been underfinanced for years. New institutes have been affiliated to the university, new curricula have been opened and the number of students has been increased, but the acquisition sums have not been enlarged accordingly. The prices of publications have risen by about 10–15% a year.

Priorities were set on the acquisition of electronic information and study materials.

The quality-speed-price ratio became an important factor in acquiring library materials.

The method of allocating acquisition sums was revised: in the budget for 2001, the sums for acquiring study materials and scientific information were allocated by faculties.

The institution of area specialists was introduced to improve co-operation in the acquisition of necessary materials between the library and the faculties. Necessary documents were drawn in the end of the year, area specialists were selected among the applicants from the library staff, special training was initiated, and first area specialists started to work.

The practical work of acquiring legal deposits of Estonian electronic publications was begun in 2000. The number of copies of Estonian printed publications acquired by the library was reduced again: from now on, the additional third or more circulation copies will be bought only when necessary for the university study and research needs. The complete collection of Estonian national publications will be built using legal deposits.

The number of subscriptions for foreign scientific periodicals remained almost the same as in the previous year. (The number has been severely reduced when compared with the year of 1996: in 1996 the library subscribed for 1300 titles, in 2000 — for 700 titles.)

The major part of acquisition sums (60%) was devoted to journal subscriptions. The number of publications acquired via foreign exchange has also been reduced (2718 items in 2000; 3240 items in 1999).

Several large collections were accepted into the library — the collection of art history books donated by the relatives of Prof. S. Karling in Sweden; books handed over by the University Art Museum and the Ophthalmology Clinic; about 600 Estonian maps for orienteering from 1962–1994.

Since the staff was engaged with more important work, the processing of reserve collection had to be postponed.

Acquisitions of the year are summed up in the Table.

SUMMARY

Table

	01.01.2000	Acquisitions	Withdrawals	31.12.2000
Books (No of copies)	2 645 278	20 604	24 397	2 641 485
Serials	603 214	11 167	83	614 298
incl. journals (Compl. sets)	166 115	3 793	18	169 890
newspapers (Compl. sets)	7 152	1 290	–	8 442
Serials (No of copies)	429 947	6 084	65	435 966
Special modes of technical literature	–	172	–	172
Cartographic documents	6 956	1 023	–	7 979
Printed music documents	3 463	102	–	3 565
Graphic documents	49 145	612	–	49 757
incl. art collection	14 430	3	–	14 433
photos	34 715	609	–	35 324
Manuscripts	29 024	2 081	–	31 105
Small prints	63 555	6 822	–	70 377
Audio documents	15 135	1 425	–	16 560
Electronic documents	7 325	444	1 788	5 981
incl. CD-ROMs	1 383	442	329	1 496
discs	4 483	2	–	4 485
other	1 459	–	1 459	–
Microforms	11 954	1	–	11 955
incl. microfiches	7 339	1	–	7 340
microfilms	4 615	–	–	4 615
	3 435 049	44 453	26 268	3 453 234
Reserve collection	303 857	5 631	2 726	306 762
Exchange collection	31 249	4 450	5 935	29 764
Total:	3 770 155 (or 63 327 linear metres)	59 534	34 929	3 789 760 (or 64 174 linear metres)

VI. Cataloguing, electronic catalogue ESTER

The first record was entered into the electronic library catalogue INGRID on Nov. 29, 1994. In 1999, the library implemented a new information system INNOPAC, and card catalogues were discontinued.

Four types of records were entered into the electronic union catalogue of Estonian research libraries ESTER in 2000:

- 1) Original records for new acquisitions — 18 647 titles.
- 2) Copied records for new acquisitions — 3 430 titles.
- 3) Short records for materials that had already been entered into card catalogue — 26 699 titles.
- 4) Retrospective conversion (conversion of card catalogues into electronic format, and the conversion of short record entries into full records) — 10 569 titles.

By the end of the year, 10,8% of all items held in library's active collections had been entered into the electronic catalogue (in 1999 — 9,3%, increase 1,5%).

Starting from December 4, the staff of the stacks enters short records for all materials published since 1945 into ESTER to allow electronic circulation. Short catalogue entries were also created for the materials in the Finnish collection, and electronic cataloguing of printed music documents was started.

Retrospective cataloguing was continued in the form of different projects in the following fields:

1) Records of Estonian-language books (1918–1940; 1980–1991) and periodicals (1989–1993) were converted in the framework of the project for retrospective national bibliography.

2) The conversion of foreign books of the textbook collection and foreign periodicals was completed.

3) Records of old foreign-language publications were converted under the contract with OSI (Open Society Institute).

The work of creating collection records for manuscript archives and photo collections was continued. Electronic cataloguing of letters was started with the entering of the collection *Lotman, Juri. Mints, Zara. Epistolary Archive*. (2011 entries).

24 204 items were subject catalogued in 2000.

The compilation (i.e. revising and improving) of Tartu University Library Thesaurus (Subject index of INGRID) was continued. INGRID contains 16 077 subject headings and 2 466 references.

About 2 200 new cards were added into the card and sheaf catalogues (alphabetic and subject) of Manuscripts and Rare Books Department.

VII. Integrating of faculty and other specialised libraries into information system INNOPAC

By 01.01.2000, 10 university faculty and departmental libraries and the library of the Baltic Defence College had joined ESTER. Five more libraries were added in 2000.

SUMMARY

Libraries of the Faculty of Social Sciences and the Department of Journalism applied electronic circulation, the library of the EuroCollege compiled a database of its users.

By 31.12.2000, electronic catalogue ESTER contained records from 15 specialised libraries and the library of the Baltic Defence College with the total of 29 320 records.

VIII. Bibliographies

In the field of bibliography, seven themes were continued throughout 2000, and files or databases were added upon. This work should mostly result in published bibliographies.

1) Tartu University. History. Biographical Bibliography of the Faculty, Staff and Alumni (1632–1710, 1802–1999→).

Relevant materials concerning the years of 1987, 1990 and 1992 have been entered into files and local computer databases. 3733 titles were added into the file during the year of 2000; 989 cards were duplicated, yielding the total of 4 722 cards. 834 cards were supplied with subject headings for the history part of the file. 280 bibliographic records concerning Tartu University were entered into electronic catalogue.

Because of the continuous reducing of staff, the continuation of bibliographing newspapers has become questionable. Bibliographing of Tartu University dissertations has been discontinued, 135 dissertations have been left aside for further processing.

304 items concerning Tartu University and its alumni were bibliographed from Estonian exile newspapers and added to the file.

2) History of Sciences in Estonia (1956–2000→).

25 cards were given subject headings and added to the file.

3) Bibliography of Estonian History (1918–1944).

1344 titles were bibliographed, 1288 cards were subject catalogued. Specifying and studying of relevant periodicals and examining of foreign bibliographies and lists of references were continued. The compilation of bibliographies of history will be continued in the electronic catalogue ESTER; the *Pro-Cite* database, used so far, will be converted into the electronic catalogue.

4) URBIS, International database, Finno-Ugric linguistics 1988–2000→ (published in the Russian areas). ARTAL. School textbooks and newspaper articles of Finno-Ugric peoples 1996–1999→

442 new titles were bibliographed, 834 records were entered and 591 titles were given subject headings.

5) ARTIKKEL (1999–2000). A union database belonging to the ELNET Consortium, an electronic catalogue of the contents of Estonian journals and serials in INNOPAC system.

20 journals and a number of serials published by Tartu University are bibliographed at the library. 1602 articles were bibliographed and given subject headings in 2000.

6) Biographical bibliography of Professor Paul Ariste 1921–2000.

New data was added into the bibliography (compiled by Mare Onga) during 2000 (mainly concerning materials about P. Ariste), until the publication of the print version, which contained 1793 records.

7) Recent Publications on Librarianship.

180 titles on librarianship, information technology and bibliography, selected from new library acquisitions, were added to the bibliographic *Pro-Cite* database.

IX. Collections management

By 31.12.2000, the library collections contained 3 789 760 different items.

Routine work was carried on in the stacks — the collections were relocated according to the need (80 linear metres on the A-floor and 30 linear metres on the B-floor in the collection of Estonian books); archival copies of Estonian newspapers were taken into stacks B-1; the shelving order was checked; damaged books were sent to the bindery and to be restored or conserved; new and retrospective archival copies of Estonian-language publications were labelled.

An inventory was carried out in the open collections of the Library of the Humanities and the textbook collection of the main library. 1244 items had been lost. The total of 34 929 items of outdated textbooks and unnecessary duplicate copies, and 1 181 volumes (51 titles) of old newspapers were withdrawn from the collections.

Materials of three personal archives were processed (K. Schlossmann, J. Uluots, J. Lotman-Z. Mints personal epistolary archive (the latter comprises of 2011 archival items, containing ca 18 000 letters from ca 2 500 correspondents)).

A number of items were transferred from the general collection into the collection of Manuscripts and Rare Books Department, such as rotary press copies of lectures on the history of law, held by Prof. J. Uluots; J. W. Goethe's and J. M. R. Lenz's works published during their lifetime; early prints from Põltsamaa; publications dedicated to and donated on the occasions of the 25th and 50th anniversaries of national Tartu University, etc. Copies of two so far unknown publications from the printers' of the Swedish Tartu University were acquired.

The preservation of collections remained one of the most serious problems in the library. Preservation conditions of Estonian publications were studied in the framework of the joint project THULE, involving Estonian research libraries, in 1998–2000. The results revealed that of four libraries under examination, the most damaged collections were in Tartu University Library — ca 22% of publications were severely damaged, and 39% of publications were damaged, i.e. endangered. In addition, the final report of the survey indicates that there are no circulation and replacement copies for these materials in the library, documents are not held in the required preservation envelopes, and preservation conditions in general do not meet the recommendations of UNESCO and IFLA-PAC. At the same time, the report points out that the collection of Estonian publications is the most heavily used collection of the library.

SUMMARY

X. Public services

By 31.12.2000, the library had 18 200 registered patrons. 720 000 visits and 719 000 loans were registered during the year, including 476 650 in-house loans and 242 350 home loans. The open collections of the main library contained ca 70 000 volumes of books, 1500 titles of scientific journals and 150 titles of newspapers. The work conditions of the users were improved in the reading-room of textbook collection, which was renovated in the beginning of the year.

The strategy and main efforts of public services were focused on the full application of the circulation module of INNOPAC and on the revising and reorganising of library services and rules.

The most important changes in public services were:

1) The reorganisation of information and reference services. The main tasks of 26 reference librarians/consultants (from almost all library departments) are to help the library users to perform catalogue and on-line searches and to refer them to other service points in the library to find necessary information. Reference librarians need to be well familiar with the library, its services and collections, as well as with other libraries in Estonia and in Tartu, and with recent changes in librarianship.

2) Beginning from 04.12.2000, all loans to the reading-rooms and home loans of library materials published after 1945 are performed in electronic system.

3) Beginning from February, all fines for overdue books are calculated electronically in INNOPAC. The number of users, who renewed the due dates of their books by phone or via e-mail increased considerably.

4) In the end of the year the users were able to start using PIN-codes to access their personal information in the INNOPAC system (due dates, fines, etc.).

5) In May a strategic decision was made to enlarge the open collections of the library as much as possible, locating the majority of new materials in the reading-rooms to save both library resources and the users' time. The main principle of developing open collections was to meet the users' needs. First, more copies of Estonian-language publications were brought to the reading-rooms in addition to the first, main copy. The open collection of the reading-rooms of scientific literature was increased by 25%.

6) Work was reorganised in several service points, the service point in the journals' reading-room and the lending counter of textbook collection were closed.

The number of ILL orders increased slightly, reaching to 3605 (3327 orders in 1999). The number of ILL patrons increased considerably, amounting to 518 in 2000 (450 in 1999). The amount of materials supplied by TUL to other libraries increased as well — 940 orders in 2000 (750 orders in 1999) — being the result of the developing of electronic catalogue.

1180 patrons used the materials of Manuscript and Rare Book Department (474 patrons in 1999). Foreign researchers mostly came from Germany, but also from USA, Italy, Sweden, Canada, Latvia, Russia, and other countries, using materials related with the history of science and culture, history, personal histories and literary history.

810 written queries were provided with answers. Letters (the total of 195) came from Estonia, USA, Germany, Italy and other countries.

XI. Library and Bibliographic Instruction

Freshmen of the university were offered one-hour training classes at the beginning of the academic year, the number of participants, 486 students, was slightly higher than in the previous years (430 students in 1998).

IX. Research

In 1999, seven subject areas were under research.

1) User survey "What Does a Scholar Expect from the Library?"

University lectures, researchers and postgraduates were sent the questionnaire via e-mail. Of the sample of 823 questionnaires, 207 were returned with answers. The results of the survey offered complex information about the general trends in the using of library (the use of electronic services and library home page; the role of the main library collection, those of the faculties and chairs, Internet resources, etc. in research and teaching.

2) The History of Tartu University Library and Its Collections in the 19th and 20th Centuries.

Materials were gathered for the monograph on the history of the library in the Estonian Historical Archive and in the library archive (M. Ermel, H. Tankler). The preliminary manuscript was compiled to cover the years from 1802 to 1917. The monograph should be published on the occasion of the 200th anniversary of the library in 2002.

Library staff members published 13 articles on the history and contents of library collections, one more article has been submitted, but not yet published. Three presentations on the same subject were given on various occasions.

3) The History of Tartu University in the 19th and Early 20th Centuries.

H. Tankler researched the subject of special financing "Historicity and Rationality of Thinking in Philosophy and Science Studies". He compiled a collection of materials *Elmar Roots and Tartu University* (parallel texts in Estonian and German, 240 pp). Articles discussing the relations of Tartu University with foreign research institutions were published in Germany and Belgium.

4) The Development of Intelligentsia in Estonia, Livonia and Kurland and Their Academic Relations in the 17th–18th Centuries.

In the framework of the subject of special financing "Historicity and Rationality of Thinking in Philosophy and Science Studies" A. Tering continued the compilation of a reference work *The Immatriculation Book of Students from Estonia, Livonia and Kurland in 1561–1800*, working at historical archives and libraries in Germany and Poland with the stipend granted by *Volkswagen-Stiftung*. A. Tering finished the entering of short biographical articles (following the first immatriculation) into the computer; these articles will comprise the first volume of the book.

5) Early Publications in the Collections of Tartu University Library.

N. Vorobjova continued the preparation of an illustrated printed catalogue with historical commentaries, which would present the bibliographical records of early publications. She revised and complemented records *de visu*, studied the provenience of

SUMMARY

publications, deciphered inscriptions and compiled the foreword, offering comments on the history of printing and cultural history.

6) **The Production of Tartu University Printing Shop in 1632–1710.**

After several years of hard research E.-L. Jaanson published her work *Tartu University Printing Shop in 1632–1710. History and Bibliography of Its Production*. The research part of the book discusses the history of the printing shop, the types and languages of its production and typographic design elements. The research specified the date of the beginning of printing in Estonia, replacing the previous date 1631 by 1632, based on new evidence. All 1262 titles of publications from the printing shop's production are available for Tartu University Library users, 1204 titles have been acquired as copies of the original materials.

7) **THULE. The first subproject “The Condition of Cultural Treasures in Major Estonian Libraries.”** (A joint project together with the Estonian Literary Museum, the Estonian Academic Library and the National Library of Estonia; UNESCO project No 98, ENA 98; director M Siiner (the National Library of Estonia), consultants J. Palm (Copenhagen Royal Library) and K. Konsa (Estonian Postal Museum), staff J. Lehtaru and M. Ilus (TUL)).

The project was actually completed in 1999; final results were drawn together in 2000. J. Lehtaru published two articles in a collection of articles *The Preservation Conditions of Estonian Books. The Project Thule*.

One international conference — “Professor Elmar Roots (1900–1962).” dedicated to the 100th anniversary of Prof. E. Roots, and six other seminars, conferences and meetings were held either in the library, or library staff members were among the organisers of these events; the number of presentations given at these events was 62, eleven of which were by library staff members.

Library staff members participated in conferences and seminars in Estonia and in abroad and gave 15 presentations.

XIII. Publishing

Five large publications, all in all 92 printed sheets, appeared during 1999, thrice exceeding the usual amount of a few recent years. 20 titles of smaller materials (theses of conferences and seminars, different leaflets and advertising publications) were published as well.

1. Elmar Roots ja Tartu Ülikool = Elmar Roots und die Universität Tartu (*Elmar Roots and Tartu University*). Tartu, 2000. 240 pp.

2. Jaanson, E.-L. Tartu Ülikooli trükikoda 1632–1710 : ajalugu ja trükiste bibliograafia = Druckerei der Universität Dorpat 1632–1710 : Geschichte und Bibliographie der Druckschriften (*Tartu University Printing Shop in 1632–1710. History and Bibliography of Its Production*). Tartu, 2000. 511 pp.

3. Professor Paul Ariste biobibliograafia 1921–2000 = Professor Paul Ariste : Biobibliographie 1921–2000 (*Professor Paul Ariste. Biobibliography 1921–2000*). / koost. M. Onga (Ed. by Mare Onga). Tartu, 2000. 255, [8] pp.

4. Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999 (*Tartu University Library Yearbook 1999*). Tartu, 2000. 247 pp.

5. Tartu Ülikooli Raamatukogu töid = Veröffentlichungen der Universitätsbibliothek Tartu (*Proceedings of Tartu University Library*). Tartu, 2000. Vol. 11. 224 pp.

XIV. Co-operation with other Estonian libraries

In relation with the implementation of INNOPAC, co-operation between member libraries of the ELNET Consortium has become more intensive. In addition to co-ordinated acquisitions, co-operation in cataloguing and bibliography work has also become important. Co-operation has been established in organising conferences and seminars and in participating in them, in compiling collections of articles, in research and in other questions.

ILL services have helped library users in getting materials from the Estonian National Library, the Estonian Academic Library, the Estonian Medical Library and others.

Staff members of the Estonian National Library visited the library in order to familiarise themselves with the processing of personal archives and photo collections, as well as the electronic cataloguing of such materials.

Inter-institutional committees have been set up with the Estonian Librarians' Association and the Ministry of Culture and others to solve problems common to many libraries, representatives of Tartu University Library participate in the work of these committees.

XV. International Co-operation

In recent years, the library has had exchange relationships with 320 foreign research libraries and other scientific institutions. Half of the amount of all publications sent to exchanges partners had been published by Tartu University. In the study, processing and exchange of copies of rarities the library widely co-operates with individual researchers and librarians in Latvia, Sweden, Germany, and Russia. Plans to co-operate in the study of Oriental manuscripts have been discussed with German specialist Dr. C.-P. Haase.

Book restorers have continuous virtual contacts with the Restoration Department of Graz University Library.

The library's long-time co-operation with embassies of several foreign countries regarding the organisation of guest exhibitions has given good results. This year the library organised exhibitions with the help of the Embassy of Japan and the Hungarian Institute.

More important partners of ILL are university libraries in Sweden (Stockholm, Linköping, Umeå, Lund, Uppsala), Finland (Helsinki, Turku, Jyväskylä, Joensuu, Kuopio), Denmark (Odense), Germany (Berlin) and Norway (Oslo).

During the traditional German-Estonian academic week *Academica IV*, hosted by the University of Tartu, the library was visited by Director of the University and Regional Library of Münster Dr. Roswita Poll and Referent of research libraries and electronic specialised information at Sachsen-Anhalt Regional Ministry of Culture, Chief Councillor of libraries, Dr. Jürgen Heeg, who gave four presentations on the problems of German research libraries in Tartu.

SUMMARY

Library staff members gave the total of 7 presentations at 4 international conferences and seminars and published 13 research articles or theses of presentations in foreign publications.

The library is participating in two international co-operation projects:

1) **URBIS. International database, Finno-Ugric linguistics 1988–2000→** (Published in the Russian areas). **ARTAL. School textbooks and newspaper articles of Finno-Ugric peoples 1996–2000→**.

A co-operation project with the Finnish Research Centre for Native Languages, the Institute of Linguistics at the Hungarian Academy of Sciences and Hamburg University, Germany (See VIII, 4).

2) **DIEPER (DIgitised European PERiodicals).**

An international co-operation project between Copenhagen Royal Library (Denmark), Frankfurt *ABC-Datenservice* (Germany), (Germany), Graz Karl-Franzen University Library (Austria), the publishers *Springer-Verlag Ltd & Co* in Heidelberg (Germany), Helsinki University Library (Finland), the Library of Leuven Catholic University (Belgium), the Library of René Descartes Paris Vth University (France), Patra University Library (Greece), the Department of Information Sciences of Sienna University (Italy) and Tartu University Library.

The project director is Werner Schwartz and its technical director is Norbert Lossau, both from Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek in Göttingen.

The planned project duration is from November 1998 – December 2000.

The aim of the project is to create a virtual library network and central search engine, which would enable access to retrospectively digitised periodicals in different European countries or in other parts of the world.

Staff members of Tartu University Library participated in a seminar of the international workgroup in Paris and training in Göttingen. Image files of the journal sent from Göttingen (*Mathematische Zeitschrift*. 1.–2. Bd. Berlin : Verlag von Julius Springer, 1918) were processed into full text files (TEI/XML).

Tartu University Library belongs to the following international organisations:

- Association of Libraries of the Baltic Area *Bibliotheca Baltica*,
- European Association of Health Information Libraries (EAHIL),
- International Association of Music Libraries (IAML),
- European Information Association (EIA) and its branch for Baltic and Nordic Countries.

XIII. Continuous learning of staff members

T. Liivamägi and M. Poljakov participated in the MA program at the Tallinn University of Educational Sciences. K. Pai participated in the MA program at the Chair of Estonian Language and A. Metsoja — in the MSc program at the Institute of Mathematical Statistics at Tartu University.

Two comprehensive training courses for staff members were held at the library. Previous to the launching of the reference services, the future consultants were trained at a course program *Competent Reference Librarian* (72 hours, and an additional two-month

internship for those, who had never before worked as catalogue consultants). A 30-hour course in personnel work was organised for heads of departments and senior specialists. Short training sessions were held for bibliographers, cataloguers, subject cataloguers and staff members, who create short records. Computer courses were organised in the library to teach *StarOffice*, staff members also participated in courses for a fee organised at the university computing centre to learn *MS Excel*. Library staff members participated in many conferences and meetings held at other institutions.

Three senior staff members (T. Liivamägi, M.-N. Ilus, and M. Luštšik) visited University of Pennsylvania Library.

RESEARCH

LIBRARIAN WOLFGANG SCHLÜTER, OR ABOUT THE LIBRARY A HUNDRED YEARS AGO

Ruth Michelson

Wolfgang Schlüter (1848–1919) is known as one of the most outstanding librarians of Tartu University Library, his activities mark a special period in the history of the library.

He came from a printers' family of long history from Hanover, Germany. He was deeply interested in book history and studied philology at Heidelberg, Göttingen and Tartu Universities. His relations with Tartu were greatly based and developed further upon family connections.

After graduating from the university and receiving his Doctoral degree in Göttingen, Schlüter worked at Heidelberg University Library for three and a half years; in 1877 he moved over to Tartu. At the beginning he worked as a senior teacher of German at Tartu private gymnasium, but gave this position up because of health troubles in 1885.

Schlüter started working at Tartu University Library already in 1882, first being an assistant librarian. To get the post he had to acquire Russian citizenship, which was required of civil servants. Since 1888 he was a librarian, which, in fact, meant that he acted as a managing director.

In the routine library work — collection management, catalogue building and renewing — Schlüter continued the already well developed traditions of the library, which had been modelled after Western European, mainly German examples. He added his own experience acquired while working at Heidelberg University Library under the guidance of its Director Prof. K. Zangemeister. Consistent acquisition policy (although the costs exceeded the library budget many times) guaranteed relatively balanced development of collections and their enlarging with periodicals and serials via purchases as well as university publications exchange with other libraries.

SUMMARY

Schlüter's activities as the library director coincided with the launching of tsarist Russification policy in the Baltic provinces of Russia, Tartu University fell a victim of this policy starting from 1889. Continuous and deepening budget deficit; replacement of the German language by Russian in teaching and management; replacing of local student body with students from inner provinces of Russia, whose education did not meet university requirements; and replacing of former professors and teachers with lecturers from Russia charged the library with tasks, which contradicted its previous aims and practices. Here, Schlüter's greatest merit in the history of the library is that he successfully withstood all attempts to degrade the library from a scientific institution into a textbook store.

Still, the purposeful continuation of the library's traditions of more than 100 years and confrontation with the Russian-minded university administration ultimately led to the dismissal of Schlüter in 1908, although, according to the university statutes, he could have fulfilled the position for ten more years. Having left the library, Schlüter again worked as a teacher of German at local German private schools, and as a private docent of German philology at the university (he had obtained the teaching position already in 1892, after having defended his Master's degree).

Besides library work, Schlüter has studied comparative linguistics (etymology, toponymy), and published source materials concerning Estonian areas, especially Old Livonia. He participated in the work of the Learned Estonian Society (member from 1877, president of the society from 1900), founded at Tartu University in the first half of the 19th century, which brought him into closer contacts with the developing Estonian intelligentsia. His interest in Estonian people and history brought forth so many conflicts with Baltic-Germans, who formed the majority of the society's membership that in 1912 Schlüter stepped down as president, and the society ceased its activities until the emerging of independent Estonia.

Schlüter was in Germany, when the First World War broke out, and was able to return to Estonia only in autumn of 1918. When German university was opened in Tartu, which had been occupied by German armed forces, Schlüter was again invited to take the position of the library director. For three months he made every effort to recruit library staff and rebuild library collections, which had been taken to Russia in the course of the war, but in December 1918 he had to flee from the oncoming Soviet army.

Schlüter died on his way to Germany, in Königsberg hospital on Jan. 14, 1919.

OLDER THEOLOGICAL LITERATURE HAS BEEN RETURNED TO TARTU UNIVERSITY LIBRARY

Silja Härm

In autumn 1999, the Institute of Theology of the Estonian Evangelical Lutheran Church returned to Tartu University Library books, which had come into its possession in the 1940s.

The present article attempts to reflect the journey of these books, which started with the closing of the Faculty of Theology of Tartu University in August 1940. Theological

literature plays major part in the education of theologians, consequently, the fate of these books is closely interrelated with Estonian theological higher education.

The Faculty of Theology was re-established at the University of Tartu in 1991, and the returning of the books to the university became an issue, but the process was launched only in autumn 1999.

The returned collection contains about 3500 volumes mostly in foreign languages, published in the 18th–20th centuries. The most important part of the collection comprises theological literature in German and Latin, but there are also books on philosophy and linguistics. Many books discuss patristics. The collection contains also research works by professors of the Theological Faculty and materials concerning the faculty.

The return of this collection to Tartu University Library returns both the library and the faculty a part of their history.

MYTH ABOUT A LIBRARIAN, OR KNOWLEDGE ABOUT... (PERSONNEL MANAGEMENT AT TARTU UNIVERSITY LIBRARY)

Tiina Kuusik

Detailed analysis and re-evaluation of job positions was started at Tartu University Library in 1999. Such activities were caused by the fact that some work processes and operations had become more routine or technical in connection with the application of automated information system, and by the continuous underfinancing. In the course of analysis the heads of departments and other structural units were asked to describe in detail the tasks of individual staff members and groups of staff members. While analysing concrete tasks, the required knowledge, skills, abilities and responsibilities were specified and new job descriptions were drawn up.

Contrary to USA and Germany, Estonian research libraries have not applied a unified system of staff classification. The distribution of staff is different as well. In USA, the professional staff amounts to 25%, support staff to 50% and students or staff working on the contract basis to 25% of the total staff numbers. At Tartu University Library, the indicators are 80%, 20% and 0%, respectively. It followed that it would be sensible to discard the principle so far applied in Estonia, which preferred staff with academic higher education at university libraries.

At Tartu University Library, necessary qualities for fulfilling different tasks were brought into accordance with reality, the number of positions, which required higher education was reduced, a new term — technical assistant or officer — was introduced into staff classification. By now, the structure of the staff has changed: the professional staff — about 74%, support staff 25% and students or staff on contract basis — 1%. More students will be employed as support staff in the future.

Based on the university salary regulations, these changes would allow to differentiate library salaries 5:3:1, and to rise the salaries of senior specialists.

SUMMARY

TARTU UNIVERSITY LIBRARY — PROBLEMS IN INTERNAL COMMUNICATIONS MANAGEMENT

Kristel Peterson

The audit of internal communication held among Tartu University staff on 11.–29.09.2000 revealed that, according to 60% of respondents, information flow is hindered in the library. Shortcomings were found in the speed of information flow, as well as in the quality of information reaching the recipients. Library staff also lack information concerning general goals, development strategies and other problems of the library.

Although the library is well supplied with common modern means of communication, personal verbal communication is still considered to be the most trusted and reliable source of information. People also think that inadequate information flow is caused by unclear subordination and unspecified orders.

The microclimate of the library was ranked highly.